

Kahekümneviies peatükk.

Tükk neetud kirjakunsti, nagu ma seda vaevalt kunagi oma elus näinud!

Ta kummardub, et võita.

Kui tempelrüütel lossisaali jõudis, leidis ta de Bracy juba eest. „Ma arvan, et teie armumängu see lärmitsev kutse samuti rikkus, nagu minugi oma,“ ütles de Bracy. „Kuid teie tulite hiljemini ja vastupunnivamalt, sellepärast arvan, et teie kõnelus paremini sobis kui minu oma.“

„Kas siis Saksi pärija teie viisakused vastuvõtmata tagasi lükkas?“ küsis tempelhärra.

„Thomas à Becketi luude nimel,“ vastas de Bracy, „leedi Rowena on vististi kuulnud, et ma naisterahva pisaraid ei suuda välja kannatada.“

„Mis!“ hüüdis tempelrüütel, „ise oled vabarühma juht ja kardad naiste pisaraid! Mõned armu-tulilondile pillatud pisarad panevad selle veel heledamalt loitma.“

„Täna väga sinu mõne pillatud pisara eest,“ vastas de Bracy, „kuid see tüdruk nuttis, nii et pisaratega oleks võinud ka tulitorni leegi kustutada. Püha Niobe päevilt, kellest prior Aymer meile jutustas, pole kunagi enam niisugust kätemurdmist ja silmade pööritamist olnud. Mõni veevaim on ilusa saksilase vullanud.“

„Terve leegion kuradeid peab küll selle juuditüdruku rinnas elutsema,“ ütles tempelrüütel, „sest üks ainus, kuigi ta oleks Apollyon ise, poleks kunagi suutnud talle niipalju taltsutamata uhkust ja meeleadlust anda. Aga kus on Front-de-Boeuf? Sarv kõlab ikka valjumalt.“

„Ma arvan, tema peab juudiga läbirääkimisi,“ vastas de Bracy külmalt. „Võib-olla katab Isaaki ulumine sarvehääle kinni. Sa peaksid ometi kogemuste najal teadma, härra Brian, et juut, kes oma varandusest meie sõbra Front-de-Boeufi esitatud tingimusil on sunnitud lahkuma, küllalt valjusti karjub kahekümne sarve ja pasuna hääle lämmatamiseks. Kuid laseme ta kutsuda.“

Varssi ilmuski Front-de-Boeuf, keda tema julmas tegevuses eelmainitud viisil oli segatud ja kes ainult mõnesuguste käskude jagamise tõttu oli viibinud.

„Vaatame, mis põhjus sel neetud sarvel on,“ ütles Front-de-Boeuf, „siin on kiri ja kui ma ei eksi, siis on ta saksi keeli.“

Ta vaatas ja pööras teda üht- kui teistpidi, nagu peaks ta sellega kirja sisu teada saama, ja andis ta viimaks de Bracy kätte.

„Minu pärast võib see nõiakiri olla,“ ütles de Bracy, kes oli harimata, nagu kogu selle ajajärgu rüütelkond. „Meie kaplan püüdis mulle kirjutamist õpetada,“ ütles ta, „kuid kõik minu tähed sarnanesid odapeadega ja mõõgateradega, nii et vana paljaspea viimaks oma vaevast loobus.“

„Anna siia,“ ütles tempelrüütel. „Meil on niipalju osa preesterlikust loomusest, et meie teadmised valgustavad oisut meie vahvust.“

„Noh, siis kasuta oma auväärilisi teadmisi,“ ütles de Bracy. „Mis ütleb see rull?“

„See on vormilik väljakutse,“ vastas tempelrüütel, „aga Petlemma neitsi nimel, kui see pole rumal nali, siis on ta küll kõige haruldasem sõjakuulutus, mis kunagi üle vabahärraliku parunilossi tõstesilla on tulnud.“

„Nali!“ ütles Front-de-Boeuf. „Hea meelega tahaksin teada, kes julgeb minuga selles asjas naljatada! Loe, härra Brian.“

Nõnda siis luges tempelrüütel järgmist:

„Mina, Wamba, Witlessi poeg, suursuguse ja vabasündinud Saksi Cedricu von Rotherwoodi narr, ja mina, Gurth, Beowulfi poeg, seakarjus...“

„Sa oled hull!“ hüüdis Front-de-Boeuf lugejale vahele.

„Püha Luukase nimel, nõnda seisab must valgel,“ vastas tempelrüütel. Oma ülesandele uuesti andudes jätkas ta: „Mina, Gurth, Beowulfi poeg, mainitud Cedricu seakarjus, anname ühes oma abiliste ja liitlastega, kes meiega selles tülis kaasa võitlevad, nimelt — ühes hea rüütliga, keda

praegusel silmapilgul Mustaks Logardiks hüütakse, ja tubli vabamehega Robert Locksleyga, nõndanimetatud Vitsalõhes-tajaga, teile, Reginald Front-de-Boeuf, ühes teie abiliste ja liitlastega, ükskõik kes nad ka oleksid, avalikult teada, et kuna teie ilma põhjuse ja vaenu kuulutamata olete ülekohtuse vägivallaga vangistanud meie isanda ja käskija, mainitud Cedricu; sama ka suursuguse ja vabasündinud neiu, leedi Rowena von Hargottstandstede; sama ka suursuguse ja vabasündinud mehe Athelstane von Coningsburghi; samuti ka teatud vabasündinud mehed, nende teendrid; sama ka teatud orjad, nende sündinud pärispõlvelised; sama ka teatud juudi, nõndanimetatud Yorki Isaaki ühes tema tütreaga, juudineiuaga, ja teatud hobuste ja hobueeslitega, ning kuna kõik need suursugused isikud, nende teendrid ja orjad, sama ka nende hobused ja hobueeslid, ning sama ka mainitud juut ning juudineiu, olid oma majasteediga rahujalal ja reisisid avalikul teel truude alamatena: siis nõuame meie, et need suursugused isikud, nimelt — Cedric von Rotherwood, Rowena von Hargottstandstede, Athelstane von Coningsburgh ühes oma teendrite ja kaaslastega, sama ka hobuste ja hobueeslite, juudi ja juudineiuaga, kõige oma varanduse ja asjadega tunni jooksul peale selle kirja kättesaamist meile enestele või neile, keda meie selleks volitame, välja antaks puutumatuina ja terveina ihu kui ka hinge poolest, missuguse nõudmise mittetäitmisel meie teile teatame, et meie teid röövliteks ja äraandjateks peame ning teile vastu astume olgu avalikus lahingus, piiramises või muul viisil ning et meie kõik võimaliku teeme teie võitmiseks ja hävitamiseks. — Alla kirjutatud meie poolt püha Witholdi päeva õhtul suure koondumistamme all Hart-hilli teel, kuna selle kirja püha mees, neitsi Maria ja püha Dunstani preester Jumala ees, Copmanhursti munk kirjutas.“

Selle dokumendi lõpul seisis esimesel paigal kohmakas kukepea ja tema harja joonistus ühes kõrvaltähendusega, et see olevat Witlessi poja Wamba allkiri. Sellest auväärt embleemist madalamal seisis rist, mis pidi olema Beowulfi

poja Gurthi allkiri. Siis järgnesid julgelt ja tugevalt kirjutatud sõnad: *Le Noir Fainéant*. Ja kõige lõpuks kenasti joonistatud nool vabamehe Locksley allkirjana.

Rüütli kuulaski seda haruldast dokumenti algusest lõpuni ja vaatasid siis üksteise otsa, nagu ei mõistaks nad, mis see võiks tähendada. De Bracy oli esimene, kes vaikuse katkestas püsimate naerul, millega ühines, kuigi tagasihoidlikumalt, ka tempelrüütel. Front-de-Boeuf näis aga nende kohatu rõõmu üle kärsituks muutuvat.

„Hoiatan teid, mu härrad,“ ütles ta, „et oleks parem, kui te aru peaksite, mis praegusel korral teha, enne kui andute oma kohatule lõbusale meeleolule.“

„Front-de-Boeuf pole oma viimasest kaotusest saadik veel head tuju tagasi võitnud,“ ütles de Bracy tempelrüütli. „Ainult mõte väljakutse peale ajab tal kananaha selga, kuigi see kutse tuleb narrilt ja seakarjuselt.“

„Püha Miikaeli nimel,“ vastas Front-de-Boeuf, „tahaksin, et sa kogu selle jandi oma nahal kannaksid, de Bracy. Need poisid poleks niisuguse häbematuslega talitanud, kui neid mitte tugevad salgad ei toetaks. Siin metsas on küllalt röövleid, kes minu peale metsloomade kaitsmise pärast vihased. Ma kõitsin ühe neist, kelle tabasin veriste kätega värskelt teolt, metspõdra sarvede külge, kes ta viie minuti jooksul surnuks pistis, ja minu pihta on sest ajast saadik sama palju nooli lastud, nagu saadeti neid Ashbys märki. Kuule, poisu,“ pöördus ta ühe teendri poole, „oled sa väljas lasknud järele vaadata, missugune jõud seda väärtuslikku väljakutset peab toetama?“

„Vähemalt kakssada meest on metsas koos,“ vastas teeniv kannupoiss.

„Kena lugu!“ ütles Front-de-Boeuf. „See on selle tasuks, et ma oma lossi teile tarvitada andsin. Et te ka vaiksemalt ei märganud oma asja toimetada! Tingimata pidite selle erilasepere mulle kaela tooma!“

„Erilasepere!“ ütles de Bracy. „Ennemini on need nõelata lesed; kari laisku võrukaelu, kes ennemini metsa redusse

lähevad ja jahiloomi hävitavad, kui et nad tööga end ülal peaksid.“

„Nõelata!“ vastas Front-de-Boeuf. „Rautatud küünrapikkused nooled, mida pajuviitsa sisse võidakse lasta, on küllalt head nõelad.“

„Häbenege, härra rüütel!“ hüüdis tempelhärra. „Kutsume oma inimesed kokku ja kihutame neile kallale. Ühest rüütlit — ei, ühest sõjariistus mehest on küllalt kahekümne niisuguse talupoja tarvis.“

„Küllalt ja liigagi,“ kinnitas de Bracy. „Minul oleks isegi häbi oma oda nende vastu tõsta.“

„Õige,“ vastas Front-de-Boeuf, „kui need oleksid mustad türklased või mooralased, härra tempelrüütel, või viletsad Prantsusmaa talupojad, kõige vapram de Bracy, aga need on ju Inglise vabamehed, kellest meie millegagi üle ei käi, ehk olgu siis oma sõjariistade ja hobustega, kes meile metsas vähe tulu toovad. Välja tungida, ütled sa? Meil leidub vaevalt mehi lossi kaitsmisekski. Minu paremad mehed on Yorkis, sama ka sinu rühm, de Bracy, ja peale nende, kes selles hullus ettevõttes kaasa töötasid, leidub veel vaevalt kakskümmend meest.“

„Ega sa ometi karda,“ ütles tempelrüütel, „et nad küllalt jõudusid suudavad koondada lossi võtmiseks?“

„Mitte seda, härra Brian,“ vastas Front-de-Boeuf. „Neil röövlitel on tõepoolest julge pealik, kuid ilma masinate ja tormiredeliteta ning vilunud juhtideta ei või nad minu lossi vallata.“

„Saada sõna oma naabritele,“ ütles tempelrüütel, „las nad kutsuvad oma rahva kokku ja tulevad kolmele rüütlile appi, keda piiravad narr ja seakarjus Reginald Front-de-Boeufi parunilossis.“

„Teie naljatate, härra rüütel,“ vastas parun, „kuid kellele peaksin ma sõna saatma? Malvoisin on oma saatjatega praegu Yorkis, sama ka minu teised liitlased, ning seal oleksin ka mina pidanud olema, kui mitte see põrgulik ettevõtte vahele poleks tulnud.“

„Siis saada sina Yorki ja kutsu minu mehed kokku,“ ütles de Bracy. „Kui nad ka minu lipu lehvimisel ja minu vabarühma ilmunisel ei peaks põgenema, siis tunnustan nad kõige julgemaiks röövliteks, kes kunagi siin metsas oma vibu vinna tõmmanud.“

„Ja kes peaks seda sõna viima?“ küsis Front-de-Boeuf. „Nemad on muidugi kõik teerajad oma kätte võtnud ja kisuvad saadetud sõna käskjalal ühes verega rinnast. Ah jaa, pidage,“ lisas ta juurde üürikese mõtlemise järel, „härra tempelrüütel, sina oskad lugeda ja kirjutada, ja kui me minu vana kaplani kirjutusmaterjali võiksime üles leida — tema suri mineval aastal keset jõulusöömingut...“

„Lubage,“ ütles teeniv kannupoiss, „ma arvan, vana Urfried on selle kuskil alal hoidnud, armastuse tõttu oma pihtisa vastu. Tema ütles minule, kaplan olnud viimne mees, kes temaga nõnda rääkinud, nagu viisakus nõuab, et neiu-dega või naistega räägitaks.“

„Mine, otsi ta siis välja, Engelred,“ ütles Front-de-Boeuf, „ja sina, härra tempelrüütel, kirjutad siis vastuse sellele julgele väljakutsele.“

„Ennemini teeksin seda mõõgaotsaga kui sulega,“ ütles Bois-Guilbert, „kuid sündigu teie tahtmine.“

Nõnda siis istus ta maha ja kirjutas järgmise prantsuskeelse kirja:

„Härra Reginald Front-de-Boeuf ühes oma suursuguste ja rüütellikude abiliste ja liitlastega ei võta mingit väljakutset vastu orjadelt, pärispõlvelistelt ja jooksikuilt. Kui see isik, kes end mustaks rüütliks nimetab, tõepoolest osa tahab saada rüütel-aust, siis peaks ta ometi teadma, et tema praegune kaaskond teda alandab ja temalt õiguse võtab suursuguse verega vastastelt aruandmist nõuda. Mis aga meie vangidesse puutub, siis palume teid kristliku halastuse nimel vaimulikku saata, kes neid pihiks ja nad Jumalaga lepitaks, sest meie oleme otsustanud nad veel täna hommikul enne lõunat surma saata ja nende pead kindlusele välja panna, et kõik võiksid näha, kui kergelt meie nende peale vaatame,

kes neid on tulnud päästma. Sellepärast palumegi teid neile preestrit saata, kes nad Jumalaga lepitaks, ja see oleks teie poolt viimne maine heategu neile.“

See kiri pandi kokku ja anti kannupoisi kätte, kes ta väljas ootavale käskjalale edasi toimetas, vastuseks toodud kirjale.

Kuna vabamees nõnda oma ülesande oli täitnud, läks ta oma liitlaste peakorterisse tagasi, mis asus praegu kuskil auväärt tamme all, umbes kolme noolelennu kaugusel lossist. Siin ootasid Wamba ja Gurth ühes oma liitlaste, musta rüütli ja Locksleyga ning lõbusa pagulasega kärsitult vastust oma kirja peale. Ümberringi natukese maa peal oli nii mõnigi vabamees näha, kelle metsamehe-riided ja päevitanud näod nende elukutset lasksid aimata. Enam kui kakssada oli neid juba koos ja lisa pidi varssi saabuma. See, kelle sõna nad pidid kuulama, erines neist ainult sulega mütsi küljes, kuna tema riided, sõjariistad ja varustus muidu samasugused olid.

Peale nende salkade tuli abiks veel halvemini relvastatud jõudusid Saksi elanikkude seast naaberlinnadest, sama ka Cedricu laialdastest asundustest pärispõlvelisi ning orje, et oma isanda vabastamist toetada. Suuremal osal olid sõjariistuks asjad, mida ainult paremate puudusel võitlus-abinõuna tarvitatakse. Kuldiomad, vikatid, vardad ja muud riistapuud olid neil käes, sest normannid keelasid hariliku võitja kavallusega võidetud saksidel mõõga ja piigi tarvitamise. Need põhjused tegid piirajad piiratuile vähem kardetavaks, kui nad muidu oma suure arvu ja vaimustuse tõttu õige asja pärast sõdades oleksid võinud olla. Selle kirju hulga juhtidele anti nüüd tempelrüütli kiri.

Kõige pealt pöördui munga poole kirja sisu teada saamiseks.

„Vannun püha Dunstani karjuskepi nimel,“ ütles auväärt vaimulik, „kes rohkem vagu lambaid lauta tõi kui ükski teine vaga mees paradiisis, et ma seda keelemurret teile mitte seletada ei oska, sest tema, olgu ta prantsuse või araabia keel, käib üle minu mõistuse.“

Ta andis kirja Gurthi kätte, kes tõredalt pead raputas ja Wambale ta edasi ulatas. Naljhammas silmitses irvitades iga nelja paberinurka arusaaval näoilmel, nagu teevad seda ahvid sarnastel kordadel, ja andis siis vigurlisel hüppel kirja Locksleyale.

„Kui pikad tähed oleksid vibud ja lühikesed nooled, siis saaksin ma ehk midagi aru,“ ütles aus vabamees, „nagu aga asjad praegu seisavad, siis tean ma kirja sisust sama palju kui põdrast, kes kaheteistkümne penikoorma tagant minu eest läbi läheb.“

„Siis pean mina ta ette lugema,“ ütles must rüütel, ja Locksleylt kirja võttes luges ta tema esiti endamisi läbi ning seletas tema sisu pärast oma kaasvendadele.

„Suursugust Cedricut surmata!“ hüüdis Wamba, „risti nimel, sa pead eksima, härra rüütel.“

„Mina mitte, mu auväärt sõber,“ vastas rüütel, „mina seletan sõnad, nagu nad siia kirjutatud.“

„Püha Canterbury Thomas'e nimel,“ ütles Gurth, „siis võtame meie selle lossi, kuigi peaksime ta oma kätega maha kiskuma!“

„Muud polegi meil, millega kiskuda,“ tähendas Wamba, „kuid minu omad suudavad vaevalt kivi ja lupja purustada.“

„See on ainult kavalus aja võitmiseks,“ ütles Locksley; „kunagi ei astu nad sammu, mille pärast ma neid hirmsasti võin karistada.“

„Tahaksin,“ ütles must rüütel, „et meie seas keegi oleks, kes võiks kuidagi lossi pääseda, et seal teada saada, kuidas on vangide seisukord. Nad nõuavad, et meie neile vaimuliku saadaksime; see püha pagulane võiks nüüd kord oma püha kutset täitma minna ja meile soovitud teateid muretseda.“

„Katk sulle endale ja sinu nõule!“ hüüdis hea pagulane. „Ütlen sulle, härra laisk rüütel, et kui ma oma mungakuue seljast ära võtan, kaob ühes temaga minu preesterlikkus, pühadus ja ladina keel, ja kui ma endale roheline vammuse selga ajan, võin ma ennemini kakskümmend jahilooma tappa kui ühtki kristlast pihtida.“

„Ma kardan,“ ütles must rüütel, „kardan väga, et siin kedagi ei ole, kes kohane ja valmis oleks üürikeseks pihti-isa kohuseid oma peale võtma.“

Kõik vaatasid üksteisele otsa ja vaikisid.

„Ma näen,“ ütles Wamba natukese aja pärast, „et narr peab jällegi kord narr olema ja oma pea silmusesse pistma, kust targad mehed tagasi pörkavad. Teie peate teadma, mu kallid onupojad ja suguvennad, et ma enne seda kirjut ülikonda punast vammust kandsin ja et ma olin mungaks määratud, kuni mind peajuju palavik tabas ja mulle veel nii-palju aru jättis, et ma narriks kõlban. Mina usun, et hea pagulase kuue abil, millega on ühendatud preesterlikkus, pühadus ja haridus, omandan ma tarvilikud võimed ilmaliku kui ka vaimuliku tröösti viimiseks meie isandale Cedricule ja tema õnnetuile kaaslasile.“

„On tal selleks küllalt aru, mis sa arvad?“ küsis must rüütel Gurthi poole pöördudes.

„Ma ei tea,“ vastas see, „kuid see oleks siis esimene kord, kus tal taipu ei jätkuks oma narruse kasutamiseks.“

„Tõmba siis mungakuub selga, tubli poiss,“ ütles must rüütel, „ja lase oma isandat meile tema seisukorra kohta lossist sõna saata. Mehi peaks neil vähe olema ja viis ühe vastu võib kihla vedada, et äkilise kallaletungimisega võik-sime meie võita. Aeg ruttab — mine!“

„Ja vahepeal,“ ütles Locksley, „piirame meie paiga seda-võrt tiheda võrguga ümber, et isegi kärbes siit välja ei pää-eks sõna viima. Nõnda siis, hea sõber,“ pöördus ta jätkates Wamba poole, „võid sa neile türannidele teatada, et iga vägivald, mis nemad omale vangide vastu lubavad, neile enestele isiklikult kõige valjemalt tagasi makstakse.“

„*Pax vobiscum* 1),“ ütles Wamba, kui ta preestrikuue endale selga ajanud.

Nõnda öeldes jälgis ta munga pühalikku ja auväärilist teguviisi ja ruttas oma ülesannet täitma.

1) Rahu teiega.

Kahekümnekuues peatükk.

Ka perum hobu tihti külm
Ja tuimem võtab tuld;
Munk tihti talitab kui narr,
Narr talitab kui munk.

Vana laul.

Kui naljahammas pagulase mantlis ja peakattes, sõlmeline nõör vöö, Front-de-Boeufi lossi väraval seisis, küsis valvur tema nime ja soovi.

„*Pax vobiscum*,“ vastas naljahammas, „mina olen vaene püha Franciskuse ordu munk, kes tuleb siin lossis olevate vangide juurde oma kohuseid täitma.“

„Sina oled julge, munk,“ ütles valvur, „et sa sõnandad siia tulla, kus peale meie joodiku pihti-isa ükski sinu sulgedega kukk viimaste kahekümne aasta jooksul pole laulnud.“

„Siiski palun sind minu soovi lossi isandale teatada,“ vastas valemunk. „Usu mind, tema võtab mu hästi vastu ja kukk laulab nõnda, et seda kuuleb terve loss.“

„Suur tänu,“ ütles valvur, „aga kui minuga sellepärast halba sünnib, et ma sinu ülesande tõttu oma paigalt lahkun, siis tahan ma katsuda, kas hall mungakuub halli hane noole vastu küllalt kõva on.“

Selle ähvardusega lahkus ta tornist ja viis lossi saali haruldase teate, et püha munk seisvat värava taga ning paluvat sisselaskmist. Mitte vähese imestusega ei kuulanud ta isanda käsku, et munk viibimata vastu võetaks, ja kuna valvur enne mehi väravale appi kutsus igasugustele ootamata juhustele vastuastumiseks, täitis ta kõhklemata saadud käsu. Julge enesevalitsemine, mis Wambat oli lasknud oma hädaohtlikule ülesandele asuda, jätkus vaevalt tema aitamiseks Reginald Front-de-Boeufi taolise kohutava ja kardetava mehe ees, ja oma „*Pax vobiscum*“i, mille peale ta kõige enam lootis, lausus ta nüüd palju suurema hirmu ja viivitusega kui tänini. Kuid Front-de-Boeuf oli harjunud kõiki enese ees värisemas nägema ja sellepärast ei annud ka valemuliku kartus talle mingit põhjust kahtlemiseks.

„Kes ja kust sa oled, preester?“ küsis ta.

„*Pax vobiscum*,“ kordas naljahammas. „Mina olen püha Franciskuse vaene sulane, kes siit metsast läbi minnes varaste kätte langes või nagu ütleb pühakiri: *quidam viator incidit in latrones*, ja needsinatsed vargad sundisid mu siia lossi tulema, et kahele teie auväärt õigluse läbi surmamõistetule oma vaimulikku abi pakkuda.“

„Üsna õige,“ vastas Front-de-Boeuf, „ja kas võid sa mulle, püha isa, nende röövlite arvu nimetada?“

„Vapper härra,“ vastas naljahammas, „*nomen illis legio* — nende nimi on leegion.“

„Ütle mulle selgeis arvudes, kui palju neid on, preester, muidu ei kaitse teid teie kuub ega vöö.“

„Ah!“ ütles valemunk, „*cor meum eructavit*, see tähendab — ma pidin hirmu pärast surema! Aga mina arvan, et neid on — kui vabamehed ja kõik lihtmehed kaasa arvata — vähemalt viissada meest.“

„Mis!“ hüüdis tempelrüütel, kes sel silmapilgul saali astus. „Surub neid vapsikuid nii tihedalt seal? Aeg on seda kurja pesa hävitada!“ Ja kuna ta Front-de-Boeufi kõrvale võttis, küsis ta: „Tunned sa seda preestrit?“

„Tema on keegi võõras ja kaugest kloostrist, mina ei tunne teda,“ vastas Front-de-Boeuf.

„Siis ära usalda temale mingit suusõnalist ülesannet,“ ütles tempelrüütel. „Lase teda kirjalik käsk de Bracy vabarühmale viia, et ta silmapilk oma isandale appi tõttaks. Vahepeal aga, et see paljaspea midagi ei aimaks, luba teda vabalt minna neid Saksi sigu tapamaja tarvis ette valmistama.“

„Olgu nõnda,“ ütles Front-de-Boeuf ja andis teendriale käsu Wambat Cedricu ja Athelstane vangiruumi juhatada.

Cedricu kärsitus oli vangipõlve tõttu enamini suurenenud kui vähenenud. Ta käis ühest saali otsast teise ja seda niisugusel näol, nagu oleks ta valmis vaenlasele vastu astuma või piiratud kindluse kallale tormi jooksma, ajuti endamisi rääkides, ajuti Athelstane poole pöördudes, kes stoilises rahus asjade arenemist ootas ja vahe peal suures rahus küllal-

dist lõunasööki seedis, ilma et oleks suuremat huvi oma vangipõlve kestuse kohta tunnud, arvates, et see, nagu kõik maised hädad, ometi kord ühel ilusal päeval lõpule jõuab.

„*Pax vobiscum*,“ ütles naljahammas ruumi sisse astudes. „Püha Dunstani, püha Dennise, püha Duthoci ja kõigi teiste pühimuste õnnistus varjaku ja ümbritsegu teid.“

„Astu aga lähemale,“ vastas Cedric vagale mungale, „mis otstarbel tuled sa siia?“

„Teid surma vastu valmistama,“ vastas naljahammas.

„See on võimatu!“ vastas Cedric võpatades. „Olgu nad ei tea kui häbemata ja jumalakartmata, ometi ei söanda nad niisugust avalikku ja põhjendamata kuritööd teha.“

„Ah!“ hüüdis naljahammas, „neid inimliku tundmusega millestki tagasi hoida, tähendab sama palju kui lõhkujat hobust siidniidiga pidada. Sellepärast mõelge siis, suursugune Cedric ja ka teie, vapper Athelstane, missugused maised üleastumised teie südant koormavad, sest veel täna peate vastust andma kõrgema kohtu ees.“

„Kas kuuled, Athelstane?“ ütles Cedric, „meie peame oma südamed avama sellele viimasele sammule, sest parem on ju meestena surra kui orjadena elada.“

„Mina olen valmis,“ vastas Athelstane, „nende kurjuselt ka kõige halvemat vastu võtma ja surma lähen ma samasuguse rahuga, nagu oma lõunasöögilegi.“

„Siis laske meid oma püha kohust täita, isa,“ ütles Cedric.

„Oodake pisut, hea onu,“ ütles naljahammas oma harilikul toonil, „vaata paremini ette, enne kui pimedusse hüppad.“

„Tõepoolest,“ ütles Cedric, „seda häält peaksin ma tundma.“

„See on teie truud orja ja narri oma,“ vastas Wamba oma peakatet kõrvaldades. „Oleksite teie õigel ajal narri nõuannet kuulnud, siis poleks te üldse siia sattunud. Kuulake narri nõu vähemalt nüüdki ja siis ei jää teie kauaks siia.“

„Mis sa sellega mõtled, võrukael?“ küsis Cedric.

„Nimelt seda,“ vastas Wamba, „et võtke minu kuub ja vöö, milles peitub kogu mu preesterlikkus, ja minge rahulikult lossist välja, kuna te minule oma mantli ja vöö jätate, et võiksin teie asemel selle pika hüppe teha.“

„Sind oma asemele jätta!“ hüüdis Cedric pakkumise üle imestades. „Nad pooksid ju su üles, mu vaene võrukael.“

„Las nad teevad, mis nad tohivad,“ ütles Wamba. „Mina arvan — ilma teie sünni alandamiseta, — et Witless'i poeg võib sama hästi ketil rippuda, nagu rippus kett minu esiisa, kogukonna vanema rinnal.“

„Hea küll, Wamba,“ vastas Cedric, „ainult ühel tingimusel võtan sinu pakkumise vastu, see oleks: kui sa valmis oleksid oma riideid minu asemel lord Athelstanega vahetama.“

„Seda mitte, püha Dunstani nimel,“ ütles Wamba; „selles oleks vähe mõtet. Ilusasti on põhjendatud, et Witless'i poeg päästab Herewardi poja, kuid vähe oleks tarkust surra selle heaks, kelle isad temale võõrad.“

„Kelm!“ hüüdis Cedric. „Athelstane isad olid Inglismaa yalitsejad.“

„Nad võisid olla mis tahes,“ vastas Wamba, „aga minu kael seisab liiga kõvasti mu õlgadel, kui et ma ta nende pärast laseksin kinni pitsitada. Nõnda siis, mu hea isand, kas võtate mu pakkumise vastu või lasete mu sama vabalt siit vangikojast lahkuda nagu tulingi.“

„Las kuivab vana puu,“ ütles Cedric, „et tore lootus metsa peale alale jääks. Päästa suursugune Athelstane, Wamba! See on igäühe kohus, kelle soontes voolab saks veri. Sina ja mina heidame oma rõhujate vihamõllule alla, tema aga läheb vabalt ja tervelt, et meie suguvendi üles kihutada meie eest kättemaksmiseks.“

„Mitte nõnda, isa Cedric,“ ütles Athelstane tema käest kinni haarates, — sest kui ta viimaks mõtlema või teotsema sai, olid tema teod ja tundmused alati tema kõrge soo väärilised. „Mitte nõnda,“ kordas ta. „Mina olen ennemini valmis nädalaks siia jääma viletsa vangitoidu ja kruusi vee peale,

kui et ma põgenemisplaani kasutaksin, mille valmistanud orja armastus oma isanda vastu.“

„Teid nimetatakse targuks meesteks, härrad,“ ütles naljahammas, „ja mina olen ainult hullumeelne narr, kuid ometi, onu Cedric ja onupoeg Athelstane, lahendab narr teie vahelise tüli ja päästab teid edaspidistest viisakustest. Mina olen kui John-a-Ducki hobukronu, kes kedagi peale oma isanda endale selga ei lase istuda. Mina tulin oma isandat päästma ja kui tema nõus ei ole — otsas! — ma võin ainult koju tagasi minna. Armuteenistus ei või ometi mängupallina peost pihku käia. Mina ei taha kellegi heaks peale oma sündinud isanda võllas kõlkuda.“

„Mine siis, suursugune Cedric,“ ütles Athelstane, „ära jätta seda võimalust tarvitamata. Sinu ligiolek väljas suudab ehk sõpru julgustada meie päästmiseks, sinu siiajäak võib aga meid kõiki hävitada.“

„Ja kas on mingisugust lootust välise abi peale?“ küsis Cedric narrile otsa vaadates.

„Lootust muidugi,“ vastas Wamba. „Lubage endale öelda, et kui teie minu kuue selga tõmbate, siis olete kindral valmis. Viissada meest on seal väljas ja mina olin üks peajuhtidest. Narrimüts oli mul kiivriks ja malakas juhatuskepiks. Hea küll, eks me näe, kas nad hästi tegid narri mõistlikuga vahetades. Tõepoolest, ma arvan, nad kaotavad seda vapruses, mis nad tarkuses võidavad. Ela siis hästi, isand, ja ole armuline Gurthile ning tema koerale Fangsile ning lase minu kukehari Rotherwoodi saalis rippuda mälestuseks, et ma oma elu jätnud oma isanda eest, nagu truu — narr.“

Viimased sõnad rääkis ta kahemõttelisel toonil — pool naljatades, pool tõsiselt. Pisarad seisid Cedricul silmis.

„Sinu mälestus hoitakse alal,“ ütles ta, „kuni maapinnal austatakse truudust ja armastust. Kuid abinõude leidmises, et päästa Rowenat, sind, Athelstane, ja ka sind, mu vaene Wamba, ei pea sa minust mitte parem olema.“

Riiete vahetus oli juba lõpetatud, kui Cedricut äkki kahtlus tabas.

„Mina ei oska mingit muud keelt,“ ütles ta, „kui aga oma emakeelt ja ainult mõne sõna silmakirjalikult viisakat normannide keelt. Kuidas saan ma siis auväärt vaimulikuna vennana esineda?“

„Nõidus peitub kahes sõnas,“ vastas Wamba. „*Pax vobiscum* vastab kõik küsimused. Lähete teie või tulete, sööte või joote, õnnistate või neate — *Pax vobiscum* aitab teid igalt poolt läbi. See on mungale sama tarvilik kui nõiamoorile luuavars või nõiale tema kepp. Räägi seda ainult madalal ja tõsisel toonil — *Pax vobiscum* — ja ta on võitmatu! Vahid ja valvurid, rüütlid ja kannupoisid, jalamehed ja ratsanikud — kõiki valdab ta ühesuguse võlumu-sega. Mina arvan, et kui nad homme mu üles puua võiksid, milles ma väga kahtlen, siis tahaksin ma *Pax vobiscum*'i mõju isegi selle otsuse täitjate juures proovida.“

„On see nõnda,“ ütles tema isand, „siis oleksid mu vaimulikud kohused mul peagi selged — *Pax vobiscum*! Ma arvan, seda märgusõna ei unusta ma mitte. Suursugune Athelstane, ela hästi! Ja ela ka sina hästi, mu vaene poiss, kelle hea süda peab nõrka pead täiendama. Mina päästan teid või ma tulen ja suren ühes teiega. Saksi kuningate verd ei pea mitte valatama, seni kui minu oma alles mu soontes peksab, sama ei pea ühtegi juuksekarva selle hea võrukaela peas kõverdatama, kes oma elu isanda eest mängule pani, kui Cedricu hukkuminegi seda võib takistada. Elage hästi!“

„Elage hästi, suursugune Cedric,“ ütles Athelstane, „ja pidage meeles, et mungal kohane on kehakinnitust vastu võtta, kui talle seda pakutakse.“

„Ela hästi, onu,“ lisas Wamba juurde, „ja ärge unustage oma *Pax vobiscum*'i.“

Niisuguste manitsustega läks Cedric oma teekonnale ja mitte kaua ei kestnud, kui tal juhus leidis selle nõiduse mõju proovida, mida naljahammas kui kõikvõimulist oli soovitanud. Kuskil pimedas, madalas võlvialuses, kust kaudu

ta teed püüdis leida saali poole, peatas teda äkki keegi naiskuju.

„*Pax vobiscum*!“ ütles valemunk ja tahtis edasi rutata, kui pehme häälele vastas: „*Et vobis — quaeso, domine reverendissime, pro misericordia vestra* 1).“

„Mina olen pisut kurt,“ vastas Cedric saksi keeles ja pomises samal ajal endamisi: „Neetud olgu see narr ja tema *Pax vobiscum*! Juba esimesel silmapilgul kaotasin oma viskoda.“

Kuid tolleaegsele preestrile polnud sugugi haruldane asi, et ta kõrv ladina keelt ei kuulnud ja seda teadis Cedricut kohtav isik väga hästi.

„Palun teid härdalt, auväärt isa,“ vastas naine saksi keeles, „nii armuline olla ja oma vaimulikku tröösti tuua siin lossis lamavale haavatule, olles tema ja meie vastu kaastundlik, nagu õpetab seda sulle sinu püha amet. Ei kunagi või heategu sinu kloorile suuremaks õnnistuseks olla.“

„Mu tütar,“ vastas Cedric väga kohmetanult, „aeg ei luba mul siin lossis oma kohuseid täita. Ma pean silmapilk minema — mind ajab elu ja surm.“

„Ometi, isa, lubage end paluda oma peale võetud töotuste nimel,“ vastas naisterahvas, „et te rõhutat ja hädaohus viibijat ilma nõuandeta ja abita ei jäta.“

„Lennaku siis kurivaim minuga minema ja jätku mind ühes Odini ja Thori hingedega Ifrini!“ vastas Cedric karsitult ja oleks vististi selles oma vaimulikule seisusele ebakohases toonis jätkanud, kui mitte nende kõnelust poleks seganud torni vanaeide Urfriedi kare hääle.

„Kuidas, mu kallike,“ ütles ta naisterahvale, „nõnda tasud sa lahkust, mis sulle võimaldas oma vangikojast lahkuda? Sunnid auväärt isa nii karedat keelt tarvitama, et end juuditüdruku pealekäämist vastu kaitsta?“

„Juuditüdruk!“ ütles Cedric rõõmustades, et ta ette-käände vabanemiseks leidnud. „Lase mind läbi, naine!“

1) „Rahu teiega.“ „Ka teiega — palun, kõrgealine isand, teilt halastust.“

Sinu kao nimel, ära pea mind kauemini kinni! Mina tulen pühalt ametitalituselt ja ei taha end rüvetada.“

„Tule siit, isa,“ ütles vanaeit, „sina oled lossis võõras ja ei oska siit ilma juhita lahkuda. Tule siiapoole, sest mina tahan sinuga rääkida. Ja sina, neetud rahva tütar, mine haige mehe kambri ja valva tema juures, kuni ma tulen, ning häda sulle, kui sa sealt veel kord ilma minu loata lahkud.“

Rebekka astus tagasi. Tungiva palve peale oli Urfried temale luba annud vangitornist lahkuda ja pani tema peale kohused, mida ta isegi hea meelega oma peale oleks võtnud: pani teda haavatud Ivanhoe voodi juurde valvama. Rebekka mõistis oma seisukorra hädaohtlikkust ja kuna ta valmis oli iga abinõu enda kasuks tarvitama, lootis ta ka vaimuliku mehe ligiolust midagi, kes siia jumalakartmata lossi ilmunud, nagu ta Urfriedilt oli kuulnud. Nõnda siis valvas ta arvatava vaimuliku tulekut, et temaga rääkida ja temas huvi äratada vangide vastu, mis tal aga ei õnnestunud, nagu lugeja juba teab.

Kahäkümneseitsmes peatükk.

Sa vilets eit! Sul rääkida
On ainult mure, häbi, nutt;
Su saatus pole tundmata,
Kuid räägi juba — ruttul, rutt.

Ent mul on teised mured veel,
Mis rasked, palju kurvemad;
Las südant kergendab nüüd keel,
Las sinu kõrvad kuulevad.
Kui sõber ei või aidata,
Siis ometi võib kuulata.

Crabbe — Õigusekoda.

Kui Urfried Rebekka mõnades ja ähvardades sinna tagasi oli ajanud, kust ta tasahilju lahkunud, jätkas ta vastupaneva Cedricu kaasakiskumist, kuni ta tema väikesesse ruumi viis, mille ukse ta hoolega sulges. Siis tõi ta puhvetilaualt viina-

karika ja kaks pudelit ning pani need lauale, kuna ta enne mini kinnitavalt kui küsivalt ütles: „Sina oled saksilane, isa. Ära salga,“ jätkas ta nähes, et Cedric vastama ei tõtta. „Emakeele kõla on magus mu kõrvale, kuigi ma teda harva kuulen ja sedagi viletsate orjade suust, keda uhked normannid kõige alatumaid töid siin tegema sunnivad. Sina oled saksilane, isa, saksilane ja peale oma püha ameti veel vabamees. Sinu hääl kõlab nii armsalt minu kõrvus.“

„Kas siis saksi preestrit siin lossis ei käi?“ vastas Cedric. „See oleks ju, arvan ma, nende kohus, et nad rõhutatud ja vaevatud maalapsi trööstiksid.“

„Nad ei käi mitte või kui nad tulevad, siis arvavad nad paremaks oma võitjate lauas prassida,“ vastas Urfried, „kui oma suguvendade ohkeid kuulata, nõnda vähemalt räägib kuulujutt, mina ise ei tea neist midagi. See loss pole kümne aasta jooksul kordagi oma väravaid vaimulikkudele avanud, ehk olgu siis et tuli liiderlik normanni kaplan, kes osa võttis Front-de-Boeufi õistest prassimistest, aga ka see on juba ammugi läinud viimast aru andma oma ametikohuste täitmise üle. Kuid sina oled saksilane, saksi preester ja minul on sinult midagi küsida.“

„Mina olen saksilane,“ vastas Cedric, „kuid kindlasti väärITU preestri nime kandma. Lase mind oma teed minna, ma vannun, et ma tagasi tulen või et ma kellegi teise meie isadest saadan, kes rohkem väärt on sinu pihtimist kuulma.“

„Peatu üürikesekski,“ ütles Urfried. „Hääl, mida sa kuuled, mattub varssi külma mullaga ja ma ei tahaks niisuguse loomana surra kui olen elanud. Kuid viin peab mulle jõudu andma oma elukoledusi jutustada.“ Ta tühjendas karika niisuguse hirmsa ahnusega, nagu kardaks ta vähe matki tilka kaotada. „See uimastab,“ lausus ta sõõmu lõpul silmi tõstes, „kuid ei karasta... Joo kaasa, isa, kui sa tahad minu jutustust kuulda ilma põrandale langemiseta.“ Cedric oleks temaga kokku joomast loobunud selles saatuslikus pidutsemises, kuid tema märguandmises väljenes nii palju kärsitust ja meeletuid, et valemunk tema soovi pidi

täitma. Ta tühjendas täie peekri ja naine hakkas oma jutustusega peale, nagu oleks ta külalise järeleandmisest rahuldunud.

„Isa, mina pole mitte nii viletsana sündinud,“ algas ta, „nagu sa mind praegu näed. Mina olin vaba, olin õnnelik, mind austati, mind armastati ja mina armastasin. Praegu olen ma vilets ja alatu ori — varemini, ilusana, oma isanda kirgede mängukann — hiljemini, kui ilu kadunud, tema viha ja põlguse ese. Imestad sa, isa, et ma inimsugu vihkan ja kõige rohkem seda tõugu, kes minu niisuguseks teinud? Kas võib see olevus, kes sinu ees seisab ja kelle viha otsib lahutust võimetus needuses, kunagi unustada, et tema oli kord suursuguse Torquilstone thani tütar, kelle ees värisid tuhanded vasallid?“

„Sina Torquil Wolfgangeri tütar!“ hüüdis Cedric tagasi põrgates. „Sina, sina selle suursuguse saksi tütar, kes oli minu isa sõber ja sõjakaaslane!“

„Sinu isa sõber!“ hüüdis Urfried. „Siis seisab minu ees Saksi Cedric, sest suursugusel Hereward von Rotherwoodil oli ainult üks poeg, kelle nime tuntakse suguvendade seas väga hästi. Aga kui sina oled Cedric von Rotherwood, milleks siis see vaimulik riie? Oled sa meele heitnud isamaa päästmises ja oled rõhumiste eest pelgupaika otsinud kloostri tiiva all?“

„See on ükskõik, kes mina olen,“ ütles Cedric. „Jätka, sa vilets naine, oma jutustust koledusest ja süüst! Süüd peab seal olema, juba ainult selles, et oled elanud ja nüüd seda jutustad.“

„On, on,“ vastas vilets naine, „sügav, must, needusväärne süü, mis koormana minu hingel lasub — süü, mida ükski puhastustuli minu hingelt ei suuda võtta. — Jah, siin saalides, mida värvib minu suursuguse isa ja vendade veri — just neissamus saalides pidin ma nende mõrtsuka armukeseks, orjaks ja tema lõbudest osavõtjaks saama, mis muutis iga minu elustava hinguse kuritööks ja needuseks.“

„Vilets naine!“ hüüdis Cedric. „Ja kuna sinu isa sõbrad, kuna iga truu Saksi süda sinu isa ja tema vaprate poegade

hingede eest palvetades ka tapetud Ulricat ei unustanud, kuna kõik sinu surma leinasid ja austasid, elasid sina meie viha ja põlguse väärilisena — elasid ühes metsiku türanniga, kes tappis sinu lähimad ja kallimad, kes valas ennemini laste vere, kui et ükski meesvõsu suursugusest Torquil Wolfgangeri majast oleks elama jäänud: temaga ühenduses oled sa elanud — seaduseta armukõidikus!“

„Seaduseta kõidikus, tõepoolest, kuid mitte armukõidikus,“ vastas vanaeit. „Armastust leidub ennemini igaveses needuses, kui nende neetud võlvide all... Ei, vähemalt seda ei või ma omale mitte ette heita. Viha Front-de-Boeufi vastu täitis mu hinge kõige sügavamalt ja seda isegi tema kuriteoliste õrnuste silmapilgul.“

„Teie vihkasite teda, aga elasite ometi,“ ütles Cedric. „Vilets! kas siis ühtegi pistoda, nuga või juuksenõela ei leidunud! Önn sulle, et normanni lossi saladused hauasaladuste sarnased on! Oleksin mina ainult aimanud, et Torquili tütar elab oma isa mõrtsukaga rāpases ühenduses, ustava saksilase mõök oleks su kas või sinu armukese kaenlas tabanud.“

„Kas tõesti oleksid sa Torquili nimele selle õiguse osaks lasknud saada?“ ütles Ulrica, sest meie jätame tema võetud nime Urfriedi nüüd maha. „Siis oled sa tõsine saksilane, nagu kuulujutt sinust räägib! Sest isegi nende neetud müüride vahel, kus, nagu sa ütled, süü enda läbinägemata saladuslikkusega kaatab, isegi siin on Cedricu nimi kõlanud, ja mina, kes olen vilets ja maha tallatud, rõõmustasin mõeldes, et meie õnnetul rahval elab veel kättemaksja. Ka minul olid oma kättemaksu-silmapilgud. Ma tekitasin tülisid meie vaenlaste keskel, muutsin prassimise tapvaks riuks. Nägin nende verd voolamas, kuulsin nende suriohkaid! Vaata mind, Cedric, kas ei leia sa sellelt närtsinud ja teotatud näolt veel Torquili jooni?“

„Ära küsi minult seda, Ulrica,“ vastas Cedric toonil, milles segatud kurbus jälgusega. „Need jooned sünnitavad sarnasuse, mis tõuseb hauast, kui kurivaim eluta keha hingestab.“

„Olgu nõnda,“ vastas Ulrica, „aga ometi olid need pörgulikud jooned kord valgusvaimu näokatteks, kui nad suutsid vanema Front-de-Boeufi ja tema poja Reginaldi vahele vaenu külvata! Pörgupimedus peaks seda katma, mis siis sündis, kuid kättemaks peab loori kergitama ja mõistamisi tähendama, mis ärataks surnud valjult rääkima. Kaua oli vaenu-tuli hingitsenud vägivaldse isa ja tema metsiku poja vahel, kaua olin ma vargsi seda loomuvastast viha kasvatanud, kuni ta viimaks arutul joomingu tunnil leegitsema löi ja ise-oma laua äärde langes minu rõhuja oma poja käe läbi — niisugused on need saladused, mida varjavad need võlvid! — Lõhkege, te neetud võlvid,“ lisas ta juurde ja tõstis silmad ülespoole, „ja matke oma alla kõik, kes tunnevad seda saladust!“

„Ja sina, süü ja viletsuse olevus,“ ütles Cedric, „mis-sugune oli sinu saatus pärast sinu auröövija surma?“

„Aima ise, aga ära küsi minult. Siin, siin elasin ma, kuni vanadus — enneaeagne vanadus need tontlikud jooned mulle näkku vajutas, elasin vihatuna ja teotatuna seal, kus millalgi minu sõna kuulatud, olles sunnitud oma kättemaksu-himu, mis varemalt nii rikkalikku lõikust pidanud, alandama väikeseks kurjuseks nuisevate teenijate vastu või asjatuks needuseks võimetu vanaeide suus või olles sunnitud oma üksikust tornist kuulma prassimise müra, millest ise millalgi osa võtsin, ja uute rõhutud ohvrite karjumist ning oigamist.“

„Ulrica,“ ütles Cedric, „kuidas julgesid sa südamega, mis nähtavasti ikka veel sinu kuritegude ja nende tasu järele igatseb, pöörduda selle poole, kes kannab niisugust kuube? Mõttele ometi, õnnetu naine, mis võiks püha Edward isegi sinu heaks teha, kui ta oleks isiklikult siin? Kuninglik pihti-isa võis taeva abil paisad kehalt peletada, aga hinge pidalitõbe võib ainult Jumal ise ravitseda.“

„Kuid ometi, ära pöördu minust kõrvale, sa tume viha-prohvet,“ hüüdis eit, „vaid ütle mulle, kui võid, missugune on nende uute ja kohutavate tundmuste lõpp, mis praegu minu üksildusse tungivad? Miks tõusevad ammu tehtud

teod mu silmade ette uues ja võitmatu koleduses? Missugune saatus ootab sealpool hauda seda, kellele Jumal on määranud siin maa peal nii kirjeldamata viletsust kannatada? Ennemini oleksin võinud ma pöörduda meie ristimata esi-isade jumalate Wodani, Hertha ja Zernebocki — Mista ning Skogula poole, kui kannatada neid hirmsaid eeltundmusi, mis kihvitavad viimasel ajal minu valve- ja ka unetunde.“

„Mina pole preester,“ ütles Cedric vastikusega sellest süü-, viletsuse- ja meeletehete-kogust kõrvale pöördudes, „mina pole preester, kuigi kannan preestri riideid.“

„Vaimulik või ilmalik,“ vastas Ulrica, „kuid sina oled esimene, keda ma kahekümne aasta jooksul näen ja kes kardab Jumalat ning austab inimest — tahad siis sinagi mu meeletehete ohvriks jätta?“

„Mina käsin sind kahetseda,“ ütles Cedric. „Katsu paluda ja kahetseda ning olgu Jumal sulle armuline! Kuid mina ei või ega taha kauemini enam sinu juures viibida.“

„Peatu veel silmapilguks!“ ütles Ulrica, „ära jäta mind maha, mu isa sõbra poeg, et kurivaim, kes kogu mu elu valitsenud, sinule su kõva südant ei katsuks kätte maksta! Arvad sa, et kui Front-de-Boeuf Saksi Cedricu niisuguses riides siit lossist leiaks, siis tema elul veel palju päevi oleks? Tema silm hoiab sind taga, nagu piilub kulli silm oma saagi järele.“

„Olgugi nõnda,“ ütles Cedric, „kiskugu ta mind oma noka ja küüntega, aga ometi ei pea minu suu sõnu rääkima, millega süda nõus pole. Mina tahan surra saksilasena — ustavana sõnas ja avalikuna teos. Jäta mind, ära puutu mind, lase mind minna! Front-de-Boeufi enda välimus on mulle vähem vastik kui sinu oma, sa alandatud ja teotatud olevus!“

„Olgu siis nõnda,“ ütles Ulrica teda kauemini mitte enam kinni pidades, „mine oma teed ja unusta oma suuruse häbematuses, et sinu ees seisev vilets olevus on sinu isa sõbra tütar. Mine oma teed, kui kannatused on mu eraldanud inimsoost, eraldanud just neist, kellelt pidin lootma abi, aga oma kättemaksmi-

ses ei taha ma nendest mitte eraldatud olla! Ükski inimene ei aita mind, kuid kõigi kõravad peavad helisema tegudest, millega mina tahan nüüd toime saada! Ela hästi! Sinu põlgus katkestas viimase sideme, mis ühendas mind mu rahvaga, sest ma mõtlesin, et minu vaevad võiks mu rahvas kaastundmust äratada.“

„Ulrica,“ ütles Cedric tema sõnust liigutatuna, „sa oled elus niipalju viletsust ja süüdi kannatanud, tahad sa siis nüüd, kus su silmad su oma süüdi näevad, ennemini meeleheitele anduda, kui tunda kahetsust, mis oleks kohasem?“

„Cedric,“ vastas Ulrica, „sina tunned vähe inimese südant. Nõnda talitada, nagu mina olen talitanud, nõnda mõelda, nagu mina mõelnud, nõuab meeletut maitsmishimu, mis segatud terava januga kättemaksmise — uhke võimuteadvuse järele: liiga joobnustavad joogid inimese südamele. Kuid nende võim on möödas. Vanadusel pole enam lõbu, kortsus nägu ei avalda enam mõju, isegi kättemaks sureb võimetusse needmisse. Siis tuleb südametunnistus oma maohambaga, lisaks veel mineviku kahetsemine ning meeleheide tuleviku pärast! Ja kui viimaks kõik tugevad kired on kadunud, muutume meie kuradite sarnaseks põrgus, kes võivad ehk südametunnistust tunda, mitte aga kahetsust. Kuid sinu sõnad äratasid minus uue hinge. Sa ütlesid õieti, et neile on kõik võimalik, kes julgevad surra! Sina näitasid mulle kättemaksu abinõud ja ole kindel, mina tarvitan neid. Seni asus kättemaks ühes teiste kirgedega minu rinnas, nüüd aga valitseb tema ainuüksi seal, ja sina ise ütled kord, et oli Ulrica elu mis oli, aga surmas sai ta oma isa tütre vääriliseks. Väljas on jõud, mis lossi piirab: kiirusta neid tormijooksule ja kui sa idapoolsest tornist näed punast lippu lehvitavat, siis rõhu normanne kõvasti, sest siis on neil küllalt tegemist lossi sees ja sina valdad vallid noolte ja pillutud kivide peale vaatamata. Mine, ma palun sind. Andu oma saatusele ja jäta mind minu oma hooleks.“

Cedric oleks tahtnud lähemalt teada saada tumedalt tähendatud kavatsusist, kuid Front-de-Boeufi kare hääl tuli

kuuldavale, mis hüüdis: „Kuhu jääb see laisk preester? Püha Compostella nimel, ma teen temast märtri, kui ta siin ümber kolab, et minu teenijate seas äraandmist õhutada.“

„Kui hea prohvet on halb südametunnistus!“ hüüdis Ulrica. „Ent ära pane teda tähele, välja ja oma rahva juurde! Laske oma saksi sõjakisa kuulda, laulgu nad oma Rollo sõjalaulu, kui nad tahavad, kättemaks saadab seda.“

Nõnda rääkides kadus ta kõrvaluksest, kuna Reginald Front-de-Boeuf ruumi sisse astus. Cedric sundis end kõrgi paruni ees kummarduma, kes vastas tema viisakuse kerge peanikutusega.

„Teie pihtimine kestis kaua, isa, kuid seda parem neile, sest see sündis viimast korda. Valmistasid nad surmale vastu?“

„Mina leidsin nad,“ ütles Cedric oma kõige paremas prantsuse keeles, „kõige halvema ootuses juba sellest silmapilgust saadik, kus nad teavad, kelle võimusesse nad on langenud.“

„Aga kuidas see on, härra munk,“ ütles Front-de-Boeuf, „sinu keelel on saksi maik.“

„Mind kasvatati püha Witholdi kloostri Burtonis,“ vastas Cedric.

„Soo,“ tähendas parun, „kuid teile oleks parem, kui oleksite normann, ning parem oleks see ka minule, kuid hädal pole käskjalgades valikut. See püha Witholdi klooster Burtonis on öökulli pesa, mille peaks hävitama. Varssi tuleb päev, kus mungakuub saksilasi sama vähe kaitseb kui raudriegi.“

„Jumala tahtmine sündigu,“ ütles Cedric vihast väriseval hääl, mida Front-de-Boeuf pidas hirmu tunnuseks.

„Mulle tundub,“ ütles ta, „sa näed juba vaimus meie sõdureid oma refektooriumis ja õllekeldris. Kuid loobu koraks oma pühast ametist ja tee midagi muud, siis magad sa oma mungakambris sama kindlasti nagu tigu oma karbis.“

„Avaldage oma käsk,“ ütles Cedric surutud meeleliigutusega.

„Tule mulle siis läbi selle koridori järele, et ma võiksin su taguvärvast välja lasta.“

Ja arvatava munga ees sammudes õpetas Front-de-Boeuf teda tema toimetuses järgmiselt:

„Sa näed ju, härra munk, seal seda saksilaste seakarja, kes on julgenud Torquilstone lossi kallale tungida. Räägi selle kindluse nõrkusest, mis sul pähe tuleb, või jutusta midagi muud, et neid vähemalt kahekümneneljaks tunnikski siin kinni pidada. Vaheajal vii aga see kiri... kuid pea: oskad sa lugeda, preester?“

„Mitte ainustki tähte peale minu palveraamatu,“ vastas Cedric, „ja sedagi mõistan ainult sellepärast, et ma ta peast tean — kiidetud olgu neitsi Maria ja püha Withold!“

„Seda paremini kõlbad sa minu käskjalaks. Vii see rull Filip de Malvoisini lossi, ütle, et see tuleb minult ja et selle kirjutas tempelrüütel Brian de Bois-Guilbert ning et mina palun ta niisuguse kiirusega Yorki läkitada, nagu seda hobu ja mees suudavad. Ütle talle, et ta mureta oleks, sest tema leiab meid kindluse müüri tagant terveina ja puutumatuina. Häbi, et meie oleme sunnitud nende jooksikute eest endid varjama, kes harjunud on põgenema juba meie lippusid lehvimas nähes ja meie hobuste kapjade müdinat kuuldes! Preester, tarvita mõnda oma kavalust, et neid võrukaelu siin kinni pidada, kuni meie sõbrad oma piikidega päralt jõuavad. Minu kättemaksmis-himu on äratatud ja tema ei puhka enne kui ta on kullina oma isu täis saanud.“

„Minu kaitsepühimuse nimel,“ ütles Cedric suurema energiaga kui see tema kutsele kohane, „ja iga teise vaga nimel, kes on Inglismaal elanud ja surnud, teie käsk peab täidetama! Ükski saksilane ei pea oma paigalt liikuma, kui minu kunst ja mõju suudavad neid seal kinni pidada.“

„Ha!“ ütles Front-de-Boeuf, „sa muudad oma tooni, härra preester, ja räägid lühidalt ning julgelt, nagu ripuks su süda selle saksilaste karja tapmise küljes ja ometi oled sa ise nende sigade sugulane.“

Cedric oli varjamises vähe harjunud ja oleks praegusel silmapilgul hea meelega Wamba leidlikult peaaajult mõnd näpunäidet soovinud. Aga häda teritab aru, nagu ütleb vanasõna, ja ta pomises midagi inimestest, kes olevat ju kirikust ja riigist väljaheidetud röövlid.

„Despardieux!“ vastas Front-de-Boeuf, „see on tõsi. Ma unustasin, et nad mõne rasvase abti samuti võivad puhtaks röövida, nagu oleksid nad sellest soolasest kanalist lõuna pool sündinud. Kas ei olnud see mitte püha Ives'i abt, kelle nad tamme külge sidusid ja seal sundisid teda jumalateenistust pidama, kuna nemad samal ajal tema kaste ja kohvleid tustisid? — Ei, neitsi Maria nimel, selle nalja mängis Gualtier von Middleton, üks meie oma sõjakaaslasist. Kuid need olid saksilased, kes püha Bees'i kabelist küünlajalad, karikad ja riistad röövisid, eks olnud?“

„Need olid jumalakartmatud inimesed,“ vastas Cedric.

„Ja nad jõid kõik selle hea viina ja õlle, mis oli nii mõnegi salajoomingu tarvis varutud, kuna aga sealjuures tõendatakse, et ollakse ametis valvamise ja varase palvega! Preester, sa oled kohustatud niisugust pühaduse rüvetamist kätte maksma.“

„Olen tõepoolest kohustatud kätte maksma,“ pomises Cedric, „püha Withold tunneb mu südant.“

Nõnda kõneldes oli Front-de-Boeuf ühes oma kaaslasega taguvärvale jõudnud, kus nad mööda üksikut planki üle kraavi minnes kuhugi väliskindlusse jõudsid ning sealt tõstesilla kaudu vabale pinnale.

„Mine siis ja kui sa peale oma ülesande täitmist siia tagasi tuled, siis leiad sa Saksi liha odavana, nagu sealihha Sheffieldi tapamajades kunagi. Ning kuule, sina näid lõbus pihti-isa olevat — tule pärast lahingut siia, siis tahan ma sulle niipalju Malvaasia viina anda, et kogu su klooster võib himu otsa juua.“

„Kindlasti puutume meie veel kokku,“ vastas Cedric.

„Seni siin sulle pisut,“ jätkas normann, ja kui nad tagukse juurde astusid, surus ta Cedricu vastupunnivasse pihku

kuldtüki, öeldes: „Pea meeles, et ma sul kuue kui ka naha seljast maha tõmban, kui sa oma ülesannet ei täida.“

„Annan luba üht kui ka teist teha,“ vastas Cedric ja sammus rõõmsalt üle vaba välja edasi, „kui ma midagi paremat sinult pole ära teeninud.“ Siis lossi poole tagasi pöördudes viskas ta kuldtüki andjale järele ja hüüdis: „Petis normann, sinu kuld kadugu ühes sinuga.“

Front-de-Boeuf kuulis neid sõnu ebaselgelt, kuid liigutus oli kahtlane. „Vibumehed!“ hüüdis ta valvuritele välimisel müüril, „saatke nool läbi selle munga kuue. Kuid pidage,“ hüüdis ta, kui valvurid oma vibud vinna tõmbasid, „ei maksa vaeva; peame seni teda usaldama, kuni meil paremat pole. Ma arvan, ta ei julge mind ära anda; halvemal korral võin ma ikkagi nende Saksi koertega asju ajada, kes mul kindlasti luku taga seisavad. Hei! vangivaht, lase siia tuua Cedric von Rotherwood ja see teine mats, tema kaaslane, see tähendab von Coningsburgh — Athelstane, või kuidas nad teda nimetavad. Juba ainult nende nimed on normanni rüütli keelele koledus ning neil on seapeki maik. Anna mulle kärekas viina, nagu ütleb lõbus prints Johann, et ma võiksin selle halva maigu suust loputada — viige see relvakambrisse ja tooge sinna ka vangid.“

Tema käsud täideti. Kui ta sinna Gooti saali astus, kus nii mõnigi sõjasaak tema enda kui ka isa päevilt seinal rippus, seisis viinapudel juba laual ja kaks saksi vangi nelja vahi valvel. Front-de-Boeuf võttis hea sõõmu viina ja pöördus siis saksilaste poole — sest selle tõttu, et Wamba oma mütsi silme peale oli surunud, valgus tume oli ja parun Cedricut ainult pealiskaudselt tundis (kes oma normanni naabritest kõrvale hoidus ja harva oma mõisast lahkus), ei saanud ta kohe pettuse jäljile, mille abil tema tähtsam vang põgenenud.

„Inglismaa vaprad mehed,“ ütles Front-de-Boeuf, „kuidas meeldib teil Torquilstones? Kas mõistate nüüd, mis teie *surquedy* ja *outréuidance*¹⁾ Anjou printsi pidul väärt on?

1) Häbematus ja uhkus.

Olete ehk unustanud, kuidas teie kuningliku Johni teenimata võõrussõpruse tasusite? Jumala ja püha Dennise nimel, kui teie mitte kõige kallimat lunastusraha ei maksa, siis riputan teid jalgupidi siia aknaraua külge, kuni kullid ja varesed teist ainult luukered on järele jätnud! Rääkige, Saksi koerad, mis pakute oma väärtuseta elu eest? Mis ütlete teie, von Rotherwood?“

„Mina ei anna pennigi,“ vastas vaene Wamba, „ja mis jalgupidi ülesriputamise puutub, siis öeldakse, minu peas olnud juba siis kõik pahempidi, kui mulle alles esimene tite-müts pähe pandi, nõnda jalgu üles poole pöördes võib kõik jällegi õigetpidi minna.“

„Püha Jeenoveeva!“ hüüdis Front-de-Boeuf, „kes see on?“
Ja käeseljaga lükkas ta Cedricu mütsi narri peast ning kiskus tema krae lahti, kust alt orjatunnus nähtavale tuli — hõbevõru kaela ümber.

„Giles!.. Clement!.. koerad ja varganäod!“ karjus normann tulivihaselt, „kelle te mul siia olete toonud?“

„Mina arvan teile öelda võivat,“ ütles de Bracy, kes praegu sisse astus, „et see on Cedricu narr, kes nii mehiselt Yorki Isaakiga platside eesõiguse pärast võitles.“

„Seda tasun neile mõlemile,“ vastas Front-de-Boeuf: „nad peavad ühes võllas rippuma, kui mitte tema isand ja kult von Coningsburgh nende elu eest hästi ei maksa. Nende rikkusest ei jätku, nad peavad ka selle karja, kes lossi piirab, endaga kaasa tooma ning peavad alla kirjutama lepingu, et loobuvad oma oletatud eesõigusist ja tahavad elada meie vasallide ja sulastena. Olgu õnnelikud, kui me neile praegu algaval uuel ilmakorral nende hingusegi jätame. Minge,“ ütles ta kahele vahile, „otsige mul õige Cedric välja, siis annan teile teie eksituse andeks, liiatigi veel, et te Saksi franklini narriga vahetasite.“

„Ah,“ ütles Wamba, „kuid teie rüütellik kõrgus leiab peagi, et meie seas on rohkem narre kui franklineid.“

„Mis see võrukael sellega arvab?“ ütles Front-de-Boeuf ja vaatas oma kaaslastele otsa, kes nüüd kõheldes ja viivi-

tades öeldud said, et kui see õige Cedric ei ole, siis nemad üldse ei tea, mis temaga on.

„Taeva pühad!“ hüüdis de Bracy, „tema pidi mungakuues põgenema.“

„Põrgu kuradid!“ hüüdis Front-de-Boeuf, „see oli siis Rotherwoodi kult, kelle ma taguväravale viisin ja ise oma käega välja lasksin. Ja sina,“ ütles ta Wambale, „kelle narrus sinust endast veel suuremate idiotide tarkuse üle löi, — sinu teen ma preestriks, lasen su pea paljaks ajada! Võtke ta, kiskuge tal peanahk maha ja heitke ta siis üle pea-kaela müürilt alla. Noh, sinu elukutse on naljatada, võid sa seda nüüd?“

„Teie teod on paremad kui teie sõnad, suursugune rüütel,“ vastas Wamba, kelle naljatamist isegi lähedase surma kartus ei suutnud takistada, „sest kui teie mulle kavatsetud punase mütsi annate, siis teete mu lihtsa munga asemel kardinaliks.“

„See vilets on otsustanud oma elukutses surra,“ ütles de Bracy. „Front-de-Boeuf, sa ei peaks teda tapma. Anna ta mulle, tehku ta minu vabarühmale nalja. Mis sa ise arvad, võrukael? Võtad sa armuandmise vastu ja tuled ühes minuga sõtta?“

„Ja muidugi, aga ainult oma isanda loal,“ ütles Wamba, „sest vaadake (ta näitas oma orjatunnust kaelas), seda ei või ma ilma temata ära võtta.“

„Oo, normanni saag lõikab peagi saksilase kaelavõru läbi,“ ütles de Bracy.

„Ah, suursugune härra,“ ütles Wamba, „siis hakkab selle kohta vanasõna:

Normann siin saeb Inglis' puud,
Kulp Inglis' täidab Prantsus' suud,
Normanni ikkes Inglis' mees,
Ta Prantsus' mehe võimuses:
Ei rahu enne näe Inglismaa,
Kui kõik need neli pekstud minema.“

„Teed hästi, de Bracy,“ ütles Front-de-Boeuf, „et sa siin seisad ja narri loba kuulad, kuna aga meid endid hävitus

ähvardab! Kas sa ometi ei näe, et meid on üle löödud ja et lootus, oma sõpradega ühendusse astuda, on just sama kirju aadlimehe kaudu nurja aetud, kellega sina nii vennalikult ümber käid. Mida võiksime nüüd muud loota, kui aga silmapilkselt tormijooksu lossi kallale.“

„Siis müürile,“ ütles de Bracy. „Millal oled sa mind näinud tõsiseks muutuvat, kui on lahingust juttu? Kutsu tempelrüütel alla ja lase teda poolgi nii hästi oma elu eest võidelda, nagu ta tegi seda oma ordu pärast. Mine ka ise oma suure kehaga müürile. Lase mind omal viisil talitada ja ma ütlen, saksi röövlid võivad sama hästi pilvedele ronida kui Torquillstone lossi. Mõtled sa aga nende röövlitega läbi-rääkimisi alata, miks ei tarvita sa siis selle auväärt franklini vahetalitust, kes nii hoolega seda viinapudelit silmitseb? Säh, saksilane,“ jätkas ta Athelstane poole pöördudes ja temale karikat andes, „loputa selle suursuguse märjukese oma kõri ja ärata oma hing järelemõtlemiseks, mida tahaksid sa oma vabastamiseks teha.“

„Mida mees teha võib,“ vastas Athelstane, „kui see mitte mehise mehe au vastu ei käi. Laske mind ühes mu kaasteltega vabaks ja mina maksan lunastuseks tuhat marka.“

„Ja kas tahaksid peale selle kinnitada, et see inimkari lossi ümbert kaob, kes piirab teda Jumala ja kuninga rahust hoolimata?“ ütles Front-de-Boeuf.

„Sel määral nagu suudan,“ vastas Athelstane, „viin nad siit ära. Ja ma loodan, isa Cedric aitab mind selles niipalju kui ta võib.“

„Siis oleme nõus,“ ütles Front-de-Boeuf, „sina saad ühes nendega vabaks ja rahu olgu mõlemate poolte vahel tuhande marga eest. See on tühine lunastusraha, saksilane, ja sina peaksid meile meie väikese nõudmise eest tänulik olema. Kuid pane tähele: see kokkulepe ei ulatu juudi Isaakini.“

„Ka mitte Isaaki tütreni,“ ütles tempelrüütel, kes siia oli tulnud.

„Kumbki neist ei kuulu saksilase kaaskonda,“ ütles Front-de-Boeuf.

„Mina poleks väärt kristlase nime kandma, kui see nõnda oleks,“ vastas Athelstane. „Talitage nende uskmatusena nagu heaks arvate.“

„Ka ei käi see lunastusraha leedi Rowena kohta,“ ütles de Bracy. „Kunagi ei pea võidama minust öelda, et ma ilma ühegi mõõgalöögita nii kena saagi omal käest lasksin.“

„Sama ei käi meie leping ka selle viletsa naljahamba kohta, kelle ma näiteks kinni pean igale võrukaelale, kes nalja julgeb tõeks pöörda.“

„Leedi Rowena,“ vastas Athelstane kõige kindlamalt, „on minu kihlatud mõrsja. Ennemini kiskugu mind mets-hobused lõhki, kui et ma valmis oleksin temast lahkuma. Ori Wamba päästis täna isa Cedricu elu ja enimini kaotan mina oma elu kui ma tema juuksekarvagi lubaksin kõverdada.“

„Sinu kihlatud mõrsja! Leedi Rowena sinusuguse vasalli kihlatud mõrsja?“ ütles de Bracy. „Saksilane, sa näed vististi und, et sinu seitse kuningriiki on tagasi tulnud. Kinnitan sulle, Anjou suguvõsa printsidel pole viisiks oma hoolealuseid sinu seisusest meestele anda.“

„Minu seisus, uhke normann,“ vastas Athelstane, „põlvneb puhtamast ja vanemast allikast, kui mõne kerjusliku prantslase oma, kes omale eluülespidamist muretseb tema lipu ümber kogunenud varaste vere müümisega. Minu esivanemad olid kuningad, tugevad jõult ja targad nõult, kes iga päev oma saalis rohkem sadandeid võõrustasid kui sinul leidub poolehoidjaid ja kelle nime ülistasid minstrelid, kuna Witte-nagemotes nende seadused alal hoidis; nende luud maeti palvete saatel ja nende haudadele ehitati kirikud.“

„Said ometi, de Bracy,“ ütles Front-de-Boeuf, kel hea meel oli hoobi üle, mille tema kaaslane saanud, „saksilane tabas sind hästi.“

„Nii hästi, nagu seda vang võib,“ ütles de Bracy ilmse hooletusega, „sest neil, kelle käed seotud, peab keel vaba olema. Kuid sinu terav vastus,“ pöördus ta Athelstane poole, „ei vabasta leedi Rowenat.“

Selle peale ei vastanud Athelstane midagi, sest nii kui nii oli ta juba harilikust rohkem rääkinud sama küsimuse kohta. Kõneluse katkestas teender teatega, et taguväral keegi munk sisselaskmist paluvat.

„Püha Benneti, nende kerjuste printsi nimel,“ ütles Front-de-Boeuf, „on siis seekord mõni õige munk või jällegi petis? Katsuge seda teada saada, orjad, sest kui te veel kord lasete end petta, pistan teil silmad peast ja lasen hõõguvad söed nende asemele panna.“

„Olen valmis teie äärmist viha kandma, härra,“ ütles Giles, „kui see mitte tõsine paljaspea ei ole. Teie kannupoiss Jocelyn tunneb teda hästi ja ütleb, tema olevat vend Ambrosius, kes Jorvaulx'i kloostrilema juures teenistuses.“

„Too ta siia,“ ütles Front-de-Boeuf, „vististi toob ta meile teateid oma lõbusalt isandalt. Kindlasti on kuradil pidu-päev ja preestrid on oma kohustest vabastatud, kuidas muidu võiksid nad nõnda mööda maad ümber kolada. Viige vangid ära ja sina, saksilane, mõtle selle üle järele, mis sa kuulsid.“

„Mina nõuan,“ ütles Athelstane, „auväärilist vangistust ning tarvilikku hoolt minu laua ja voodi eest, nagu minu seisusele ja sellele kohane, kes peab läbirääkimisi lunastusraha üle. Peale selle kutsun ma seda, kes end teie seast kõige paremaks peab, enesele oma kehaga vastust andma minu vabaduse röövimise pärast. Selle väljakutse saatsin teile juba lauaülemaga, nüüd olete seda mu enese suust kuulnud ja peate mulle vastama. Siin on mu kinnas!“

„Mina ei vasta oma vangi väljakutsele,“ ütles Front-de-Boeuf; „ka ei pea sina seda tegema, de Bracy. — Giles,“ jätkas ta, „riputa see kinnas põdrasarve otsa: sinna jääb ta seniks, kuni tema härra vabaks meheks saab. Peaks tema teda siis tagasi nõudma või oma praegust vangipõlve seadust vastasena tõendama, siis — püha Christoferi nimel — on tal mehega tegemist, kes kunagi ühtegi väljakutset pole tagasi lükanud, olgu jalgsi või ratsa, üksi või ühes oma vasallidega.“

Nõnda siis viidi saksi vangid ära ja munk Ambrosius astus sisse, kes oli nähtavasti suures segaduses.

„See on see tõsine *Deus vobiscum*¹⁾“, ütles Wamba va-
gast vennast mööda minnes, „teised olid ainult jäljendid.“

„Püha jumalaema!“ ütles munk rüütlite poole pöördudes,
„lõpuks ometi olen kindlas paigas ja kristlaste seas.“

„Kindlas paigas oled sa küll,“ vastas de Bracy, „ja mis
kristlikkuse puutub, siis seisab siin parun Reginald Front-
de-Boeuf, kelle silmas juut kõige jälgim olevus on, ja hea
tempelrüütel Brian de Bois-Guilbert, kelle kohuseks on sa-
ratseenide tapmine... Kui need mitte head kristlikud tun-
nused pole, siis teisi ma neis ei tunne.“

„Teie olete meie auväärt isa, Jorvaulx'i priori Aymeri
sõbrad ja liitlased,“ ütles munk, ilma et ta de Bracy vastuse
toon oleks tähele pannud, „ja teie olete kohustatud temale
abi andma oma rüütellikuse töötuse kui ka halastuse tõttu,
sest mis ütleb õnnis püha Augustinus oma raamatus *De ci-
vitate Dei*²⁾...“

„Mis ütleb saadan!“ hüüdis Front-de-Boeuf vahele, „või
veel parem: ütle, mis sul rääkida, härra preester. Meil on
vähe aega pühade kirikuisade sõnade kuulamiseks.“

„*Sancta Maria*³⁾!“ hüüdis isa Ambrosius, „kui ruttu süt-
tivad need pühitsemata ilmalapsed vihale. Kuid olgu teil
teada, vaprad rüütliid, et teatud mõrtsukalised kelmid, kes
on endast heitnud Jumala kartuse ja ka lugupidamise kiriku
vastu ning midagi ei hooli paavsti pühast käsust *Si quis,
Suadente Diabolo*⁴⁾...“

„Vend preester,“ ütles tempelrüütel, „seda kõike teame
või aimame meie, aga ütelge meile otseteed, on teie isand,
prior Aymer, vangi võetud ja kelle poolt?“

„Kindlasti,“ ütles Ambrosius, „tema on Beliali meeste
käs, kes on siin metsas röövliteks ja patustavad püha kirja
vastu, mis ütleb: Ära puutu minu võietuid ja ära tee minu
preestritele mingit kurja.“

1) Jumal teiega.

2) Jumala riigist.

3) Püha Maria.

4) Kui keegi, täites kuradi soovi...

„Uus töö meie mõökadele,“ ütles Front-de-Boeuf oma
kaaslaste poole pöördudes. „Nõnda siis, selle asemel et
meile appi tulla, palub Jorvaulx'i kloostrülem ise meilt abi?
Need laisad vaimulikud aitavad ikka kõige paremini, kui sul
omal kõige rohkem teha! Kuid ütle otseteed välja, preester,
mida ootab sinu isand meilt?“

„Ah,“ ütles Ambrosius, „vägivaldsed käed haarasid mu
auväärt isanda, pühadest käskudest hoolimata, nagu ma juba
nimetasin, ja Beliali mehed röövisid tema kastid ning kohv-
rid ja võtsid temalt kakssada marka kõige puhtamat kulda,
kuna nad peale selle temalt suurt summat nõuavad, enne
kui ta nende ümberlõikamata kätest pääseks, mispärast au-
väärt isa Jumalas teid, kallid sõbrad, palub teda vabastada
kas nõutud lunastusraha maksmisega või sõjariistade jõuga,
nagu teie ise paremaks peate.“

„Võtku saadan ise seda priorit!“ ütles Front-de-Boeuf;
„täna hommikul on ta liiga sügavale kannu põhja vaadanud.
Millal on sinu isand kuulnud, et mõni normanni parun oma raha-
punga avanud vaimuliku vabastamiseks, kelle rahakott meie
omast kümme korda raskem? Ja kuidas peaksime meie ta
oma vaprusel vabastama, kui meid endid kümme korda suurem
meeste hulk piirab ja kui me iga silmapilk tormijooksu kardame?“

„Just seda tahtsin minagi öelda, kui teie ägedus mulle
sõnadeks oleks aega annud,“ ütles munk. „Kuid, aidaku
Jumal, mina olen vana ja see neetud kallaletormamine ajab
minu pea segi. Ometi on tõsi, et nad kokku kogunevad ja
mullavalli müüri äärde ehitavad.“

„Müürile!“ karjus de Bracy, „vaatame, mis need võru-
kaelad väljas teevad.“ Seda öeldes avas ta võrestatud akna,
mis viis välja rõdule, ja hüüdis sealt toasolijaile: „Püha
Denis, kuid vana munk toob õiged sõnumed! Nad toovad
kaitsekatuseid ja suuri kilpe¹⁾ ja vibumehed seisavad metsa-
serval nagu must pilv enne rahesadu.“

1) Algkeeles „mantelets“ ja „pavisses“; esimesed — plankidest
katus, mille varjul kindlustatud paigale läheneti; teised — samal juhusel
tarvitatavad suured kilbid, mis varjasid kogu sõduri keha.

Ka Reginald Front-de-Boeuf vaatas välja ja puhus kohe pikalt ja valjusti oma sarve, käsutades mehed müürile igaks oma paika.

„De Bracy, vaata sina idakülje järele, seal on müür kõige madalam. Suursugune Bois-Guilbert, sina oled elus õppinud kaitsmist ja ka kallaletungimist, pea sina silm läänemüüri. Mina ise asun eelkindlusse. Kuid ärge piirduge ainult oma paigaga, suursugused sõbrad! Täna peame igal pool olema, peame end võimalikult paljundama, et abi ja päästmist sinna viia, kus kallaletungimine kõige palavam. Meid on vähe, kuid seda puudust katku aktiivsus ja julgus, kuna meil ju ainult metslikkude kelmidega tegemist.“

„Suursugused rüütlid,“ hüüdis isa Ambrosius selles segaduses ja möllus, mille oli sünnitanud kaitsmiseks ettevalmistamine, „kas siis keegi teist ei taha auväärt isa, Jorvaulx'i priori Aymeri sõnumet kuulata? Mina palun teid, suursugune Reginald, mind kuulda võtta!“

„Pobise oma palve taevale,“ ütles äge normann, „sest meil maa peal pole aega teda kuulata. Hei, Anselm! vaata, et keev tõrv ja õli käepärast oleksid nende julgete äraandjate peade kastmiseks. Hoolitse, et vibupüssi-meestel kuulidest puudu ei tuleks. Lase minu härjapeaga lipp lehvida, need kelmid peavad varssi tundma, kellega neil täna tegemist.“

„Suursugune härra,“ jätkas munk, püüdes võita tähelepanu, „mõelge minu sõnakuulmis-tootuse peale ja lubage, et ma oma isandalt saadud ülesande täidan.“

Kasige see lobiseja lollpea siit minema,“ ütles Front-de-Boeuf, „pange ta kabelisse kinni, seal võib ta oma roosikrantsi sõrmitseda, kuni lärm möödab on. Torquilstone pühimused kuulavad vististi Ave't ja Meie isa suure huviga; niisugust au, arvan ma, pole neile sest saadik osaks saanud, kus nad kivist valmis raiuti.“

„Ära teota õndsaid pühimusi, härra Reginald,“ ütles de Bracy, „meie vajame täna nende abi, enne kui me need võrukaelad laiali suudame kihutada.“

„Neilt ootan ma vähe abi,“ ütles Front-de-Boeuf, „või olgu siis, et me nad müürilt neile kelmidele pähe heidame. Seal on üks päratu suur püha Christofer, temast üksi jätkuks juba terve rühma lõmastamiseks.“

Tempelrüütel oli sel ajal piirajate tegevust palju hoolsamalt silmas pidanud kui toores Front-de-Boeuf või tema arutu kaaslane.

„Minu ordu nimel,“ ütles ta, „need inimesed talitavad suurema distsipliiniga, kui et võiks mõista, kuidas nad selle on omandanud. Vaadake, kui osavalt nad iga kaitse-abinõu oma kasuks tarvitavad, olgu see mõni puu või põõsas, ja end meie noolte eest kõrvale hoiavad. Neil pole mingit lippu, aga ometi olen ma valmis oma kuldketi peale kihla vedama, et neid mõni suursugune rüütel või ülimus juhatab, kes sõjapidamises osav.“

„Mina näen teda,“ ütles de Bracy; „mina näen rüütli kiivritutti ja tema sõjariistade läikimist. Vaata seda pikka meest mustas raudriides, kes esimest salka vabamehi võitlusse viib. Püha Denise nimel, mina pean teda selleks, keda meie *Le Noir Fainéant*'iks nimetasime ja kes paiskas Front-de-Boeufi sadulast Ashby turniiril.“

„Seda parem,“ ütles Front-de-Boeuf, „et ta siia tuleb tasuvõitlusele. Nähtavasti mõni vilets mehike, kes ei söanda turniiri auhinda vastu võtma ilmuda, mille õnn talle kätte toonud. Muidu oleksin pidanud teda igalt poolt asjata otsima, kus rüütlid ja suursugused harilikult oma vaenlased tabavad, ja sellepärast olen südamest rõõmus, et ta on ilmunud alate vabameeste seas.“

Läheneva vaenlase liikumine katkestas pikema kõneluse. Iga rüütel asus paigale ja oma väheste käsutatavate kaastasakaalude eesotsas, kelle arv polnud müüri pikkusega kuidagi tasakaalus, ootasid nad kindlalt ähvardavat tormijooksu.

Kahekümnekaheksas peatükk.

See rändav rahvas, teistest eraldet,
On siiski ühenduses ilmaga;
Mets, meri, kõrved, kus ta asumas,
Tal rikkusallikad on avanud.
Lill, õilmed, rääkimata rohtudest,
Toond nende abil jõudu kuulmata.
Juudid.

Meie jutustus peab varemate sündmuste juurde pisut tagasi pöörduma, et lugejale järgnevat arusaadavaks teha. Tema isegi võis kergesti aimata, et kui Ivanhoe maha langes ja kogu ilmast näis olevat unustatud, siis see Rebekka oli, kes oma isa peale mõjus, nii et ta noore, vakra sõduri turniirplatsilt laskis üles tõsta ja Ashby aleviku majja viia, kus asusid tol korral juudid ise.

Teistel tingimustel poleks mingisuguseid raskusi olnud Isaakit selle sammu astumisele kallutada, sest tema oli meelelaadi poolest hea ja tänulik, kuid ka temal olid oma tagakiusatud rahva eelarvamised ja kartlikud kõhklemised, mis pidi enne võitma.

„Püha Aabram!“ hüüdis ta, „tema on hea noormees ja minu süda jookseb verd, kui ma näen tema verd läbi kalli tikitud vammuse ja väärtusliku rinnavarju nirisevat, kuid teda meie majja kanda! — tüdruk, oled sa hästi järele mõelnud? Tema on ju kristlane ning meie seaduse järele ei tohi meie võõraste ja paganatega mitte läbi käia, ehk olgu siis, et see on meie ärile kasulik.“

„Ära räägi nõnda, kallid isa,“ vastas Rebekka, „muidugi ei pea nendega läbi käima lõbutsedes ja pidutsedes, kuid viletsuses ja haavatult muutuvad paganad juudi vennaks.“

„Tahaksin teada, mis arvaks rabi Jakob Ben Tudela selle kohta,“ vastas Isaak; „ometi ei peaks see hea noormees oma veres surema. Las Sett ja Ruuben kannavad ta Ashbysse.“

„Ei, las nad panevad ta minu kandraamile,“ ütles Rebekka, „mina istun hobuse selga.“

„Nõnda oleksid sa nende Iismaeli ja Eedomi koerte vah-tida,“ sosistas Isaak pelglikul pilgul rüütlite ja kannupoiste suruva hulga poole vaadates. Kuid Rebekka oli juba oma halastavat kavatsust teostamas ja ei kuulnud enam, mis isa ütles, kuni see tütre mantli käisest kinni haaras ja uuesti hirmunult hüüdis: „Aaroni habeme nimel! Aga mis siis, kui see noormees sureb! — kui ta sureb meie hoiu all, kas meid siis tema veres süüdi ei arvata ja rahva poolt tükkideks ei kista?“

„Tema ei sure, isa,“ ütles Rebekka ja vabastas ettevaatlikult enda isa käest, „tema ei sure mitte, kui meie teda maha ei jäta, aga kui me seda teeme, siis oleme küll tema veres vastutavad Jumala ja inimeste ees.“

„Ei,“ ütles Isaak tütre kätt vabaks lastes, „mind kurvastab nii väga tema veretilke nähes, nagu oleksid nad kuldtükid, mis tulevad minu enda rahapungast. Ja ma tean väga hästi, et Bütsantsi rabi Manasse tütre Mirjami õpetused (kelle hing on paradiisis) on su osavaks teinud ravitsemiskunstis ja et sa tunned rohtude jõudu ning eliksiiride võimu. Sellepärast tee nagu su süda sind käsib, sest sina oled hea tüdruk, oled õnnistus, kroon, rõõmulaul minus endas ja mu majas ning mu isade rahva seas.“

Kuid Isaaki kartus polnud halvasti põhjendatud ja tema tütre suurmeelne ning tänulik heatahtlus heitis ta enda Ashby teel Brian de Bois-Guilberti õnnistamata pilkude vah-tida. Tempelrüütel käis kaks korda edasi-tagasi neist teel mööda ja silmitses aineti ilusat juuditüdrukut, ja meie tun-neme juba neid tagajärgi, mis tema imetus Rebekka ilu suhtes tekitas, niipea kui juhus selle neiu mehe metsiku himu-ruse võimusesse heitis.

Rebekka ei kaotanud silmapilkugi aega, et haavatud lasta oma ajutisse asukohta viia, ja vaatas ning katsus ise haavad järele ning sidus nad kinni. Romaanide ja romantiliste ballaadide lugeja peaks mäletama, kui sagedasti naisterahvaid pimedal keskajal pühendati haavaarstimise saladustesse ja kui

sagedasti vapper rüütel oma haavad nende ravitseda usaldas, kes oli tema südant veel sügavamalt haavanud.

Iseäranis aga olid juudid, mehed kui ka naised, arstiteaduse kõigi harudega tuttavad ja niihästi kuningad kui ka vägevad parunid usaldasid end sagedasti haavatult või muidu haigelt selle põlatud rahva mõne üksiku targa liikme hooliks. Juudi arstide agarat tarvitamist ei vähendanud isegi see, et kristlaste seas üldine arvamine valitses, nagu tunneksid Juudi rabid lähemalt mingit salateadust, eriti aga kabbalistlikku kunsti, mis oma nime ja alguse saanud vanade Iisraeli tarkade uurimisest. Rabid ei püüdnud oma tutvust üliloomulikkude võimudega mitte salata, sest see ei võinud viha nende vastu kuidagi kasvatada (polnud ju midagi, mis olekski võinud teda veel suuremaks teha), küll aga enne mini vihaga ühendatud põlgust pehmenada. Juudi mustkunstnikku võidi samuti vihata nagu juudi liigkasuvõtjaki, kuid teda põlati vähem. Arvesse võttes nende teostatud imelisi ravitsusi, peab arvama, et juutidel olid mingisugused sala-abinõud ja teadmised arstimises, mida nad oma eraldatud seisukorra tõttu kristlaste eest suure hoolega varjasid.

Ilusat Rebekkat kasvatati hoolega kõiges tema rahvale omases teaduses, mille tema andekas ja võimeline mõistus vastu võttis, korraldas ja laiendas, nii et tema teadmised ulatusid üle tema eluaastate, soo ja isegi üle selle ajajärgu, milles tema elas. Oma teadmised arstiteaduses ja ravitsemiskunstis omandas ta kelleltki vanalt juudinaiselt, nende kuulsama arsti tütrelt, kes Rebekkat kui oma last armastas ja arvamisel oli, et ta oma armualusele saladused on usaldanud, mida ta ise oma targalt isalt saanud samus aastais ja oludes. Mirjami oma saatus oli — tolleaegse pimedate rahva fanatismi ohvriks langeda, kuid tema saladused elasid tema andekas kasvandikus edasi.

Nõnda teadmistega ja iluga varustatult austati ja imetleti Rebekkat tema oma rahva seas üldiselt, sest teda peeti üheks neist pühadest naistest, kellest räägivad vanad kirjad. Rebekka isagi, kelle armastusega ühines tahes või tahtmata

ka imetus tema kunsti kohta, andis tüdrukule palju suurema vabaduse, kui see oli harilikult tema rahva naissoole lubatud, ja laskis end, nagu me alles hiljuti nägime, tema arvamisest juhtida, andes neile omadega võrreldes eesõiguse.

Kui Ivanhoe Isaaki korterisse jõudis, oli ta hulga verekaotuse tõttu alles minestuses. Rebekka vaatas tema haava järele ja pani sinna peale oma kunsti määratud arstirohte, teatades isale, et kui palavik verekaotuse tagajärjel tulemata jääks ja kui Mirjami tervispalsam oma mõju avaldaks, siis poleks nende külalise elu pärast midagi karta ja tema võiks ilma hädaohuta ühes nendega järgmisel päeval Yorki reisida. Isaak kahvatas pisut neid sõnu kuuldes. Tema oleks hea meelega pisut Ashbys peatunud või oleks haavatud kristlase meelsamini siia majja ravitseda jätnud, kus nad praegu asusid, lubades majaomanikule juudile kõik kulud tasuda. Selle vastu esitas aga Rebekka mõned väited, millest meie ainult kaht nimetame kui eriti mõjuvaid Isaaki suhtes. Üks põhjus oli see, et Rebekka kuidagi ei tahtnud oma kalli palsami pudelit teise arsti kätte usaldada, kuigi see arst kuulus tema oma rahva sekka, sest ta kartis varjatud saladuse avaldamist. Teiseks põhjuseks oli, et haavatud rüütel Wilfred von Ivanhoe oli Richard Lõvisüda lähedane armualune ja et sel korral, kui see kuningas tagasi tuleks, vajaks Isaak vägevate eestkostjat tema juures, oli ta ju prints Johannile tema kuri-teoliseks ettevõtteks suured summad raha muretsenud.

„Sul on õigus, Rebekka,“ ütles Isaak tema kaaluvaile väiteile järele andes, „oleks patt taeva vastu Mirjami saladusi avaldada, sest andeid, millega taevast meid õnnistanud, olgu need kuldtükid või hõbeseeklid või ka targa arsti saladused, ei pea arutult teiste kätte pillama: kellele nad usaldatud, see peab katsuma neid ka hoida. Ja mis temasse puutub, keda Inglismaa natsareenlased Lõvisüdameks nimetavad, siis oleks mul küll parem mõne tugeva Idumea lövi käppade alla sattuda kui tema kätte, kui ta minu läbikäimisest oma vennaga kuulda saab. Sellepärast tahan ma sinu nõu kuulda ja see noormees peab ühes meiega Yorki rei-

simi ja meie maja peab temale koduks olema, kuni ta terveks saab. Ning kui see Lõvisüda kodumaale tagasi peaks tulema, nagu nüüd kuulujutt tõuseb, siis saab see Wilfred von Ivanhoe tema ees sinu isa kaitsevalliks kuninga viha suurel leegitsusel. Ja kui ta mitte ei peaks tagasi tulema, siis maksab Wilfred meile meie kulud tagasi, niipea kui tema terveks saades oma mõõga ja piigiga uue varanduse muretseb, nagu tegi ta seda eile ja ka täna, sest see noormees on hea noormees ja peab määratud tähtjast kinni ning maksab, mis ta laenanud, ja aitab Iisraeli lapsi, isegi minu isa maja lapsi, kui teda ähvardavad vägevad Beliali pojad.“

Õhtu oli peaaegu juba kätte jõudnud, kui Ivanhoe meele-märkusele tuli. Tema ärkas rahutust uinakust ühes segaste tundmustega, mis harilikult ikka meelemärkusele tulemist saadavad. Ta oli võimetu neid sündmusi mäletama, mis käisid tema languse eel turniiriplatsil, sama ka ühendust leidma kõige vahel, mis eilsest saadik juhtunud. Haava ja valu tundmus, millega ühines suur nõrkus ja jõuetus, seganes antud ja saadud hoopide, üksteise peale tormavate hobuste ja võitjate ning võidetute mälestusega: kajasid hüüded ja sõjariistade kõlin ja kogu see segane müra, mille sünnitab võitlusmõll. Jõupingutusega läks tal korda oma aseme eest riidet osalt kõrvaldada, kuigi see sündis valutundega haavas.

Oma imestuseks leidis ta enda toredasti sisseseatud kor-terist, kuid toolide asemel nägi ta puhkamiseks padjad ja muidu nii palju hommikumaalist ehet, et ta kahtlema hakkas, kas ta mitte magamise ajal Palestiinasse pole tagasi viidud. See mulje kasvas veel rohkem, kui kõrvaldatud eesriide ta-gusele uksele ühes tumenäolise teendriga ilmus naiskuju, kelle kallid riided maitse poolest enam hommikumaale kui Euroopasse kuulusid.

Kui haavatud rüütel selle ilusa ilmutusega tahtis rääkima hakata, käskis see teda vaikida, pannes märguandmiseks oma saledad sõrmed punastele huultele, kuna teender hai-gele lähenes ja tema külje paljastas, et armas juuditüdruk oma rahulduseks haavasideme määratud paigalt ja haava enda

heas korras võiks leida. Oma ülesannet täitis ta nii meel-diva ja auväärilise lihtsuse ning tagasihoidlikkusega, et isegi rohkem haritud ajajärkudel ükski naine oma tundmusi poleks võinud haavatuina tunda. Kadus mõte, et nii noor ja ilus isik, kes haigevoodil talitab või haava seob, teisest soost pärit on, ja jäi järele ainult teadvus, et siin on tegemist ha-lastava olevusega, kes püüab piina vaigistada ja surmavat hoopid kõrvaldada. Rebekka rääkis oma vähesed ja lühikesed sõnad vana teendriga heebrea keeli ja see, kes sagedasti temal sarnastel kordadel abiks olnud, kuulas vaikides sõna.

Tundmata keele kõla, olgu ta ei tea kui kare mõne teise häädamisel, omandas ilusa Rebekka huulilt tulles romantilise ja võluva ilme, mida kujutlusvõim oletab mõne heategeva haldja nõidlausumistes; kuigi kõrv neid ei mõista, ometi val-davad nad südant hääle maheduse ja vaatava pilgu headu-sega, mis neid saadab. Ilma küsimusteta laskis Ivanhoe sün-dida, mis nad tema ravitsemiseks tarvilikuks pidasid, aga kui toimetused lõpule jõudsid ja tema kena ravitseja tahtis tagasi tõmbuda, siis ei suutnud ta end enam pidada. „Kena tüd-ruk,“ hakkas ta araabia keeli, millega ta oma reisidel tut-tavaks oli saanud ja mida ta turbaniga ja kaftaniga riidetud maist kõige ennemini arvas mõistvat, „ma palun teid, kena tüdruk, nii lahke olla...“

Kuid siin takistas teda tema kena ravitseja; naeratus, mida ta tagasi ei suutnud suruda, ilmus näole, mille harili-kuks ilmeks oli vaikne ja mõtlik melanhoolia. „Mina olen Inglismaalt pärit, härra rüütel, ja räägin inglise keelt, kuigi ma oma riiete ja suguvõsa poolest kuulun teise õhustikku.“

„Suursugune neiu,“ hakkas rüütel von Ivanhoe uuesti ja jällegi katkestas Rebekka tema ütluse.

„Ärge nimetage mind, härra rüütel, suursuguseks. On parem, et teie kohe teaksite: teie ümmardaja on vaene juudi-tüdruk, selle Yorki Isaaki tütar, kellega teie hiljuti nii hästi ja vastutulelikult ümber käisite. Sellepärast on küllalt kõlvu-line, et tema ise ja tema kodakondsed teile seda annaksid, mida teie praegune seisukord vajab.“

Teadmata, kas ilus Rowena üsna rahul oleks olnud, kui ta oleks teadnud, missuguste tundmustega noor rüütel tänini tema ilusat nägu, kena kuju ja säravaid silmi oli vaadelnud, silmi, mille sära varjas ja pehendas pikkade siidripsmete sade ja mida mõni minstrel oleks võrrelnud koidutähega, kui ta oma kiired süstab läbi jasmiinipõõsa. Aga Ivanhoe oli liiga truu katoliiklane, kui et ta juuditüdruku vastu veel samu tundmusi oleks hellitanud. Seda oli Rebekka ette näinud ja sellepärast ta oligi tõtanud oma isa ja tema suguvõsa nimetama, sest Isaaki ilus tütar polnud mitte ilma naiseliku nõrkuseta: ta pidi sisemiselt ohkama, kui esialgne aupaklik imetus, mis segatud õrnusega, Ivanhoe pilgus vaheldus teatud külmuse, rahulikkuse ja tagasihoidlikkusega, ilma mingisuguse sügavama tundmuseta, kui seda lubab tänuulik viisakus heateo eest, mis tuleb ootamata alamast soost isiku poolt. Mitte et Ivanhoe esialgne teguviis muud oleks väljendanud, kui aga harilikku noormehe lugupidamist ilu vastu, aga ometi oli vaesele Rebekkale haavav, et ainus sõna nagu nõiavõimul ta alamasse klassi surus, kellele seda austust ei võidud osaks lasta saada, mille väärt ta oli looduslike oomaduste tõttu.

Aga Rebekka vaikne ja õiglane loomus ei teinud Ivanhoele sellepärast etteheiteid, et ta jagas oma ajajärgu ja usu eelarvamisi. Sellest hoolimata, et juudineiu tundis, kuidas tema haige oma ravitsejas nüüd äratõugatud rahvatõu liiget nägi, kellega ainult tungiva tarviduse piires võib läbi käia, ei jätnud ta ometi teda endise hoolega ravitsemast ja tema rahu eest muretsemast. Ta teatas haigele, et nemad peavad Yorki reisima ning et isa on otsustanud teda, haiget, sinna kaasa viia, kus ta teda terveksaamiseni oma majas hoiab. Ivanhoe püüdis sellele plaanile vastu panna, põhjendades seda tahtmisega, oma heategijaile mitte enam kauemaks tüliks jääda.

„Kas ei leidu siin Ashbys,“ ütles ta, „või tema läheduses mõni Saksi franklin või mõni rikas talupoeg, kes oma peale võtaks haavatud suguvõennale seni peavarju anda, kuni ta

sedavõrt paraneks, et ta oma sõjariistu võiks kanda? Kas siin ei leidu mõnd Saksi kloostrit, mis tema vastu võtaks? Või kas ei võidaks teda Burtoni viia, kus ta püha Witholdi kloostrilema Waltheoffi poolt lahket vastuvõtmist leiaks, kes on tema sugulane.“

„Muidugi,“ tähendas Rebekka nukral naeratusel, „oleks iga kõige viletsam peavari teile kohasem kui põlatud juudi eluase, kuid, härra rüütel, kui te oma arstist ei taha lahkuda, siis ei või teie oma korterit muuta. Meie rahvas oskab haavu arstida, nagu te teate, kuigi ta end ei tunne kutsutud olevat neid lüüa, ja eriti meie perekonnas on tarvitada vastavad saladused, mis ulatuvad tagasi Saalomoni päevini ja mille heategevat mõju olete juba tunnud. Ükski natsareenlane — palun vabandust, härra rüütel — ükski kristlik arst nelja Briti mere vahel ei suuda teid enne kuud aega küllalt tugevaks teha oma raudriide kandmiseks.“

„Ja kui ruttu suudad sina seda?“ küsis Ivanhoe kärsitult.

„Kaheksa päevaga, kui te olete rahulik ja täidate minu juhatusi,“ vastas Rebekka.

„Püha neitsi Maria nimel,“ ütles Wilfred, „kui see mitte patt pole tema nime siin suhu võtta, ühelgi rüütliil pole praegusel silmapilgul aega voodis lamada ja kui sina oma lubamise täidad, tüdruk, siis annan sulle oma kiivri täie kroone, ükskõik kuidas ma nad omandan.“

„Mina täidan oma lubamise,“ ütles Rebekka, „ja sina võid tänasest arvates kaheksandal päeval oma sõjariistu kanda, kui sa mulle lubatud hõbeda asemel midagi muud tahaksid lubada.“

„Kui see on minu võimuses ja midagi niisugust, mida kristlik rüütel sinu rahva võsule võib teha,“ vastas Ivanhoe, „siis tahan ma hea meelega ja tänulikult sinu nõudmist täita.“

„Noh,“ ütles Rebekka, „siis tahaksin sind ainult paluda, et sa siitmaalt usuksid: juut võib kristlasele head teha, ilma et ta muud tasu nõuaks, kui aga suure isa õnnistust, kes on loonud juudid kui ka paganad.“

„Selles kahelda oleks patt, tüdruk,“ ütles Ivanhoe, „ja ilma pikema järelepärimiseta usaldan enda sinu hooleks, lootes, et ma kaheksa päeva pärast oma sõjariistu võin kanda. Ja nüüd, minu lahke arst, lubage teilt uudiseid küsida väliste sündmuste kohta. Mis on suursuguse Saksi Cedricuga ja tema kodakondsetega? — mis on armsa leedi — —“ Ta peatus, nagu oleks tal vastumeelt Rowena nime juudi majas mainida — „temaga, keda nimetati turniiri kuningannaks?“

„Ja keda valisite teie, härra rüütel, seda au kandma, kuna teie valikut sama imetleti nagu teie vaprustki,“ vastas Rebekka.

Kaotatud veri ei takistanud Ivanhoed mitte punastamast, sest ta tundis, et ta oma sügava huvi Rowena suhtes ettevaatamatult oli paljastanud, kuigi ta oli seda varjata katsunud.

„Vähem tahtsin ma temast, rohkem prints Johannist rääkida,“ ütles ta, „ka tahaksin ma midagi oma truust kannupoisist kuulda ja sellest, miks ta minu juures ei ole?“

„Lubage, et ma kui arst oma võimu tarvitan,“ vastas Rebekka, „ja teid palun vaikida ning erutavaist mõtteist loobuda, kuna mina teile jutustan, mis te teada soovite. Prints Johann lõpetas turniiri ja tõttas ühes oma partei aadli, rüütlite ja vaimulikkudega Yorki poole teele, kuna ta enne seda maa rikaste käest ausate kui ka autute abinõudega võimalikult palju raha kokku kraapis. Õeldakse, tema tahtvat venna krooni omandada.“

„Mitte ilma hoopide jagamata venna kaitseks ei pea see sündima,“ ütles Ivanhoe end asemel üles ajades, „kui Inglismaal veel ükski truu alam järele on jäänud. Mina tahan Richardi krooni pärast tema vapramate vaenlastega võidelda — ikka üksi kahe vastu.“

„Aga et te seda suudaksite,“ ütles Rebekka käega tema õlga puutudes, „selleks peate minu juhatusi silmas pidama ja rahulikuks jääma.“

„Õige, tüdruk,“ ütles Ivanhoe, „nii rahulikuks, nagu need rahutud ajad seda lubavad. Ja Cedric ning tema kodakondsed?“

„Tema majaülem käis ennist suure rutuga siin,“ ütles Rebekka, „oma isanda lambavillade eest saadava raha järel, ja temalt kuulsin ma, et Cedric ja Athelstane von Coningsburgh suure meelepahaga prints Johanni pidult lahkunud ja nüüd valmis on koduteele asuma.“

„Kas ka mõni leedi ühes nendega pidul käis?“ küsis Wilfred.

„Leedi Rowena,“ ütles Rebekka, kes küsimuse täpsemalt vastas, kui ta küsiti, „ei läinud mitte printsi pidule ja nagu majaülem meile rääkis, on ta praegu teel kodu poole ühes oma hooldaja Cedricuga. Ja mis teie ustavasse kannupoissi Gurthi puutub...“

„Ha!“ hüüdis rüütel, „tead sa siis tema nime? Ah jaa, sa pead seda teadma,“ lisas ta kohe juurde, „hästi pead sa seda teadma, sest sinu käest ja, nagu ma nüüd kindlasti usun, sinu enda suurmeelsuse ajal sai ta alles eile sada tsehiini.“

„Ärge rääkige sellest,“ ütles Rebekka kõrvuni punastades; „ma näen, kui kergesti keel selle välja lobiseb, mida süda tahaks varjata.“

„Aga see kuld,“ ütles Ivanhoe tõsiselt, „selle pean ma oma au nõudel sinu isale tagasi maksma.“

„Kaheksa päeva pärast tehke nagu soovite,“ ütles Rebekka, „kuid praegu ärge mõelge millegi peale, mis teie paranemist võiks takistada.“

„Olgu nõnda, sõbralik tüdruk,“ ütles Ivanhoe, „oleksin väga tänamata, kui ma sinu käskudele tahaksin vastu panna. Kuid paar sõna Gurthi saatuse kohta ning ma lõpetan oma küsimise.“

„Kurvastusega pean teile teatama, härra rüütel,“ vastas juuditüdruk, „et tema on Cedricu käsul valve all.“

Ja nähes, et see teade Wilfredi kurvastab, lisas ta kohe juurde: „Aga majaülem Oswald ütles, et kui midagi muud ei sünni, mis Cedricu tema peale vihaseks ajaks, siis ta temale varssi andeks annab, sest ta on ju truu ori ja seisib heas lugupidamises, kuna ta aga praeguse eksisammu ainult

armastusest Cedricu poja vastu astus. Pealegi ütles ta, et tema ja ta kaaslased, eriti aga naljahammas Wamba, valmis on Gurthi põgenema aitama, kui vahest Cedricu viha tema vastu ei peaks lahkuma.“

„Annaks Jumal, et nad oma kavatsuse teostaksid!“ ütles Ivanhoe. „Aga näib nõnda, nagu peaksin ma igapähele õnnestust tooma, kes minu vastu lahkust üles näitab. Minu kuninga vastu, kes mu silmanähtavale aupaigale tõstnud, astub tema vend, püüdes tema krooni; sinu soo ilusam liige sattus minu tähelepanu tõttu kurbusse ja muresse, ja nüüd võib mu isa meelepahas selle vaese pärispõlvelise maha lüüa, sest et ta mind on armastanud ja minule truu olnud. Sa näed, tüdruk, missugust õnnetusetoajat viletsat sa katsud aidata, ole siis mõistlik ja lase mind minna, enne kui minu jälgi verikoerana ajav õnnetus ka sind ei taba.“

„Ei,“ ütles Rebekka, „sinu nõrkus ja su kurbus, härra rüütel, ajavad sind taeva tahtmist võõriti mõistma. Sina pääsid oma kodumaale tagasi silmapilgul, mil ta tugevat kätt ja ustavat südant kõige rohkem vajab, ja sina taltsutasid iseenda ja oma kuninga vaenlaste uhkust, kui see oli tõusnud kõrgemale tipule; ning mis sinu õnnetusse puutub, siis näed sa ometi, et Jumal on sulle lasknud avitaja ja arsti tõusta isegi maa kõige põlatuma rahva ridadest. Sellepärast ole mureta ja usu — sina oled mingiks suureks otstarbeks määratud oma rahva heaks. Ela hästi! ja kui sa rohtu oled võtnud, mis ma sulle Ruubeniga saadan, siis katsu jällegi puhata, et sa suudaksid järgmise päeva reisiraskustele vastu panna.“

Ivanhoe tundis räägitud sõnust rahustust ja täitis Rebekka juhatused. Ruubeni toodud jook oli uimastava omadusega ja tõi haigele rahuliku une. Hommikul leidis tema kena ravitseja ta palavikutunnustest vabana ning kohasena reisiraskusi kandma.

Ta pandi hobu-kanderaami, millega ta turniirilt siia toodi, ja võeti tarvitusele kõik ettevaatus-abinõud, et tema reisimist kergendada. Ühes asjas ei suutnud isegi Rebekka palved

haavatud rüütlile tarvilikku mõnusust ja hoolt saavutada. Isaak, kes Juvenali kümnenda satiiri rikka reisijana alati rõõvleid kartis, teades, et ta ühesuguselt himustatud saak on normanni ülimusele kui ka saksi rõõvlitele, reisis alati suure kiirusega, lühikeste puhkustega ja veel lühemate söögiaegadega, nii et ta Cedricust ja Athelstanest ette jõudis, kes mõni tund enne teda teele läinud, kuid kes oma vältava pidutsemisega püha Witholdi kloostris aega viitsid. Ometi oli Mirjami palsamil või Ivanhoe keha tugevusel nii suur vastupanu-jõud, et temas need halbused ilmsiks ei tulnud, mida õrn ravitseja oli kartnud.

Teisest küljest saavutas juudi tõttamine mitte ainult kiire edasijõudmise, vaid ta sünnitas ka tema ja saatjaks palgatud inimeste vahel vaidlust ning tüli. Need olid saksilased ja mitte vabad oma rahvuslikust omadusest, elumõnususe armastusest, mida normannid laiskuseks ja ahnuseks tembeldasid. Vastuoksa Shylocki seisukorrale astusid nad rikka juudi teenistusse lootusega head toitu eest leida ja olid väga pahased, kui nad endid nägid selles petetuna kiire reisimise tagajärjel. Ka ütlesid nad Isaakile, et nende hobused nii kiire sõidu tõttu kannatavad. Lõpuks tõusis Isaaki ja tema saatjate vahel kuri tüli viina ja õlle hulga pärast, mis igas söögis pidi antama. Ja see sündis nõnda, et kui hädaohu kartus lähenes ja kui näis see täide minevat, mis Isaakile ikka hirmu peale ajanud, just siis jäeti ta tema palgatud meeste poolt maha, kelle kaitse peale ta lootnud.

Selles kurvas seisukorras leiti juut tema tütre ja haavatud sõbraga Cedricu poolt ja varssi peale seda langes ta de Bracy ja tema kaaslaste meelevalda. Alguses pöördi kanderaamile vähe tähelepanu, võib-olla oleks ta isegi maha jäetud, kui mitte uudishimu de Bracyd poleks ajanud sinna pilku heitma, lootes sealt ehk oma ettevõtte pea-eesmärgi leida, sest Rowena polnud ju oma loori näolt kõrvaldanud. Suur oli de Bracy imestus, kui ta kanderaamilt haavatud mehe leidis, kes, arvamisel olles, et ta saksi rõõvlite kätte langenud, vastupuiklemata enda Wilfred von Ivanhoeks nimetas, sest

ta arvas, et see nimi võiks olla temale endale ja ka tema kaaslastele rõõvlite ees soovituseks.

Rüütliau mõiste, mis kergemeelsusest ja metsikusest hoolimata de Bracyd kunagi täiesti maha ei jätnud, takistas teda kaitseta rüütli teotamast ning teda Front-de-Boeufite teetamast, kes ehk teatud tingimusil palju poleks kõhelnud Ivanhoe laenumõisa nõudmises võistlejat surma saates. Kuid de Bracy suurmeelsus ei küüeninud sinnamaale, et leedi Rowena eesõigustatud austajat vabastada, kelleks teda turniiri sündmuste ja isamajast sundusliku lahkumise tõttu üldiselt tunnustati. Tema suutis ainult teatud kesktee valida, käskides kaht oma kannupoissi kandraami juurde jääda ja mitte kedagi sellele ligi lasta. Küsimise korral pidid nad oma isanda juhatusel vastama, et leedi Rowena tühja kandraami tarvitatakse kokkupõrkes haavata saanud seltsimehe edasitoimetamiseks. Torquillstone lossi jõudes, kus tempelrüütel ja lossihärra igauks oma eesmärgi poole püüdsid, esimene juudi varandust ja teine tema tüdruku kätte saama, viisid de Bracy kannupoisid Ivanhoe haavatud seltsimehe nime all kuhugi kõrvalisse ruumi. Sellekohane seletus anti ka Front-de-Boeufile, kui ta neilt küsis, miks nad kutse peale müürile pole ilmunud.

„Haavatud seltsimees!“ vastas ta tulises vihas ja imetuses. „Pole ime, et matsid ja vabamehed sõandavad rüütli lossi piirama hakata ja et seakarjused ning narrid meile väljakutseid saadavad, kui sõdurid haigeravitsejaiks hakkavad ja vabarühma mehed surivoodil valvavad, kuna teised valmis on lossi peale tormi jooksmas. Müürile, te logelejad võrukaelad!“ hüüdis ta, nii et tema mürisev hääl võlvide all vastu kajas, „müürile, või ma tümitan teie luud-kondid lõmaks!“

Mehed vastasid kangekaelselt, et nemad läheksid hea meelega müürile, kui Front-de-Boeuf vastutuse nende isanda ees oma peale võtaks, sest see käskinud neid surija juures valvata.

„Suriija, te võrukaelad!“ ütles parun. „Me oleme varssi kõik surijad, kui me küllalt vapralt endid ei kaitse. Mina

muretsen teie viletsale seltsimehele uue valvaja. Hei, Urfried, peletis, saksi nõiamoor, kas sa ei kuule? Valva selle lamaja juures, kui siin tingimata keegi peab valvama, kuna need võrukaelad oma sõjariistu tarvitavad. — Siin, seltsimehed, on kaks vibupüssi ja nooled, ruttu väliskindlusse ning vaa-dake, et te iga noolega mõne saksilase peaju läbistate.“

Oma suurema osa kaaslaste sarnaselt olid mehed rõõmsad tegevusse astuma, sest nad põlgasid tegevusetust, ja nõnda nad tõttasid kästud hädaohu-paigale, kuna Ivanhoe juures valvamine Urfriedi ehk Ulrica hooleks jäi, kelle süda põles kannatatud teotuste mälestuses ning kättemaksu lootuses, mispärast ta oma kohused haige vastu kohe Rebekka hoo-leks usaldas.

Kahekümneühendas peatükk.

Nüüd torni mine, kust on näha põld,
Ja sõna too, kuis kaldub võiduõnn.

Schiller — Orleani neitsi.

Hädaohu silmapilk on sagedasti otsekohese südamlikkuse ja armastuse aeg. Üldise ärevuse mõjul kaotame oma tundmustes järelevalve ja avaldame nendes seda, mida me rahulikumatel momentidel oleksime vähemalt varjanud, kuigi me poleks suutnud seda maha suruda. End jällegi Ivanhoe lähedusest leides imestas Rebekka oma terava mõnutunde üle, mis teda siin valdas, hoolimata sellest, et neid ümbritses praegu hädaoht, kui mitte just meeletu. Kui ta noormehe tuiksoont katsus ja tema tervise järele küsis, ilmnes tema puutumises ja hääles õrnus, mis südamlikumad osavõttu avaldas, kui ta seda ise oleks tahtnud väljendada. Tema hääl ja käsi värisesid ja ainult Ivanhoe külm küsimus: „See oled sina, tüdruk?“ tõi ta uuesti meelemärgusele ja tuletas talle meelde, et teda valdavad tundmused ei ole ega võigi olla vastastikused. Rinnast lipsas ohe, kuid see oli vaevalt kuuldav, ja tervise kohta rüütlile esitatud küsimus kõlas

vaikse sõbralikkuse toonis. Tervise kohta vastas Ivanhoe ruttu, et see on temal parem, kui ta oleks võinud loota. „Täna sind,“ ütles ta, „kallis Rebekka, sinu osava abi eest.“

„Tema nimetab mind kalliks Rebekkaks,“ lausus neiu endamisi, „kuid teeb seda nii külmal ja ükskõiksel toonil, et see kuidagi sõnadele ei vasta. Tema sõjahobu, tema jahikoer on talle kallim kui põlatud juuditüdruk!“

„Minu meeli, kena tüdruk,“ jätkas Ivanhoe, „piinab rohkem hirm kui keha haavad. Nende meeste sõnust, kes minu juures valvasid, mõistsin ma, et mina olen vang, ja kui ma selle kareda hääle järele, mis nad siit kuhugi sõjakohuste täitmisele ajas, õieti otsustan, siis olen ma Front-de-Boeufi lossis. On see nõnda, kuidas lõpeb siis kõik ja kuidas võin ma leedi Rowenat ja oma isa kaitsta?“

„Juuti või tema tüdarta ta ei nimeta,“ lausus Rebekka endamisi, „aga mis olekski temal meiega tegemist; ja kui õieti karistab taevast mind, et ma oma meeltega nii väga tema küljes ripun!“ Peale seda lühikest enesesüüdistust tõttas ta Ivanhoele teateid andma, mis tal käepärast, nimelt — et tempelrüütel Bois-Guilbert ja parun Front-de-Boeuf on lossis käsutajaiks ja et lossi väljastpoolt piiratakse, kuid kelle poolt, seda ta enam ei teadnud. Ta lisas sellele juurde, et lossis olevat kristlik preester, kes võiks ehk rohkem teada.

„Kristlik preester!“ ütles rüütel rõõmsalt; „too ta siia, Rebekka, kui sa võid, ütle, et haige mees soovib tema vaimulikku nõuandmist, ütle, mis tahad, ainult too ta siia. Midagi pean ma ju ometi tegema või katsuma teha, aga kuidas võiksin ma seda, kui ma ei tea, mis sünnib väljas!“

Ivanhoe soovi mööda püüdis Rebekka Cedricut haavatud rüütli tuppa tuua, kuid nagu me teame, äpardus see Urfriedi vaheleastumise tõttu, kes samuti oletatud munga järele valvas. Rebekka läks ilma midagi korda saatmata Ivanhoele oma katse tagajärgedest teatama.

Neil polnud kaua aega teadetesaamise katse nurjamisekut kahetseda või uute abinõude leidmiseks pead murda,

sest müra ja kisa tõusis ettevalmistuste tõttu lossi kaitsmiseks kümnekordseks. Sõdurite rasked ja kiired sammud läbistasid kindlused või kajasid kitsastes käikudes ja keerdtreppidel, mis viisid mitmesugustele rõdudele ja kaitsepunktile. Kõlasid rüütlite hääled, mis oma kaaslasi ergutasid või kaitsmist juhatasid, kuna nad vahete-vahel sõjariistade kõlinasse ja käsualuste kiasse kadusid. Olid need kõlad ei tea kui hirmsad ja kuulutasid nad kas või veel koledamaid sündmusi ette, ometi oli nendega segatud mingisugune ülevus, mida Rebekka kõrge vaim ka sel kohutaval silmapilgul suutis tunda. Tema silmad lööbusid särama, kuigi veri palgeilt põgenes, ja kõigest tõusis hirmu ja värisev ülevuse tunnus, kui ta pooleldi iseendale, pooleldi oma kaaslasele sosistas pühi sõnu: „Nooletupp ragiseb — läigivad oda ja kilp — kõlab pealike kisa ja karjumine¹⁾.“

Ivanhoe oli aga sõjahobu sarnane, kes hõõgab kärsitusest oma tegevuseta oleku pärast ja kel on tuline soov võitlusmõllu tormata, mille sissejuhatuseks on kuuluvad hääled. „Kui ma ometi selle akna alla võiksin ronida,“ ütles ta, „et võimalik oleks seda suursugust mängu pealtki vaadata. Kui mul oleks vibu, et võiksin ühegi noole minema lasta, või sõjakirves, et ühegi hoobi anda meie vabastamiseks! Kuid asjata, asjata, olen jõuetu ja sõjariistadeta!“

„Rahustuge, suursugune rüütel,“ ütles Rebekka, „müra vaikis äkki, lahinguni nad vististi ei jõuagi.“

„Sina ei taipu selles midagi,“ ütles Wilfred kärsitult, „see surnud silmapilk tähendab ainult, et mehed on juba oma paikadel ja ootavad lähedast kallaletungimist. Mida meie kuulsime, oli ainult kauge tormi kõma, varssi on ta kogu oma metsikus vihas siin. Kui ma ometi aknale pääseksin!“

„Sellega teeksite endale ainult kahju, suursugune rüütel,“ vastas ravitseja ja tema äärmist himu nähes lisas ta kindlasti juurde: „Mina ise seisan võrel ja kirjeldan, nagu oskan, seda, mis väljas näha.“

1) Hiibi raamat 30; 23–25.

„Seda ei pea sa, seda ei tohi sa!“ hüüdis Ivanhoe; „iga võre, iga pilu on varssi vibumeeste laskemärgiks; mõni huupi lastud nool võiks...“

„Olgu ta tervitatud!“ pomises Rebekka, kui ta kindlal sammul paar astet ülespoole läks akna juurde, millest nad rääkisid.

„Rebekka, kallid Rebekka!“ hüüdis Ivanhoe, „see pole neiudele ajaviiteks. Ära mine surma suhu, et sa mu igavesti õnnetuks teeksid, sest mina oleksin selles süüdi; vähemalt varja end selle vana kilbiga ja näita ennast aknal võimalikult vähe.“

Ivanhoe juhatusi imestusväärilise täpsusega täites ja suurt vana kilpi enda kaitseks tarvitades, mille ta vastu akna alumist osa surus, võis Rebekka võrdlemisi hädaohuta väljaspool lossi olevaid sündmusi tähele panna ja Ivanhoele neist jutustada, mida kallaletungijad tormijooksuks teostasid. Tõepoolest oli tema seisukoht vaatlemiseks väga kohane, sest aken asus peaehituse nurgal ja Rebekka ei näinud mitte ainult seda, mis sündis lossi enese ümber, vaid ka väliskindlus, mis esimesele tormijooksule pidi vastu pidama, seisis tema silmade ees. See polnud mitte väga kõrge ja tugev kindlus ja pidi taguvärvat kaitsma, kust Front-de-Boeuf hiljuti Cedricu välja oli lasknud. Lossi kraav lahutas selle väliskindluse peakindlusest, nii et kui tema ära pidi võetama, siis võis tema ajutise silla kõrvaldamisega peaehitusest täiesti eraldada. Peaehituse taguvärava vastas oli väliskindlusel uks ja kogu seda ehitust piiras tugev postaed. Siia koondatud kaitsjate arvu põhjal võis Rebekka mõista, et seda paika peeti kõige nõrgemaks, kuna kallaletungijate liikumine sama selgesti laskis aimata, et nemad seda väliskindlust kui kõige nõrgemat punkti oma esimeseks võidu eesmärgiks valinud.

Need tähelepanekud teatas ta ruttu Ivanhoele ja lisas juurde: „Metsaserv näib palistatud vibumeestega, kuigi tänini ainult mõned puude varjult nähtavale on astunud.“

„Missuguse lipu all nad seisavad?“ küsis Ivanhoe.

„Mina ei seleta mingit sõjamärki,“ vastas Rebekka.

„Imelik uudis,“ pomises rüütel, „niisuguse lossi peale tormi joosta ilma mingisuguse liputa või märgita. Kas sa ei näe, kes on juhiks?“

„Keegi mustas varustuses rüütel on kõige silmapaistvam,“ ütles juuditüdruk; „tema üksi on varustatud pealaest kuni jalatallani ja näib kõike juhtivat.“

„Missugust vappi ta oma kilbil kannab?“ küsis Ivanhoe.

„Paistab midagi raudlati ja krampluku sarnast sinisena mustal põhjal.“

„Sinine raudlatt ja kramplukk,“ ütles Ivanhoe; „ma ei tea, kes niisugust vappi võiks kanda, kuid praegu tahaksin, et see oleks minu oma. Kas sa vahest märgusõna ei seleta?“

„Vaevalt näen vappi ennast nii kaugelt,“ vastas Rebekka, „aga kui päike kilbi hästi läikima paneb, siis paistab see, millest ma räägin.“

„Kas teisi juhte ei paista?“ hüüdis kärsitu küsija.

„Ei kedagi silmatorkavamat, nii palju kui mina siit näen,“ ütles Rebekka, „kuid kahtlemata tungitakse lossile ka teistel külgedel kallale. Just praegu valmistavad nad nähtavasti edasi liikuma — Siioni Jumal kaitsku meid! Missugune kohutav vaade! Esimestel, kes lähenevad, on suured kilbid ja plankidest valmistatud varjud, teised järgnevad neile vibusid vinna tõmmates. Nüüd tõstavad nad vibud! Moosese Jumal, kaitse olevusi, keda sa loonud!“

Tema kirjelduse katkestas äkki tormijooksu märguanne, mida puhuti heleda sarvega, mille peale kindlusest vastas kohe normanni pasun ühes tumeda trummipõrinaga nagu teateks, et väljakutse on vastu võetud. Mõlemate poolte karjumine suurendas üldist müra; kallaletungijad hüüdsid: „Püha Georg kena Inglismaa eest!“ ja normannid vastasid: „*En avant de Bracy! Beau-séant! Beau-séant! Front-de-Boeuf à la rescousse!*“¹⁾ nagu nende juhatajate sõjakisa seda nõudis.

1) Edasi de Bracy!.. Front-de-Boeufile appi!

Kuid mitte ainult karjumisega ei võidud võitlust lõpetada ja kallaletungijate ägedale surumisele vastasid kaitsjad meeletliku vastupanuga. Vibumehed, kes jahipidamisel laskmises vilunud, sihtisid nii hästi, et ükski kaitsja ka vähematki kehaosa näidata ei tohtinud, kui ta ei tahtnud, et teda küünrapikkustest nooltest oleks tabatud. Rahena tihedalt lendavatel nooltel oli ometi igapähe oma märk ja paarikümne kaupa praksusid nad vastu iga müüri pilu, auku või akent, kuhu mõni vaenlane ilmus või kus teda vähemalt aimati. Nõnda langesid noolte läbi kaks või kolm kaitsjat, kuna paljud haavata said. Kuid oma varustuse kaitset usaldades ja oma varjatud seisukorda kasutades võitlesid Front-de-Boeuf ja tema kaaslased püsiva kangekaelsusega kallaletungijate metsiku tormijooksu vastu ja vastasid nooltesajule oma nooltega, vibupüssi-kuulidega ja teiste viske-abinõudega, mis halvemini kaitstud kallaletungijatele rohkem kahju sünnitasid kui need ise kaitsjaile tegid. Noolte ja muude viskeasjade vingumist segas ajuti ainult karjumine, mis kuuldus siis, kui üks või teine pool vastasele tunduvamalt kahju tegi või ise seda sai.

„Ja mina pean haige mungana siin lamama,“ hüüdis Ivanhoe, „kuna mängu, mis mulle vabaduse või surma peab tooma, teiste käed mängivad! Heida jällegi pilk aknast, hea tüdruk, kuid ole ettevaatlik, et vibumehed sind alt ei näe. Vaata veel kord ja ütle, lähevad nad juba tormijooksule.“

Rahuliku julguse ja vahepeal endamisi lausunud palvega kinnitatuna asus Rebekka jällegi akna võre ette, varjates end ometi nõnda, et teda alt ei nähtaks.

„Mis sa näed, Rebekka?“ küsis haavatud rüütel.

„Mitte midagi muud kui ainult tihedat noolesadu, nii et mu silmad virvendama lööbuvad ja ma isegi laskjaid ei näe.“

„Nõnda ei või see kauemini kesta,“ ütles Ivanhoe, „sest kui nad võimuga ei katsu lossi vallata, siis suudavad nooled müüride ja kindluste vastu vähe. Vaata, kas näed seda kramplukuga rüütli, kena Rebekka, pane tähele, mis teeb tema; kuna tema ju juht on, siis tahaksin teda silmas pidada.“

„Teda ma ei näe,“ ütles Rebekka.

„Argpüks!“ hüüdis Ivanhoe, „pelgab ta siis tüüri, kui torm kõige valjem?“

„Ta ei pelga, ei pelga!“ ütles Rebekka, „nüüd näen teda: tema viib salga mehi väliskindluse tõkke¹⁾ juurde. Nad kisuvad aia ühes postidega maha, nad purustavad ta kirvestega. — Tema suur kiivritutt lehvib üle hulga nagu lendaks kaaren lahinguvälja kohal. — Tõkkel on juba auk sees — nad tormavad sisse — nüüd heideti nad tagasi! Front-de-Boeuf on kaitsjate eesotsas, näen tema hiiglakuju meeste möllus. Jälle tungivad nad tõkkeaugule, võideldakse käsitsi mees mehe vastu. Jakobi Jumal! nõnda põrkavad kokku kaks veetõusu, kaks merevoogu, mida piitsutavad vastupidised tuuled!“

Ta pööras oma näo võrelt, nagu ei suudaks ta kauemini seda hirmsat pilti vaadelda.

„Vaata jällegi, Rebekka,“ ütles Ivanhoe, kes neiu tundmusi ei mõistnud; „noolelaskmine peaks olema nüüd vaiksemaks jäänud, kus nad käsitsi koos on. Vaata veel kord, nüüd on see vähem hädaohtlik.“

Rebekka vaatas jällegi ja hüüdis kohe: „Pühad prohvetid! Front-de-Boeuf ja must rüütel on tõkkeaugul käsitsi koos kaaslaste hulga mõirgamise saatel, kes ootavad võitluse tagajärge. Armuline taevas, ole rõhutute ja vangidega!“ Siis kiljatas ta äkki ja hüüdis: „Ta on maas, ta on maas!“

„Kes on maas?“ karjus Ivanhoe, „neitsi Maria nimel, ütle mulle, kes on langenud?“

„Must rüütel,“ vastas Rebekka nõrgalt, kuid silmapilk hüüdis ta uuesti rõõmsalt: „Aga ei, ei! Kiidetud olgu Iisraeli Jumal! Ta on jällegi jalul ja võitleb, nagu oleks tal ainukeses käes kahekümne mehe ramm... Tema mõök murdus,

1) Igal gooti lossil oli välimise müüri ees postaed kindlustuseks, mida võiks „tõkkeks“ nimetada; siin võideldi mõnikord väga ägedalt, sest selle pidi enne ära võtma, kui müüri juurde päästi, ja siin sündisid sagedasti kõige hiilgavamad sõjateod.

ta kahmab vabamehelt kirve, ta surub Front-de-Boeufi löök löögilt tagasi. Hiiglane vangub ja nagiseb nagu põline tamm metsamehe kirve ees. Ta langeb... langes juba!“

„Front-de-Boeuf?“ hüüdis Ivanhoe.

„Front-de-Boeuf!“ vastas Rebekka; „mehed tormavad oma pealikule appi, neid juhib tempelrüütel, nende ühendatud jõud sunnivad võitja taganema. Nad kannavad Front-de-Boeufi müüri taha.“

„Kallaletungijad võtsid tõkke ära, eks?“ küsis Ivanhoe.

„Seda küll, seda küll!“ hüüdis Rebekka, „ja nad suruvad kaitsjad vastu välismüüri; mõned seavad redeleid, mõned suruvad kui mesilased ja püüavad üksteise õlgadele tõusta. Ülalt langevad kivid, palgid, notid neile pähe ja kuna haavatud ära kantakse, astuvad terved mehed nende asemele. Suur Jumal! Lõid sa inimese selleks oma näo järele, et ta oma vendade käe läbi peab julmalt näotuks tehtama?“

„Ära mõtle selle peale,“ ütles Ivanhoe, „nüüd pole aeg niisugusteks mõteteks... Kes taganeb? Kes võidab?“

„Redelid on maha paisatud,“ vastas Rebekka kohkunult; „sõdurid visklevad purustatud roomajatena nende all. Pii-
ratud on ülivõimul.“

„Püha Georg võidelgu meie eest!“ hüüdis rüütel; „kas siis truuduseta vabamehed taganevad?“

„Seda mitte!“ hüüdis Rebekka, „nemad talitavad õigete vabameestena. Must rüütel läheneb taguvärvale oma suure kirvega — tema antud mürisevaid hoope võite läbi kogu lahingu müra ja kisa kuulda. Kivid ja palgid saavad rahena julgele võitlejale kaela, aga tema teeb, nagu oleksid need suled või ohakavill.“

„Püha Akre Johannese¹⁾ nimel,“ ütles Ivanhoe ja ajas enda asemel rõõmsalt üles, „mulle näib, Inglismaal on ainult üks mees, kes niisuguse teoga toime saab!“

1) Ristija Johannes. Tema auks asutati Akres Karmeli mäel aastal 1205 rüütliordu, mille eesmärgiks oli palverändajate kaitsmine ja sõda muhameedlastega.

„Taguvärav vangub,“ jätkas Rebekka, „ta murdub, ta läheb hoopide all kildudeks, langeb rusuks, väliskindlus on võetud!.. Oh Issand! Nad paiskavad kaitsjad müürit maha, viskavad nad kraavi... Oh inimesed, kui te tõesti inimesed olete, siis andke neile armu, kes enam ei saa vastu panna!“

„Aga sild — see sild, mis väliskindluse ühendab lossiga — on ka see nende käes?“ hüüdis Ivanhoe.

„Ei,“ vastas Rebekka, „tempelrületel purustas sillana tarvitatud kitsa plangi — ainult mõned kaitsjad pääsid üle — hüüded ja karjumised, mida te kuulete, räägivad teiste saatusest. Ah! nüüd mõistan, et võitu on veel palju raskem vaadelda kui lahingut ennast!“

„Mis nad nüüd teevad, tüdruk?“ küsis Ivanhoe, „vaata jällegi, nüüd pole aeg verevalamise pärast minestusse langeda.“

„Seks korraks on kõik lõpetatud,“ vastas Rebekka; „meie sõbrad asuvad väliskindlusesse, mille nad valdasid, ja see annab neile vaenlase kuulide eest nii hea kaitse, et vahetevahel ainult mõni nool nende pihta lastakse, enam rahurikkumiseks kui tõsiseks kahjutegemiseks.“

„Meie sõbrad,“ ütles Wilfred, „ei jäta muidugi mitte nii hiilgavalt alatud ja nii õnnelikult lõpetatud ettevõtet siipaika. Seda mitte! Mina panen oma usalduse vaprale rüütlile, kelle kirves purustab raua ja raske tammepuu. Oleks imelik,“ pomises ta endamisi, „kui leiduks kaks, kes niisuguse *derring-do*¹⁾ toime saaksid — Raudlatt ja kramp-lukk mustal põhjal, mis võiks see tähendada? Rebekka, kas sa mingit muud märki ei näe, mis musta rüütli võiks eraldada?“

„Mitte midagi,“ ütles juuditüdruk; „temas on kõik must nagu öine kaarnatiib. Muud midagi ei seleta minu silm, mis teda lähemalt võiks märkida, aga kuna ma kord tema jõupingutust lahingus olen näinud, arvan võivat teda tuhande sõduri seast ära tunda. Ta tormab võitlusesse, nagu läheks

1) *Derring-do* = meeleheitlik vaprus.

ta kutsutud pidule. Seal on enam kui ainult jõud, näib nagu oleks iga löögiga vaenlasele antud kogu võitleja hing. Jumal andku talle see verevalamine andeks! Kole, ometi suurepärase on vaadata, kuidas ainsa mehe käsi ja süda valitsevad sadandete üle.“

„Rebekka,“ ütles Ivanhoe, „sa kirjeldad mulle kangelast; kindlasti puhkavad nad ainult jõudude kogumiseks või abinõude muretsemiseks, et üle kraavi pääseda. Niisuguse mehe juhatusel, nagu sa seda rüütli kirjeldasid, ei ole arga kartust, külmaverelist viivitust ega võidu-eesmärgist loobumist, mis muutub võidetavate takistuste ja raskuste kõrvaldamisega veel kuulsusrikkamaks. Vannun oma maja au nimel, vannun oma südamedaami nime juures, et olen valmis kas või kümme aastat vangipõlve kannatama, kui võiksin kordki niisuguse rüütli kõrval võidelda samasuguses lahingus.“

„Ah!“ ütles Rebekka oma paigalt akna eest eemaldudes ja haavatud rüütli asemele lähenedes, „see kärsitu tung tegevuse järele, jõupingutus ja ärevus avaldavad sinu nõrka tervisesse kahtlemata halba mõju. Kuidas tahaksite enne teistele haavu lüüa, kui te pole veel parandanud oma teistelt saadud haavu.“

„Rebekka,“ vastas rüütel, „sa ei tea, kui võimatu raske on sellele, kes rüütelliku tegevusega vilunud, tegevusetuses viibida nagu mõni preester või naine, kui tema ümber sünnivad au- ja kuulsusteod. Armastus lahingu vastu on toit, millest elame, võitlusmõllu tolm on õhk, mida hingame! Meie ei ela, meie ei taha kauemini elada, kui võime olla võidurikkad ja kuulsad! Niisugused, mu tüdruk, on rüütli seisuse seadused, millele meie truudust vandunud ja millele ohverdame kõik, mis kallis.“

„Ah!“ ütles juuditüdruk, „mis on see kõik muud kui ohverdamine valeau deemonile või kui käimine läbi Mooloki tule? Mis jääb teile tasuna kõige valatud vere, kõige kannatatud töö ja vaeva, kõigi pisarate eest, mida olete valama pannud, kui surm murrab tugeva mehe piigi ja lõpetab tema sõjahobu jooksu?“

„Mis mulle jääb?“ hüüdis Ivanhoe: „Au, tüdruk, kuulsus! See kuldab meie kalmud, palsamib meie nimed.“

„Kuulsus?“ ütles Rebekka. „Ah! on siis roostetanud raudriie, mis vapina seisab sõduri õudsel ja sisselangenud haul, on siis poolkustunud pealkiri, mida harimata munk vaevalt oskab lugeda küsivale palverändajale, küllaldaseks tasuks iga õrnema tundmuse ohverdamise või viletsalt kulu- tatud elu eest, et teisi viletsaks teha? Või on see nii suur voorus oma tegudega mõne rändava lauliku lihtsate riimide kangelaseks saada, et koduarmastus, õrnedad tundmused, rahu ja õnn ohverdatakse joobnutele matsidele õhtuse õlle juures ettekantavate hulkuvate minstrelide laulu eest?“

„Herewardi hinge nimel!“ vastas rüütel kärsitult, „sa räägid, tüdruk, millest sa aru ei saa. Sa tahaksid kustutada rüütlikeisuse heleda tule, mis on ainukeseks eraldustunnuseks kõrge ja madala, suursuguse rüütli ja matsi ning metsiku vahel ja mis asendab meie elu meie aust kaugelt, kaugelt madalamale, tõstab meid võidurikkalt piinast, vaevast ja kannatusist kõrgemale, õpetades meid kartma ainult üht halbust — häbi. Sina pole kristlane, Rebekka, ja sina oled võõras neile kõrgetele tundmustele, mis paisutavad suursuguse neitsi rinda, kui ta kuuleb oma armastaja suuri tegusid, mis pühendavad tema armastust. Rüütellikkus, tüdruk, on puhta ja kõrge tundmuse toitja, ta on rõhutute tugi, kurbuste lohutaja ning vägivalla valjas. Ilma temata oleks suursugusus tühine sõnakõlks ja tema on oma mõõga ning piigiga kõige parem vabaduse kaitsja.“

„Tõepoolest,“ ütles Rebekka, „mina olen rahvatõust pärit, kes avaldas julgust oma kodumaad kaitses, kuid kes pole sõda pidanud isegi alles terve rahvana püsites, välja arvatud ainult kui Jumal seda käskis või kui ta kaitsis oma isamaad rõhumiste vastu. Pasunahääl ei ärata enam Juudamaad ja tema põlatud lapsed on nüüd vaenulise sõjavõimu rõhumise võimetud ohvrid. Sa ütlesid hästi, härra rüütel — seni kui Jakobi Jumal oma valitud rahvale mõnd Kiideoni või uut

Makkabeust ei saada, ei ole juuditüdrukul kohane lahingust või sõjast rääkida.“

Suurmeelne tüdruk lõpetas oma sõnad kurblikul toonil, mis väljendas sügavalt tema tundmust oma sugurahva alan- duse kohta, kaldudes võib-olla kibedusele, kui ta mõtles, et Ivanhoe teda õigustatuks ei pidanud auasjust kõnelema ega ka maitsma või avaldama au- ja suurmeelsuse-tundmusi.

„Kui vähe ta seda rinda tunneb,“ lausus neiu, „arvates, et hinge argus ja alatus võiksid selle külalised olla, sest et ma ju fantastilist natsareenlaste rüütlikeisust julgesin arvus- tada! Annaks Jumal, et minu enda veri võiks tilk tilgalt joostes lunastada Juuda vangipõlve! Ei, annaks Jumal, et ma nõnda oma isa ja tema heategija vabastaksin nende rõ- hujate ahelaist! Siis näeks see uhke kristlane, et ka Jumala valitud rahva tütar sama vapralt oskab surra, nagu kõige iseteadvam natsareenlaste neitsi, kes uhkustab oma põlvne- mise tõttu kellestki väikesest külma ja kareda põhjamaa pealikust!“

Nüüd heitis ta pilgu haavatud rüütli aseme poole.

„Tema magab,“ lausus ta. „Kannatuse ja ärevusega kur- natud loomus haarab esimesest ajutisest võimalikust silma- pilgust kinni, et uinakusse langeda. Ah! on siis kuritegu teda vaadata, kui see sünnib ehk viimast korda? Võib-olla möödub veel ainult lühike aeg ja neid ilusaid näojooni ei elusta enam julge ja energiline vaim, mis ei lahku temast isegi magades! Kui ninasõõrmed välja venivad, suu lahti läheb, silmad kinni vajuvad ja kui uhke ja suursuguse rüütli vastu selle neetud lossi alatungi ori võib oma jala tõsta, kuna see ennast ei liiguta, kui juba jalakand tema kohta kerkib! Ja minu isa! Oh minu isa! Halb asi on tema tütreaga, kui tema halle juukseid enam meelde ei tuletata noormehe kuldsete lokkide pärast! Vististi on see õnnetus kõik Jehoova viha kuulutuseks loomuvastasele tütrele, kes mõtleb enne võõra kui oma isa vangipõlve peale ja kes unustab Juuda viletsuse ja heidab silma võõra pagana kena-

dusele. Kuid mina tahan selle meeletuse oma südamest kiskuda, kuigi jookseks verd iga kehakoe-kiuke!

Ta mässis enda loori ja istus haavatud rüütli asemest natuke maad eemale, seljaga tema poole, ja katsus oma meeli kindlustada mitte ainult väljastpoolt ähvardavate hädaohtude, vaid ka seestpoolt tõusvate tundmuste vastu.

Kolmekümmes peatükk.

Ta kambri astu, voodile löö pilk:
Ei rahuvaimuna ta lahku siit,
Kes tõuseks taeva poole nagu lõõ.
Kesk kastet jahedat ja puhtetuult
Ning inimeste ohkeil, pisarail.
Teist viisi lahku Anselm.

Vana näidend.

Rahulikul silmapilgul, mis järgnes piirajate esimesele saavutusele, kus üks pool oma edu valmistas jätkama, kuna teine pool oma vastupanu püüdis suurendada, pidasid tempelrüütel ja de Bracy lossisaalis pisut nõu.

„Kus on Front-de-Boeuf?“ küsis viimane, kes kindluse kaitsmist teisel küljel oli juhatanud; „räägitakse, ta olevat maha löödud.“

„Ta elab,“ ütles tempelrüütel külmalt, „elab alles, aga kuigi tal oleks härja pea, nagu tema nimi ütleb, ja selle kaitseks veel kümme raudplaati, siiski oleks pidanud ta selle hirmsa sõjakirve ees langema. Kuid mõne tunni pärast on Front-de-Boeuf oma isade juures ning üks prints Johanni ettevõtte vägevaist pooldajaist on läinud.“

„Ja saadana kuningriik saab tubli lisanduse,“ ütles de Bracy. „See tuleb sellest, kui inimene pühimusi ja ingleid põlgab ja käsu annab neid nende võrukaelade vabameeste pähe visata.“

„Mine ikka, sina oled loll,“ ütles tempelrüütel; „sinu ebausku seisab Front-de-Boeufi uskmatusega ühel pulgal; kumbki ei või põhjendada oma usku ega uskmatust.“

„Benedicite, härra tempelrüütel,“ vastas de Bracy, „palun oma keelt paremini taltsutada, kui te minuga räägite. Jumalama nimel, mina olen parem kristlane kui sina või sinu kaaslased, sest liigub ju kuulujutt, et Siioni templi püha ordu keskel palju ususalgajaid leidub ja et härra Brian de Bois-Guilbert nende sekka kuulub.“

„Ära pane niisuguseid kuulujutte tähele,“ ütles tempelrüütel, „vaid katsume kuidagi lossi kaitsta. Kuidas võitlesid need võrukaelad vabamehed sinu küljel?“

„Nagu elusad kuradid,“ ütles de Bracy. „Nad tungisid otseteed müüri juurde ja minu arvates juhatas neid see võrukael, kes vibulaskmises esimese auhinna sai, sest ma tunnen tema sarve ja relvakannet. See on kõik vana Fitzurse politsei tegu, mis need kurjad kelmid meie vastu üles kihutab. Poleks ma mitte nii hästi varustatud, siis oleksid need lont-rused mu juba seitse korda vähema südametunnistuse-piinaga maha lasknud, kui nad teevad seda mõne metspukiga. Iga liikme minu raudriides luges ta küünrapikkuse noolega üle, mis pörkas vastu minu küljekonte, nagu oleksid need rauast. Aga et mul raudplaatide all on veel hispaania raudsärk, see mu päästis.“

„Kuid teie suutsite oma seisukohti kaitsta,“ ütles tempelrüütel, „meie kaotasime aga oma väliskindluse.“

„See on raske kaotus,“ ütles de Bracy. „Need võrukaelad leiavad seal pealetungimiseks kaitset ja võivad sealt tähelepanemata mõnele torninurgale või mõnest aknast meie kallale sisse murda. Meid on liiga vähe, kui et me iga paika suudaksime kaitsta, ja mehed kaebavad, nemad ei tohtivat end müüril näidata, sest muidu vihiseb nende ümber nooli, nagu oleksid nad märgilauad mõnel pühapäeva-õhtul. Front-de-Boeuf on suremas, nõnda et meie tema härjapeast ja toorest jõust enam abi ei või loota. Mis sa arvad, härra Brian, kas poleks parem paratamata tarvidust vooruseks muuta ja nende hulgustega rahu sobitada vangide väljaandmisega?“

„Kuidas?“ hüüdis tempelrüütel. „Vangid välja anda ja naeruväärsuse ning põlguse esemeks muutuda tublide sõdu-

ritena, kes öösi sõandavad kaitseta teekäijaid oma võimusesse võtta, kuid ometi ei suuda tugevat lossi kaitsta hulguste röövlite vastu, keda juhatavad seakarjused, narrid ja inimsoo jäätised! Selle lossi varemed matavad ennemini mu keha ja ka mu häbi, kui ma nõus oleksin niisuguse alatuse ja autusega.“

„Siis lähme müürile,“ ütles de Bracy hooletult. „Pole kunagi inimest elanud, olgu ta türklane või tempelrüütel, kes vähem oma elu küljes ripuks kui mina. Kuid mina arvan, poleks sugugi autu soovida, et mõnikümmend minu vaprat vabarühma meest siin oleks. O, minu tublid piigid! Kui nad ainult teaksid, millises raskes seisukorras on praegusel silmapilgul nende pealik, varssi näeksin oma lippu nende odametsa kohal lehvimas. Ja kui üürikest aega suudaksid need röövkelmid neile vastu panna!“

„Soovi mis tahad,“ ütles tempelrüütel, „kuid katsume lossi käepärast olevate meestega kaitsta. Need on enamasti Front-de-Boeufi kaaslased, keda inglased tuhandete häbemastuste ja rõhumiste pärast vihkavad.“

„Seda parem,“ ütles de Bracy, „sest orjad panevad ennemini kuni viimse veretilgani vastu, kui et nad endid annaksid väljas seisvate talupoegade kättemaksu meelevolda. Lähme üles ja astume tegevusse, Brian de Bois-Guilbert, ükskõik kas elu või surm, aga täna näed sa Maurice de Bracyd tõsise gentlemanina ja suursugu-verelisenä.“

„Müürile!“ vastas tempelrüütel ja mõlemad tõttasid välja, et kõike võimalikku teha, mida nõuab osavus ja teostab mehisus oma seisukoha kaitsmisel. Mõlemad olid arvamisel, et kõige suurem hädaohu ähvardab väliskindluse poolt, mille kallaletungijad juba võtnud. Tõsi küll, lossi piiras kraav ja võimatu oli väliskindlusest taguvärava kallale tungida, ilma et üle kraavi oleks mindud, kuid tempelrüütel kui ka de Bracy arvasid, et kui kallaletungijaid endise osavusega juhitakse, siis nemad hirmsa tormijooksuga suurema osa kaitsjaid ja nende tähelepanu väliskindluse poole kisuvad ning samal ajal abinõud tarvitusele võtavad, et iga hooletust mõnel

muul paigal eneste huvides kasutada. Selle vastu abi leidmiseks oli rüütritel meeste vähesuse tõttu võimalik ainult iga teatud maa peale vahid seada, kes tarvilikul korral hädaohust kohe oleksid teatanud. Muu seas leppisid nad kokku, et de Bracy hakkab taguvärava kaitsjaks, kuna tempelhärja umbes paarikümne mehega tagavaraks pidi jääma, et nendega sinna tõtata, kus ähvardab äkiline hädaohu. Väliskindluse kaotusel oli ka see õnnetu tagajärg, et peakindluse müüri kõrguse peale vaatamata sealt ometi ei ulatatud endise selgusega nägema vaenlase liikumist ja tegevust, sest põõsastik lähenes väliskindluse tagu-uksele sedavõrt, et kallaletungijad võisid ükskõik missugused jõud väliskindlusse koondata, ilma et lossi kaitsjad seda oleksid teadnud. Kuna sellepärast äärmiselt kaheldav oli, missugusele punktile kõige tugevamad tormijõud juhitakse, pidid de Bracy ja tema kaaslane iga võimaliku juhtumuse vastu ette valmistatud olema, ja nende käsualused, kuigi vaprad mehed, ilmutasid kartlikku rõhutud meeoleolu, nagu see neile omane, keda aja ja kallaletungimisviisi valikus vabade vaenlaste poolt ümber piiratud.

Samal ajal lamas piiratud ja ähvardatud lossi isand kehalises ja hingelises piinas oma asemel. Temal puudus selle aja vagatsejate ja ebausklakkude lohutus, kes mõtlesid oma kuriteod kustutada annetustega kirikule ja kes lootsid oma südametunnistuse-piina ja hirmu vähendada kahetsemise ning pattude andekssaamisega. Ja kuigi nõnda lunastatud rahustusel tõsise kahetsusega saavutatud meelerahuga sama väheühist oli, nagu oopiumi sünnitatud uimastusel loomuliku unega, ometi oli see seisukord pisut parem kui ärganud südametunnistuse-piina kannatamine. Ent Front-de-Boeufi kui julma ja ahne mehe üks peakirgedest oli kitsidus ja sellepärast astus ta kirikule ja tema teendritele ennemini vastu, kui et ta neilt oleks läinud maade ja muu varandusega lepitust ja andeksandmist lunastama. Tempelrüütel, kes oli teissugune uskmatu, ei iseloomustanud oma seltsimeest õieti, kui ta ütles, et Front-de-Boeuf ei võivat oma uskmatuse põhjendu-

seks ainustki väidet esitada, sest parun oleks selle peale vastanud, et kirik müüb oma kaupa liiga kallilt ja et hinge- vabadust võib nagu Jeruusalemma pealikugi vabadust osta ainult „suure summaga“, ning Front-de-Boeuf oli valmis ennemini arstirohu mõju salgama kui arstile maksuma.

Kuid nüüd lähenes silmapilk, kus maailm ühes kõigi tema varandustega kaduma hakkas ja kus tema harilikult alumise veskikivina vali süda eesseisvasse pimedusse vaadates väri- sema löi. Keha palavik aitas kaasa hinge piinadele ja tema surisäng sai hiljuti ärganud hirmutundmuse ning põlise kan- gekaelsuse võitlusplatsiks. See oli hirmus hingeline seisu- kord, kus on lootuseta kurtmine, kahetsuseta südametunnis- tuse-piin, läheneva surma öudne eeltundmus ja aimus, et sel pole lõppu ega vaigistust!

„Kus on need preestripenid nüüd,“ ägas parun, „kes oma vaimlist narrimängu nii kõrgelt hindavad? Kus on need karmeliitlased, kellele vana Front-de-Boeuf püha Anna kloostri asutas ja nende kasuks oma pärijalt nii mõnegi ilusa niidu ja nii mõnegi põllu röövis — kus on need ahned koerad nüüd? Olen kindel, nad istuvad õllekannu juures või jan- ditavad mõne viletsa talupoja voodi ees. Minu aga, nende kloostri asutaja pärija — minu, kelle eest nad kohustatud oleksid palvetama — minu lasevad need tänamatud võru- kaelad kui koduta koerakronu surra, ilma pihtimiseta ja pat- tude andeksandmiseta! Kutsuge tempelrüütel siia, tema on preester ja võib midagi teha. Kuid ei! Sama hästi võin ma saadanale pihtida kui Brian de Bois-Guilbertile, kes ei hooli taevast ega pörgust. Olen kuulnud, et vanad inimesed endamisi palvetavad ja mingit preestrit ei vaja, kuid mina — mina ei tohi seda!“

„Elab Reginald Front-de-Boeuf selleks, et öelda, maa peal leidub midagi, mida tema ei söanda teha,“ ütles kel- legi murdub ja hele hääl tema voodi kõrval.

Front-de-Boeufi kuri südametunnistus ja vapustatud ergud kuulsid selles üksikõne katkestamises mingisuguse kurja dee- moni häält, kes ebausklikkude arvamist mööda surijate aset

piirasid, et nende mõtteid igavese elu teedelt kõrvale kal- lutada. Ta võpatas ja tõmbus kokku, kuid silmapilk oma endist meelekindlust tagasi saades hüüdis ta: „Kes siin on? Kes julgeb minu sõnule vastata öise kaarna toonil? Tule minu voodi ette, et ma sind näeksin.“

„Mina olen sinu kuri ingel, Reginald Front-de-Boeuf,“ vastas hääl.

„Oled sa tõesti mõni kurivaim, siis näita end mulle oma lihalikus kujus,“ ütles surev rüütel. „Ära arva, et ma sinu ees värisema lööbun. Igavese hukatuse nimel! võiksin ma mind ümbritsevate peletistega võidelda, nagu ma heitlesin kord surma-hädaohtudega, ei taevas ega pörgu peaks võima öelda, et mina millegi eest oleksin tagasi põrganud!“

„Mõtle oma pattude peale, Reginald Front-de-Boeuf,“ ütles ebamaine hääl, „mõtle oma mässude, röövimiste ja tapmistega peale! Kes kihutas liiderliku Johanni oma halli- pealise isa — oma suurmeelse venna vastu?“

„Ole sa kurivaim, preester või saadan ise,“ vastas Front- de-Boeuf, „sinu suu valetab! Mitte mina ei kihutanud Jo- hanni mässule — mitte mina üksi, vaid viiskümmend rüütlit ja parunit, Kesk-Inglistmaa suursugune koorekiht, millest pare- mat pole kunagi piigikandjate seas leidunud. Ja kas pean mina siis nüüd viiekümne pattude eest vastutama? Valelik kurivaim, mina hakkan sulle vastu! Mine ja jäta minu ase- rahule; oled sa surelik, siis lase mind rahu surra, oled sa aga demon, siis pole sinu aeg veel tulnud.“

„Rahu ei sure sa mitte,“ kordas hääl, „isegi surmas- mõtled sa oma mõrtsukatööde peale, tuletad meelde neid ägamisi, mis siin lossis kajanud, mäletad verd, mis on rüve- tanud neid põrandaid!“

„Sina ei suuda mind oma tühise kurjusega heidutada,“ vastas Front-de-Boeuf öudsel ja sunnitud naeratusel. „Usk- mata juudiga nõnda talitada, nagu mina seda tegin, on teenus- taeva ees, sest nii mõnigi on pühaks kuulutatud, kes on oma käed kastnud saratseenlaste verre. Saksi sead, keda ma olen tapnud? Aga nemad olid mu isamaa, mu suguvõsa ja

mu laenuisanda vaenlased. Ha! näed sa, minu raudriidel pole ainustki mõra. Oled sa juba läinud? Jäid sa tummaks?“

„Ei, alatu isatapja!“ vastas hääl. „Mõtles oma isa peale! Mõtles tema surma peale, tuleta meelde pidusaali põrandal pahtunud verd, mis valati poja käega!“

„Ha!“ vastas parun pikema vaheaja järele. „Ja sina tead seda? Sina oled tõepoolest selle kurja sünnitaja ja oled kõikteadja, nagu mungad sind nimetavad! Selle saladuse arvasin iseenda ja veel kellegi teise rinnas peituvat — minu kiusaja ja kaassüüdlase rinnas. Mine, jäta mind, kurivaim, ja otsi Saksi nõiamoor Ulrica üles, tema üksi võib sulle öelda, mille tunnistajaiks meie olime. Mine, ütlen ma, tema juurde, tema oli minu ukutaja, tema oli see, kes laiba pesi ja ta välja sirutas, andes talle välimuse, nagu oleks ta lahkunud loomulikus surmas. Mine tema juurde, tema oli minu kiusaja, minu kihutaja, kes lõpuks minu hirmsa teo tasus. Lase teda nagu mindki piina maitsta põrgut eelistades!“

„Juba ta maitsebki,“ ütles Ulrica Front-de-Boeufi aseme ette astudes, „ta on juba ammugi sellest karikast joonud, mille kibedus sinu kaasajoomisel muutub magususeks. Ära krigista oma hambaid, Front-de-Boeuf, ära pöörita oma silmi ja ära suru oma kätt rusikasse ega tõsta teda ähvardaval liigutusel! Sinu käsi, mis oli tugev nagu kuulsa esi-isagi oma, kellelt said oma nime, sest tema võis ainukese hoobiga purustada mägihärja pealuu, see sinu käsi on praegu nõrk ja võimetu, nagu minugi oma!“

„Vilets tapanõid!“ vastas Front-de-Boeuf. „Jätk öökull! Sina oled see, kes naaksub varemete kohal, mida sa ise aidanud sünnitada!“

„Jah, Reginald Front-de-Boeuf, vastas tema, „see on Ulrica! See on Torquil Wolfgangeri tütar! See on tema tapetud poegade õde! See on tema, kes nõuab sinult ja sinu isa majalt oma isa ja sugulasi, nime ja au — kõike seda, mis ta kaotanud Front-de-Boeufi nime läbi! Mõtles minu süüdistuste peale, Front-de-Boeuf, ja vasta, räägin

ma tõtt või mitte. Sina olid minu kuri ingel, nüüd olen mina sinu oma, tahan sind piinata sinu lagunemise silmapilguni!“

„Jätk fuuria!“ hüüdis Front-de-Boeuf, „seda silmapilku ei pea sa kunagi nägema. Hei! Giles, Clement ja Eustace! Saint Maur ja Stefen! Võtke see nõiamoor ja visake ta müürielt kaela peale alla, tema on meid saksilastele ära annud! Hei! Saint Maur! Clement! kelmid võrukaelad, kus te logelete?“

„Hüüa nad aga siia, vapper parun,“ ütles nõid irvitaval naeratusel. Kutsu oma vasallid kokku ja lase logarditele ihunuhtlust ja vangistust mõista. Kuid tea, vägev pealik,“ jätkas ta tooni muutes, „sul pole vastust ega abi, sõnakuulmist ega nende käsi loota. Kuula neid kohutavaid häáli,“ sest uuesti alanud tormijooksu ning vastupaneku müra kõlas hirmutavalt lossi sisemistesse ruumidesse. „Selles sõjakisas peitub sinu maja hukkumine; Front-de-Boeufi verrega ehitatud võim vabiseb põhjani, pealegi veel vaenlaste ees, keda ta kõige rohkem põlgab! Saksilased, Reginald, põlatud saksilased tungivad sinu lossi müüridele! Miks sa siin lamad, nagu mõni väsinud ori, kuna saksilased sinu kindlustatud paika valdavad?“

„Jumal ja kurat!“ hüüdis haavatud rüütel. „O, ainult üheks silmapilguks veel jõudu, et võitlusmõllu tormata ja oma nime kohaselt surra!“

„Ära mõtles selle peale, vapper rüütel!“ vastas Ulrica, „sina ei sure sõduri surma, vaid kärvad rebasena oma augus, mille suu ette talupojad tule on teinud.“

„Neetud nõiamoor, sa valetad!“ karjus Front-de-Boeuf. „Minu sõjamehed võitlevad hästi, minu müürid on kõrged ja tugevad, minu seltsimehed ei karda tervet Saksi sõjaväge, juhatagu seda kas või Hengist ja Horsa ise! Tempelrüütli ja vabarühmikute sõjakisa käib kõigest üle! Minu ausõna, kui me kord edurikka kaitsmise tagajärjel rõõmutuled põlema süütame, siis sööb see ka sinu ühes su liha ja luudega, ja mina elan, kuni ma kuulen, et sa oled maisest tulest põr-

guleekidesse läinud, kust küll kunagi saadanlikumat kurivaimu pole tõusnud kui sina seda oled.“

„Jää oma usu juurde,“ vastas Ulrica, „kuni sa teada saad... Kuid ei!“ ütles ta oma lauset katkestades, „sa pead juba nüüd teada saama, missuguse saatuse on määranud sinu vägevusele, jõule ja julgusele see nõrk käsi. Kas sa ei märka, et paks ja lämmastav suits juba tuppa tungib? Arvad sa, et see on ainult sinu pimeneva silma, sinu raske-
neva hinguse tulemus? Ei ole, Front-de-Boeuf! On mingisune teine põhjus. Mäletad sa, et nende ruumide all on tulimaterjali ladu?“

„Naine!“ hüüdis rüütel meeletult, „ega sa ometi seda pole põlema süüdanud? Taeva nimel, seda oled sa teinud ja loss on tules!“

„Leegid lõõbuvad kõrgele üles,“ ütles Ulrica kohutaval rahul, „ja varssi saavad piirajad märku, et nad kõvemini peavad oma hävitajale peale suruma. Ela hästi, Front-de-Boeuf! Võiksid Mista, Skogula ja Zerneckki, need vanad saksilaste jumalad — kurjad vaimud, nagu preestrid nüüd ütlevad — sinu surivoodil trööstija aset täita, sest Ulrica lahku nüüd tema juurest! Aga kui see sind võib trööstida, siis tea, et Ulrica sinu kaassüüdlasena sama tumeda ranna poole teele läheb. Ning nüüd, isatapja, ela hästi igaveseks! Võiks igast võlvikivist sulle vastu kajada see aunimi: isatapja!“

Nõnda öeldes lahkus ta toast ja Front-de-Boeuf kuulis raske võtme raginat, mis lukule kaks korda ette keeras, nõnda viimast lootussädet pääsmiseks hävitades. Äärmises hädas hüüdis parun oma teendraid ja liitlasi: „Stefen ja Saint Maur! — Clement ja Giles! — Mina põlen abitult! — Appi! Appi! Vapper Bois-Guilbert, vahva de Bracy! — Front-de-Boeuf hüüab teid! — See on teie isand, äraandlikud kannupoisid! — Liitlased, sõjavennad, teie vaelevandjad truuduseta rüütlid! Kõik needused, mis äraandjale kohased, tulgu teie peale, kui te mu nii viletsalt lasete hukkuda! — Nemad ei kuule mind, nemad ei või mind kuulda, minu hääl

kaob võitlusmõllu — suits muutub ikka paksemaks ja paksemaks, tuli tungib juba läbi põranda. O, kui saaks ainumagi sõõmu värsket taevaõhku, siis tahaksin hukkuda!“ Ja meelete hullustuses karjus „see vilets kord kui võitleja, sest-samast needis ta iseenda, inimsoo ja isegi taeva. „Punased leegid sähvivad läbi paksu suitsu!“ hüüdis ta. „Saadan sammub minu poole iseoma olluse lipu all! Tagane, kurivaim! — Mina ei lähe sinuga ilma oma seltsimeesteta — kõik, kõik on sinu, mida varjavad need müürid! — Arvad sa, et Front-de-Boeuf läheb ükski? — Ei, truuduseta tempelrüütel, liiderlik de Bracy, Ulrica, see verejanuline lita, kõik minu abilised, Saksi koerad ja neetud juudid, kes siin vangis — kõik, kõik tulevad minuga kaasa — kenam kaaskond, kes kunagi kuristiku poole teele asunud. Ha, ha, ha!“ naeris ta pööraselt, nii et võlvidelt vastu kajas. „Kes naeris seal?“ hüüdis Front-de-Boeuf, keda lahingumüra ei takistanud iseoma inetut naeru kuulmast: „kes naeris seal? Ulrica, olid see sina? Räägi, nõid, ja ma annan sulle andeks, sest ainult sina või põrgu saadan ise võisid niisugusel silmapilgul naerda. Mine — mine!“

Kuid ülekohus oleks kauemini seda jumalateotajat ja isatapjat tema surivoodil kujutada.

Kolmekümne-esimene peatükk.

Mu sõbrad, müüriaugule — veel kord!
Teid kandku valli peale julgus hull!
— Ja teie, vabamehed,
Kes üles kasvatatud Inglismaal,
Nüüd rammu näidake ja vanduge,
Et Inglismaa truud pojad olete.

Kuningas Heinrich V.

Cedric ei usaldanud küll iseäranis Ulrica sõnu, kuid ometi teatas ta neist mustale rüütlile ja Locksleyele. Nemad olid rõõmsad teades, et neil vähemalt ükski sõber lossis asub, kes hädakorral nende sissepääsmist võib kergendada;

sama olid nad Cedricuga ühel arvamisel, et tormijooks lossi peale oli igatahes ainuke õige abinõu vangide vabastamiseks julma Front-de-Boeufi võimusest.

„Alfredi kuninglik veri on hädaohus,“ ütles Cedric.

„Suursuguse leedi au on hädaohus,“ ütles must rüütel.

„Püha Cristopheri¹⁾ nimel minu jahikotil,“ ütles tubli vabamees, „kui ka mingit muud põhjust ei oleks, kui see truu ori Wamba, siis ohverdaksin ennemini mõne oma liikme kui et juuksekarvgi tema peas kõverdataks.“

„Seda arvan ka mina, mu härrad,“ ütles munk. „Mina usun kindlasti, et narr, kes oma ametis meister ja vaba igast kildkonnast ja kes võib viinakarikale samuti maiku lisada, nagu suudab seda iganes mõni pekitükk — uskuge, vennad, niisugusel narril ei pea kunagi munk puuduma tema eest palumiseks või võitlemiseks ja mina tahan seda seni teha, kui suudan veel palvetada või oma võitluskeppi keerutada.“

Nende sõnadega pani ta oma raske tümika oma pea kohal keerlema, nagu teeb seda karjane oma kerge kepiga.

„Õige, püha munk,“ ütles must rüütel, „õige, nagu oleks püha Dunstan ise seda öelnud. Ja nüüd, tubli Locksley, kas poleks mitte hea, kui suursugune Cedric kallaletungimise juhatus oma peale võtaks?“

„Mitte mingil tingimusel mina,“ vastas Cedric. „Mina pole kunagi õppinud, kuidas neid vägivalla asukohti, mis normannid siia ägavale maale ehitanud, kaitsta või võtta. Tahan esimeste seas võidelda, kuid minu ausad naabrid teavad väga hästi, et mina pole harjunud sõdur sõjakunstis ega oska kindlaid paiku vallata.“

„Kuna suursuguse Cedricuga lugu nõnda on,“ ütles Locksley, „siis olen mina valmis vibumeeste juhtimist oma kätte võtma ja teie võite mu esimese paraja tamme oksa puua,

¹⁾ Cristopher (Kristuse kandja) oli hiiglane, kes otsis võimalikult vägevast isandast omale, sai kristlaseks ja pidi usuvendi üle sillata jõe kandma. Muu seas viis ta üle ka lapse, kes ta vee alla vajutas ja ristis, andes hiiglasele eelmise nime. Laps oli Kristus ise. Tõlk.

kui kaitsjaist keegi tohiks müürile ilmuda, ilma et niipalju nooli teda läbi ei pistaks, nagu jõuluküpsises lõhnavaid nelke leidub.“

„Hästi öeldud, tubli vabamees,“ vastas must rüütel, „ja kui teie mind vääriliseks peaksite mingeid kohuseid siin oma peale võtma ja kui mehi leiduks, kes valmis oleksid truule Inglise rüütlile järele tulema — sest nõnda tahaksin end hea meelega nimetada, — siis oleksin valmis neid kõige oma kogemuses omandatud oskusega nende müüride võtmisele juhutama.“

Kuna osad nõnda juhtide vahel olid jaotatud, siis algasid nad esimest kallaletungimist, mille tagajärgedest lugeja juba kuulis.

Peale väliskindluse võtmist saatis must rüütel Locksleyle õnneliku sündmuse kohta sõna, samal ajal teda paludes kaitsjaid sedavõrt silmas pidada, et nad äkilise väljatungimisega kaotatud kindlustust ei saaks tagasi võtta. Seda püüdis rüütel kõigest hingest takistada, sest ta teadis, et tema juhatusel võitlevad mehed olid küll tulised, kuid sõjas harjutatud vabatahtlikud, kes puudulikult varustatud ja distsipliinis vilumata, mispärast nad vanade normanni sõdurite äkilisel pealetungimisel nende parema varustuse ning oskuse tõttu tingimata halvemas seisukorras pidid olema, pealegi veel kus normannidel piirajate agarusele ja kõrgele püüdele vastukaaluks oli sõjameheliku distsipliini ja sõjariistade tarvitamise oskuse teadvus ja kindlus.

Võitluse vaheajal laskis must rüütel valmistada mingisuguse ujuva silla või pika pørve, mille abil ta vaenlase vastupanust hoolimata üle kraavi lootis pääseda. See töö nõudis pisut aega, mida juhatajad vähe kahetsesid, sest nõnda leidis Ulrica mahti oma ükskõik missugust plaani nende kasuks teostada.

Kui parv valmis, pöördus must rüütel piirajate poole järgmiste sõnadega: „Ei ole tulu kauemast ootamisest, sõbrad; päike langeb juba lääne poole ja minul on midagi südamel, mis mind järgmiseks päevaks ei luba enam siia jääda. Pea-

legi oleks ime, kui Yorkist mitte ratsaväge meie vastu ei tuleks meie ülesande pikalevenimisel. Sellepärast mingu keegi Locksley juurde ja andku talle käsk noolelaskmisega peale hakata ning nägu näidata, nagu asuks ta tormijooksule. Ja teie, trued Englise südamed, olge mulle abiks ja olge valmis silmapilk parve üle kraavi seadma, niipea kui taguvärav on lahti tehtud. Tulge julgelt minu järele üle ja aidake mul peamüüri taguväravast sisse murda. Need teie seas, kes kaasa ei taha tulla või kes selleks liiga halvasti varustatud, mingu väliskindluse müürile, tõmmaku vibud vinna ja lasku igäühe maha, kes müürile peaks ilmuma. Suursugune Cedric, kas tahate mahajääjate juhtimise oma hooleks võtta?“

„Herewardi hinge nimel, mitte nõnda!“ ütles Cedric. „Juhatada ma ei või, kuid järeltulevad põlved needku mind mu haa põhja, kui ma mitte esimeste ridades sulle järele ei astu, ükskõik kuhu sa mu viid. See on minu tüli ja sellepärast on kohane mul kõige palavamas võitluses seista.“

„Kuid mõtle järele, suursugune Cedric,“ ütles rüütel, „sul puudub raudriie ja rinnavari, varustuseks on sul ainult kerge kiiver, kilp ja mõök.“

„Seda parem,“ vastas Cedric, „nõnda on mul kergem müürile ronida. Ja anna mulle minu auahnus andeks, härra rüütel, kuid täna näed sa Saksi palja rinna sama julgesti lahingusse tormavat, nagu normanni raudriidegi.“

„Siis Jumala nimel,“ ütles rüütel, „tehke värav lahti ja heitke parv üle kraavi.“

Värav, mis väliskindluse sisemüürist välja kraavi juurde viis, otseteed peamüüri sees oleva taguvärava poole, paisati nüüd äkki lahti ja ajutine sild lükati ruttu vette, välis- ja peakindluse vahele kraavi, andes kahele kõrvuseisvale mehele võimaluse mööda libedat teed kraavist üle minna. Kuna must rüütel väga hästi teadis, kui tähtis on vaenlast ootamatult tabada, läks ta kohe üle silla ning Cedric tema kannul. Teisel pool kraavi hakkas ta viibimata oma sõjakirvega vastu taguväravat virutama, osalt kaitset leides ülalt pillutud kivide eest endise tõstesilla jätistest, mis veel tagu-

väravate küljes leidusid, kuna silla enda tempelrüütel taganedes oli hävitanud. Rüütli kaaslastel puudus niisugune kaitse; kaks neist lasti vibupüssi kuulidega kohe maha ja kaks teist langes kraavi; teised taganesid uuesti väliskindlusse.

Cedricu ja musta rüütli seisukord oli nüüd väga hädaohtlik ja oleks võinud veel raskemaks muutuda, kui mitte väliskindlusest vahet pidamata poleks nooli müürile kaitsjate pihta saadetud, millega nende tähelepanu teatud määral kõrvale juhiti, nii et nad kaht pealikut ei saanud pillutud asjade rahega üle külvata. Ometi oli nende seisukord äärmiselt hädaohtlik ja muutus iga silmapilguga ikka ähvardavamaks.

„Häbenege ometi!“ hüüdis de Bracy oma meestele. „Teie nimetate end vibumeesteks ja ometi lasete need kaks koera lossimüüri ääres püsida. Murdke müürilt pealmised kivid ja visake neile kaela, see on kõige parem. Võtke vasarad ja hoovad ning saatke seesama siit alla!“ näitas ta ühte tahatud kivi rinnakaitses.

Samal silmapilgul nägid piirajad Ulrica poolt Cedricule tähendatud tornist punast lippu lehvitavat. Tubli Locksley oli esimene, kes seda tähele pani, kui ta väliskindluse poole ruttas, et näha, kuidas tormijooks edeneb.

„Püha Georg!“ hüüdis ta. „Vana püha Georg Inglismaa poolt! Tungige kallale, julged vabamehed! Miks jätate tubli rüütli ja suursuguse Cedricu üksi? Edasi, hull preester, näita, et sa oma roosikrantsi eest oskad võidelda. Edasi, tublid vabamehed! Loss on meie, meil on seal sõpru ees! Vaadake seda lippu, see on kokkuräägitud märk. Torquillstone on meie! Mõtelge oma au, mõtelge saagi peale! Ainus jõupingutus ja paik on meie!“

Nende sõnadega tõmbas ta oma hea vibu vinna ja saatis noole läbi mehe rinna, kes de Bracy juhatusel kivi lahti kangutas, et seda Cedricu ja musta rüütli kaela paisata. Surijalt võttis keegi teine sõdur raudkangi, et esimese tööd jätkata, kuid tema sai noole läbi pea ja langes surnult kraavi. See pani mehed kartma, sest ükski varustus ei olnud nähta-

vasti küllalt kindel, et tema kandjat Locksley hirmsate noolte vastu kaitsta.

„Taganete teie, alatud võrukaelad?!“ hüüdis de Bracy. „*Mountjoye Saint Denis* 1)! Andke kang siia.“

Ja hoova võtnud, asus ta kivi kallale, mis oli küllalt raske, et langedes tõstesilla jätiseid purustada, mis Cedricule ja mustale rüütlile varju andsid, samuti ka kraavi põhja vajutada parve, mida mööda nad üle olid tulnud. Kõik märkasid ähvardavat hädaohtu ja isegi kõige julgem, tugev munk loobus jalga parvele panemast. Kolm korda saatis Locksley oma noole minema ja kolm korda pörkas ta de Bracy varuselt asjata tagasi.

„Ära neetud olgu su hispaania raudkuub!“ ütles Locksley. „Oleks Inglise sepad su valmistanud, siis läheksid need nooled sinust kui siidist või linast läbi.“ Ja siis hüüdis ta: „Seltsimehed! Sõbrad! Suursugune Cedric! Tagasi! Laske need varemed kokku langeda!“

Tema hoiatavat häält ei kuulnud, sest rüütli hoobid vastu värvavat mürisid nagu paarkümmend sõjapasanat. Truu Gurth jooksis mööda parve lähemale Cedricut hoiatama või ühes temaga ta saatust jagama. Kuid tema hoiatus oleks liiga hilja päralt jõudnud; juba liikus kivi müüril ja de Bracy oleks oma ülesande täitnud, kui mitte tempelrüütel äkki tema kõrva ääres poleks hüüdnud:

„Kõik on kadunud, de Bracy, loss põleb.“

„Oled sa hull või!“ hüüdis de Bracy vastu.

„Lääneküljel on juba kõik leekides. Asjata püüdsin teda kustutada.“

Brian de Bois-Guilbertile omase külma rahuga andis ta oma jäleda teate edasi, mida tema kaaslane kuidagi sama rahulikult vastu ei suutnud võtta.

1) Mäekink Pariisi lähedal. Seal surnud Pariisi piiskopp Dionysius III aastasajal märtrina. Selle tõttu muutunud see nimetus prantslastel keskajal lahinguhüüdeks.

Tõlk.

„Paradiisi pühimused!“ ütles de Bracy. „Mis peab nüüd tegema? Töotan pühale Limoges'i Nikolaile puhtast kullast küünlajala...“

„Jäta oma töotus,“ ütles tempelrüütel, „ja pane mind tähele. Vii oma mehed alla, nagu mõtleksid sa välja tungida, tee taguvärav lahti. Seal on ainult kaks meest parvel, viska nad kraavi ja tungi väliskindlusele kallale. Mina lähen peaväravast ja jooksen teisest küljest väliskindluse peale tormi. Läheb meil korda seda paika kätte saada, siis võime seni vastu panna, kui abi tuleb, või meie saame allaandmisel vähemalt paremad tingimused.“

„Hea mõte,“ ütles de Bracy. „Mina tahan oma osa läbi mängida, tempelrüütel, ja ega sina mind ometi hädasse jäta?“

„Seda ei tee ma, minu käsi selle peale,“ vastas Bois-Guilbert. „Kuid rutta, Jumala nimel!“

De Bracy tõmbas ruttu oma mehed kokku ja tormas alla taguväravale, mille ta laskis lahti teha. Aga vaevalt oli see sündinud, kui musta rüütli vägev jõud de Bracy ja tema sõdurite vastupanust hoolimata omale tee lossi sisse murdis. Kaks esimest langesid silmapilk ja teised taganesid, kuigi nende juht neid katsus maksku mis maksab kinni pidada.

„Koerad!“ ütles de Bracy, „peavad kaks meest meie ainukese pääsetee võtma?“

„See on saadan!“ ütles üks vana sõdur, kes musta rüütli hoopide eest tagasi tõmbus.

„Ja kuigi ta oleks saadan,“ vastas de Bracy, „kas tahaksite siis tema eest põrgu põhja põgeneda? Loss on meie taga leekides, lontrused! Meeleheide andku teile julgust või laske mind ettepoole, et ma ise võiksin selle võitlejaga jõudu katsuda.“

Rüütellikult hoidis de Bracy oma kuulsuse alal, mille ta tolaeagistes hirmsates kodusõdades omandanud. Võlvi tud kõik, mis taguväravale viis ja kus nüüd kaks rüütlit käsitsi kokku said, kajas kohutavaist hoopidest, mis nad teineteisele jagasid, de Bracy oma mõõgaga, must rüütel

oma raske sõjakirvega. Viimaks sai normann pähe hoobi, mille tõttu ta enam kunagi oma liikmeid poleks liigutanud, kui mitte kilp osalt tema hoogu poleks vähendanud, kuna ta aga nüüd kividele pikali langes.

„Anna alla, de Bracy,“ ütles must rüütel tema juurde kummardudes ja tema silmavarju ees hoides saatuslikku pistoda, millega rüütli oma vaenlasi surmasid ja mida nimetati halastuse pistodaks, „anna alla, Maurice de Bracy, anna tingimusteta alla või sa oled surnud.“

„Mina ei taha tundmata võitjale alla anda,“ vastas de Bracy. „Ütle mulle oma nimi või tee nagu sulle meeldib. Kunagi ei pea võidama öelda, et Maurice de Bracy oli nimetu maksi vang.“

Must rüütel sosistas võidetule midagi kõrva.

„Annan alla ja tahan olla truu vang, ilma mingisuguste tingimusteta,“ ütles normann nüüd, kuna tema tooni kindel kangekaelsus muutus sügavaks ja alandlikuks allaheitlikkuseks.

„Mine väliskindlusse,“ ütles võitja käskival toonil, „ja oota seal minu edaspidiseid käske.“

„Kuid enne lubage öelda,“ vastas de Bracy, „mis teil tähtis teada. Wilfred von Ivanhoe on haavatud ja siin vangis, ta saab põlevas lossis hukka, kui viibimata abi ei viida.“

„Wilfred von Ivanhoe!“ hüüdis must rüütel. „Tema vangis ja hukatuses! Iga mehe elu lossis peab selle eest vastutama, et tuli tema peas ainustki juuksekarva ei peaks kõrvetama. Juhata mind tema kambri!“

„Mine mööda keerdtreppi üles,“ ütles de Bracy, „see viib sinna ruumi. Kas sa ei tahaks mind omale teejuhiks võtta?“ küsis ta alandlikul toonil.

„Ei. Mine väliskindlusse ja oota seal minu käsku. Mina ei usalda sind, de Bracy.“

Selle võitluse ja lühikese kõneluse ajal tungis Cedric meestesalgaga, kus seas munk keskpunktiks, üle silla avatud taguvärvast lossi sisse ja surus de Bracy meelheitvad kaaslased tagasi, kellest mõned armu palusid, teised asjata

vastu panid, kuna suurem hulk lossi hoovi poole põgenes. De Bracy ise tõusis maast ja heitis nukra pilgu võitjale järele. „Tema ei usalda mind,“ kordas ta, „aga millega oleksingi tema usalduse teeninud!“ Ta tõstis oma mõõga maast, võttis kiivri peast, allaheitmise märgiks, ja andis väliskindlusse minnes oma mõõga Locksleye, keda ta teel kohtas.

Tule suurenemisel paistsid tema märgid peagi sinna ruumi, kus Rebekka Ivanhoe voodi juures valvas. Oma lühikesest uinakust ärkas rüütel võitlusemüra tõttu ja tema ravitseja oli sellekohasel tungival soovil uuesti akna alla asunud, et lahingukäigu üle teateid anda, kuna suurenev suits tema vaatlemist kord-korralt ikka rohkem takistas. Viimaks tungis suits ka nende ruumi ja lossis kuulduv vee järele karjumine, mis võitlusemüra üle kõlas, tegi nad lõpuks uue ähvardava hädaohu vastu tähelepanelikuks.

„Loss põleb,“ ütles Rebekka, „ta põleb! Kuidas võiksime end päästa?“

„Põgene, Rebekka, ja päästa iseenda elu,“ ütles Ivanhoe, „sest mind ei suuda ükski inimlik võim aidata.“

„Mina ei põgene,“ vastas Rebekka, „meie pääseme või hukkume üheskoos. Siiski, suur Jumal! Minu isa, mu isa! Mis saab temaga?“

Sel silmapilgul lendas toauks lahti ja tempelrüütel astus sisse — öudne kuju: kullatud varustus murdunud ja verine ning kiivritutt osalt ära pühitud, osalt tules kõrbenud. „Leidsin su,“ ütles ta Rebekale; „sa pead nägema, et ma oma sõna pean ja sinuga head ning kurja jagan. On veel ainus pääsetee, läbi kümnete hädaohtude tungisin lõpuks sinu juurde. Üles ja mulle silmapilk järele!“

„Üksi ei tule ma sinuga,“ vastas Rebekka. „Oled sa naisest sündinud, on sul vähemgi kübeke inimlikku halastust, on su süda pisutki pehmem kui su raudriie, siis päästa mu vana isa ja see haavatud rüütel!“

„Rüütel,“ vastas tempelhärra oma harilikus rahus, „rüütel, Rebekka, peab oskama oma saatusele vastu astuda, lähenege

see mõõga või leegiga. Ja kellesse see puutub, kuidas või kus saatus mõnd juuti tabab.“

„Metsik sõdur,“ ütles Rebekka, „ennemini hukkun leegis, kui et sina mu päästaksid!“

„Sul pole valikut, Rebekka; üks kord sundisid sa mind, kaht korda ei pea seda ükski surelik tegema.“

Nõnda öeldes haaras ta hirmunud neiu kinni, kelle karjatused õhku täitsid, ja kandis ta karjumisest hoolimata oma kätel välja, ilma et oleks Ivanhoe mürisevaid ähvardusi tähele pannud. „Templi koer! Oma ordu häbiplekk! Lase tüdruk lahti! Äraandja Bois-Guilbert, Ivanhoe käsib sind! Lontrus, nõuan su südameverd!“

„Ma poleks sind leidnud, Wilfred,“ ütles must rüütel, kes sel silmapilgul sisse astus, „kui sa nõnda poleks karjunud.“

„Oled sa tõsine rüütel,“ ütles Wilfred, „siis ära mõtle minu peale, vaid aja röövlit taga, päästa leedi Rowena, vaata, kus on suursugune Cedric.“

„Korda mööda,“ vastas krampluku-kandja, „sina oled esimene.“

Ja Ivanhoed sülle võttes kandis ta tema sama kergesti välja, nagu tempelrüütel oli seda Rebekkaga teinud, tõtates temaga taguvärava poole, kus ta oma kandami kahe vabamehe hoolde usaldas, kuna ta ise uuesti lossi tagasi läks teisi vange päästma.

Üks torn oli juba üleni leekides, mis tungisid tema aknaist ja laskepiludest. Kuid mujal takistasid paksud müüri l ja võlvidud laed tule laialilagunemist ning seal möllas alles inimeste viha mitte vähema pöörasusega kui tulemeri, sest võitjad ajasid ühest toast teise põgenevaid kaitsjaid taga ja rahuldasiid oma verist kättemaksu-himu, mida nad juba ammugi Front-de-Boeufi sõdurite vastu rinnas kannud. Suurem hulk pani viimse võimaluseni vastu, ainult mõni palus armu, aga ükski ei saanud seda. Õhku täitis surijate korin ja sõjariistade kõlin, põrand oli libe viletsate langenute verest.

Läbi selle segaduse tormas Cedric, otsides Rowenat, kuna truu Gurth temaga nii ennastunustavalt kaasa jooksis,

et ta nii mõnegi oma isandale määratud hoobi pidi vastu võtma. Suursugune saksilane oli otsimises sedavõrt õnnelik, et ta oma hoolealuse just siis üles leidis, kui see juba viimase lootuse pääsmiseks oli kaotanud ja risti rinnale surudes iga silmapilk surma ootas. Cedric andis Rowena Gurthi hooleks, et see ta väliskindlusse juhataks, sest sinnaviiv tee oli vaenlastest puhas ning tuli ei nilpsanud veel keelt tema üle. Peale seda tõttas Cedric oma sõpra Athelstanet otsima, otsustades kõike mängule pannes seda viimset Saksi kuningate võsu surmast päästa. Aga enne kui Cedric vana saalini jõudis, kus ta ka ise oli vangis istunud, leidis Wamba terav vaim vabaduse iseendale ja ka oma õnnetule kaaslasele.

Kui kasvav võitlusmüra aimata laskis, et kõige palavam silmapilk kätte jõudnud, hakkas narr kõigest jõust karjuma: „Püha Georg ja tulimadu! Hea püha Georg vana Inglismaa eest! Loss on võetud!“ Need hüüded tegi ta veel kohutavamaks vanade sõjariistade vastastikku tagumisega, mis mööda saali laialipillatult leidusid.

Valvur, kes eestois seisis ja kelle meeled hirmu tõttu juba enne pingul, lõi Wamba kisa kuuldes kartma ja ust enda järel lahti jättes jooksis ta tempelrüütli teatama, et vaenlased on vanasse saali tunginud. Nüüd polnud vangidel kuigi raske ettetuppa pääseda ning sealt lossihoovi, kus käis juba viimne võitlus. Siin istus metsik tempelrüütel sadulas ja teda piirasid jala- ning ratsasõdurid, kes olid ühinenud selle kuulsa juhiga, et viimset katset teha pääsmiseks ja põgenemiseks. Tema käsul lasti tõstesild alla, kuid tee oli ees kinni, sest vibumehed, kes tänini oma nooltega lossi kaitsjate rahu rikkunud, tormasid silmapilk ettepoole, niipea kui nad nägid lossist suitsu tõusvat ja silda alla lastavat: nad tahtsid takistada kindlusväe põgenemist ja päästa oma jagu saaki, enne kui ta leekides hukub. Teisest küljest tormas salk taguväravast sisse tulnud piirajaid lossihoovis asuvate vaenlaste kallale, kes sattusid nõnda kahe tule vahele.

Kuid meelegeide ja väeramata vaprusena juhi eeskujul ajas sõdurid äärmisel jõupingutusel vastu panema ning pare-

mate sõjariistade tõttu õnnestus neil nii mõnigi kord kallale-
tungijaid tagasi suruda, kuigi neil oli arvuliselt suur ülekaal.
Rebekka, kes istus tempelrüütli saratseenlase ees sadulas,
asus väikese salga keskel ja verise võitluse peale vaatamata
tegi tempelrüütel kõik mis võimalik, et teda puutumatuna
hoida. Korduvalt astus ta tema kõrvale ja kaitsis teda oma
kolmenurgelise teraskilbiga, riskeerides iseoma kehaga. Ja
silmapilguks tema lähedusest lahkudes laskis ta oma sõjakisa
kuulda, tormas ettepoole, virutas esimese kallaletungija maha
ja oli samal silmapilgul jällegi Rebekka juures.

Nagu lugeja juba teab, oli Athelstane aeglane, kuid mitte
arg, ja kuna ta pilk seda ilusat kaju tabas, mida tempelrüütel
niisuguse agarusega kaitsis, ei kahelnud ta silmapilgukski,
et see rüütel tahab Rowena ära viia, maksku mis maksab.

„Püha Edwardi hinge nimel,“ lausus Athelstane, „mina
tahan ta selle rüütli käest päästa ja röövel peab minu käe
läbi surema.“

„Mõtelge, mis te teete!“ karjus Wamba, „kärssitu käsi
kahmab kala asemel konna. Minu narrimütsi nimel, see pole
leedi Rowena, vaata ainult tema pikki, musti lokke! Ei, kui
te musta valgest ei suuda eraldada, siis võite ju juhatada,
kuid mina ei tule teile järele, sest ma ei taha oma luid-
konte murda, kui ma ei tea, kelle eest. Ka puudub teil
varustus! Mõtelge ometi, siidmüts ei kaitse terasmõõga eest.
Noh, kes hea meelega vette läheb, peab hea meelega
uppuma. *Deus vobiscum*, vapper Athelstane!“ lõpetas ta ja
vabastas saksilase kuue, millest ta kinni hoidnud.

Maast surija peost sõjakirves haarata, tempelrüütli salga
kallale tormata, tuliseid hoope paremale ja pahemale poole
jagada ja iga hoobiga mõni sõdur maha rabada — oli Athel-
stane jõu juures, mida suurendas pöörane viha, silmapilgu
töö. Peagi oli ta Bois-Guilbertist paari küünra kaugusel,
kellele ta valjult hüüdis:

„Tule siia, äraandlik tempelrüütel! Lase see minna, keda
sa väärt ei ole puutama. Tule, sa vagatsejate röövmõrtsu-
kate liidu liige!“

„Koer!“ ütles tempelrüütel hambaid kiristades, „küll ma
sulle näitan, kuis püha Siioni templi püha ordu teotatakse.“
Nende sõnadega pööras ta oma täku pooleldi ümber ja juhtis
ta saksilase vastu ning jalaraudadel püsti tõustes virutas ta
hirmsa hoobi Athelstanele pähe.

Wambal oli õigus, kui ta ütles, et siidmüts ei kaitse
terase vastu. Tempelrüütli sõjariist oli sedavõrt terav ja
hoop tugev, et ta saksilase sõjakirve varre, mille see enese
kaitseks ette tõstis, nagu pajuvitsa läbistas ja Athelstanele
pähe rabades selle maha sirutas.

„Ha! *Beauséant!*“ hüüdis Bois-Guilbert, „nõnda sündigu
kõigi tempelrüütlike vastastega!“ Athelstane langemisest tek-
kinud segadust oma kasuks tarvitades ja valjusti hüüdes:
„Kes end päästa tahavad, tulgu mulle järele!“ kihutas ta üle
tõstesilla, enda ees vibumehi laiali ajades. Temale järgnesid
saratseenlased ja viis, kuus ratsasõdurit. Nende taganemine
oli paljude lastud noolte tõttu hädaohtlik, kuid see ei takis-
tanud teda väliskindluse jurde kihutamast, mille ta arvas
juba de Bracy võimuses olevat.

„De Bracy! de Bracy!“ hüüdis ta. „Oled sa siin?“

„Olen siin,“ vastas de Bracy, „kuid mina olen vang.“

„Võin ma sind vabastada?“ hüüdis Bois-Guilbert.

„Ei,“ vastas de Bracy, „mina andsin ilma tingimusteta
alla ja tahan aus vang olla. Päästa iseend, kullid on ligi,
jätta meri iseenda ja Inglismaa vahele, rohkem ei tohi ma
öelda.“

„Hea küll,“ vastas tempelrüütel, „ja sina jääd siia; pea-
meeles, et ma oma sõna ja käe olen lunastanud. Olgu kullid
kus tahes, Templestowe pretseptoorium pakub mulle küllal-
dast kaitset ja sinna lähen ma nagu toonekurg oma pessa.“

Nõnda öeldes kihutas ta oma kaaslastega minema.

Tempelrüütlist mahajäänud jalasõdurid jätkasid meeheit-
likku võitlust piirajatega, kuid vaevalt veel põgenemist lootes,
vaid ainult sellepärast, et muud enam üle ei jäänud. Tuli
lagunes ruttu juba kogu lossis laiali, kui Ulrica, kes tule
sütitanud, tornis nähtavale tuli, kandes mingisuguseid fuuria.

kehakatteid ja lastes sõjalaulu kõlada, nagu seda tegid vanad paganliste saksilaste laulikud lahinguväljal. Tema pikk, hall lahtine juus lehvis paljalt pealt tuules laiali; rahuldatud kättemaksu-himu joovastunud vaimustus lõõmas tema pilgus segamini hullumeelsuse leegiga; ja nagu mõni saatuse õdest, kes heietab inimese elu, lehvitas ta oma käes keder-vart. Mõned tema metsikud read, mida ta laulis keset leeki ja lahingut, on järeltulevaile põlvedele alal hoidunud:

1.

Luisake terast,
Tulimao valge pojad!
Tõrvalont süüta,
Hengisti tütar!
Ei sööminguks vaja küll teravat rauda,
Ta on lai, kõva ja pistja otsaga;
Ei tõrvalont juhi meid mõrsja kambri,
Ta läigib, leegitseb sinihelgil.
Luisake terast, karjub ronk!
Süüta tõrvik, Zerneck ulub!
Luisake terast, tulimao pojad!
Süüta tõrvik, Hengisti tütar!

2.

Must pilv rippumas thani lossi kohal;
Kotkas karjub — ta rinnal a'ab ratsa.
Ära sa karju, ratsanik pilvede hall,
Sul sööming on valmis!
Walhalla neitsid heidavad pilku,
Hengisti tõug neile võõraid saadab.
Lokke lehvitage, neitsid Walhallast!
Trummi põristage hõiskavaks rõõmuks!
Mõnigi vägev jalg teie pool' teel,
Mõnigi kiiverpea!

3.

Tumedalt istub õõ thani lossil
Ja ümbruses pimedad pilved;
Varsi nad punased, nagu vaprate veri!
Metsade hävitaja lehvitab oma kiivritutti neile,
Tema, see losside neelaja,

Lehvitab leekivat lippu,
Laia, punast ja õudset
Üle vaprate võitluse:
Tema rõõm on praksuvais leeges ja murtud kiivreis;
Ta armujook kihisev veri, mis soojana purskab haavast!

4.

Hukkugu kõik!
Mõök lõhestab kiivri;
Piik läbibistab varustusvase;
Leek neelab vürstide kojad,
Viskmasin kindluse vallid.
Hukkugu kõik!
Hengisti tõug on läind —
Horsa nime pole enam!
Ärge siis peljake saatust, mõökade pojad
Laske haljast tera juua viinana verd;
Toitke teda võitlussööminguil
Leekivate saalide valgusel!
Mõök olgu teil tugev, kuni palav te veri,
Ja armu ärgu andku ei halastus, hirm,
Sest kättemaksul on oma tund;
Kättemaks isegi hukkuma peab!
Hukkugu kõik!

Leegitsev lõõm võitis nüüd igasuguse takistuse ja tõusis hõõguva sambana vastu õhtutaevast, paistes kaugele üle ümbritseva maa. Torn torni järele langes mürinal kokku ühes põlevate katuste ja palkidega ja võitlejad olid sunnitud taganema lossihoovist. Mõned järelejäänud võidetud põgenesid lähedasse metsa. Võitjad seisid suurte salkadena ja vaatasid hirmuga segatud imetlusel leekivat tuld, mille valgusel nende oma sõjariistad läikisid õudsel punasel helgil. Kaua paistis Ulrica hullumeelne kuju tema oma valitud kõrgel seisupaigal, laiutades käsi metsikus vaimustuses, nagu oleks ta nende leekide valitsejanna, mis ta põlema süüdanud. Viimaks langes torn hirmsa mürinaga kokku ja hullumeelne hukkus leekides, mis olid neelanud ka tema tüarani. Õudne koledus tegi pealtvaatajad natukeseks ajaks tummaks ja ükski ei liigutanud ainustki liiget ehk olgu siis et risti ette-

lõõmiseks. Siis kuuldus Locksley hää: „Röömutsege, vabamehed! Türrannide võimukoobast pole enam! Igaüks viigu oma saak meie kogumispaigale, Harthill-walki tamme alla, kus me ta hommikul valge hakul ühetasaselt kõigi vahel ära jagame, meie auväärt liitlased selles kättemaksmises kaasa arvatud.“

Kolmekümneteine peatükk.

Oh usu: iga seisus nõuab seadust:
Ediktid kuningriigil, linnal määrused;
Ka röövlid metsikud, kui laanes asuvad,
Küll peavad teatud korra alla heitma,
Sest põlle roheline päevilt Aadama
Mees mehe seltsis ühiskonda harrastab,
Ja seadus maksvat korda ainult kindlustab.
Vana näidend.

Hommik hämardus tammiku legendikkudel. Pärlitena särasid kastetilgad rohelistel okstel. Metskits viis oma talled sõnajalgade varjupaigast vabamale rohuplatsile ja polnud ainustki jahimeest näha, kes oleks majesteetlikult oma sarvekan djate pere eesotsas sammuvat põtra tähele pannud.

Röövlid olid kõik Harthill-walki tamme all koos, kus nad õõ olid lahinguväsimusest puhates mööda saatnud, kosutades end kes viinaga, kes unega, kes läinud päeva sündmuste jutustamise ja kuulamisega, kes saagi ülelugemisega, mille edurikas võitlus nende pealiku võimusesse toonud.

Saak oli tõepoolest õige suur, sest hoolimata sellest, et tuli palju oli hävitanud, olid röövlid, keda niisuguse saagi lootuses miski ei suutnud kohutada, hulga hõberiiistu, kalleid sõjariistu ja toredaid riideid päästnud. Kuid nende ühiskonna seadused olid sedavõrt kindlad, et mitte ükski ei söandanud väiksematki asja omandada, vaid kõik pandi üldisesse hulka juhi jaotada.

Kogumispaigaks oli vana tamm, kuid mitte see, kuhu Locksley Gurthi ja Wamba viis, nagu varemalt jutustatud,

vaid mingisugune teine, mis seisis keset metsa, umbes pool penikoormat purustatud Torquilstonest eemal. Siin asus Locksley oma istmele — murutroonile, mis tehtud vana tamme käharate okste varju, ja mehed kogunesid tema ümber. Mustale rüütlile juhatas ta paiga oma paremale, Cedricule pahemale kaele.

„Andke andeks minu vabodus, suursugused härrad,“ ütles ta, „kuid siin metsades olen mina valitseja, nemad on minu kuningriik, ja need minu alamad peaksid minu võimust vähe lugu, kui ma ta kellelegi teisele surelikule tahaksin usaldada. Noh, mu härrad, kes on meie kaplanit näinud? kus on meie tubli munk? Palve oleks kristlaste seas hommikul kõige parem tegevuse algus.“ — Keegi polnud Copmanhursti munk näinud. — „Hoidku Jumal õnnetuse eest!“ ütles röövlite pealik. „Mina arvan, et lõbus preester ehk liiga kauaks kuhugi viinavaadi juurde peatuma jäi. Kes nägi teda peale lossi võtmist?“

„Mina,“ lausus Miller, „nägin teda kuskil keldriukse kallal ametis, kuna ta ise kõigi pühimuste nimel vandus, et tahab Front-de-Boeufi Gascogne viina maitsta.“

„Hoidku kõik pühimused, nii palju kui neid on,“ ütles pealik, „et ta liiga palju ei joonud ja lossi kokkulangemisel otsa ei saanud! Miller! võta mõned mehed ja mine otsi paik üles, kus sa teda viimati nägid, kanna vett kraavist suitevaile varemeile, sest ennemini ärgu jäägu kivi kivi peale, kui et me oma tubli munga kaotame.“

Agarus, millega selle käsu täitmisele asuti, kuna ometi valmis oldi just praegu saaki jagama, tõendas, kui väga meestel nende vaimuliku isa saatuse südamel seisis.

„Vahepeal jätkame meie oma tööd,“ ütles Locksley, „sest niipea kui meie julgest teost kuulda saadakse, liiguvad de Bracy, Malvoisini ja teiste Front-de-Boeufi liitlaste jõud kohe meie vastu ja sellepärast oleks meil kasulik siit naabrusest lahkuda. Suursugune Cedric,“ ütles ta saksilase poole pöördudes, „saak on kaheks jagatud, vali, kumb osa

sulle paremini meeldib ja anna ta oma meestele tasuks, kes võitlusest osa võtsid.“

„Hea vabamees,“ ütles Cedric, „minu rinda rõhub kurbus. Suursugust Athelstane von Coningsburghi pole enam — läinud on püha usutunnistaja viimne võsu! Temaga kadusid lootused, mis ei ärka kunagi enam! Tema verega kustus säde, mida ei puhu põlema enam ühegi inimese hingus! Minu inimesed ootavad, et tema jäänuseid viimsele puhkepaigale toimetada. Leedi Rowena soovib Rotherwoodi tagasi ja teda peab tarvilik jõud saatma. Sellepärast tahtsin juba varemini siit paigast lahkuda, aga ma ootasin, mitte et saagi jagamisel osa saada, sest — aidaku mind Jumal ja püha Withold! — ei mina ega ükski minu omist taha ühtegi penni siit — ma ootasin ainult selleks, et sinule ja sinu julgeile vabamehile tänu avaldada elu ja au eest, mida te päästnud.“

„Kuid meie tegime ju ainult poole tööd,“ ütles röövlite pealik, „võta saak, mis võiks tasuda sinu naabrite ja kaaslaste vaeva.“

„Mina olen küllalt rikas, et neile tasu anda iseoma varandusest,“ vastas Cedric.

„Ja mõned on küllalt targad olnud, et juba ise omale tasu muretseda,“ ütles Wamba, „sest kõik ei lahku paljaste kätega. Mitte kõik ei kanna kirevat narrimütsi.“

„Minugi pärast,“ ütles Locksley, „meie seadused on sunduslikud ainult meile enestele.“

„Kuid sina, mu vaene võrukael,“ ütles Cedric pöördudes ja oma narri sülelde, „kuidas pean ma sinule seda tasuma, kes sa ei kartnud oma keha minu asemel ahelaisse ja surma andmast! Kõik jätsid mu maha, aga vaene narr jäi truuks!“

Pisar valgus kareda thani silma seda rääkides — liigutustunnusena, mida isegi Athelstane surmale polnud osaks saanud. Kuid tema pooleldi loomusunnilises armastuses oli midagi, mis äratas ta loomuse palju tunduvamalt kui isegi kurbus.

„Ei,“ ütles narr end isanda kallistusist vabastades, „kui te mulle oma silmaveega tasute, siis peab narr kaasa nutma ja

mis saab siis tema elukutsega? Onu, kui te mulle tahaksite tööpoolest head meelt teha, siis paluksin minu mänguseltsilisele Gurthile andeks anda, kes ühe nädala teenistuse sinult varastas, et seda sinu pojale anda.“

„Temale andeks anda!“ hüüdis Cedric. „Mina annan talle andeks ning tasu veel peale kauba. Lasku põlvil, Gurth.“ — Silmapilk oli seakarjus isanda jalge ees oma põlvil. — „Sina pole enam ori ega pärispõlveline,“ ütles Cedric teda oma kepiga puutudes, „vaid õigusepärane vabamees, olgu linnas või maal, metsas või põllul. Oma mõisas Walburghamis annan sulle tüki maad päriks omanduseks, ja Jumala viha tulgu selle peale, kel midagi selle vastu oleks!“

Mitte enam ori, vaid vabamees ja maaomanik — nõnda kargas Gurth jalule ning iseoma pea kõrguseni kaks korda maapinnalt üles.

„Sepp ja viil!“ hüüdis ta, „et vabamehe kaelast võru võtta! — Suursugune isand! Sinu kingitus tegi mu rammu kahekordseks ja kahekordselt tahan sinu heaks võidelda! Minu rinnas elab vaba vaim, olen iseendale ja kõigile ümbritsejatele nagu muudetud. Ha, Fangs!“ jätkas ta, sest truu loom hakkas oma isanda najale püsti kargama, kui ta teda nii rõõmsas meeolus nägi. „Tunned sa oma isandat veel?“

„Jah,“ ütles Wamba, „Fangs ja mina tunneme sind veel, Gurth, sest meie peame oma kaelavõru kandma; ainult sina näid unustavat meid mõlemaid ja ka iseend.“

„Ennemini unustan tööpoolest iseenda kui sind, truu selttimees,“ ütles Gurth, „ja kui vabadus sulle kõlbaks, küllap sa isand ta sulle siis laseks osaks saada.“

„Ei,“ ütles Wamba, „ära kunagi arva, et ma sind kadestan, vend Gurth; ori istub saalitule ääres, kui vabamees peab lahinguväljale tõttama. Ja mis ütleb Oldhelm von Malmsbury: parem narrina pidul kui targana võitluses.“

Hobuste kabjamüdin hakkas nüüd kostma ja leedi Rowena ilmus ratsanikkude keskel ja suurema salga jalameeste saatel, kes rõõmsalt oma piike kõigutasid ja sõjariistu vastastikku

tagusid käskijanna vabanemise tõttu. Tema ise istus toredasti rietatuna kõrvi hobuse seljas ja oli kogu oma auväärt teguviisi tagasi saanud, ainult ebaharilik kahvatu jume rääkis möödunud kannatusist. Meeldivas, kuigi kurvas näoilmes väljenes tekkiv tulevikulootus kui ka tänutundmus oma vabastajate vastu. Ta teadis, et Ivanhoe on päästetud ja et Athelstane on surnud. Esimene teade täitis ta kõige suurema rõõmuga ja kuna ta teise tõttu just ei rõõmustanud, siis võib talle ometi andeks anda, et ta oma vabanemist märkas tüütavast asjaolust, mis oli ainukeseks lahkeli põhjuseks tema ja ta hooldaja Cedricu vahel.

Kui Rowena oma hobuse Locksley istme ette juhtis, tõusis see ühes oma kaaslastega nagu loomusunnilisel viisakuse-tundel tema vastuvõtmiseks püsti. Veri tõusis neil näkku, kui ta sõbralikult kätt liigutades nii sügavasti kummardus, et tema lahtised juuksed hobulakaga segi läksid, kuna ta ise mõne ilmeka sõnaga Locksleyle ja oma teistele vabastajaile tänu ja kohustustunnet avaldas. „Jumal õnnistagu teid, tublid mehed,“ lõpetas ta, „Jumal ja neitsi Maria õnnistagu teid ja tasugu teile, et te nii vahvalt rõhutute päästmiseks oma elu olete kaalule pannud! Kui teist keegi peaks nälgima, siis tuletagu ta meelde, et Rowenal on süüa; tunneb mõni ehk janu, siis teadku ta, Rowenal on nii mõnigi vaat viina ja pruuni õlut, ja kui normannid teid siit peaksid ära ajama, siis on Rowenal oma metsad, kus tema vaprad vabastajad võivad vabalt elada ja kus metsaülem kunagi ei küsi, kelle nool on jahilooma tabanud.“

„Tänu, sõbralik leedi,“ ütles Locksley; „tänu minult ja mu kaaslasilt. Kuid teid päästa on juba isegi tasu. Metsasteeme nii mõnegi toore teo, leedi Rowena vabastamine võiks meile nende eest lunastuseks saada.“

Uuesti kummardudes pöördus Rowena minema, kuid peatus veel silmapilguks, et Cedricuga jumalaga jätta, ning leidis enda ootamata otseteed vangistatud de Bracy lähedusest. Tema seisis sügavas mõttes kuskil puu all, käed risti rinnal, ja Rowena lootis temast tähelepanematuna mööda

pääseda. Ometi tõstis ta silmad ja kui ta Rowenat enda ees nägi, kattis sügav häbipuna tema meeldiva näo. Üürise aja seisis ta kaheldes, siis astus ta ettepoole, võttis hobuse valjastest kinni ja langes tema ees põlvili.

„Ehk austab leedi Rowena vangistatud rüütlit — autut sõdurit ainsagi pilguga?“

„Härra rüütel,“ vastas Rowena, „niisuguseis ettevõtteis, nagu teie oma, peitub autus mitte nurjaminekus, vaid õnnestumises.“

„Võit peaks teie südant pehmemdama, leedi,“ vastas de Bracy; „võiksin ma ainult teada, et leedi Rowena mulle mu õnnetu kire tagajärjel tekkinud vägivalla andeks annab, siis peab ta varssi nägema, et de Bracy oskab teda ka suursugusemal kombel teenida.“

„Ma annan teile kui kristlane andeks, härra rüütel,“ ütles Rowena.

„See tähendab,“ ütles Wamba, „ta ei anna talle üldse mitte andeks.“

„Kuid ma ei või kunagi andeks anda seda viletsust ja kurbust, mis teie hullumeelsus sünnitanud,“ ütles Rowena.

„Laske leedi ratsutimed lahti,“ ütles Cedric, kes ligi astus. „Heleda päikese nimel meie pea kohal, ma naelutaksin teid oma viskodaga maa külge, kui ma seda tegemast ei häbeneks, kuid olge kindel, Maurice de Bracy, oma osast selles halvas teos ei jää teie mitte ilma.“

„Vangi ähvardada on kerge ja hädaohuta,“ ütles de Bracy, „kuid millal olekski mõni saksilane viisakust üles näidanud.“

Siis astus ta paar sammu tagasi ja laskis leedi edasi liikuda.

Enne minekut avaldas Cedric erilist tänu mustale rüütlile ja palus teda tõsiselt end Rotherwoodi saata.

„Ma tean,“ ütles ta, „teie rändajad rüütlid, soovite oma õnne piigi otsas kanda ja ei muretse maa ega varanduse eest, kuid sõda on tujukas valitsejanna ja kodu on soovitav mõnikord isegi sellele, kelle elu-ülesandeks on rändamine. Niisuguse kodu oled sa endale võitnud Rotherwoodi saa-

lides. Cedric on küllalt rikas, et saatuse ülekohut tasandada ja kõik, mis tal on, on tema vabastaja oma. Sellepärast tule Rotherwoodi mitte külalisena, vaid poja või vennana.“

„Cedric on mu juba rikkaks teinud,“ ütles rüütel, „ta on õpetanud mind saksilaste voorust hindama. Rotherwoodi tulen ma küll ja teen seda varssi, kuid praegu sunnivad tungivad asjaolud mu teie saalidest eemale jääma. Teatan ette, et kui ma kord sinna tulen, siis teilt heategu ootan, mis isegi teie suurmeelsuse proovile paneb.“

„Ta on juba enne lubatud, kui välja räägitud,“ ütles Cedric oma kätt rüütli kinnastatud pihku lüües, „ta ongi juba lubatud, kuigi see oleks pool minu varandust.“

„Ära luba nii kergesti,“ ütles krampluku rüütel; „kuid ma loodan seda heategu, mis ma palun. Seni aga jumalaga!“

„Mul jääb veel öelda,“ tähendas Cedric, „et suursuguse Athelstane matuse ajal olen mina tema lossi Coningsburghi ruumide elanik. Nad on kõigile avatud, kes mõtlevad neist pidustustest osa võtta; ja suursuguse Edithi, langenud printsi ema nimel ütlen ma, et nad alati avatud on ka selle ees, kes nii vapralt, kuigi tagajärjeta töötas Athelstane päästmiseks normanni ahelaist ja terasest.“

„Ah jaa,“ ütles Wamba, kes jällegi oma isanda teenistusse oli astunud, „seal leiduvad haruldased road, kahju, et suursugune Athelstane ise oma surisöömingust osa ei või võtta. Kuid tema,“ jätkas naljahammas tõsiselt silmi tõstes, „sööb paradisis ja teeb kahtlemata roogadele au.“

„Vaiki ja edasi,“ ütles Cedric meelepahas, mida vaigistas mälestus Wamba hiljutiste teenuste pärast. Rowena kummardus armsasti krampluku rüütli ees, Cedric soovis sellele Jumala kaasa ja nõnda liikusid nad mööda avarat metsalagendikku edasi.

Vaevalt olid nad läinud, kui roheline metsa alt üks teine inimrong mööda metsaharvendikku liikuma hakkas, valides omale sama sihi, nagu Rowenagi ja tema kaaslased. Lähedase kloostri vaimulikud, kes Cedricu lubaduse tõttu rikka-

likke andeid lootsid, ümbritsesid Athelstane korjust ja laulsid hümne, kui see pikkamisi ja kurvalt oma vasallide õlgadel Coningsburghi lossi poole liikus, kus ta Hengisti hauda pidi sängitatama, kellest tema sugu arvati põlvnevat. Paljud tema vasallid olid surmast kuulda saades kokku tulnud ja käisid korjuse järel sügava valu ja kurbuse märkides. Jällegi tõusid röövlid püsti ja austasid lahkunut sama üksmeelselt nagu hiljuti elavat iludustki. Preestrite leinalaul ja vaikne samm tuletas neile meelde nende seltsimehi, kes eilistes võitlustes langenud. Kuid niisugune mälestus ei püsi kaua nende hinges, kes elavad juhtumuste- ja hädaohtlikku elu ja enne kui vaimulik laul kaugusse kadus, olid nad juba uuesti oma saagi jaotamisega ametis.

„Vapper rüütel,“ ütles Locksley mustale rüütlikele, „ilma teie hea südamega ja võimsa käeta oleks meie ettevõtte tingimata äpardunud, ehk olete siis valmis saagi hulgast seda välja valima, mis teile kõige rohkem meeldib, ja mälestama minu kohtupaiga puud?“

„Mina võtan pakkumise vastu,“ ütles rüütel, „nagu ta mulle esitatud, ja palun härra Maurice de Bracy minu võimusesse anda.“

„Ta ongi juba sinu oma,“ ütles Locksley, „ja see on temale õnneks, sest muidu oleks pidanud ta selle tamme kõrgema oksa küljes rippuma ning tõrudena tema ümber niipalju tema vabarühma mehi, kui meie neid oleme suutnud kokku korjata. Nüüd on ta aga sinu vang ja on hädaohuta, kuigi ta tappis mu isa.“

„De Bracy,“ ütles rüütel, „sina oled vaba — mine. See, kelle vang sa oled, ei taha mineviku pärast kätte maksta. Kuid ole ettevaatlikum, muidu võib sinu käsi halvasti käia. Maurice de Bracy, ma ütlen — hoia end!“

De Bracy kummardus sügavasti ja vaikivalt ning oli valmis ära minema, kui vabamehed äkki ta pilke ja põlguse valinguga üle kallasid. Uhke rüütel jäi silmapilk seisma, pöördus ümber, pani oma käed kokku ja hüüdis täies kõrkuses: „Vait, te ulgujad koerad, kes te põdra peale haugute, kui sel

enam võimalik pole teile vastu hakata! De Bracy irvitab teie laitude üle, nagu ta põlgaks teie kiitustki. Minge oma koobastesse ja urgastesse tagasi, te varganäod, ja olge oma rebaseaugus vait, kui rüütellik või suursugune sõna teie läheduses kõlab.“

Kui mitte röövlite pealik poleks vahele astunud, siis oleksid need kohatud sõnad de Bracyle noolterahe kaela toonud, nüüd aga kargas ta ühe Front-de-Boeufi tallidest toodud hobuse selga, mis kuulus saagi väärtuslikuma osa hulka, ja kihutas läbi metsa minema.

Peale selle sündmuse tõttu tekkinud segaduse vaikimist võttis röövlipealik hiljuti Ashbys võidetud kalli relvakandme ja sarve omal kaelast.

„Suursugune rüütell,“ ütles ta kramplukule, „kui te mitte halvaks ei pane jahisarve vastu võtmast, mida kord inglise vabamees kannud, siis paluksin seda mälestusmärgiks pidada teie vapruste eest ja kui teil kunagi peaks midagi teha olema — mis vapralt rüütliga sagedasti võib juhtuda — või kui teid Trenti ja Teesi vahelistes metsades raskesti peaks rõhutama, siis puhuge selle sarvega kolm sõna: wa-sa-hoa¹⁾! ning teie leiata abimehed ning vabastajad.“

Ta pani sarve huulile ja puhus mõne korra mainitud toonid, kuni nad rüütlile meelde jäid.

„Suur tänu sinu kingituse eest, julge vabamees,“ ütles rüütell, „ja paremat abi kui sinu ja su kaaslaste oma ei sooviks ma kunagi, oleksingi ma kõige suuremas hädas.“ Peale seda kordas ta ettepuhutud toone, nii et roheline mets kajas.

„Hästi ja selgelt puhutud,“ ütles vabamees; „kahtlemata tunned sa jahikunsti sama hästi nagu sõjakunsti! Olen kindel, et sa kord suur loomade tagakiusaja oled olnud. Seltsimehed, pange need kolm sõna omale meelde, need on krampluku rüütli kutse, ja kes neid kuulates mitte kohe temale

1) Sel ajal nimetati jahisarve toone sõnadeks ja nõnda tähendati nad ka sellekohaseis õpperaamatuis.

appi ei tõtta, selle peksan tema enda vibunööri oma kaaskonnast minema.“

„Elagu meie juht!“ hüüdsid vabamehed, „ja elagu ka must rüütell ja tema kramplukk! Võiks ta peagi meie abi vajada, et ta näeks, kui valmis meie selleks oleme!“

Nüüd asus Locksley saagi jaotamisele, mida ta kiiduväärt erapooletusega toimetab. Kümnes osa pandi kõrvale kiriku jaoks ja heategevuse otstarbeks; üks osa määrati ühiskonna varanduseks, teine osa langenute leskedele ja lastele või nende hingepalveteks, kel omakseid leinama ei jäänud. Ülejäänud saak jagati röövlite vahel nende seisuse ja teenuste kohaselt. Kui arvamised milleski lahku läksid, otsustas pealik osavalt ja meeste poolt võeti see täieliku allaheitmisega vastu. Mitte vähe ei imestanud must rüütell, leides, et mehed, kes väljaspool seadust elavad, ometi nii korralikule ja ühesugusele võimule alistuvad, ja kõik, mis ta siin nägi, rääkis pealiku õiglusest ja arukusest.

Kui igaüks oma saagiosa oli võtnud ja varahoidja nelja tugeva vabamehega üldise varanduse kõrvale toimetanud, jäi kiriku osa alles puutumata.

„Tahaksin meie lõbusa kaplani kohta sõnumeid saada,“ ütles pealik, „tema pole harilikult kunagi puudunud, kui pidi toitu õnnistama või saaki jagama, ja tema peaks meie õnneliku ettevõtte kümnendiku oma hoole alla võtma. Pealegi on mul läheduses üks vaga vend vangina ja [ma tahaksin hea meelega munga arvamist selle saatuse otsustamises kuulda. Kardan tõsiselt endi preestri pärast.“

„Mind kurvastaks see väga,“ ütles must rüütell, „sest mina võlgnen temale tänu lõbusa võõrussõpruse eest kena õõjooksul tema mungakambris. Lähme lossivaremeile, ehk kuuleme seal temast midagi.“

Kui nad alles nõnda rääkisid, kuulutas vabameeste vali kisa selle tulekut, kelle pärast kardeti: ammu enne kostis munga kõmisev hääl, kui tema tüse kuju silma hakkas paistma.

„Andke ruumi, head seltsimehed,“ hüüdis ta, „ruumi oma pühale isale ja tema vangile. Hüüdke veel kord „tere tule-

mast“. Suursugune pealik, tulen nagu kotkas, kel tema saak küüntes.“ Ja meestesalga vahelt üldisel naerul läbi astudes ilmus ta oma majesteetlikus võidurõõmus, ühes käes tema tubli tükikas, teises nõör, mille ots õnnetule Yorki Isaakile kaela seotud, keda võidurikas preester nagu mures ja kurvastuses rõhutatud looma järel vedas ning valjusti hüüdis: „Kus on Allan-a-Dale, kes teeks mu nime igaveseks mõne ballaadi või laulu loomisega? Püha Hermangildi nimel, see leelutaja puudub alati, kui leiduks talle kohane ülesanne!“

„Lõbus preester,“ ütles pealik, „sa oled täna juba vesisel palvel käinud, olgugi et aeg alles varane. Püha Nikolause nimel, kes see sul on?“

„Minu mõõga ja oda vang, suursugune pealik,“ vastas Copmanhursti munk; „õigemini minu vibu ja võitluskepi vang, kuid oma vagadusega päästsin ta veel halvemast vangipõlvest. Ütle, juut, olen ma su saadana küüsisst lunastanud? Kas ei õpetanud ma sulle su *credo*, su *pater*'i ja su *Ave Maria*? Kas ei joonud ma sinuga kogu öö kokku või ei seletanud sulle müsteeriaid?“

„Jumala pärast,“ hüüdis vaene juut, „kas ei leidu kedagi, kes mu selle hullu, see tähendab selle püha mehe käest päästaks?“

„Kuidas nii, juut?“ ütles munk ähvardaval näoilmel. „Salgad sa uuesti, juut? Mõtle järele, enne kui sa oma uskmatusse tahad tagasi langeda; kuigi sa pole imeva pörssa pehmune — oh oleks mul üks niisugune käepärast — ometi pole sa küpsetamiseks liiga sitke! Ole mõistlik, juut, ja korda minu sõnad: *Ave Maria*.“

„Ei, meie ei soovi mingit pühaduse teotust, hull munk,“ ütles Locksley; „lase meid parem kuulda, kust sa oma vangileidsid?“

„Püha Dunstani nimel,“ ütles munk, „mina leidsin ta sealt, kust ma paremat kaupa otsisin. Mina sammusin keldrisse, et vaadata, mis oleks võimalik sealt vabastada. Ehk küll karikas võrtsitatud tuliviina võitjale õhtujoogiks kõlbab, ometi pidasin ma pillamiseks korraga nii suurt hulka kuuma viina val-

mistada. Võtsin ühe nahklähkri õlale, et mõnd neist võrukaeladest otsima minna, kes alati puuduvad, kui üht või teist heategu peab tegema. Äkki märkasid mingisugust kindlat ust. Ahaa! mõtlesin ma, siin peab küll see kõige valitum mahl peituma ja lurjus keldermeister on oma ametis segatuna võtmegi ukse unustanud. Nõnda läksin ma sisse ja ei leidnud muud midagi kui mõned roostetanud ahelad ja selle juudipeni, kes enda kohe mulle ilma mingisuguste tingimusteta vangis andis. Ma kosutasin end sellest uskмата juudi vangistamisest saadud väsimusest kihiseva karikaga ja tahtsin oma vangi ära viia, kui kõlas raksatus raksatuse peale kõue-mürinal, kuna üks välistorn maha varises (pagan võtku neid, kes ta nii lohakalt ehitanud) ja minu ees tee kinni pani. Selle torni eeskujul varisesid ka teised tornid raginal maha, nii et ma juba elulootuse kaotasin. Endale auvastaseks pidades, et mina oma elukutses ühes juudiga siit ilmast pean lahkuma, tõstsin juba oma tümika, et tema pealuud purustada, kuid mul hakkas hale meel tema hallidest juustest ja ma lasksin oma relva langeda, et tarvitusele võtta vaimlisi sõjariistu. Ja tõepoolest, püha Dunstani õnnistusel langes seeme hea maa peale, ainult minu oma pea muutus kogu õõ usu-saladustest rääkides ja nõnda-õelda paastudes (sest mõned sõõmud nahklähkrist, mis minu vaimu teritasid, ei ole väärt meeldetuletamiseks) päris segaseks, nagu ma arvan. Olin täiesti kurnatud. Gilbert ja Wibbald teavad, missuguses seisukorras nad minu leidsid — täiesti kurnatuna.“

„Seda võime tunnistada,“ ütles Gilbert, „sest kui me varem teelt olime kõrvaldanud ja püha Dunstani abil keldritrepi avanud, leidsime nahklähkri pooleldi tühjana, juudi pooleldi surnuna ja munga enam kui pooleldi kurnatuna, nagu ta ise seda nimetab.“

„Teie, kelmid, valetate!“ hüüdis munk haavatuna; „see olite teie ja te ahned kaaslased, kes nahklähkri tema sise-musest vabastasite, nimetades seda oma hommikujoogiks. Ma oleksin pagan, kui ma seda mitte pealiku kurgu tarvis poleks hoidnud. Kuid mis sest! Juut on ümber

pöördud ja mõistab minu sõnu peaaegu sama hästi kui ma isegi.“

„Juut,“ ütles pealik, „on see tõsi? oled sa oma uskmatusest loobunud?“

„Võiksin ma sama kindlasti teie silmas armu leida, nagu ma ainustki sõna kogu selle koleda õõ jooksul ei mõistnud, mis see auväärt prelaat mulle rääkis! Ah! ma olin arutu hirmu, valu ja kurbuse pärast ja kuigi püha Aabram ise oleks mulle jutustama tulnud, siis oleks ta ainult kurdid kõrvad eest leidnud.“

„Valetad, juut, sa isegi tead, et valetad,“ ütles munk; „tuletan ainult ühe sinu töötuse meelde: lubasid kõik oma varanduse meie pühale ordule anda.“

„Nii tõesti kui ma usun jumalikku töötust, armulised härrad,“ ütles Isaak endisest veel enam erutatuna, „kunagi pole minu huuled niisuguseid sõnu puutunud! Ah! mina olen vana, vilets kerjus, kardan, et olen ka lapseta, halastage minu peale ja laske mind minna!“

„Ei,“ ütles munk, „kui sa oma kirikule antud töötused tagasi võtad, siis pead sa pattu kahetsema.“

Ta tõstis oma võitluskepi ja oleks selle hea meelega juudi seljas tantsima pannud, kui mitte must rüütel hoopile poleks takistanud ja püha munga viha nõnda enda peale tõmmanud.

„Püha Kenti Thomase nimel,“ ütles ta, „küllap ma teid, härra logard, teie raudpoti peale vaatamata õpetan, kuidas minu asjadesse segatakse.“

„Ära ole minu peale kuri,“ ütles rüütel, „sa tead ju, mina olen sinu truu sõber ja seltsimees.“

„Mina ei tea sellest midagi,“ vastas munk, „ja ei taha sinu vahelesegamisest midagi kuulda!“

„Juba oled sa unustanud,“ ütles rüütel, kellele nalja näis valmistavat oma hiljutist võõrusisandat nokkida, „kuidas sa minu tõttu murdsid oma töötuse paastumise ja valvamise suhtes — viinapudeli ja pasteedi kiusatusest ei lausu ma sõnagi.“

„Õige, sõber,“ ütles munk oma käemürakat rusikasse tõmmates, „kuid mina annan sulle väikese müksu.“

„Niisuguseid kingitusi ei võta ma vastu,“ ütles rüütel, „Sinu müksu võiksin ma ainult laenuks võtta, kuid ma maksan ta niisuguse liigkasuga tagasi, nagu sinu vang oma äris kunagi pole saanud.“

„Katsun kohe,“ ütles munk.

„Hei!“ hüüdis pealik, „mis sa mõtled teha, hull munk? Tahad sa meie kohtamispuu all tülitsema hakata?“

„Mitte tülitsema,“ ütles rüütel, „see on ainult sõbralik viisakuste vahetamine. Munk, lõõ, kui julged, mina seisain sinu hoobi ees paigal, kui sina minu hoobi ees samuti lubad seista.“

„Oma raudpotiga oled sa minust paremas seisukorras,“ ütles vaimulik, „kuid pane tähele — sa kukud, kuigi oleksid Koljat või Gath oma metallkiivris.“

Munk paljastas oma pruuni, tugeva käe küünarnukini ja andis mustale rüütlile kõigest jõust hoobi, mis oleks pidanud härja jalust rabama. Kuid tema vastane seisis kindlalt nagu kalju. Kõigi vabameeste suust kõlas karjatus, sest munga hoop oli nende keskel kurikuulus ja vähe oli neid, kes polnud tõsiselt või naljatades tema jõudu tunnud.

„Noh, preester,“ ütles rüütel oma raudkinnast käest tõmmates, „kuigi olen pea poolest paremas seisukorras, siis ei taha ma käe suhtes seda eesõigust mitte; seisa kindlasti, nagu ustav mees kunagi.“

„*Genam meam dedi vapulatori* — pöörsin oma palge löömiseks,“ ütles preester, „ja kui sa mu paigalt liigutad, saad juudi lunastusraha omale.“

Nõnda ütles tüse munk ja asus kangekaelselt lööja ette seisma. Kuid kes võib oma saatusele vastu panna? Rüütlil antud hoop oli nii tugev, et munk kõigi pealtvaatajate jahmatuseks üle pea-kaela maha prantsatas. Kuid ta tõsis ilma häbi või vihata jällegi jalule.

„Vend,“ ütles ta rüütlile, „sa oleksid pidanud oma jõu tarvitamises tagasihoidlikum olema. Oleksid sa mu lõualuu

murdnud, siis oleksin ma ainult vigaseid palveid võinud lugeda, sest see on halb pillipuhuja, kel puuuduvad alumised hambad. Siiski, siin on mu käsi sõbralikuks tõenduseks, et ma enam kunagi sinuga rusikahoope ei vaheta, kuna ma ju kord kaotanud. Lõpetatud olgu kõik vaen. Määrame juudile lunastussumma, kuna ju leopard oma nahka ei mõtle vahetada ja juut ikka juudiks jääb.“

„Preester,“ ütles Clement, „pole pärast seda kõrvalopsu juudi usuvahetuse kohta enam kaugeltki nii kindlas arvamises.“

„Mine nüüd sina, võrukael, mis siis sina usuvahetusest tead?“ vastas munk. „Või puudub sul aukartus minu ees? Kõik juba isandad, mitte ainustki meest enam? Ütlen sulle, poiss, et minu pea läks pisut segi, kui ma healt rüütlilt selle hoobi sain, sest muidu oleksin ma ju jalule jäänud, aga kui sina veel kauemini sellest lobised, näed sa, et ma võin sama hästi hoope anda kui neid vastu võtta.“

„Rahu!“ ütles pealik. „Ja sina, juut, mõtle oma lunastusraha peale; asjata oleks mul sinule teatada, et sinu suguvõsa on kristlaste silmas neetud, mispärast me kauemat aega sinu juuresolu ei või kannatada. Sellepärast mõtle oma pakumise peale, kuna mina seni teissuguste vangidega teotsen.“

„On palju Front-de-Boeufi mehi vangi võetud?“ küsis must rüütel.

„Ei ühtegi, kes lunastusraha nõudmiseks oleks küllalt tähtis,“ vastas pealik. „Mõned viletsad mehikesed olid meil, kuid meie lasksime nad minna — omale uut peremeest otsima. Kättemaksmiseks ja saagiks on juba küllalt tehtud. Trobikond niisuguseid pole pennigi väärt. See vang, kellest mina räägin, on parem saak: see on lõbus munk, kes oma armukese poole teel oli, kui otsustada tema hobuvarustuse ja riiete järele. Seal tulebki juba meie auväärt prelaat, ta on ikka veel tore nagu mõni kalkun.“ Ja kahe vabamehe vahel toodi röövlipéaliku murutrooni ette meie sõber, Jorvaulx'i kloostriprior Aymer.

Kolmekümnekolmas peatükk.

— — — Lill sõdurite,

Mis teeb me Titus Lartius?

Marcus: Ta koormatud on väga töödega.

Üht surma mõistes, teisi välja saates maalt;

Üks armu saab ja teist ta ähvardab.

Coriolanus.

Vangistatud abti näojooned ja olemus avaldasid imelikku haavatud uhkuse, rikutud ehete ning kehaliku hirmu segu.

„Mis see on, mu härrad,“ ütles ta häälel, milles sulasid kokku kõik need kolm seguainet. „Mis kord see teie seas valitseb? Olete teie türklased või kristlased, et te nõnda vaimulikuga talitate? Kas teie teate, mis on *manus imponere in servos Domini*¹⁾? Teie rüüstasite mu kohvrid, käristasite mu pitsidest kirikukuue puruks, mis oleks võinud kardinaligi ehtida! Mõni teine minu asemel oleks oma *excommunicabo vos*²⁾ tarvitanud, kuid mina olen sõbraliku meelega ja kui te mulle minu hobused tagasi annate, minu ametivennad vabaks lasete, minu kohvrid uuesti täidate ja ruttu sada krooni välja loete palvete pidamiseks kõrgel Jorvaulx'i kloostril altaril ning töötuse annate kuni lähemate nelipühini mitte metslooma liha süüa, siis võib kõik nõnda jääda, et teie sellest hullust tembust enam midagi kuulda ei saa.“

„Püha isa,“ vastas röövlipealik, „kahetsen, et mõnede minu meeste ümberkäimine teie isalikkude viha on pidanud äratama.“

„Ümberkäimine!“ kajas preestri suust vastu, keda pealiku pehme toon julgustas. „Niisugune ümberkäimine ei kõlba tõulisele koeralegi, veel vähem kristlasele, palju vähem preestriale, kõige vähem aga püha Jorvaulx'i koguduse priorile. Siin on mingisugune jumalakartmata ja joobnud minstrel Allan-a-Dale — *nebulo quidam*³⁾, — kes mind ähvardas-

1) Käte pistmine Issanda sulaste külge.

2) Panen kirikuvande alla.

3) Keegi kelm.

kehaliku karistusega, ei, isegi surmaga, kui ma mitte neljasadat krooni lunastusraha ei maksa, lisaks kõigele saagile, mis ta juba minult röövinud — kuldketid ja kalliskivi-sõrmused, mille väärtus arvamata; pealegi veel kõik see, mis on nende karedate kätega murtud ja purustatud, nagu näiteks minu pulbrikarp ja hõbedased lokikäädid.“

„See on võimatu, et Allan-a-Dale teiesuguse auväärt isikuga nõnda oleks talitanud,“ vastas pealik.

„See on tõsi, nagu püha Nikodeemuse evangeelium,“ ütles prior; „tema vandus põhjamaa keele julmil sõnul, et tema poob mu metsas kõige pikema puu otsa üles.“

„Tegi ta tõepoolest seda? Noh, siis ma arvan, auväärt isa, et parem on tema tahtmist täita, sest Allan-a-Dale on mees, kes oma sõna peab.“

„Teie ainult naljatate minuga,“ ütles jahmatanud preester sunnitud naerul, „ja head nalja armastan ma kõigest südamest. Kuid, ha, ha, ha! peale seda, kus kogu öö juba naljatatud, oleks aeg hommikul tõsiselt asjast rääkida.“

„Mina olen tõsine nagu mõni pihti-isa,“ ütles pealik „teie peate kena ümmarguse summa lunastusraha maksma, härra kloostrile, või teie klooster peaks uued valimised korraldama, sest oma kohale ei lähe teie mitte enam tagasi.“

„Olete teie kristlased,“ küsis prior, „ja räägite vaimulikuga niisugust keelt?“

„Muidugi kristlased,“ vastas pealik, „ja pealegi on meil veel oma jumalamees. Munk, astu ette ja seleta sellele auväärt isale kõnesolevat pühakirja.“

Pooljoobnud munk oli omale ametikuue rohelse vamuse peale tõmmanud ja kraapis kõik oma endistest aegadest järele jäänud teadmiserasukesed kokku. „Püha isa,“ ütles ta, „*Deus faciat salvam benignitatem vestram*. Olge tervitatud rohelses metsas.“

„Mis jumalakartmata kometimäng see on?“ küsis prior. „Sõber, kui sa tõesti kiriku kilda kuulud, siis oleks sinu õige kohus mulle ennemini teed näidata, kuidas ma nende

meeste käest pääsen, kui et sa kummardades ja irvitades vigurdajana siin seisad.“

„Tõepoolest, auväärt isa,“ ütles munk, „mina tean ainult ühe viisi, kuidas sa siit pääsed. Täna on meil püha Andrease päev, meie võtame oma kümnist sisse.“

„Mitte ometi kirikult endalt, arvan ma, mu hea vend?“ ütles prior.

„Kirikult ja ilmalikkudelt,“ ütles munk; „nõnda siis, härra kloostriülem, *facite vobis amicos de Mammona iniquitatis* — sõbrustage ülekohtuse mammonaga, sest mingi muu sõprus ei suuda teie saatust muuta.“

„Kõigest südamest armastan lõbusat jahimeest,“ ütles prior pehmendatud toonil; „ärge olge ometi minuga liiga kare. Mina tunnen jahimehe ametit hästi ja oskan heledalt ning lustilikult sarve puhuda, nii et vanad tammed ümberingi vastu kajavad. Ärge ometi talitage minuga nii karmilt.“

„Anna talle sarv,“ ütles pealik, „katsume tema osavust, millega ta uhkustab.“

Prior Aymer puhus sarve ja pealik raputas pead.

„Härra prior,“ ütles ta, „sa puhud päris kenakesti, kuid see ei lunasta sind, sest me ei või ometi kedagi vabaks lasta sarvepuhumise eest, nagu see sünnib vapra rüütli kilbile kirjutatud muinasjutus. Pealegi märkasin ma, et sina oled üks neist, kes vana inglise sarvehäält püüavad ehtida uute prantsuse ilustustega. Prior, sinu sarvepuhumine suurendas su lunastusraha viiekümne krooni võrra, sest sa oled vanad mehised sarvelood rikkunud.“

„Hea küll, sõber,“ ütles prior tõredalt, „sind on sarvepuhumisega raske rahuldada. Palun siis vähemalt minu lunastussummaga leplikum olla. Lühidalt — kui ma juba kord saadanale tuld pean näitama — missuguse lunastussumma pean ma siis maksma, et ma ilma viiekümne meheta Watlingstreetile julgesin astuda?“

„Kas poleks mitte hea,“ ütles üks vähem ülem pealikule, „et prior juudi lunastussumma määraks ja juut priori oma?“

„Sa oled pagana võrukael,“ ütles pealik, „kuid sinu plaan on hea. Juut, astu ette! Vaata seda püha isa Aymeri, rikka Jorvaulx'i kloosterkonna ülemat ja ütle meile, missuguse lunastusraha ta peaks maksma? Olen kindel, et sa tema kloostri sissetulekuid tunnend.“

„O, kindlasti,“ ütles Isaak, „minul on püha isaga äriühendused, olen temalt nisu ja otri ostnud, maavilja ja palju lambavilla. See on rikas kloosterkond, tema head isad söövad hästi ja joovad magusat viina. Ah, kui minusugusel jätisel oleks niisugune kodu, kuhu ta läheks, ja niisugused sissetulekud aastas ja kuus, mina maksaksin palju hõbedat ja kulda, et end vangist lunastada.“

„Juudipeni!“ hüüdis prior, „keegi ei tea paremini kui sinu oma neetud isik, et meie jumalakoda on kantsli ehituse pärast võlgades...“

„Sama ka Gascogne'i veinide tõttu, millega viimati oma keldri täitsite,“ rääkis juut vahele, „kuid see on tühine asi.“

„Kuulake seda uskmata koera!“ ütles vaimulik, „tema patrab, nagu oleksime meie viinade pärast võlgadesse langenud, mida meil on õigus juua *propter necessitatem, et ad frigus depellendum*¹⁾. Ümberlõigatud võrukael teotab püha kirikut ja kristlased kuulavad, ilma et teda karistataks!“

„See kõik ei aita midagi,“ ütles pealik. „Isaak, nimeta summa, mis ta võiks maksta, ilma et ta naha ja karvad peaks ära andma.“

„Kuussada krooni,“ ütles Isaak, „võib hea prior väga hästi teie vaprussele maksta ja ei istu sellepärast veel põrmugi kõvemal toolil.“

„Kuussada krooni,“ ütles pealik tõsiselt. „Olen rahul, rääkisid hästi, Isaak — kuussada krooni. Niisugune on otsus, härra prior.“

„Otsus! Otsus!“ hüüdsid röövlid, „isegi Saalomon pole paremini otsustanud.“

„Sa kuulsid oma otsust, prior,“ ütles pealik.

1) Tarviduse pärast ja külma peletamiseks.

„Te olete arust ära, mu isandad,“ vastas prior. „Kust peaksin ma selle summa võtma! Kui ma müüksin Jorvaulx'i altari armuleiva-karbi ja küünlajalad, isegi siis saaksin ma ainult poole sellest summast; ja pealegi peaksin ma seks otstarbeks isiklikult Jorvaulx'i minema: pandina võite minu kaks preestrit oma kätte jätta.“

„See oleks halb pant,“ ütles pealik. „Parem jätame sinu enda, prior, siia ja saadame nemad sinu lunastusraha järele. Vahepeal ei pea sul mitte karikas viina ja metslooma-praad puuduma ja kui sa jahipidamist armastad, siis näed sa niisugust jahti, nagu seda leidub ainult siin põhjamail.“

„Või kui see teile meeldib,“ ütles Isaak, kes röövlitega sõprust otsis, „lasen mina Yorkist need kuussada krooni tuua (sest mul on juhuslikult pisut raha käepärast), kui aga härra prior mulle sellekohase vekslit välja annaks.“

„Seda ta teeb, nagu te soovite, Isaak,“ ütles pealik, „ja ühes prior Aymeri lunastussummaga lasete ka iseenda eest ära tuua.“

„Iseenda eest! Ah, te vaprad härrad,“ ütles juut, „mina olen vilets ja vaene mees; kerjuskepp on minu osa kogu eluaja, kui ma teile peaksin kas või viiskümmend kroonigi maksma.“

„Prior otsustab selle küsimuse,“ vastas pealik. „Mis teie ütlete, isa Aymer? Kas suudab juut hea lunastusraha maksta?“

„Kas tema suudab lunastusraha maksta?“ vastas prior. „Kas ei ole ta mitte Yorki Isaak, kes küllalt rikas, et kas või kümme Iisraeli suguharu Paabeli vangipõlvest lunastada? Mina ise olen teda vähe näinud, kuid minu keldriülemal ja varahoidjal on temaga küllalt tegemist olnud ja kuulujutt ütleb, tema majas Yorkis on nii palju kulda ja hõbedat, et see on otse häbi kristlikule maale. Iga elav kristlase süda peab imestama, et niisugused vereimejad rästikud tohivad riigi sisemust pureda ja isegi püha kirikut liigkasuvõtmise ja rõhumisega kurnata.“

„Püha isa,“ ütles juut, „taltsutage ja pehmedage oma viha. Mina palun teie kõrgeausust meeles pidada, et mina

oma varandust kellelegi peale ei sunni. Aga kui vaimulik ja ilmalik, prints ja prior, rüütel ja preester tulevad ning koputavad Isaaki uksele, siis nad ei laena tema seekleid mitte nende ebaviisakate sõnadega. Siis on — sõber Isaak, kas sa ei tahaks meid selles asjas aidata, tähtaega peame kindlasti, nii tõesti kui Jumal elab! Ja — armas Isaak, kui sa kunagi oled inimesi aidanud, siis ole sõber ka selles hädas. Aga kui tuleb tähtaeg ja ma oma summat nõuan, mis kuulen ma siis? Ainult — neetud juut ja Egiptuse nuhtlused minu suguvõsa peale ning kõike muud, mida toores harimata rahvas vaeste võõraste kohta ütleb!“

„Prior,“ ütles pealik, „olguigi ta juut, aga temal on õigus. Sellepärast nimeta tema lunastusraha, nagu tema nimetas sinu oma, ilma igasuguste karedate sõnadeta.“

„Ainult mõni *latro famosus*¹⁾ — seletuse annan teine kord kohasemal ajal ja tingimusil,“ ütles prior, „võib kristliku prelaadi ja ristimata juudi ühe pulga peale panna. Kuid kuna sa tahad, et ma selle kelmi kohta mingisuguse hinna pean määrama, siis ütlen ma avalikult, et te iseendale ülekohut teeksite, kui te ainukese pennigi alla tuhande krooni võtaksite.“

„Otsus! Otsus!“ ütles pealik.

„Otsus! Otsus!“ hüüdsid kaaslased. „Kristlane oli kristlikum ja käis meiega suurmeelsemalt ümber kui juut.“

„Minu isade Jumal aidaku mind!“ hüüdis juut. „Tahate teie õnnetu olevuse sootuks hävitada? Täna jäin ma oma lapsest ilma, tahate siis minult ka minu elamisvõimaluse võtta?“

„Sul on vähem muret, kui oled lapseta,“ ütles Aymer.

„Ah, mu isand,“ ütles Isaak, „teie seadus takistab teid teadmast, kui väga meie lapsed meil südame külge on kasvanud. — O Rebekka, mu armastatud Raheli tütar, oleks iga leht selle puu otsas tsehiin ja iga tsehiin minu oma, kogu selle varanduse annaksin ma, et teada saada, kas sa veel elad ja kas oled pääsnud natsareenlaste köidikuist.“

1) Kurikuulus röövel.

„Eks olnud su tütre mustad juuksed!“ küsis üks röövel, „ja eks kannud ta hõbedaga koetud siidloori?“

„Seda küll, seda küll!“ ütles vanamees samuti ärevusest värisedes, nagu alguses hirmust. „Jakobi õnnistus olgu sinu peal, kui sa võiksid mulle öelda, et ta terve on.“

„Seda ta oli,“ ütles vabamees. „Uhke tempelröövel viis ta endaga kaasa, kui ta eile õhtul meie ridadest läbi murdis. Ma tõmbasin oma vibu laskmiseks vinna, kuid kartes, et nool võiks neidu tabada, jätsin ta saatmata.“

„O!“ vastas juut, „kui ometi oleks Jumala tahtmine olnud, et sa oleksid lasknud, nii et tal nool rinnast läbi oleks läinud! Parem oleks talle tema isade haud kui liiderliku ja metsiku tempelrööveli säng. Ichabod! Ichabod! Sinu hiilgus on minu majast kadunud!“

„Sõbrad,“ ütles pealik ringi vaadates, „see vanamees on ainult juut, aga tema mure liigutab mind. Ole otsekohene meiega, Isaak, kas sul enam midagi üle ei jää, kui sa meile tuhat krooni lunastuseks maksad?“

Isaak, kelle need sõnad uuesti maapealse varanduse juurde tagasi kutsusid, mida ta olude sunnil nõnda armastama harjunud, et see tundmus isegi tema isalikkude tundmustega suutis võidelda, kahvatas ja kogeles, kuid ei võinud siiski tunnistamata jätta, et tal ometi peale selle veel pisut üle jääb.

„Hea küll, olgu sellega kuidas on,“ ütles pealik, „meie ei taha sinuga liiga piinlikud olla. Ilma varanduseta võid sa oma last härra Brian de Bois-Guilberti küüsisist sama vähe päästa kui peata noolega kuninga põtra maha lasta. Meie lepime siis sama lunastusrahaga nagu maksab prior Aymergi, või ennemini jätame sellestki veel ühe saja maha, mis jääb minu isiklikuks kaotuseks, mitte aga selle auväärt ühiskonna kanda; nõnda pääseksime ka patust, et me juudi kaupmeest sama kõrgelt hindame kui kristlikku prelaati, ning sinul jääb siis viissada krooni üle oma tütre lunastamiseks. Tempelröövlid armastavad seeklite läiget samuti nagu mustade silmade säragi. Rutta oma kroone tempelröövli kõrva ääres kõlistama, enne kui halba võiks sündida. Nagu meie luu-

rajad sõna toovad, leiad sa tema ta ordu lähemast pretseptooriumist. Rääkisin ma hästi, minu lõbusad kaasvennad?“

Vabamehed avaldasid oma harilikku rahulolekut juhi otsuse suhtes ja Isaak, kes oma tütre kohta sõnumeid sai ning teda lootis välja lunastada, kaotas poole oma hirmust ning heitis suurmeelse röövlipealiku jalge ette maha ja püüdis tema rohelise vammuse palistust suudelda, puutudes oma halli habemega mehe saapaid. Pealik tõmbus tagasi ja vabastas enda juudi kätest nagu põlgusega.

„Mitte nõnda, mees, tõuse üles! Mina olen inglane ja ei armasta niisugust hommikumaalist kummardamist. Põlvita Jumala, mitte minusuguse viletsa patuse ees.“

„Jah, juut,“ ütles prior Aymer, „kummarda Jumalat tema maapealse asemikus ja kes teab, ehk võid sa tõsise kahetusega ja nõutavate andidega püha Roberti altaril armu saavutada iseendale ja oma tütrele Rebekkale! Mul on tüdrukust kahju, sest tema on meeldiva ja armsa näoga — nägin teda Ashby turniiril. Ka maksan ma Brian de Bois-Guilberti ees palju, sellepärast mõtle, kuis sa võiksid minu head sõna tema ees oma kasuks tarvitada.“

„Oh häda, häda!“ hüüdis juut, „mind piiravad igast küljest röövlid — olen antud assüürlastele ja egiptlastele saagiks.“

„Ja mis muud võikski sinu neetud soo saatus olla,“ vastas prior, „sest mis ütleb pühakiri: *verbum Domini projecerunt, et sapientia est nulla in eis* — nad on Issanda sõnast loobunud ja neis puudub tarkus; *propterea dabo mulieres eorum exteris* — mina tahan nende naised anda võõraste kätte, see tähendab — tempelröövli võimusesse, nagu praegu; *et thesauros eorum haeredibus alienis* — ja nende varanduse teistele, nagu praegusel korral neile ausaile gentlemanidele.“

Isaak ohkas sügavasti ja hakkas oma käsi murdma, langedes uuesti meelegeitusesse ja kurvastusse. Kuid pealik viis ta kõrvale.

„Mõttele hästi järele, Isaak,“ ütles Locksley, „mis sa praegusel korral pead tegema; minu nõu sinule oleks, et sa selle vaimuliku oma sõbraks teeksid. Tema on auahne ja

varahimuline, Isaak, ta vajab raha oma toreduse rahuldami- seks. Sina võid tema poolehoiu kergesti võita, sest ära ometi mõtle, et ma sinu vaesuse ettekäandeid usun. Isaak, mina tunnen sinu raudkasti üsna lähedalt, milles sa oma rahakotid hoiad. Mis! Arvad sa, et mina seda suurt kivi õunapuu all ei tea, kust läheb tee sinu võlvitud kambrisse Yorki rohtaias?“ Juut muutus surnukahvatuks. „Kuid ära kardada minult midagi,“ jätkas vabamees, „sest meie oleme vanad tuttavad. Kas sa seda haiget vanameest ei mäleta, kelle sinu ilus tütar Rebekka Yorkis vangikojast lunastas ja ta seni oma juures hoidis, kui ta terveks sai, alles siis saatsid ta minema ja andsid pisut rahagi kaasa? Sa oled liigkasuvõtja, aga kunagi pole su raha kõrgemat protsenti kannud, kui kandis see vilets hõbemark, sest täna päästis ta sinul viissada krooni.“

„Ja sina olid see, keda meie nimetasime Diccon Vibuvinnaja?“ küsis Isaak, „sinu hääl tundus mulle juba ennist tuttav.“

„Mina olen Vibuvinnaja“, ütles pealik, „ja Locksley ning minul on kõigi nende keskel hea nimi.“

„Kuid sina eksid, minu hea Vibuvinnaja, selle eelnimetatud võlvkambri suhtes. Aidaku mind taevas, kui seal sees midagi muud leidub kui aga kaubad, mida ma hea meelega sinuga jagaksin: sada jardi Linkoln-rohelist riidet meeste vammus- teks, sada keppi Hispaania jugapuud vibudeks ja sama palju siidist vibunööre, tugevad, ümmarikud, kõvad — need saadan ma sinule, aus Diccon, kui sa lubad selle võlvkambri üle vaikida, mu hea Diccon.“

„Vaikin kui metshiir,“ ütles röövel, „aga usu, sinu tütre pärast olen ma mures ja ei või teda mitte aidata. Tempel- rüütliite piigid oleksid meie tarvis avalikus lahingus liiga tugevad ja nad pillaksid meid kui tolmu laiali. Oleksin ma ometi vii- misel teadnud, et see on Rebekka, siis ehk oleks võinud midagi teha, nüüd aga pead kavaluse abiks võtma. Tule, pean ma sinu heaks prioriga läbirääkimisse astuma?“

„Jumala nimel, Diccon, kui sa võid, aita mind, et ma oma südamelapse võiksin tagasi saada.“

„Ära sa aga oma kohatu kitsidusega vahele sega,“ ütles röövel, „siis tahan ma temaga sinu heaks rääkida.“

Nüüd pöördus ta juudi juurest minema, kuid see sammus varjuna tema kannul.

„Prior Aymer,“ ütles pealik, „tule minuga eraldi siia puu alla. Räägitakse, et sina armastad viina ja naiste armastust rohkem, kui sinu ordule kõlvuline, härra preester, kuid sellega pole minul asja. Olen ka kuulnud, et sa armastad häid koeri ja väledaid hobuseid ja nõnda võib sündida, et sina kui kallite asjade armastaja ka kullapunga armastad. Aga ma pole kunagi kuulnud, et sina armastaksid rõhumist või julmust. Noh, siin on Isaak, kes oleks valmis sulle lõbude ja ajaviite muretsemiseks sada marka hõbedat andma, kui sa oma vahetalitusega võiksid oma liitlase tempelrüütli sinna- maale viia, et ta juudile tema tütre tagasi annaks.“

„Tervelt ja ausalt, nagu ta minult võetud,“ ütles juut, „muidu on kaup katki.“

„Tasa, Isaak,“ ütles röövel, „muidu jätan ma sinu asja ajamise. Mis ütled sa minu ettepaneku kohta, prior Aymer?“

„Asi on pisut segane,“ ütles prior, „sest kui ma ühest küljest head teen, siis teen teisest küljest seda head juudile ning see käib minu südametunnistuse vastu. Kui aga iisraeli- mees midagi kiriku heaks tahaks teha, ohverdades pisut meie magamissaali ehitamiseks, siis võtaksin ma selle asja oma südamele koormaks ja katsuksin talle tütre vabasta- mises abiks olla.“

„Paarkümmend marka magamissaali heaks,“ ütles röövel. „Ole vait, Isaak, ütlen ma! — või paar hõbedast küünla- jalga altarile, sellega oleksime nõus.“

„Ei, mu hea Diccon Vibuvinnaja,“ ütles Isaak, kes püüdis vahele segada.

„Hea juut — hea loom — hea ussike!“ ütles vabamees, kes kannatuse kaotas, „kui sa oma räpast kitsidust ei jäta oma tütre elu ja au vastu kaalule panemast, siis, taeva nimel, võtan ma sinult kolme päeva jooksul kogu su varanduse vii- mase pennini!“

Isaak langes hirmu pärast kõssi ja vaikis.

„Ja mis saan ma kõige selle tagatiseks?“ küsis prior.

„Kui Isaak teie vahetalitusel oma soovi täide saadab,“ ütles röövel, „siis vannun ma püha Huberti nimel, mina vastutan selle eest, et ta määratud raha heas hõbedas maksab, või muidu õiendan ma arved temaga nõnda, et tal kergem oleks maksta olnud kas või kakskümmend korda rohkem.“

„Hea küll siis, juut,“ ütles Aymer, „kuna ma selles asjas vahele pean astuma, siis luba oma kirjutustahvlit tarvitada. Siiski pea: ennemini oleksin ma valmis kakskümmendneli tundi paastuma kui sinu sulge pihku võtma — aga kust leian ma teise?“

„Kui teie püha südametunnistus võiks juudi kirjutustahvlit tarvitada, siis sulgedega leiaksime juba nõu,“ ütles vabamees; ja oma vibu vinna tõmmates saatis ta noole üledandava metshane pihta, kes oma suguvõsa pika rea juhina Holdernessi suure ja kauge soo poole tõttas. Läbilastuna langes lind maha.

„Prior,“ ütles vabamees, „siin on sulgi küllalt, et kõiki Jorvaulx'i munki lähema saja aasta peale varustada, kui nad mitte kroonikaid ei mõtle kirjutama hakata.“

Prior istus maha ja kirjutas kerge vaevaga Brian de Bois-Guilbertile epistli valmis ja kui ta selle hoolega kinni oli pitseerinud, andis ta tema juudile, öeldes: „See on sulle kindlaks saatjaks Templestowe pretseptooriumisse ja ma arvan, et ta sul aitab ka tütre vabastada, kui sa temaga ühendad head pakkumised, sest ole kindel, tubli rüütel Bois-Guilbert kuulub niisugusesse vendkonda, kes mitte midagi muidu ei tee.“

„Hea küll, prior,“ ütles pealik, „mina ei taha sind enam kauemaks kinni pidada, kui aga ainult niipalju, et sa võiksid maksutähe kuuesaja krooni peale valmis kirjutada juudile, kelle ma oma kassameistriks vastu võtan; peaksin mina aga kuulma, et sina selle summa tasumises temale raskusi valmistad, siis, püha neitsi Maria nimel, põletan ma su kloostri

sinu pea pealt maha, kuigi ma ise sellepärast kümme aastat varemini võllas ripun.“

Palju halvema meelega kui Bois-Guilberti kirja kirjutas prior nüüd Yorki Isaakile tähe, et ta temalt viissada krooni oma lunastusraha tasumiseks võtab ja et ta selle summa lubab talle ustavalt tasuda.

„Ja nüüd,“ ütles prior Aymer, „palun ma oma hobueeslid ja hobused tagasi ning oma kaasvennad vabaks lasta, sama ka välja anda minu kalliskivid, kalliskivi-sõrmused ja ilusad riided, sest ma olen kui tõsine vang kunagi oma lunastusraha tasunud.“

„Mis teie kaasvendadesse puutub, härra prior,“ ütles Locksley, „siis saavad nad kohe vabaks, sest ülekohus oleks neid kauemini kinni pidada; tagasi antakse ka teie hobused ja hobueeslid ühes niipalju rahaga, kui teile Yorki jõudmiseks vaja, sest ülekohus oleks teid ilma reisi-abinõudeta jätta. Mis aga puutub sõrmustesse, kalliskivisse, kettidesse ja kõigesse muusse, siis peate teadma, et meil on õrn südametunnistus ja see ei ole nõus teiesugusele auväärt mehele, kes peaks maise elu edevustele surnud olema, kiusatuseks jätma sõrmuseid, kette ja muud kribukrabu, mille kandmine patustab teie püha ordu määruste vastu.“

„Mõtelge ometi, mis te teete, mu isandad,“ ütles prior, „enne kui oma käe pistate kiriku varanduse külge. Need asjad kuuluvad *inter res sacras*¹⁾ ja mõni teab, missugused karistused see endaga kaasa toob, kui ilmalikud käed neid puutuvad.“

„Selle eest tahan mina hoolitseda, auväärt prior,“ ütles Copmanhursti pagulane, „sest mina ise isiklikult tahan neid kanda.“

„Sõber või vend,“ ütles prior oma kahtluste kõrvaldajale, „kui sa tõepoolest vaimuliku ordu sekka kuulud, siis mõtle selle peale, kuis sa oma ülemuse ees niisugusest teost osavõtmist tahad vabandada.“

1) Kiriku asjade hulka.

„Sõber prior,“ vastas pagulane, „teie teate ju, et mina kuulun väikesesse piiskopkonda, kus olen ise oma piiskopp ja sellepärast panen ma Yorki piiskoppi sama vähe tähele kui Jorvaulx'i ja kõigi teistegi kloostrite omi.“

„Sina oled äärmiselt korravastane,“ ütles prior, „oled üks neist kõlvatuist, kes ilma nõutava õigusega vaimulikud märgid omandavad ja pühi kombeid rüvetavad ning abiotsijate hinged hädaohtu saadavad; *lapides pro pane condonantes iis* — andes leiva asemel neile kivi, nagu pühakirjas öeldakse.“

„Ei,“ ütles munk, „kui minu pealuu oleks võinud ladina keelest lõhkeda, siis oleks ta seda juba ammu teinud. Mina arvan, et sinusuguseid preestreid nende kalliskivist ja muust kribukrabust vabastada, on Jumala meelepärane egiptlaste röövimine.“

„Sa oled mõni metspreester,“ ütles prior tulises vihas, „*excommunicabo vos*.“

„Sina ise oled veel rohkem varga ja ususalgaja sarnane,“ ütles munk samuti pahaselt. „Mina ei taha oma pihtilaste ees kuidagi teotust kanda, nagu sinul häbi pole mulle seda kaela kallata, kuigi olen sinu auväärt vend. *Ossa ejus perfringam* — tahan teie kondid murda, nagu ütleb pühakiri.“

„Halloo!“ hüüdis pealik, „kas auväärt vennad juba niusuguste sõnadeni jõudnud? Pea rahu, munk! Prior, ärge ärritage enam munki, ehk olgu siis, et te olete Jumalaga oma arved õiendanud. Pagulane, lase auväärt isa rahus minna, nagu mees, kes oma lunastusraha tasunud.“

Vabamehed lahutasid vihased preestrid, kes ikka veel häält tõstsid teineteise sõimamiseks halvas ladina keeles, mida prior soravamalt, pagulane aga suurema ägedusega rääkis. Viimaks tuli prioril meelde, et pole sugugi tema aukohane röövlite kaplani taolise metspreestriga sõnu vahetada, ning oma kaaslastega ühinedes ratsutas ta palju vähemas toreduses, aga palju suuremas apostlikus ümbruses — vähemalt maiste asjade poolest — minema, kui ta oli seda ilmutanud vangistamisel.

Jäi järele veel juudilt tagatise nõuda niihästi prior kui ka iseenda lunastusraha maksmiseks. Sellepärast andis ta oma pitseriga kinnitatud kirja ühele oma suguvennale esitamiseks Yorkis, et see tuhat krooni kirjatoojale maksaks ja teatud kaubad, mis kirjas tähendatud, välja annaks.

„Minu vend Sheva,“ ütles ta sügavalt ohates, „hoiab mu kaubamaja võtmeid.“

„Ja ka võlvkambri omi,“ sosistas Locksley.

„Ei, ei, Jumal hoidku selle eest!“ ütles Isaak. „Neetud olgu see silmapilk, kus keegi selle saladuse teada sai.“

„Minu pärast ole mureta,“ ütles röövlipealik, „kui sinu kiri meile määratud summa muretseb. Kuid mis nüüd, Isaak? Oled sa tummaks ja kurdiks jäänud? On tuhande krooni maksmine juba tütre sul meelest peletanud?“

Juut kargas üles. „Ei, Diccon, ei, silmapilk lähen ma teele. Ela hästi, sina, keda ma heaks ei taha, kuid keda ma ka halvaks ei tohi ega soovi nimetada.“

Aga enne kui Isaak läks, andis talle pealik veel järgmise nõu kaasa: „Ole oma pakkumistes helde, Isaak, ja ära hoiä oma raha tütre päästmisel. Usu mind, et raha, mis sa nõnda kokku hoiad, sulle pärast rohkem valu sünnitab, kui sulatatult kurku valatuna.“

Isaak oli sügaval ohkel nõus ja asus kahe tugeva röövli saatel teele, kes pidid temale metsas juhiks ja ka kaitseks olema.

Must rüütel, kes suure huviga sündmusi oli jälginud, jättis nüüd omakorda röövlitega jumalaga ja ei võinud muidu, kui pidi oma imestust avaldama, et inimeste seas, kes pidid olema väljaspool igasugust seadust, niipalju seadusepärast korraldust leidub.

„Ka halval puul kasvab mõnikord head vilja, härra rüütel,“ ütles vabamees, „ning kurjad ajad ei sünnita alati mitte ainult kurja. Nende seas, kes siia seaduseta seisukorda tõugatud, on kahtlemata paljud, kes oma vabadust teatud tagasihoidlikkusega tarvitavad, kuna teised otseteed kahetsevad, et nad üldse on sunnitud niusugust ametit pidama.“

„Ja ühe niisugusega,“ ütles rüütel, „ajan ma praegu vististi juttu?“

„Härra rüütel,“ ütles pealik, „meil on igaühel oma saladus. Teie võite minust ja mina teist arvata, mis iiales tahame, ilma et ometi kumbki tõde tabaksime. Aga nagu mina ei palu sisselaskmist teie saladusse, sama ärge pange ka pahaks, kui mina oma saladuse iseendale jätan.“

„Palun andeks, tubli röövel,“ ütles rüütel, „teie etteheide on õiglane. Kuid võib-olla satume millalgi uuesti kokku, kus kummalgi pole vaja enam saladuslik olla. Seni aga lahkume sõpradena, eks?“

„Selle peale minu käsi,“ ütles Locksley, „mida nimetan ustava inglase käeks, kuigi ta praegu on röövli oma.“

„Ja siin on minu oma vastu,“ ütles rüütel; „pean endale auks, et teie käsi minu oma surub, sest kui see, kel piiramata võimalus kurja teha, ometi head teeb, siis peab teda kiitma mitte ainult tehtud hea, vaid ka tegemata jäetud kurja pärast. „Ela hästi, vapper röövel!“

Nõnda lahkusid need seltsimehed ja krampluku kandja kargas oma tugeva sõjahobu selga ning kihutas läbi metsa minema.

Kolmekümneneljas peatükk.

Kuningas Johann: Mu sõber, ütlen sull,
Ta on kui madu minul ikka teel,
Et kuhu iial astun, alati
Mu jalge ees. Sa küllap mõistad mind.
Kuningas Johann.

Yorki lossis peeti lõbusat pidu, kuhu prints Johann oli kutsunud need mõisnikud, vaimulikud aukandjad ja juhid, kelle abil ta lootis teostada oma auahneid plaane venna troonile pääsmiseks. Waldemar Fitzurse, tema võimekas ja kaval agent, töötas tasapisi nende kallal ja püüdis neid sinna maale julgustada, et nad sõandaksid oma kavatsusest avalikult teatada.

Kuid nende ettevõtte venis pikale, sest puudus nii mõnigi kõige tähtsam vandeseltsi liige. Puudus Front-de-Boeufi kangekaelne, kuigi toores julgus; puudus de Bracy leegitsev ja julgelt ergutav iseloom; puudus Brian de Bois-Guilberti arukus, sõjalised kogemused ja kuulus vaprus, mis olid nende kavatsuse teostamiseks mõjuva tähtsusega. Ja kuna nende tarbetut ja põhjusetat puudumist neeti, ei julgenud prints Johann ega tema nõuandjad ilma nendeta edasi astuda. Ka juut Isaak näis kadunud olevat ning ühes temaga lootus teatud rahasumma peale, milles prints Johann temaga ja tema suguvendadega oli kokku leppinud. See asjaolu võis kogu ettevõtte nurja ajada.

„Hommiikul pärast Torquillstone langemist hakkasid Yorkis tumedad kuulujutud liikuma, et de Bracy ja Bois-Guilbert olevat ühes oma kaaslaste Front-de-Boeufiga kas vangi võetud või maha löödud. Waldemar tõi selle kuulduse prints Johannile, tähendades, tema pidavat sõnumet seda enam tõenäoliseks, et nimetatud rüütlid väheste meestega välja läinud Saksi Cedricule ja tema saatjatele kallale tungima. Mõni teine kord oleks prints Johann niisuguses vägivallas ainult kena nalja näinud, kuid nüüd, kus see tema oma plaani segas ja takistas, rääkis ta asjaosaliste vastu, toonitades avaliku korra ja eraomanduse rikkumist niisugusel toonil, mis oleks kohane olnud kuningas Alfredile.

„Seadusevastased röövlid!“ ütles ta; „kui mina kunagi Inglismaa valitsejaks saaksin, tõmbaksin ma niisugused kurjategijad nende oma losside töstesildade kohal võlla.“

„Kuid selleks, et Inglismaa valitsejaks saada,“ ütles tema Ahitofel, „on teie kõrgusele tarvilik mitte ainult niisuguste seadusevastaste röövlite tegude kannatamine, vaid pealegi peate neile veel oma kaitset pakkuma, vaatamata kõige oma kiiduväärilise agaruse peale seaduse rikkumise takistamises. Oleks kena abi, kui Saksi matsid teie kõrguse kujutluse teostaksid ja laenumõisade töstesillad völlasteks muudaksid; julge Cedric näib seda laadi olevat, et ta sellega võiks toime saada. Teie kõrgus märkab ju, kui hädaohtlik oleks ilma

Front-de-Boeufita, de Bracyta ja tempelrüütlita midagi ette võtta, kuigi oleme juba nii kaugele läinud, et võimatu on hädaohuta tagasi tõmbuda.“

Prints Johann lõi endale kärsitult vastu otsaesist ja hakkas toas edasi-tagasi sammuma.

„Kelmid,“ ütles ta, „alatud äraandjad kelmid, mind nõnda maha jätta!“

„Ei, parem öelge — kergemeelsed, arutud inimesed,“ lausus Waldemar, „kes viidavad aega meeletustega, kui nii tähtsad asjad teoksil.“

„Mis peab tegema?“ küsis prints, jäädes seisma Waldemari ette.

„Ma ei tea, mis peab tegema,“ vastas nõuandja, „välja arvatud muidugi see, mis minu hoolsusel juba sündinud. Ma ei tulnud mitte seda äpardust teie kõrgusele teatama, kui olin teinud kõik võimaliku tema parandamiseks.“

„Sina oled ikka minu hea ingel, Waldemar,“ ütles prints, „ja kui mul alati niisugune kantsler oleks, siis omandaks kuningas Johanni valitsus ajaloos kuulsuse. Mis oled sa korraldanud?“

„Mina andsin de Bracy leitnandile Louis Winkelbrandile käsu oma mehed sadulasse puhuda, lipp lehvima panna ja silmapilk Front-de-Boeufi lossi poole kihutada ja kõike võimalikku teha meie sõprade aitamiseks.“

Prints Johanni nägu läks punaseks, nagu mõnel hellitatud lapsel, kes arvab, et teda on haavatud. „Jumala nimel!“ hüüdis ta, „Waldemar Fitzurse, oled liiga palju enda peale võtnud, ja enam kui ninakus on see, et teie linnas, kus meie ise asume, käsitate pasunat puhuda või lipp lehvima panna ilma meie otsekohese käsuta.“

„Palun teie kõrguselt andeks,“ ütles Fitzurse, needes endamisi oma isanda laiska auhust; „aga kuna aeg seda nõudis ja isegi iga minuti kaotus saatuslikuks oleks võinud saada, arvasin ma paremaks seda koormat oma peale võtta, mis nii tähtis teie kõrguse huvides.“

„Annan sulle andeks, Fitzurse,“ ütles prints tõsiselt; „sinu eesmärk tasub su üle pea-kaela talitamise. Kuid kes on seal? De Bracy ise, püha risti nimel! Ja missuguses imelikus ehtes ilmub ta meie ette?“

Tõepoolest oli see de Bracy, kelle sõjariistad kandsid viimase meeletliku võitluse jälgi, olles purustatud, verega määrdinud ja tolmused pealaest jalatallani. Ta võttis kiivri peast ja pani selle lauale, kuna ta nagu meelde tuletades seisma jäi, enne kui ta uudiseid hakkas rääkima.

„De Bracy,“ ütles prints Johann, „mis see tähendab? Räägi, ma käsin! Kas saksid on mässama hakanud?“

„Räägi, de Bracy!“ ütles Fitzurse oma isandaga peaaegu ühel ajal, „muidu olid sa ikka täis mees. Kus on tempelhärä? kus on Front-de-Boeuf?“

„Tempelrüütel põgenes ära,“ ütles de Bracy, „Front-de-Boeufi ei näe te enam kunagi. Tema leidis punase haua oma lossi leekivate varemete keskel ja mina üksi pääsin teile sõna tooma.“

„Külmad sõnumed meile,“ lausus Waldemar, „kuigi räägid tulest ja lekidest.“

„Kõige halvem uudis on alles ütlemata,“ vastas de Bracy, ja prints Johanni juurde astudes ütles ta vaikselt, tungival toonil: „Richard on Inglismaal, mina kohtasin teda ja rääkis temaga.“

Prints Johann muutus kahvatuks, tuigerdas tagaspidi ja haaras toeks tammepuust pingist kinni, nagu mees, kes saanud rinda noole.

„Sa unistad, de Bracy,“ ütles Fitzurse, „see pole võimalik.“

„See on sama kindel kui tõde ise,“ ütles de Bracy, „mina olin tema vang ja rääkisin temaga.“

„Richard Plantagenet'iga, ütled sa?“ jätkas Fitzurse.

„Richard Plantagenet'iga,“ vastas de Bracy, „Richard Lõvisüdamega — Inglise Richardiga.“

„Ja sina olid tema vang?“ küsis Waldemar; „siis on tema mingisuguse sõjajõu eesotsas?“

„Ei, ainult mõned vabamehed-röövlid olid tema ümber, kes teda ei tunnudki. Ta ütles, et ta neist varssi lahkub. Tema ühines nendega ainult Torquillstone tormiga võtmiseks.“

„Jah,“ ütles Waldemar, „nõnda on tõepoolest Richardi viis talitada; ta on tõsine rändav rüütel, kes tormab metsikuisse ettevõtteisse, usaldades ainult oma käsivarre tugevust, nagu mõni härra Guy või härra Bevis, kuna tema kuningriigi tähtsamad asjad korda ootavad ja tema oma elu hädaoht ähvardab. Mis soovitate sa teha, de Bracy?“

„Mina? Mina pakkusin Richardile oma vabarühma teenistust, aga tema ei võtnud vastu, nüüd viin ta Hulli ja panen ta laevale, et Flandriasse sõita; segaste aegade tõttu leiab tegev mees alati tööd. Ja ka sina, Waldemar, pead piigi ja kilbi võtma, oma poliitilise tegevuse kõrvale heitma ja ühes minuga tulema, et saatust jagada, mis Jumal meile annab.“

„Mina olen selleks liiga vana, Maurice, ja pealegi on mul veel tütar,“ vastas Waldemar.

„Anna ta minule, Fitzurse, mina hoian teda tema au kohaselt oma piigi ja jalarauaga.“

„Mitte nõnda,“ vastas Fitzurse, „mina tahan püha Peetri kirikus varju otsida, peapiiskopp on minu vanutatud sõber.“

Selle kõneluse ajal virgus prints Johann pikkamisi oma hirmu-uimastusest, millesse ta ootamata sõnume mõjul langenud, ja hakkas tähele panema, mis tema pooldajad rääkisid. „Nemad loobuvad minust,“ ütles ta endamisi, „nad hoiavad minust samuti kinni, nagu kolletanud leht puuksast tuulepuhangul! Kurat ja põrgu! Kas ma siis tõesti end ise aidata ei suuda, kui need argpüksid mu maha jätaavad?“ Ta peatus ja saadanlikul vihal naerma hakates katkestas ta viimaks nende kõneluse.

„Ha, ha, ha! Mu härrad, neitsi Maria nimel, mina pidasin teid tarkadeks, julgeteks, arukateks meesteks, kuid teie heidate endast varanduse, au ja lõbu, kõik, mis meie suur-sugune mäng võiks anda ja mida me võiksime saavutada ainukese julge teoga.“

„Ma ei mõista teid,“ ütles de Bracy. „Niipea kui Richardi tagasitulek teatavaks saab, on ta peagi sõjaväe eesotsas ja meiega on kõik lõpetatud. Mina annaksin teile nõu, mu isand, kas Prantsusmaale põgeneda või oma ema kuninganna juurest varju otsida.“

„Iseendale ei otsi ma mingit varju,“ ütles prints Johann kõrgilt, „sest seda võiksin ma oma vennalt ainukese sõna eest saada. Aga teie päid, de Bracy ja Waldemar Fitzurse, kuigi te minu nii kergesti maha jätate, ei tahaks ma siiski mitte hea meelega Cliffordi värvavil pleekimas näha. Arvad sa tõesti, Waldemar, et kaval peapiiskopp isegi altarisarvede küljest sind ei lase ära kiskuda, kui ta aga kuningas Richardiga võiks rahu teha? Ja kas sina, de Bracy, oled juba unustanud, et Robert Estoteville sinu ja Hulli vahel kogu oma jõuga seisab ja et Essexi krahv oma kaaslasi kogub? Kui meil juba varemalt põhjust oli neid vägesid karta, kahtled sa siis nüüd, kus Richard tagasi tulnud, kelle poole nad hoiavad? Usu ometi, Estotevillele üksi on jõudu küllalt, et sinu vabarühma Humberisse ajada.“ — Kohmetanult vaatasid de Bracy ja Waldemar Fitzurse teineteisele otsa. „On olemas ainus pääsetee,“ jätkas prints ning tema nägu muutus südaöona tumedaks; „meie hirmu põhjus reisib üksinda — teda peaks tabama.“

„Mitte mina,“ ütles de Bracy ruttu; „mina olin tema vang ja tema halastas minu peale. Mina ei taha ainustki sulge tema kiivritutis rikkuda.“

„Kes räägib rikkumisest?“ ütles prints Johann karedal naerul. „See kelm ütleks peaaegu, et ma temale käsu annud oma venda tappa! Ei, vangitorn oleks parem, ja kas Inglismaal või Austrias, eks see ole ükskõik? Asjad on siis samuti, nagu meie ettevõtte alul, mis oli põhjendatud lootusele, et Richard jääb Saksamaale vangi. Meie onu Robert elas ja suri Cardiffi lossis.“

„Aga teie härra Henry istus kindlamalt oma paigal, kui teie kõrgus seda kunagi võib,“ ütles Waldemar. „Mina ütlen: kõige parem vangikoda on see, mille ehitab surnu-

matja — ükski vangikamber ei saa kiriku võlvialuse vastu! Olen öelnud, mis mul öelda.“

„Vangimaja või haud,“ ütles de Bracy, „aga mina pesen oma käed kogu asjast puhtaks.“

„Kelm!“ ütles prints Johann, „tahad sa meid ära anda?“

„Äraandja pole ma kunagi olnud,“ ütles de Bracy uhkelt, „samuti ei pea kelmi nimetus minu nimega paarima.“

„Rahu, härra rüütel!“ ütles Waldemar. „Ja teie, mu isand, andke vaprale de Bracyle tema südametunnistuse kahtlus andeks, mina loodan ta peagi sellest vabastada.“

„See käib üle teie kõneosavuse, Fitzurse,“ ütles rüütel.

„Kuidas, vapper Maurice,“ vastas kaval riigimees, „ärge põrgake ometi peru hobusena tagasi, ilma et oma kartuse põhjust lähemalt silmitseksite. See Richard pole ometi keegi muu, kui aga sama mees, kellega teie sada korda olete tahtnud lahingus käsitsi kokku juhtuda, veel päev tagasi kuulsin seda soovi.“

„Jah,“ ütles de Bracy, „aga see oli ju, nagu sa ütlesid, mees mehe vastu lahingus! Aga kunagi pole sa kuulnud mind mõtet avaldamast, et peaks metsas talle kallale tungima, kui ta üksi on.“

„Sa pole mingi tubli rüütel, kui see sinus kahtlusi tekitab,“ ütles Waldemar. „Oli see lahing, kus Lancelot de Lac ja härra Tristram kuulsuse võitsid või kas polnud see mitte põlise metsa varjus, kus nad hiiglasuurte rüütlitega kokku põrkasid?“

„Aga ei Tristram ega Lancelot oleks suutnud Richard Plantagenetile vastu astuda ja ma arvan, samuti poleks nad ka hulgakesi ühe mehe kallale tunginud.“

„Sa oled hull, de Bracy!“ ütles Fitzurse. „Ja mis meie teilt õige nõuame, teilt, kes olete palgatud ja kaubeldud vabarühma juhataja, mille mõõgad on prints Johanni teenistuseks ostetud? Sina tunned meie vaenlast ja nüüd vaidled sa vastu, kuigi on mängul sinu kaitseisanda, sinu kaaslaste, isegi sinu enda ja meie kõigi au ning tulevik.“

„Ütlen teile,“ lausus de Bracy tõredalt, „tema kinkis mulle mu elu. Õige, ta saatis mu enda juurest minema ja lükkas minu teenistuse tagasi, mispärast ma muidugi temale poolehoidu ega abi võlgne — kuid ometi ei taha ma ka kätt tema vastu tõsta.“

„Seda pole vajagi, saada Louis Winkelbrand ja paarkümmend piiki.“

„Teil enestel on ju küllalt riukukkesid tarvitada,“ ütles de Bracy; „minu meestest ei pea ükski sellele ettevõttele välja sõitma.“

„Oled sa siis nõnda kangekaelne, de Bracy?“ küsis prints Johann, „tahad sa siis tõesti minu maha jätta, kuna sa nii sagedasti mulle oma poolehoidu oled kinnitanud?“

„Seda ma ei mõtle,“ ütles de Bracy; „mina tahan teie juurde jääda kõiges, mis rüütlile kohane, olgu võitlusplatsil või lahinguväljal, kuid see röövli-ettevõtte ei kuulu minu töötusse.“

„Tule siia, Waldemar,“ ütles prints; „mina olen õnnetu prints. Minu isal, kuningas Heinrichil, olid ustavad teendrid. Tal tarvitses ainult tähendada, et teda mõni urgitsev preester piinab, ja Thomas-a-Becketi veri voolas tema oma kiriku altariil, kuigi tema oli püha mees. Oh Tracy, Morville ja Brito¹⁾, loaalsed ja julged alamad, teie nimed ja vaim on surnud! Ja kuigi Reginald Fitzurse on poja järele jätnud, ometi on ta isa truudusest ja julgusest loobunud.“

„Tema pole millestki loobunud,“ ütles Waldemar Fitzurse, „ja et teisiti pole võimalik, siis võtan selle hädaohtliku sammu oma peale. Kallilt pidi minu isa oma truud sõbra nime lunastama ja ometi polnud tema loaalsuse tõendus Heinrichile midagi selletaolist, nagu mina mõtlen teostada, sest ennemi tungiksin ma kõigi kalendri pühimuste kallale, kui et pean tõstma oda Lõvisüdame vastu. De Bracy, sinule usal-

1) Nimetatud isikud olid Heinrich II hoovkonna liikmed, kes kuninga mõne kirgliku sõna tõttu kuulsa Thomas-a-Becketi tapsid.

dan kahtlejate julgustamise ja prints Johanni isiku kaitsmise. Kui te minult sõnumeid saate, nagu ma seda loodan korraldada, siis ei jää meie ettevõtte enam kauaks kahe vahele. „Kannupoiss,“ ütles ta, „rutta minu korterisse ja ütle minu relvameistrile, et ta valmis oleks: sama käsuta Stefan Wetheral, Broad Thoresby ja kolm Spyinghow'd minu juurde, ühes nendega luurajate juht Hugh Bardon. Jumalaga, mu prints, kuni paremate aegadeni.“ Nende sõnadega lahkus ta toast.

„Tema läheb minu vangi võtma,“ ütles prints Johann de Bracy, „ja tunneb selle juures nii vähe südame-tunnistuse-piina, nagu oleks vangivõetav mõni Saksi franklin. Loodan, et ta meie kärke silmas peab ja meie kalli Richardi isiku vastu nõutavat austamist avaldab.“

Vastuseks de Bracy ainult naeratas.

„Neitsi Maria nimel,“ ütles prints Johann, „meie käsud temale olid kõige täpsemad, kuigi ehk teie neid ei kuulnud, sest meie seisime sel silmapilgul aknaõõnsuses. Meie käskisime kõige selgemal sõnal, et ta peab Richardi julgeoleku eest hoolitsema, ja häda Waldemari peale, kui ta oleks sõna-kuulmata.“

„Parem lähen tema korterisse,“ ütles de Bracy, „ja seletan talle teie kõrguse soovi, sest kuna see minu kõrvust täiesti mööda libises, võis ta ka Waldemarile tähelepanematuks jääda.“

„Ei, ei,“ ütles prints Johann kärsitult, „kinnitan teile, tema kuulis mind; pealegi on mul teie tarvis muid ülesandeid. Maurice, tulge siia, lubage mind teie õlale tuge-
neda.“

Niisuguses familjaarses seisangus sammusid nad läbi saali ja prints Johann jätkas kõige usaldusrikkamal intiimsusel: „Mis sa sellest Waldemar Fitzursest arvad, minu armas de Bracy? Tema loodab meie kantsleriks saada. Kindlasti peame enne järele mõtlema, kui me niisuguse kõrge ameti sellele usaldame, kellel nähtavasti nii vähe autundmust on meie vere vastu, sest kuidas muidu oleks võinud ta nii

kergesti selle ülesande Richardi vastu oma peale võtta. Sa ehk arvad, et sina osa minu lugupidamisest kaotasid, kuna sa nii julgesti selle piinliku ülesande tagasi lükkasid? Aga ei, Maurice! Ennemini veel austan sinu ausameelist karakteri kindlust. On väga palju asju, mille teostajaid meie ei armasta ega austa; samuti on ka meie teenistusest loobumisi, mis ennemini meie autundmust äratavad nende vastu, kes meie nõudmist ei täida. Minu venna vangistamine ei anna sellele sugugi nii mõjuvaid põhjusi kantsleriameti saamiseks, kui sinu rüütellik ja julge loobumine kõrge marssalikepi kandmiseks. Mõttele selle üle järele, de Bracy, ja mine oma kohuseid täitma.“

„Kaksipidine türann!“ pomises de Bracy üksi jäädes. „Õnnetud on need, kes teda usaldavad. Sinu kantsler, tõepoolest! Sel, kellel hoida sinu südame-tunnistus, on kerge koorem, ma arvan. Kuid Inglismaa lordmarssal,“ ütles ta käsi sirutades, nagu mõtleks ta juba ametikeppi vastu võtta, kuna ta suuril sammel läbi eestoa astus, „see on juba auhind, mille pärast maksab võidelda!“

Niipea kui de Bracy oli läinud, kutsus prints Johann kohe teendri.

„Kutsu meie luurajate ülem Hugh Bardon siia, niipea kui ta Waldemar Fitzursega saab rääkinud.“

Natukese aja pärast ilmuski luurajate ülem, kuna prints Johann teda oodates korratuil sammel toas paigast paika liikus.

„Bardon,“ ütles ta, „mida soovis sinult Waldemar?“

„Kaks julget meest, kes põhjameetsi hästi tunnevad ning hobuse ja inimese jälgede tundmises osavad.“

„Ja sina täitsid ta soovi?“

„Muidugi, teie kõrgus,“ vastas luurajate ülem. „Üks on Hexamshirest; tema leiab Tynedale ja Teviotdale varaste nimed paremini üles kui verekoer haavatud metslooma jäljed. Teine on Yorkshires üles kasvanud ja on sagedasti Sherwoodis oma vibu vinna tõmmanud; tema tunneb iga metsa-lagendikku, rägastikku ja tihnikut selle ja Richmondi vahel.“

„See on hea,“ ütles prints. „Läks Waldemar nendega juba minema?“

„Silmapilk,“ ütles Bardon.

„Kes olid tal kaasas?“ küsis prints nagu hooletult.

„Broad Thoresby läks temaga, peale selle Wetheral, keda tema julmuse pärast Stefan Terassüdameks hüütakse, ning kolm põhjamaa sõdurit, kes kuuluvad Ralf Middletoni salga hulka, neid hüütakse — kolm Spyinghow'i oda.“

„Hea,“ ütles prints Johann ja lisas üürikesse aja järel juurde: „Bardon, meile on väga tähtis, et Maurice de Bracyd hoolega silmas peetaks, kuid nõnda, et tema ise seda ei märkaks. Lase meid tema toimetust aeg-ajalt kuulda — kellega ta kokku puutub, mis ta ette võtab. Ära unusta seda, sa annad selles vastust.“

Hugh Bardon kummardas ja läks.

„Kui Maurice mu ära annab,“ lausus prints Johann, „nagu tema teguviis karta laseb, siis nõuan ta pead, kuigi Richard müristaks juba Yorki väravate taga.“

Kolmekümneviies peatükk.

Kui tiiger tõuseks kõrvemait Hürkaaniast
Ja võitleks saagi pärast nälginud lõviga,
Siis vähem hirmus see, kui fanatismi
Tuld purskav metsikus.

Nimetu.

Meie jutustus pöördub nüüd Yorki Isaaki poole tagasi. — Röövlite antud hobuesli seljas ühes kahe vabamehega, kes pidid teda juhtima ja kaitsma, sõitis juut Templestowe pretseptooriumi poole, et seal oma tütre vabastamise pärast läbi-rääkimisi pidada. Pretseptoorium oli purustatud Torquilstonest ainult ühe päeva teekonna eemal ja juut lootis enne pimedat sinna jõuda. Kuna ta metsaserval oma saatjad minna laskis ja neile tasuks hõbetüki andis, hakkas ta nii kiiresti edasi minema, nagu seda tema väsimus vähegi lubas.

Aga tema jõud ütles täiesti üles, kui ta alles neli penikoormat tempelrüütlite hoovist eemal oli. Piinavad valud jooksid tal mööda selga ja liikmeid ja kehaliku kannatusega ühendatud äärmine hirm tegi tal võimatuks edasi minna, nii et ta kuhugi väikesesse linna peatuma jäi, kus elas üks tema suguharusse kuuluv juudi rabi, keda Isaak tundis ja kes osav haiguste arstija. Nathan Ben Israel võttis oma haige suguvenna seadusepärase lahkusega vastu, mida juudid üksteisega läbi käies tarvitasid. Ta käskis Isaaki kohe asemele minna ja andis talle rohtu palaviku vastu, mille olid vaese vana juudi kehas sünnitanud hirm, väsimus, halb ümberkäimine ja mure.

Järgmisel hommikul, kui Isaak mõtles üles tõusta ja oma teekonda jätkata, oli Nathan selle vastu arstina ja ka võõrusisandana. Ta ütles, et ülestõusmine võiks praegu elu maksta. Aga Isaak vastas, et enam kui elu ja surm rippuvat tema Templestowesse minekust täna hommikul.

„Templestowesse!“ ütles tema võõrusisand, üllatatult haige tuiksoont katsudes, ning pomises siis endamisi: „Tema palavik on langenud, kuid tema vaim näib olevat segane ja vapustatud.“

„Ja miks mitte Templestowesse?“ vastas haige. „Olen sinuga nõus, Nathan, et seal asuvad need, kellele on töötatud maa põlatud lapsed ainult komistuskiviks ja jälkuseks, kuid sa tead ju, et tungivad asjatalitused meid mõnikord nende verejanuliste natsareenlaste juurde sunnivad minema ning et meie niihästi tempelrüütlite pretseptooriume kui ka johanniitlaste komandatuure käime vaatamas¹⁾.“

„Seda tean ma väga hästi,“ ütles Nathan, „aga tead sina ka seda, et nende ordu peamees, keda nad suurmeisteriks nimetavad, Lucas de Beaumanoir ise praegu Templestowes viibib?“

1) Tempelrüütlite asutisi nimetati pretseptooriumiks ja nende ülemusel oli nimeks pretseptor; püha Johannese ordu pearüütleid nimetati komanderiks ja nende asukohta komandatuuriks. Sagedasti ei peetud aga sellest nimelisest vahetegemisest mitte kinni.

„Seda ei tea ma mitte,“ vastas Isaak, „meie suguvendade viimased kirjad Pariisist teatasid, tema viibivat praegu selles linnas, et Filipilt sultan Saladini vastu abi paluda.“

„Ootamata oma ametivendadele on ta sealt Inglismaale tulnud,“ ütles Ben Israel, „ja tema tuli oma vägeval väljasi-rutatud käel, et parandada ja karistada. Tema nägu sütib vihas nende vastu, kes on oma töotuste teelt kõrvale kal-dunud, ja hirm Beliali poegade seas on suur. Sa peaksid olema temast kuulnud.“

„Mina tunnen teda väga hästi,“ ütles Isaak, „paganad nimetavad teda meheks, kes natsareenlaste seadust täpselt tahab täita; samuti on ta äge saratseenlaste hävitaja ja töötatud maa laste julm vägivaldne vaenlane.“

„Õigusega räägitakse temast seda,“ ütles Nathan. „Teisi tempelrüütliceid võib eesmärgist kõrvale kallutada lõbudega või kulla ja hõbedaga ninapidi vedada, kuid Beaumanoir on teisest liigist: tema vihkab tiirasust, põlgab varandust ja püüab ainult selle poole, mida nad nimetavad märtrikrooniks. Andku Jakobi Jumal seda temale ja neile kõigile võimalikult pea! Isäranis on see uhke mees oma mõõga sirutanud Juuda laste pea peale, nagu tegi seda püha Taavet Eedo-miga, sest tema peab juudi tapmist Jumala meelepärasemaks teoks kui mõne saratseeni surma. Ka on ta meie arstide vooruse kohta jumalavallatuid ja valetateid laiali laotanud, nagu oleksid nemad saadana käsikud. Issand karistagu teda!“

„Selle peale vaatamata ma pean ometi Templestowesse minema,“ ütles Isaak, „kuigi oleks tema nägu nagu seitse korda köetud ahi.“

Nüüd seletas ta Nathanile oma mineku tungiva põhjuse. Rabi kuulas suure osavõtuga ja oma kaastundmust avaldas ta oma suguvendade hariliku viisi järele, käristades oma riided lõhki ja hüüdes: „Ah, mu tütar! Ah, mu tütar! Häda Siioni ilule! Häda vangistatud Iisraelile!“

„Sa näed,“ ütles Isaak, „kuidas minuga on lugu, nii et mina ei või viivitada. Võib olla, et Lucas Beaumanoiri kohalviibimine Brian de Bois-Guilberti takistab oma halba

kavatsust teostamast ja et ta ehk mu armsa tütre Rebekka mulle välja annab.“

„Mine siis,“ ütles Nathan Ben Israel, „ja ole tark, sest tarkus kaitsis Taanieli lõvikoopaski, kuhu ta visati, ning sündigu sulle sinu tahtmist mööda. Aga kui sa kuidagi võid, siis hoi a end suurmeistri isikust eemale, sest tema hommiku- ja õhturõõmuks on meie rahva põlgamine. Hea oleks, kui sa Bois-Guilbertiga nelja silma all kokku saaksid, sest räägitakse ju, et need neetud natsareenlased isekeskis pretseptooriumis sugugi leplikud pole. Olgu neetud nende nõupidamised ja saagu nad neile häbiks! Kuid minu juurde, vend, tule tagasi, nagu oleks see sinu isamaja, ja too mulle sõna, kuidas su käsi käinud. Hea meelega tahaksin loota, et sa Rebekka endaga kaasa tood — selle targa Mirjami õpilase, kelle arstimise paganad mustkunstiks tembeldasid.“

Nõnda siis jättis Isaak oma sõbra jumalaga ja tunnilise ratsutamise järel jõudis ta Templestowe pretseptooriumi ette.

See tempelrüütlice asutis seisis kenade niitude ja karja-maade keskel ja eelmine pretseptor oli ta ordule pärandanud. Ta oli tugev ja hästi kindlustatud — asjaolu, mida need rüütlid kunagi ei unustanud ja mis oli Inglismaa segase seisukorra tõttu tingimata tarvilik. Kaks mustas riides sõjakir-vestega varustatud sõdurit valvasid tõstesilla juures, teised samasugused liikusid surnumatja sammul mööda valli, sarna-nedes enam viirastuste kui sõduritega. Ordu alamad vennad kandsid seda rüütlice ja kannupoiste valgest rüüst erinevat kehakatet sest ajast saadik, kui Palestiinas teatud valeven-dade ühing oli tekkunud, kes endid ka tempelrüütliceks nime-tasid ja nõnda ordule palju häbi ja kahju sünnitasid. Ajuti välgatas hoovis mõni rüütel oma valges mantlis, pea rinnal ja käed kokku pandud. Üksteist kohates tervitasid nad vas-tastikku pühalikult ja tummalt, sest niisugune oli nende ordu viis, mis põhjenes pühakirja sõnadele: „Paljude sõnadega ei pääse sa patust“ ning „elu ja surm on keele võimuses“. Lühidalt, tempelrüütlice vali askeediline ja karm kord, mis nii kaua oli pidanud ruumi andma liiderlikule ja pillavale

vabadusele, näis Templestowes äkki uuele elule tõusvat Lucas Beaumanoiri silma all.

Isaak seisatas värava ees aru pidades, kuidas ta küll kõige kergemini võiks sissepääsmist loota, sest tema teadis ju väga hästi, et selle ordu uuesti ärkav fanatism pole tema põlatud rahvale sugugi vähem hädaohtlik kui ta liiderlikud kalduvused ning et, ühest küljest, tema usk on viha ja tagakiusamise esemeks, kuna teisest küljest tema rikkus endaga kaasa toob vaevad ja armuta rõhumise.

Lucas Beaumanoir jalutas sel ajal väikeses pretseptooriumi aias, mida piirasid välimised kindlustused, ja kõneles Palestiinast kaasa tulnud vennaga usaldavalt ning nukralt.

Suurmeister oli juba aastais mees, mida tunnistas tema pikk, hall habe ja sasis hallid silmade kohal rippuvad kulmukarvad; aastad polnud suutnud tema pilkude tuld veel kustutada. Kardetavat sõdurit väljendasid temas valjud ja raudsed näojooned metsikuse ilmena; askeedilisest vagatsejast rääkis tema kainete eluviisidega saavutatud kõhnus ning iseendaga rahuldunud vaimlik uhkus. Aga nende valjude näojoontega oli ühendatud midagi valdavat ja suursugust, mis olenes kahtlemata tema mõjuvast kuningate ja printside vahel mängitavast osast, samuti ka kõrgema võimu teostamisest vaprate ja suursuguste rüütlite keskel, keda ühendas ordu. Tema keha oli pikk ja kõnnak aastaist ning vaevadest hoolimata sirge ning kujukas. Valge mantel, mida ta kandis, oli kindlasti ordu määruste järele lõigatud, nagu seda püha Bernard ise kannud, lihtsast riidest ja üsna keha ümber, pahemal õlal kaheksanurgeline punasest kalevist ordu rist. Ei nirginahk ega midagi muud selletaolist ehtinud seda kehakatet, ainult suurmeistri aastate kohaselt oli tema vammus ordu määrustele vastavalt pehme lambanahaga vooderdatud ja äärestatud, täites nõnda kasuka aset, mis oli selleaegiste kehakatete suurim toredus. Käes hoidis ta haruldast *abacus*'t ehk ametikeppi, millega tempelrüütleid enamasti kujutatakse ja mille ülemises otsas on ümmarik ratas ühes orduristiga piiravas ringis. Tema kaaslane kandis peaaegu samasugu-

seid riideid, ainult selle lõpmatu aupaklikkus suurmeistri vastu näitas, et nende vahel muud midagi ühist ei olnud. Pretseptor — niisugune oli tema aunimi — ei kõnindud mitte suurmeistri kõrval, vaid just nii kaugel tema taga, et Beaumanoir temaga võis rääkida, ilma et vaja oleks pead ümber pöörda.

„Konrad,“ ütles suurmeister, „minu lahingute ja vaevade kallis kaaslane, ainult sinu ustavale rinnale võin ma oma mured usaldada. Sinule üksi võin ma öelda, kui sagedasti ma peale siia kuningriiki jõudmist olen soovinud, et ma oleksin juba lunastatud ja õigete juurde kutsutud. Kogu Inglismaal pole ma veel midagi näinud, mis mulle oleks rõõmu valmistanud, välja arvatud ainult meie vendade hauad selles uhkes pealinnas meie Templi kiriku¹⁾ katuse all. „O, vapper Robert de Ros!“ hüüdsin ma endamisi, heites pilku neile tublidele ristisõdureile, nagu nad nende hauakividel kujutatud. „O, auväärt William de Mareschal, avage oma marmorkamber ja võtke oma juurde puhkama väsinud vend, kes oleks ennemini valmis võitlema tuhande paganaga, kui nägema oma silmaga püha tempelordu lagunemist!“

„Kahjuks on tõsi,“ vastas Konrad Mont-Fitchet, „kahjuks on see liiga tõsi ja ebakorralikkus on meie vendade seas Inglismaal veel suurem kui Prantsusmaal.“

„Nad on ju siin rikkamad,“ vastas suurmeister. „Ole minuga kannatlik, vend, kui ma ennast pean kiitma. Sina tead ju, kuidas mina olen elanud, pidades iga ordumäärust, võideldes kehastunud ja kehastumata saadanaga, murdes maha mõrgava lõvi, kes käib ümber ja otsib, keda tema võiks ära neelda, nagu peab tegema iga hea rüütel ja vaga preester, kui ta teda kohtab — vastavalt sellele, mis kirjutab püha Bernard meile oma määruste neljakümneviendas peatükis *Ut leo semper feriatur*²⁾. Kuid püha templi nimel

1) Püha Maria kirik Londonis.

2) Lõvi virutatagu alati maha. Teisendatult kordus see lause tempelordu määrustes väga sagedasti, nii et teda peaaegu nende lipukirjaks võiks nimetada.

hool, mis on neelanud mu keha ja elu, õigemini — mu ergud ja mu kontide üdi, sama püha templi nimel vannun ma sinule, et ma peale sinu ja mõne üksiku venna, kes endisest ordu karedast elust veel kinni peavad, enam ainustki venda ei näe, keda ma peaksin selle püha nimetuse vääriliseks. Mis ütlevad meie määrused ja kuidas peavad meie vennad neid silmas? Nemad ei pea kandma mingit tühist ehk ilmalikku ehet, ei tutti oma kiivril, kulda kannustel ega ka suuraudades, aga kes ilutsevad praegu nii uhkustavalt ja lõbutsevalt kui vaesed tempelordu vennad? Meie määruste järele on neil keelatud ühe linnuga teist püüda, jahilooma lasta vibuga või vibupüssiga, jahipasanat puhuda või ratsa metslooma taga ajada, kuid kes on tänapäev jahipidamises kulli või koeraga nii osav kui tempelrüütli? Neil on keelatud muud lugeda kui aga seda, mida lubab ülemus, või lugemist pealt kuulata, kui aga pühi raamatuid, mida soovitatakse puhketundidel, kuid vaata, nende kõrvad on minstrelide käsutada ja nende silmad vahivad tühiseid romaane. Neile on käsk antud hävitada nõidust ja ususalgamist, aga vaata, nemad on ametis juutide saladuslike raamatute uurimisega ning paganlike saratseenide nõiduse õppimisega. Neile on määratud lihtsad toidud — juured, supid, tangud, kolm korda nädalas liha, sest viimane on rüvetav keha rikkuja, kuid vaata, nende lauad ägavad peente roogade all! Joogiks peaks olema neil vesi, kuid nüüd kiitleb iga purjutaja, et võib juua nagu mõni tempelrüütel! Isegi sama aed, mis hommikumaalt toodud haruldaste taimede ja puudega täidetud, sarnaneb enam mõne paganliku emiiri haaremi kui paigaga, kus kristlikud mungad oma tarvilikku juurvilja kasvatavad. Ja hea oleks, Konrad, kui korralagedus siingi jääks peatuma! — Sa tead väga hästi, et meil on keelatud neid vagu naisi vastu võtta, kes olid alguses õdedena meie ordu, sest nagu meie määrustiku neljakümnekuues peatükk lausub, on meie põline vaenlane just naise läbi nii mõnegi venna paradiisi teelt kõrvale kallutanud. Jah, selles viimases peatükis, mis on meie püha ordu asutaja puhta ja

võltsimata õpetuse nurgakivi, on meil keelatud isegi oma õdesid ja emasid armastuses suudelda — *ut omnium mulierum fugiantur oscula*¹⁾. Häbenen nimetada, häbenen mõttega puutuda kõike seda rikkumist, mis tormihoona meist üle käinud. Meie ordu puhtate asutajate hinged, Hugh de Payeni ja Godfrey de Saint-Omeri ning nende seitsme hinged, kes esimestena pühendasid oma elu templi teenistusele, peavad vististi küll paradiisiski rahu kaotama. Mina nägin neid, Konrad, unekujudena — nende pühad silmad valasid pisaraid oma vendade patu ning rumaluste ja nende rüvetava ning häbistava liiderlikkuse pärast, milles nad pöörlevad. „Beaumanoir, ütlesid nad, sina uinud — ärka üles! Templi hoonel on laik, mis häbistav ja suur, nagu vanal ajal pidalitöbiste haigemajade märk²⁾. Ristisõdurid, kes peavad põgenema naise pilkude eest, nagu saadaksid neid basiliskimao silmad, elavad avalikku patuelu ja seda mitte ainult oma suguharu naistega, vaid ka neetud paganate tütardega ja veel enam neetud juutidega. Beaumanoir, sa magad! Üles ja maksa meie asja pärast kätte! Tapa patustajad, olgu mehed või naised! Haara oma pihku Pinease³⁾ piik!..“ Nägemus kadus, Konrad, aga kui ma ärkasin, võisin ma veel nende lehvivaid valgeid mantleid näha ja kuulda nende varustuse kõlinalat. Ning nüüd tahan ma nende sõnade järele talitada, ma tahan puhastada templi hoone! Ma tahan rüvetatud kivid, mis hoonele piinaks, sealt välja kiskuda ja kõrvale heita!“

„Mõtlege hästi järele, auväärt isa,“ ütles Mont-Fitchet, „kõlvatus on aja jooksul sügavale juurdunud; laske oma puhastustöö sama ettevaatlik olla, nagu ta on õiglane ja tark.“

„Ei, Mont-Fitchet,“ vastas vali vanamees, „ta peab olema terav ja järsk — ordu on oma saatuse haripunktil. Meie esivanemate kasinus, vagadus ja pühadus võitsid meile

1) Et loobutaks kõigi naiste suudlusest.

2) V. 3. Moosese r. XIV, 37—40.

3) 4. Moosese r. XXV, 7—8.

vägevad sõbrad, meie uhkus, rikkus ja toredus on toonud meile ainult võimsad vaenlased. Meie peame need varandused endast kõrvale heitma, mis viivad vürstid kiusatusse; me peame oma uhkuse jätma, sest see haavab neid; me peame oma lodevad elukombed reformima, mis on pinnaks silmas kogu kristlikul ilmal! Või — pane tähele mu sõnu — meie tempelordu langeb rusudeks kokku ning rahvad ei tunne enam kunagi tema paika.“

„Hoiaks Jumal selle õnnetuse eest!“ ütles pretseptor.

„Aamen,“ ütles suurmeister pühalikult, „kuid kõige pealt peame tema abi ära teenima. Ütlen sulle, Konrad, et ei taeva- ega maavõimud taha kauemini kannatada selle sugupõlve jumalavallatust. Minul on kindlad teated: pind, millel meie hoone asub, on juba õõnestatud, ja iga osake, mis meie oma hoonete juurde lisame, kiirustab ainult tema kuristikulangemist. Meie peame tagasi tõmbuma ja peame endid näitama ustavate tempelsõduritena, tuues ohvriks oma elukutsele mitte ainult oma verd ja elu, mitte ainult oma nõrkused ja pahed, vaid ka oma rahu ja mõnusused ning loomulikud tundmused, ja peame talitama meestena, kes on kindlad, et nii mõnigi lõbu, mis on lubatav teistele, on meile kui töötatud tempelsõduritele keelatud.“

Sel silmapilgul tuli keegi kulunud riietes kannupoiss (sest noored algajad orduvennad pidid vanemate peetud riideid kandma) aeda ja suurmeistri ees sügavasti kummardades jäi ta vaikides ootama, et talle luba antaks oma ülesannet täita.

„Kas pole mitte kõlvulisem,“ ütles suurmeister, „et see Damian nõnda kristliku alanduse kehakattes aupakkuvast vaikusel oma ülema ees seisab, kui et ta, nagu paar päeva tagasi, narrina kirevaid riideid kannaks ning ninakalt ja uhkustavalt lobiseks ja kõnniks nagu mõni papagoi? Mis sõnumeid sa tood?“

„Keegi juut seisab värava taga, suursugune ja auväärne isa,“ ütles kannupoiss, „ja palub venna Brian de Bois-Guilbertiga kokku saada.“

„Tegid hästi, et mulle sellest teatasid,“ ütles suurmeister; „meie juuresolekul on pretseptor ainult harilik orduvend, kes peab talitama mitte iseenda, vaid oma ülemuse tahtmist mööda — nimelt seda mööda, nagu ütleb pühakiri: „Mind kuuldes kuulab ta mu sõna.“ Meil on väga tähtis Bois-Guilberti kohta midagi teada saada, mis tema eluviisidest räägiks,“ ütles ta oma kaaslaste poole pöördudes.

„Temast räägitakse kui tublist ja vaprast,“ ütles Konrad.

„Ja seda õigusega,“ ütles suurmeister; „ainult vaprusel pole me oma eelkäijatest ristikangelastest maha jäänud. Aga vend Brian tuli meie orduusse tumedana ja rõhutuna ja nagu mina arvan, võttis ta meie töötused oma peale ilmast lahtiütlemiseks mitte tõsisel hingetarviduses, vaid nõnda, nagu oleks mingisugune rahuldatus ja nurjaläinud lootused teda selleks ajanud. Nüüd on tema tegevaks ja tõsiselks ässitajaks ning nurisejaks muutunud ja nende juhiks saanud, kes õõnestavad meie autoriteeti, hoolimata sellest, et suurmeistrile võim on antud juba kepi ja vitsa sümbolis: kepp nõrkade toetajana, vits eksijate karistajana. Damian, tooge juut meie ette.“

Kannupoiss lahkus sügava kummardusega ja tuli üürikesel aja pärast Yorki Isaakiga tagasi. Ükski alasti ori, kes vägeva vürsti ette astub, ei lähene tema troonile suuremas aukartuses ja hirmus, kui seda tundis juut suurmeistri isiku läheduses. Kui ta kolme jardi kaugusele jõudis, andis suurmeister kepi märku, et ta enam edasi ei astuks. Juut langes maa peale põlvile ja suudles seda aupakkumise märgiks; üles tõustes ja seisma jäädes pani ta käed rinnale kokku ja laskis ka pea sinna langeda, viibides täielikus hommikumaa orja alanduses.

„Damian,“ ütles suurmeister, „mine ära ja oota meie kutset; ära lase kedagi enne aeda, kui meie oleme siit lahkunud.“ Kannupoiss kummardus ja kadus. „Juut,“ jätkas kõrk vanamees, „pane mind tähele. Meil ei kõlba sinuga kaua kõnelda ega oma aega ning sõnu kellegagi kulutada. Sellepärast räägi lühidalt ja vasta minu küsimustele ning

sinu sõnad olgu tõde, sest kui sinu keel peaks minuga mängima, lasen ma ta sinu uskmatust suust välja käristada.“

Juut tahtis vastata, kuid suurmeister jätkas.

„Rahu, uskmatu! Mitte ainustki sõna meie läheduses, kui aga vastamiseks meie küsimusile. Mis on sul meie venna Brian de Bois-Guilbertiga asja?“

Hirmul ja kaheldes viivitas juut. Räägiks ta oma asja, siis võidaks seda kui ordu teotust seletada, aga kui ta mitte ei räägi, kuidas võiks ta siis loota, et ta oma tütre vabastab? Beaumanoir märkas tema surmlikku hirmu ja laskus sinnamaale alla, et juuti pisut julgustada.

„Ära karda midagi oma viletsa isiku pärast, juut, kui sa otsekohene oled,“ ta ütles. „Küsin veel kord sinult, mis sul Brian de Bois-Guilberti juurde asja?“

„Mina toon sellele heale rüütlile, kui teie auväärt kõrgus seda lubab, Jorvaulx'i kloostriülemalt Aymerilt kirja.“

„Eks ma öelnud, et praegu on halvad ajad, Konrad,“ ütles meister. „Tsisertslaste prior saadab tempelordu sõdurile kirja ja selleks ei leia ta kohasemat käskjalga kui juut. Anna kiri siia.“

Värisevate kätega võttis juut oma armeenia peakatte voltide vahele peidetud prior kirjatahvlid ja tahtis nad sirutatud käel ning kõverdatud kehal vihasele ülekuulajale ulatada.

„Tagane, koer!“ ütles suurmeister; „uskmatuid puutun ma ainult mõõgaga. Konrad, võta sina juudilt kiri vastu ja anna ta minule.“

Kirja kätte võttes silmitses ta tema välimust hoolega ja avas siis paela, millega ta kokku seotud. „Auväärt isa,“ ütles Konrad suure aupakkumisega vahele, „tahad sa ise pitsereid murda?“

„Ja miks siis mitte?“ vastas Beaumanoir kulmu kortsutades. „Kas pole mitte neljakümneteises peatükis — *De Latione Literarum* — kirjutatud, et tempelrüütel ainustki kirja vastu ei pea võtma, olgugi see tema oma isalt, ilma et ta teda suurmeistrile näitaks ja tema juuresolekul läbi loeks?“

Peale seda luges ta kirja üllatuse ja jälkuse ilmega, luges seda veel teisegi korra ja kuna ta seda ühe käega Konradile sirutas ning teise käega vastu seda löi, ta hüüdis: „Kena põhjus ühel kristlasel teisele kirjutada, liiatigi kui mõlemad on silmapaistvad vaimulikkude ordude liikmed! Issand,“ hüüdis ta pühalikult taeva poole tõstetud pilgul, „millal tuled sa küll oma visklabidaga, et oma rehealust puhastada?“

Mont-Fitchet võttis ülemalt kirja vastu ja mõtles teda lugema hakata. „Loe valjusti, Konrad,“ ütles suurmeister, „ja sina,“ pöördus ta Isaaki poole, „juut, pane tähele, sest pärast tahame sulle küsimusi ette panna.“

Konrad luges kirja ette, mis kõlas järgmiselt: „Aymer, Jumala armust tsisertslaste ordu Jorvaulx'i püha Maria kloostri ülem, soovib tervist ja kuningas Bacchuse ning leedi Veenuse poolehoidu härra Brian de Bois-Guilbertile, püha tempelordu rüütlile. Mis meie praegust seisukorda puutub, kallis vend, siis oleme teatud ebaseaduslikkude ja jumalakatmatute inimeste käes vangis, kes mitte pole kartnud meie isiku külge käsi pista ning meilt lunastusraha nõuda, misjuures oleme ka kuulnud Front-de-Boeufi kurvast saatusest ning sellest, et sina oled ilusa juudi nõiaga minema pääsnud, kelle mustad silmad sinu ära teinud. Oleme südamest rõõmsad, et oled kindlas paigas, selle peale vaatamata palume sind selle teise Endori nõiaga ettevaatlik olla, sest meie oleme kindlaid teateid saanud, et teie suurmeister, kes põrmugi kenadest paletest ja mustadest silmadest ei oska lugu pidada, Normandiast on tulnud teie lõbu piirama ja teie üleastumisi karistama. Sellepärast palume sind südamest valvel olla ja end hoida, nagu seda ütleb isegi pühakiri: *Invenientur vigilantes*. Rikas juut, tüdruku isa, Yorki Isaak palus minult kirja sinule oma tütre suhtes ja nõnda kirjutasin mina ja annan sulle tõsiselt nõu ning palun sind, et sa tüdrukule lunastusraha määraksid, sest isa võib sulle oma rahakotist nii palju välja lugeda, et sa selle eest viiskümmend rõõmutüdrukut omandad, kust ka mina loodan

osa saada, kui me üheskoos lõbusad oleme nagu truud vennad, kes ei unusta viinakarikat. Sest pühakiri ütleb: *Vinum laetificat cor hominis*¹⁾ ning *Rex delectabitur pulchritudine tua*²⁾.

Nõnda soovime sulle õnne kuni rõõmsa jällenägemiseni. Kirjutatud rõövlikoopas hommikupalve tunnil.

Aymer, Jorvaulx'i prior.

Postscriptum. Tõepoolest, teie kuldkest ei jäänud kauaks minu juurde, juba ripub ta rõövli ja salaküti kaelas vile kandmiseks, millega ta oma koeri kutsus.“

„Mis sa selle kohta ütled, Konrad?“ küsis suurmeister. „Rõövlikoobas! Just paras asukoht on niisugusele priorile rõövlikoobas. Pole ime, et Jumala käsi meie vastu on ja et me pühal maal ühe paiga teise järel kaotame, samm samult uskmatute eest taganeme, kui meil on Aymeri taolised vaimulikud. Ja mis arvad sina, ma mõtlen nimelt seda teist Endori nõida?“ ütles ta oma usaldusmehele nagu eraldi.

Konrad oli (võib-olla kogemuste tõttu) kavaleeride kõneviisiga paremini tuttav kui tema ülemus ja ta seletas suurmeistrile mõistatuslikkudena tunduvad sõnad selles mõttes, et see on keel, mida ilmalikud mehed tarvitavad nende kohta, keda nad armastavad *par amours*; ent see seletus ei rahuldanud vagatsejat Beaumanoiri.

„Selles on rohkem kui sina aimad, Konrad; sinu lihtsus ei suuda sinna jumalavallatusse kuristikku küünida. See Yorki Rebekka oli ju selle Mirjami kasvandik, kellest sa juba kuulnud. Pane tähele, juut isegi kinnitab seda.“ Ja Isaaki poole pöördudes ta ütles valjult: „Sinu tütar on siis Brian de Bois-Guilberti vang?“

„Jah, auväärt härra,“ kogeles Isaak, „ja mida vaene inimene kunagi tema vabastamiseks suudab maksta...“

„Rahu!“ ütles suurmeister. „Sinu tütar on haigeid ravit-
senud, eks?“

1) Viin rõõmustab inimese südant.

2) Kuningas naudib sinu ilu. T.

„Jah, armuline härra,“ vastas juut suurema usaldusega: „Rüütlid ja vabamehed, kannupoisid ja vasallid võivad seda annet õnnistada, mis taevas talle osaks lasknud saada. Nii mõnigi võib tunnistada, et ta tema terveks teinud, kui juba inimlik abi oli asjata, kuid tema peal hingab Jakobi Jumala õnnistus.“

Tigedal naeratusel pöördus Beaumanoir Mont-Fitchet poole. „Vaata, vend,“ ütles ta, „siin näed sa meie verivaenlase avatlust, kes meid püüab ära neelda! Näed neid võrke, millega ta hingi püüab? Ta annab lühikese maise ea loodetava igavese elu asemel. Õieti ütleb meie püha määrus: *Semper percutiatur leo vorans*. Üles ja lõvile kallale! Maha hävitaja!“ ütles ta ja vibutas oma ametikeppi, nagu tahaks ta pimedusvõimudele vastu astuda. „Sinu tütar parandab haigeid muidugi,“ nõnda pöördus ta juudi poole, „lausumiste, pitserite, amulettide ja muude kabbalistiliste märki-
dega.“

„Ei, auväärt ja vapper rüütel,“ vastas Isaak, „vaid pea-
asjalikult imelise jõuga palsami abil.“

„Kust sai ta selle saladuse?“ küsis Beaumanoir.

„Ta sai selle,“ vastas Isaak viivitades, „Mirjamilt, ühelt meie sugurahva targalt naiselt.“

„Ah, petlik juut!“ hüüdis suurmeister ja lõi risti ette. „Eks olnud see sama Mirjam, kelle nõidusest kogu kristlik ilm vastikusega kuulis? Tema keha põletati tuleriidal ja tuhk pillati iga nelja tuule poole laiali ning samuti sündigu minuga ja mu orduga, kui mina Mirjami kasvandikuga sedasama ei tee! Tahan teda õpetada, kuidas ta õnnistatud templi rüütlite järele oma nõiavörku välja heidab. Damian, siia, kihuta see juut väravast välja, löö ta maha, kui ta peaks vastu panema või tagasi pöörduma. Tema tütrega tahame talitada, nagu nõuab seda kristlik seadus ja meie oma kõrge amet.“

Nõnda siis kihutati vaene Isaak minema ja aeti pretseptooriumist välja; kõik tema palved ja isegi tema pakkumised jäeti kuulamata ja tähelepanemata. Temal polnud midagi

paremat teha, kui läks rabi juurde tagasi ja püüdis tema kaudu abinõusid leida, et oma tütre saatusest midagi kuulda saada. Kui ta tänini tema au pärast oli kartnud, siis värises ta nüüd tema elu pärast. Vahepeal laskis aga suurmeister Templestowe pretseptori oma juurde kutsuda.

Kolmekümnekuues peatükk.

Kõik tarvitavad silmakirjalikkust:
Nii elab kerjus ja ka lõbus riigimees,
Kes võidab maad ja tiitlid, au ja seisuse;
Ei teda põlga vaimulik; ei julge sõdurgi
Tast loobu teenistuses. Ta kõigile
On tarvilik. Kes aga olla püüab
Ta ise siin, ei jõua kaugele
See riigis, kirikus. Nii on see ilm.

Vana näidend.

Albert Malvoisin — Templestowe asutise president või ordu keeles pretseptor — oli selle Filip Malvoisini vend, kellest meil juba juttu olnud, ja seisis nagu ta vendki Brian de Bois-Guilbertiga lähedas ühenduses.

Kõlvatute ja lodevate meeste hulgas, keda tempelordus nii mõnigi leidis, oli Albert von Tempelstowe ehk silmapaistvamaid, kuid eraldamiseks julgest Bois-Guilbertist oskas ta oma pahedele ja auahnusele silmakirjalikkuse rüü ümber tõmmata ning välimiselt fanatismi näidata, mida ta sisemiselt põlgas. Poleks mitte suurmeistri ilmumine nii ootamata ja äkki sündinud, siis poleks ta Templestowes midagi leidnud, milles oleks võinud näha endise distsipliini lõdvenemist. Olgugi et Albert Malvoisin ootamata tabati ja teatud määral paljastati, kuid ometi kuulas ta suurmeistri etteheiteid seda-võrt nähtava aukartuse ja alandusega ning püüdis nii ruttu kõike laidetud halba parandada, et tema ümbrus, mis andus seni lõbutsemisele ja kõlvatustele, peagi mingisuguse askeedilise vagadusilme omandas, mille tõttu Lucas Beaumanoir

pretseptori voorustest kõrgema arvamise sai, kui ta esimesel silmapilgul nähtud olude tagajärjel valmis oli oletama.

Kuid seda head muljet vapustas tunduvalt teade, et Albert oma vaimulikku hoonesse vastu on võtnud juudi vangi, mispärast armastuslikku vahekorda pidi kartma tema ja mõne orduvenna vahel. Nõnda siis rääkis suurmeister Albertiga tema ilmumisel haruldaselt karmilt.

„Selles majas, mis määratud püha tempelordu otstarbeks,“ ütles suurmeister karedal toonil, „on üks juudi naisterahvas, kelle teie kaasteadmisel, härra pretseptor, siia toonud üks orduvend.“

Albert Malvoisin oli masendatud jahmatusest, sest Rebekkat hoiti kõrvalises ja salajas ruumis kinni ning tema varjamiseks olid kõik võimalikud abinõud tarvitusele võetud. Beaumanoiri silmis luges ta iseendale ja Bois-Guilbertile hukatust, kui ta ähvardavat tormi ei suuda kõrvale juhtida.

„Miks te vaikite?“ küsis suurmeister.

„Tohin ma rääkida?“ vastas pretseptor kõige alandlikumal toonil, kuigi ta viivitamisega ainult oma mõtteid püüdis korraldada.

„Rääkige, teie tohite seda,“ ütles suurmeister, „rääkige ja ütelge, tunnete teie meie püha ordu põhimäärust — *De commilitonibus Templi in sancta civitate, qui cum miserimis mulieribus versantur, propter oblectationem carnis*¹⁾.“

„Kindlasti, auvääriline isa,“ vastas pretseptor, „sest kuidas oleksin ma ordu oma praegusele ametikohale tõusnud, kui ma meie tähtsamaid eeskirju poleks tunnud.“

„Kuidas see siis tuleb, küsin ma veel kord, et sina lasksid ühe orduvenna oma armukese, liiatigi veel juudi nõia, siia pühasse paika tuua tema rüvetamiseks?“

„Juudi nõid,“ vastas Albert Malvoisin; „pühad inglid kaitsku meid!“

1) Templi kaasvõitlejaist pühas riigis, kes lihahimude tõttu halatsemisvääriliste naistega läbi käivad. Määrus käib kergemeeliste naistega läbikäimise kohta.

„Jah, vend, juudi nõid,“ ütles suurmeister karedalt. „Just nõnda. Julged sina öelda, et selle liigkasuvõtja Yorki Isaaki tütar Rebekka, kes on neetud nõia Mirjami kasvandik, pole praegu mitte — häbi on sellest rääkida või mõelda — siin sinu pretseptooriumis?“

„Teie tarkus, kõrgeauline isa,“ ütles pretseptor, „on minu mõistuse pimeduse peletanud. Mina isegi imestasin väga, et niisugune tubli rüütel, nagu Brian de Bois-Guilbert, selle naise kenadusist nii on võlutud, kelle ma ainult selleks siia vastu võtsin, et riivi ette pista nende kasvavale intiimsusele, mille tagajärjeks muidu oleks võinud olla meie vabra ja vaga venna langemine.“

„Kas siis nende kahe vahel veel midagi pole sündinud, mis rikuks rüütli töötust?“ küsis suurmeister.

„Mis! Selle katuse all?“ ütles pretseptor, lüües endale risti ette.

„Hoidku selle eest püha Magdaleena ja kümmetuhat neitsit! Ei! Kui ma sellega olen patustanud, et selle naise siia majja võtsin, siis sündis see eksituses, sest mina lootsin nõnda meie venna juudinaise nõiutud kirest päästa, mis tundus mulle nii metsikuna ja ebaloomulikuna, et mina seda teatud hullumeelsuseks hakkasin pidama, mida võib arstida ennemini kaastundmuse kui etteheidetega. Aga kuna teie kõrgeauline tarkus on leidnud, et see juuditüdruk on nõid, siis oleks meie venna armuhullus küllaldaselt seletatud.“

„Nõnda see on, nõnda see on!“ ütles Beaumanoir. „Vaata, vend Konrad, kui hädaohtlik on saadana esimestele avatlustele anduda! Meie vaatame naist ainult silmade rõõmuks, et maitsta, mida inimesed nimetavad iluks, aga meie põline vaenlane, neelaja lõukoer, võtab meie üle võimuse nõidumise kaudu ja saadab täide, mida meie alanud rumaluses ja laiskuses. Võib olla, et meie vend Bois-Guilbert vajab selles asjas ennemini kaastundmust kui karistust, ennemini meie ametikepi toetust kui vitsaga löömist; võib-olla toovad meie manitsused ja palved ta vendade hulka tagasi.“

„Oleks väga kahju,“ ütles Konrad Mont-Fitchet, „kui ordu ühe paremaist piigest kaotaks silmapilgul, mil püha ordu nii väga vajab oma poegade abi. Kolmsada saratseeni on see Bois-Guilbert iseoma käega tapnud.“

„Nende neetud koerte veri,“ ütles suurmeister, „saab magusaks ja meelepäraseks anniks pühikuile ja inglitele, keda nad põlgavad ja teotavad, ning nende abil tahame selle nõiavõimu vastu võidelda, mis ümbritseb võrguna meie venda. Tema katkestab Deliila köidikud, nagu katkestas Simson need toored köied, millega vilistid ta sidunud, ning tema peab uued uskmatute hulgad hävitama. Mis aga puutub sesse neetud nõiasse, kes oma võrgu püha tempelordu venna järele välja heitnud, siis peab tema tingimata surema.“

„Aga Inglismaa seadused . . .“ ütles pretseptor, kes küll rõõmus, et suurmeistri viha temalt ja Bois-Guilbertilt õnnelikult kõrvaldunud, kuid kes kartma hakkas, et see läheb liiga kaugele.

„Inglismaa seadused,“ rääkis Beaumanoir vahele, „lubavad igal kohtunikul oma ringkonnas õigust mõista. Väiksemgi parun võib oma pinnalt leitud nõia kinni võtta, tema tegusid uurida ning hukka mõista. Ja kas peaks sama õigust keelata suurmeistrile tema püha ordu pretseptooriumi piirkonnas? Ei, meie peame kohut ja mõistame hukka. Nõid kadugu maapinnalt, et tema teod võiksid leida andeksandmist ja unustust. Valmista lossisaal kohtupidamiseks nõia üle.“

Albert Malvoisin kummardus ja kadus, mitte saali valmis seadma, vaid Bois-Guilberti üles otsima, et temale arvatavat asjalahenemist teatada. Ta leidis otsitava tulises vihas, sest ilus juudineiu oli tema armastuse jällegi tagasi tõrjunud. „See arutu ja tänamatu,“ ta hüüdis, „põlgab seda, kes tule ja vere keskel tema elu päästis, riskeerides iseomaga. Taeva nimel, Malvoisin! Ma viibisin, kuni langesid minu ümber kokku katused ja talad. Ma olin saja noole laskemärgiks; rahena sadasid nad vastu mu varustust, aga oma kilpi ma tarvitasin ainult tema kaitseks. Seda kõike kannatasin ma tema pärast ja nüüd heidab see isemeelik tüdruk mulle ette, miks ei

lasknud ma teda hukkuda, ja ta ei keela mulle mitte ainult vähematki tänu, vaid ta võtab minult ka igasuguse lootuse, et ta oma mõtteid võiks muuta. Mina arvan, et saadan, kes tema tõule ta kangekaelsuse annud, on kogu oma jõu tema isikusse koondanud.“

„Saadan on teid nähtavasti mõlemaid vallanud,“ ütles pretseptor. „Sagedasti olen sulle soovitanud ettevaatust, kui mitte loobumist. Eks ole ma sulle öelnud, et leidub küllalt kristlikke neiusid, kes peaksid patuks sinusugusele vaprale rüütli keelata *le don d'amoureux merci*¹⁾ ja ometi pead sa oma armastuse just kellegi tujuka ja isemeeliku juudi kaela kallama! Püha jumalateenistuse nimel, ma arvan, vanal Lucas Beaumanoiril on õigus, kui ta arvab, et see tüdruk su ära on teinud.“

„Lucas Beaumanoir!“ hüüdis Bois-Guilbert etteheitvalt. „On sinu ettevaatus-abinõud niisugused, Malvoisin? Lasksid sa seda totrat teada saada, et Rebekka on pretseptoriumis?“

„Mis võisin mina sinna parata,“ ütles pretseptor. „Mina ei unustanud midagi, mis oleks võinud sinu saladust varjata, kuid ometi on ta avaldatud, kas saadana või kellegi teise poolt, ainult saadan võib seda teada. Kuid mina pöörasin asja nagu võisin, sina oled päästetud, kui sa loobud Rebekkast. Sind kahetsetakse kui nõiduse ohvrit. Rebekka on nõid ja kui niisugune peab ta kannatama.“

„Taeva nimel, seda mitte,“ ütles Bois-Guilbert.

„Taeva nimel, seda peab ja tahab tema!“ ütles Malvoisin. „Ei sina ega keegi teine suuda teda päästa. Lucas Beaumanoir arvab, et juudi surm on tasuohvriks kõigi tempelrüütli armueksituste eest, ja sa tead, et temal leidub niisuguse mõistliku ja vaga sammu astumiseks võim kui ka tahtmine.“

„Kas järeltulevad põlved kunagi peaksid uskuma, et niisugune silmakirjalik vagadus on valitsenud?“ ütles Bois-Guilbert, käies toas edasi-tagasi.

„Mis nemad usuvad, seda ma ei tea,“ ütles Malvoisin rahulikult, „kuid ma tean hästi, et vaimulikud kui ka ilma-

1) Armastuse halastusand. Tõlk.

likud, üheksakümmendüheksa saja kohta, suurmeistri otsuse kohta aamen karjuskid!“

„Nüüd ma tean, mis teha!“ hüüdis Bois-Guilbert. „Albert, sina oled mu sõber. Sina pead Rebekka põgenemisega nõus olema, Malvoisin, ja mina viin ta kuhugi mujale, kus kindlam ja varjulisem.“

„Ma ei või seda, kuigi tahaksin,“ vastas pretseptor. „Kogu maja kubiseb suurmeistri teendritest ja ustavaist poolehoidjast. Ning et otsekohene olla, vend, siis ütlen, et selles asjas ei taha ma enam kaasa purjetada, kuigi lootust oleks õnnelikult sadamasse pääseda. Mina olen sinu asjas juba küllalt riskeerinud. Mul pole tahtmist ametialandust saada või isegi oma pretseptooriumi kaotada tüki võõbatud juudi liha ja vere pärast. Ja sina, kui sa mu nõu tahad kuulda, loobu sellest metshane-jahist ja lennuta oma kull mõne teise saagi kallale. Mõtle järele, Bois-Guilbert, sinu praegune seisukord, sinu tulev au — kõik oleneb sinu olukorrast ordus. Pead sa oma kirest Rebekka vastu kinni, siis annad sa Beaumanoirile võimaluse end ordust välja heita, ning seda juhust ei jäta ta mitte tarvitamata. Ta kadestab seda keppi, mida ta oma värisevas käes hoiab, ja ta teab, et sina oma julge käe selle järele sirutad. Ole kindel, ta hävitab su, kui sa temale nii kena võimaluse annad, nagu on seda juudi nõia kaitsmine. Jäta temale ta arvamine selles asjas, sina ei suuda seda muuta. Kui see kepp on kord sinu tugevas peos, siis võid sa Juuda tütreid hellitada või neid põletada, nagu see sulle endale paremini meeldib.“

„Malvoisin,“ ütles Bois-Guilbert, „sina oled külmavere-line...“

„Sõber,“ pistis pretseptor vahele, et tühja kohta täita, kuhu Bois-Guilbert ehk mõne halva sõna oleks paigutanud, „mina olen külmaverealine sõber, sellepärast kõlban ma paremini nõuandjaks. Veel kord ütlen sulle, et sina ei suuda Rebekkat päästa, kinnitan sulle, sa võid ainult ühes temaga hukkuda. Sellepärast rutta suurmeistri juurde, heida tema jalge ette ja ütle temale...“

„Mitte tema jalge ette, taeva pärast, vaid näkku ütlen ma sellele arutule tudikesele. . .“

„Siis ütle talle näkku,“ jätkas Malvoisin külmalt, „et sa seda juuti kuni hullustuseni armastad; ja mida enam sa oma kirge suurendad, seda enam kiirustad sa selle kena nõia surmasaatmist, kuna sina ise, keda töotusevastaselt kuritöölt tabatud, mingit abi oma vendadelt ei või loota ja nõnda oma hiilgavad kavatsused võimu ja au suhtes kaotad, et palgatud sõduriks muutuda kuskil Flandria ja Burgundia vahelistes väikestes tülides.“

„Sul on õigus, Malvoisin,“ ütles Brian de Bois-Guilbert lühikese mõtlemise järel. „Mina ei taha sellele vagatsejale vanamehele mingit võimu enda üle anda; ja mis Rebekkasse puutub, siis pole ta seda ära teeninud, et mina oma seisuse ja au tema pärast mängule paneksin. Mina loobun temast, jah, mina jätan ta tema saatuse hooleks, ehk olgu siis, et . . .“

„Ära piira oma teguviisi ja tarvilikke otsuseid,“ ütles Malvoisin. „Naised on ainult mängukannid, mis lõbustavad meie puhketunde, auahnus on aga tõsine eluline ülesanne. Ennemini hukkugu tuhat selle juudi taolist nukku, kui et mees peaks oma hiilgavast tulevikust loobuma, mis tal ees seisab! Nüüd lahkugem, sest meid ei tohita koos nõu pidamas näha. Mina pean saali korraldama suurmeistri kohtuistungiks.“

„Mis! Juba nii ruttu?“ küsis Bois-Guilbert.

„Jah,“ vastas pretseptor, „protsess läheb ruttu, kui otsus juba ette tehtud.“

„Rebekka,“ ütles Bois-Guilbert üksi jäädes, „sina võid mul kalliks maksma minna. Miks ei või ma sind sinu saatuse hooleks jätta, nagu mulle see külm silmakirja-teender nõu annab? Veel teen ühe katse, et sind päästa, kuid hoiatänamatuse eest! Sest kui mind jälle tagasi tõugatakse, siis sarnaneb mu kättemaksmine mu armastusega. Bois-Guilberti elu ja au ei pea mängule pandama, kui selle eest on tasuks ainult põlgus ja etteheited.“

Vaevalt oli pretseptor tarvilikud käsud annud, kui Konrad Mont-Fitchet tema juurde tuli ja temale suurmeistri otsuse teatas, et juudi naine viibimata ette toodaks nõudmise üle aruandmiseks.

„See on kui unenägu,“ ütles pretseptor; „meil on palju juudi arste, kes ravitsuses lihtsalt imet teevad, aga keegi ei pea neid sellepärast nõiaks.“

„Suurmeister mõtleb teisiti,“ ütles Mont-Fitchet. „Albert, mina olen sinu vastu täiesti otsekohene, kui ma ütlen, et parem on selle viletsa tüdruku surm, kui et Brian de Bois-Guilbert ordule kaotsi läheb või et sellest sisemised lahkõlad tekivad. Sina tunned tema kõrget seisust, tema sõjamehelikku kuulsust, sina tunned ka, missuguse truudusega paljud orduvennad tema poole hoiavad, kuid see kõik ei aita teda suurmeistri vastu, kui leitaks, et Brian on mitte juudi ohver, vaid tema kaaslane. Kuigi selles juudis oleksid kaheteistkümne suguharu hinged, ometi oleks parem, et tema üksi kannataks, kui et Bois-Guilbert peaks tema hukkimisest osa saama.“

„Mina püüdsin Bois-Guilberti peale mõjuda, et ta juudist loobuks,“ ütles Malvoisin, „kuid kas leidub küllalt põhjust, et Rebekkat nõidumise pärast hukka mõista? Kas vahest suurmeister oma arvamist ei muuda, kui ta näeb, et põhjused on nii nõrgad?“

„Neid peab tugevamaks tegema, Albert,“ vastas Mont-Fitchet, „neid peab kindlustama. Mõistad sa mind?“

„Mõistan,“ ütles pretseptor; „ma ei kõhele ordu heaks samme astumast, kuid meil on vähe aega tunnistuste leidmiseks.“

„Malvoisin, neid peab leidma,“ ütles Konrad, „see toob kasu ordule kui ka sinule. Templestowe on vaene pretseptoorium, Maison-Dieu on kaks korda rohkem väärt, sina tead ju, mis ma meie vana ülema ees maksan: leia need, kes selle asja suudavad läbi viia, ja sina oled pretseptoriks Maison-Dieus Kenti viljarikkal pinnal. Mis sa selle kohta ütled?“

„Bois-Guilberti kaaslaste hulgas,“ ütles Malvoisin, „on kaks poissi, keda ma hästi tunnen, sest nemad olid minu venna Filip de Malvoisini juures teendreiks ja läksid tema juurest Front-de-Boeufi teenistusse. Võib olla, ehk teavad nemad midagi selle naise nõidumistest.“

„Otsi nad silmapilk välja ja kui paar kuldükki nende mälestust võivad ergutada, siis ärgu puudugu need.“

„Ühe tsehiini eest vannuvad nad kas või oma ema, kes neid sünnitanud, nõiaks,“ ütles pretseptor.

„Mine siis,“ ütles Mont-Fitchet; „lõuna ajal teeme asjaga algust. Sest ajast saadik, kus ta Hamet Alfagi, ühe Muhamedi usku tagasilangenu tuleriidale mõistis, pole ma endi ülemat enam kunagi nii tõsiselt ette valmistumas näinud, nagu täna.“

Raske lossikell oli vaevalt lõunatunni lõõnud, kui Rebekka oma eraldatud vangitoa trepil samme kuulis. Mūra kuulutas mitme isiku lähenemist ja see asjaolu peaaegu rõõmustas teda, sest tema kartis metsiku Bois-Guilberti üksildasi külaskäike rohkem kui ükskõik mida muud. Kambriuks oli lukutamata ja Konrad ning pretseptor Malvoisin astusid sisse; kaasas oli neil neli mustas riides valvurit, kes kandsid sõjakirveid.

„Neetud tõu tütar,“ ütles pretseptor, „tõuse ja tule meiega.“

„Kuhu ja mis otstarbeks?“ küsis Rebekka.

„Tüdruk,“ vastas Konrad, „sinu asi pole küsida, vaid sõna kuulda. Siiski olgu sul teada, et sind viiakse meie püha ordu suurmeistri kohtulaua ette, kus sa oma üleastumiste pärast pead vastust andma.“

„Kiidetud olgu isa Aabrami Jumal!“ ütles Rebekka, oma käsi vagalt kokku pannes. „Kohtuniku nimi, kuigi ta on vaenulise rahva seast pärit, kõlab minu kõrvus kaitsja nimena. Kõige parema meelega tulen ma teiega, lubage ainult, et ma loori endale ümber pea panen.“

Aeglasel ja pühalikul sammul läksid nad mööda treppi alla, läksid mööda pikka rõdu ja selle lõpul olevast kahe-

poolega uksest läbi astudes pääsid nad suurde saali, kus suurmeister oma kohturuumi oli sisse seadnud. Avara ruumi madalam osa oli täidetud kannupoiste ja vabameestega, kes suure vaevaga teed andsid Rebekkale, pretseptorile, Mont-Fitchet'le ja neid saatvaile sõjakirvestega varustatud valvuritele ettepoole liikumiseks. Kokkupandud kätel ja langeatud peal oma määratud paiga poole rahvamurrust läbiminekul pisteti Rebekkale tükk paberit pihku, mille ta ebatraditsiooniliselt vastu võttis ja käes hoidis, ilma et ta tema sisu oleks tundma õppinud. Mõte, et temal selles hirmsas rahvamurrus võiks mõni sõber leiduda, andis talle julgust ringi vaadata ja tähele panna, kelle ette ta on toodud. Nõnda siis vaatles ta seda pilti, mida meie oma jutustuse järgmises peatükis katsume kirjeldada.

Kolmekümneseitsmes peatükk.

Küll vali seadus see, mis inimest
Võis keelda teisega siin leinamast,
Veel valjum nõuda rõõmust loobumist
Või süüta naeru, nalja hülgamist.
Ent kõigest karedam on see,
Türanni raudkepp kui on taeva tahtmine.

Keskaeg.

Kohtupaik, mis süütu ja õnnetu Rebekka asja arutamiseks sisse seatud, asus suure saali ülemise otsa kõrgendil, mida me juba kord kui maja aukohta kirjeldasime, kus leidsid ruumi auväärilisemad omad elanikud ja ka külalised.

Otse kaebealuse vastas kõrgemal istmel asus tempelordu suurmeister oma valges laias mantlis ja hoidis käes oma müstilist ametikeppi, mis kandis ordu sümbolit. Tema jalgees seisis laud kahe kirjutajaga, ordu kaplanitega, kes pidid asjakäiku protokollima. Kirikuteendrite mustad riided, paljad lagipead ja alandlikud pilgud seisis teravas vastolus rüütli sõjaliku välimusega, olgu nad pärit siitsamast pretsep-

tooriumist või tulnud suurmeistri kaaslastena. Siia kogunenud nelja pretseptori istmed olid suurmeistri omast madalamad ja seisid sellest pisut tagapool. Rüütli, kel polnud nii kõrget ametit ordu, istusid pinkidel, mis veel madalamad, asudes pretseptorite toolidest sama palju tagapool, nagu nende toolid suurmeistri omastki. Nende selja taga, kuid ikka veel kõrgendil, seisid ordu kannupoisid lihtsamas valges riides.

Kogu koosolek kandis kõige tõsisemat ilmet ja rüütlike nägudes väljenev sõjamehelik julgus sulas kokku vaimulikule seisusele omase pühalikkusega, mis valitses suurmeistri juuresoleku tõttu igal otsaesisel.

Saali madalama osa täitsid sõjakirveid kandvad valvurid ja teised teendrid, keda uudishimu siia ajanud, et ühe hoobiga näha suurmeistrit ja juudi nõida. Suurem osa neist alamaist inimestest seisis nii või teisiti orduga ühenduses ja kandis sellekohaselt musti riideid. Kuid ka ümberkaudsetele talupoegadele polnud keelatud kohtusaali ilmuda, sest Beaumanoiril oli auahnus seda õpetlikku õigusetendust võimalikult avalikuks muuta. Tema suured sinised silmad näisid seda rahvahulka vaadates laienevat ja tema näos ilmes auväärilikkuse tundmus ning oletatud teenuse teadvus teostatava ettevõtte suhtes. Asjaajamine algas Taaveti lauluga ja suurmeister ise saatis seda madalal ja pehmel häälel, millelt aastad polnud veel jõudnud võimu võtta, ning *Venite exultemus Domino*¹⁾ pühalikud kõlad, mis nii sagedasti kostanud tempelrüütlike suust maapealiste vaenlaste vastu minnes, oli Lucas kõige kohasemaks arvanud läheneva võidurõõmu sissejuhatuseks, mida pidi täna pühitsetama pimeduse võimuse üle. Koraali laulmises harjunud saja meeshääle pikaldased toonid tõusid saali võlvide alla ja kõlasid kaarte vahel edasi vägeva veevoo pühaliku kohinana.

Laul vaikinud, laskis suurmeister oma pilgu pikkamisi ringi käia ja pani tähele, et ühe pretseptori iste on tühi.

1) Tulge, hõisakem Jehoovale... Taaveti laul 95.

Brian de Bois-Guilbert, kes seal pidi istuma, oli oma paigalt lahkunud ja seisis nüüd ühe pingi äärmise otsa juures, kus istusid orduvennad, kus ta ühe käega oma mantlit hoidis, kuna ta teises käes tupestatud mõõka pidas ja selle otsaga pikkamisi tammepõrandale jooni vedas.

„Õnnetu mees!“ ütles suurmeister, lastes temale osaks saada kaastundvat pilku. „Sa näed, Konrad, kuidas see püha talitus teda piinab. Sinnamaale võib vakra ja auväärilise rüütli viia naisele heidetud pilk, kui selle ilma vürst temaga oma võimu ühendab. Näed sa, tema ei või meie peale oma silmi tõsta, ka selle naise peale mitte, ja kes teab, ehk tõmbab ta oma kurja piinaja ajal neid saladuslikke jooni sinna põrandale? Võib-olla on nad meie elu ja julgeoleku vastu sihitud, kuid meie paneme kurjale vaenlasele vastu ja sülitame talle näkku. *Semper Leo percutiatur!*“

Seda rääkis suurmeister eraldi oma ustavale poolehoidjale Konrad Mont-Fichet'le. Peale seda tõstis Lucas Beaumanoir oma häält ja rääkis koosolijatele:

„Auväart ja vaprad mehed, rüütli, pretseptorid ja püha ordu liikmed, mu vennad ja lapsed! — Ka teie, suursugused ja vagad kannupoisid, kes püüate selle püha risti kandmise poole! — ning teie, mu vennad Kristuses, ükskõik mis seisusest te olete! Olgu teile teada, et mitte võimupuudus pole selle koosoleku kokkukutsumise põhjuseks, sest meie ebaväärtuslikule isikule on selle kepiga võim antud kõigis meie pühasse ordule puutuvais asjus kohut mõista ja otsuseid täide saata. Meie rüütliku ja vaimuliku ordu määrustes ütleb püha Bernard viiekümneühendas peatükis, tema ei taha mitte, et orduvennad kokku tuleksid nõu pidama, ehk olgu siis, et suurmeister ise neid selleks käsutab, mislääbi meile vabadus on jäetud — niisama ka enam auväärilistele isadele, kes enne meid selles ametis on olnud — vabadus on jäetud otsustada niihästi põhjuse, aja kui ka koha üle, kuhu püha ordu kapiitel kas tervena või osana kokku kutsutakse. Kõigil neil ordu-koosolekuil on meie kohus oma vendade nõuandmist ära kuulata ning siis oma

heaksarvamise järele talitada. Aga kui murdja hunt karja kallale tungib ja ühe tema liikmeist ära viib, siis on hea karjase kohus oma seltsimehed kokku kutsuda, et nad üheskoos vibude ja lingudega röövli võidaksid, vastavalt meie hästituntud määrusele: lövi virutatagu alati maha. Nõnda siis oleme oma pale ette kutsunud ühe juudi naise, nimega Rebekka, Yorki Isaaki tütre — naise, kes on kuulus lausumise ja nõidumise poolest, millega ta on vere hullutanud ning peaju arutuks teinud mitte mõnel matsil, vaid rüütli — mitte mõnel ilmalikul rüütli, vaid vagal püha templi ordu rüütli — mitte ka meie lihtsal orduvonnal, vaid meie ordu pretseptoril, kes on au ja koha poolest esimesel paigal. Meie ise kui ka kõik meie orduvonnad, kes meid siin kuulavad, tunneme oma venda Brian de Bois-Guilberti ustava ja agara ristisõdurina, kelle käe läbi nii mõnigi vapper tegu on sündinud pühal maal, loputades rüvetuse pühilt paigult uskmata verega, kes seal elasid. Ka polnud meie venna arukus ja tarkus vähem kuulus oma vendade seas kui oli tema vaprus ja korra-armastus, sest ida- kui ka läänemail nimetati Bois-Guilberti nende seas, kes oleksid väärt meie järeltulijaina seda ametikeppi kandma, kui see oleks taeva tahtmine, et ta meid selle kandmise vaevast vabastaks. Kui aga meile teatatakse, et niisugune austatud ja auväärne mees äkki unustab oma seisuse, töötused, oma vennad ja kavatsused ja heidab juuditüdruku kilda, reisisid selle rüvetaval ligiolekul läbi üksikute maapaikade, saates iseenda elu tema kaitsmisega hädaohtu, ning langeb lõpuks sedavõrt pimedusse ja hullustusse, et ta selle tüdruku ühte meie ordu pretseptooriumi toob, mida muud peaksime meie siis ütleva, kui et see suursugune rüütel on mõne kurja vaimu võimuses või et ta on ära tehtud mingisuguse jumalakartmata nõidusega? Võiksimme meie kuidagi teisiti mõelda, ärgu siis keegi arvaku, et seisus, vaprus, kuulsus või mõni muu maine mõju suudaks meid takistada teda karistamast, eemaldades nõnda kurja, nagu ütleb pühakiri: *Auferte malum ex vobis*. Sest mitmekesised ja jäledad on üleastumised selles

kurvas loos meie õnnistatud ordu määruste vastu. Esimeseks: Tema on talitanud ise oma tahtmise järele 33. määruse vastu — *Quod nullus juxta propriam voluntatem incedit*; teiseks: tema on ühendust pidanud kogudusest väljaheidatud isikuga 57. määruse vastaselt — *Ut fratres non participant cum excommunicatis*, mis pärast tal osa on *Anathema Maranatha'st*¹⁾; kolmandaks: ta on läbi käinud võõraste naistega, mis käib määruse vastu — *Ut fratres non conversantur cum extraneis mulieribus*; neljandaks: ta pole naise suudluse eest hoidunud, vaid on seda, ma kardan, palunud, patustades meie ordu viimase määruse vastu — *Ut fugiantur oscula*, langedes nõnda võrku, mis ähvardab püha risti sõdureid. Kõigi nende rüvetavate ja mitmekesiste üleastumiste pärast peaks Brian de Bois-Guilbert meie ühinguist väljaheidetama, kuigi ta oleks tema parem käsi või parem silm.“

Ta peatus. Vaikne pomin käis läbi koosoleku. Mõned nooremad, kes määruse — *De osculis fugiendis* — juures naerule kaldusid, muutusid lõpuks tõsiseks ja ootasid hirmul, mis on suurmeistril veel öelda.

„Niisugune,“ lausus ta, „ja nii suur peaks olema tempelrüütli karistus, kes tahtmisega astub meie ordu nii mõõduandvate määruste vastu. On aga saadan oma nõiakunstiga rüütli vallanud, võib-olla selle tõttu, et see liiga kergemeelselt heitis oma silmad naise ilule, siis oleme ennemini kohustatud oma venda kahetsema kui karistama, määrates temale ainult niipalju trahvi, et ta saaks puhtaks rüvetusest, kuna me kogu oma viha teravuse pöörame sellele neetud tööriistale, mis oleks võinud peagi saavutada meie venna täielise languse. Astugu siis ette need, kes on selle õnnetu sündmuse tunnistajaiks olnud, et meie võiksimme otsustada, kas meie õiglustundmus leiab rahulduse selle uskmata naise karistamises, või peame verise südamega uusi samme oma venna vastu ette võtma.“

1) Ära neetud. Kirikuvanne. (V. Pauluse I raamat Korintuse rahvale XVI, 22.)

Kutsuti mitmed tunnistajad ette, kes pidid tõendama Bois-Guilberti hädaohtu Rebekka päästmisel leekidest, mis ajal ta iseoma isiku kaitsmise unustas tüdruku varjamise tõttu. Inimesed jutustasid seda liialdades, nagu see omane lihtrahvale, kelle meeled millegi haruldasega erutatud; nende loomulikku kalduvust imestusväärilikkusele suurendas veel see asjaolu, et nad oma jutustusega seda kõrget isikut näisid rahuldavat, kelle informeerimiseks nad siia olid tulnud. Nõnda tehti Bois-Guilberti kannatatud hädaoht, mis iseendast üsna silmapaistev, jutustajate poolt meeletuseni suureks. Rüütli agarus Rebekka päästmisel liialdati mitte ainult üle mõistlikkuse, vaid ka üle kõige hullumeelsema rüütelliku vahvuse piiride; samuti kirjeldati tema austust kõige vastu, mis tüdruk rääkis, kuigi selle keel oli sagedasti karm ja etteheitev, niisuguse meeletu liialdusega, mis tundus kõrgi rüütli kohta sootuks ebaloomulikuna.

Siis kutsuti Templestowe pretseptor ette aru andma, kuidas olid Bois-Guilbert ja juuditüdruk pretseptooriumi ilmunud. Malvoisini tunnistus oli väga ettevaatlik. Kuna ta nähtavasti Bois-Guilberti tundmusi püüdis hellitada, laskis ta vahete-vahel ometi mõne tähenduse langeda, nagu oleks ta ajutise arunõrgestuse mõjul talitanud, sedavõrt sügavasti näis ta kaasatoodud tüdrukusse armunud. Alandlikult tunnustas ta ohates oma kahetsust, et ta selle juuditüdruku ja tema armastaja pretseptooriumi vastu võtnud. „Kuid iseenda kaitsmise,“ lõpetas ta, „avaldasin ma oma pihtimises meie auväärt suurmeistrile; tema teab, et minu motiivid polnud halvad, kuigi mu teguviis oli korravastane. Rõõmuga heidan karistuse alla, mis tema mulle määrab.“

„Hästi öeldud, vend Albert,“ vastas Beaumanoir; „sinu motiivid olid head, kuna sul ju õigus oli püüda oma venna langemist takistada. Kuid sinu talitusviis oli vale, sest ta tuletab meelde inimest, kes püüab lõhkujat hobust pidada sadula jalarauast, mitte aga valjaist, saades ise häda, ilma et oma eesmärgile jõuaks. Meie ordu püha asutaja määras hommikupalveks kolmteistkümme „Isa meiet“ ja õhtuks,

ühemaks, sina pead seda kahekordselt tegema. Tempelrüütel sööb kolm korda nädalas liha, kuid sina paastu kõik seitse päeva, ja kui sa nõnda oled teinud kuus nädalat, siis on sinu eksitus lunastatud.“

Kõige alandlikumal silmakirjalikul pilgul kummardus Templestowe pretseptor oma ülemuse ees maani ja istus siis oma paigale.

„Kas poleks nüüd soovitav, mu vennad,“ ütles suurmeister, „et me selle naise varemata elu ja talitust pisut tundma õpiksimise, eriti otsusele jõudmiseks, kas ta ehk ei ole mõni neist, kes tarvitavad lausumist ja nõidust, sest kõik, mis me tänini kuulnud, kallutab meid uskuma, et meie eksinud vend sellele armatsemisele on avatletud põrguliku meelituse ja pimestuse ajal.“

Hermann von Goodalricke oli neljas juuresolijaist pretseptoritest; teised kolm olid Konrad, Malvoisin ja Bois-Guilbert ise. Hermann oli vana sõjamees, kelle nägu kandis muhameedlaste mõõkade arme, ja temal oli oma vendade keskel suur mõju. Tema tõusis püsti ja kummardus suurmeistri ees, kes talle kohe luba andis rääkida. „Mina paluksin teada, auväärilisem isa, mis arvab meie vapper vend Bois-Guilbert ise selle imelise süüdistuse kohta ja missuguse silmaga tema ise selle õnnetu kokkupuutumise peale juuditüdrukuga vaatab.“

„Brian de Bois-Guilbert,“ ütles suurmeister, „sa kuuled seda küsimust, mille peale meie vend Goodalricke tahaks vastust saada. Mina käsin sind selle peale vastata.“

Bois-Guilbert pöördus suurmeistri poole, kuid jäi vait.

„Tema on tumma kurivaimu võimuses,“ ütles suurmeister. „Lahku temast, saadan! Räägi, Bois-Guilbert, vannutan sind selle meie ordu püha sümboli nimel.“

Bois-Guilbert püüdis oma tõusvat pilget ja viha maha suruda, kuid see ei õnnestunud tal. „Brian de Bois-Guilbert,“ ütles ta, „ei vasta mitte nende metsikute ja umbkaudsete süüdistuste peale, auvääriline isa. Puututakse tema au,

siis kaitseb ta seda oma kehaga ja selle mõõgaga, mis nii sagedasti võidelnud ristiusu eest.“

„Meie anname sulle andeks, vend Brian,“ ütles suurmeister, „et sa oma sõjategudega meie ees uhkustanud; see enese tegude ülistamine tuleb meie verivaenlaselt, kes katsub ukutada meid oma teenuste jumaldamisele. Kuid sinule saab meie andeksandmine osaks, sest meie arvame, et sina teed seda vähem iseenda tahtmisel kui selle kihutusel, keda meie püüame taeva abil oma koosolekult eemale peletada.“ Pilk täis põlgust välkus Bois-Guilberti mustadest ja metsikuist silmist, kuid ta ei lausunud midagi. „Ja nüüd,“ jätkas suurmeister, „kus meie venna Goodalricke küsimus nii puuduliku vastuse osaks sai, katsume meie, vennad, oma kaitsepühimuse abil juurdlust jätkata ning selle jumalakartmata saladuse põhjani tungida. Laske siis nüüd need ette astuda, kes veel midagi teavad selle juudinaise elu ja tegevuse kohta rääkida.“ Saali alumisest osast kostis nüüd mingisugune müra ja kui suurmeister selle põhjuse järele küsis, siis vastati temale, et seal olevat üks endine jalutu mees, kelle liikmed see juudinaise mingi imepalsami abil terveks teinud.

Vaene talupoeg, sündimise poolest saksilane, kisti kohtu järje ette; ta oli täis hirmu, sest ta kartis karistust, miks ta oli lasknud end juuditüdruku palsamiga ravitseda. Täiesti terve polnud ta mitte, sest ta lähenes karkudel tunnistust andma, mida ta tegi vastu tahtmist, valades isegi pisaraid. Ta rääkis, tema elanud paar aastat tagasi Yorkis, kus teda äkki mingisugune piinav haigus tabanud, kui ta rikka juudi Isaaki palkamisel tiserina töötanud; võimatu olnud tal ennast oma asemelt liigutada, enne kui Rebekka temale arstimisabinõud kätte juhatanud; iseäranis mõjuv olnud mingisugune võrtsitud palsam, mille abil ta teatud määral jällegi võinud hakata oma liikmeid tarvitama. Peale seda annud Rebekka temale purgitäie seda kallist salvi kaasa, kinkinud pisut raha ja saatnud ta oma isa majja Templestowe läheduses. „Ja kui teie kõrgeausus lubavad,“ ütles talupoeg, „siis ei tahaks ma mitte arvata, et see tüdruk mulle sellega tahtis halba

teha, kuigi ta õnnetul kombel juudina on sündinud, sest rohtu tarvitades lugesin ma „Isa meiet“ ja usutunnistust, kuid selle peale vaatamata ei mõjunud rohi sugugi vähem hästi.“

„Vaiki, ori,“ ütles suurmeister, „ja mine! Sinusugusele matsile on päris kohane sääraсте põrguravitsustega jännata ja oma tööjõudu saadanapoegadele müüa. Ütlen sulle, kuri võib haigusi anda, kuigi ainult selleks, et oma põrgulikke ravitsusviise maksma panna. On see salv sul kaasas, millest sa rääkisid?“

Talupoeg koblas väriseval käel põues ja võttis sealt väikese karbi välja, mis kandis mingisuguseid heebreakeelseid kirjamärke — kõige kindlam tõendus suuremale hulgale koosolijaist, et selle rohu apteekriks on olnud vana kuri ise. Risti ette lüües võttis Beaumanoir karbi oma kätte ja kuna ta suurema osa idakeeltega tuttav, luges ta kerge vaevaga karbikaanelt: Juuda suguharu lövi on võitnud. „Imeline saadana võim,“ ütles suurmeister, „mis pühakirja sõnad muudab jumalateotuseks, segades kihvti meie tarviliku toiduga! On ehk siin mõni arstiteadlane, kes võiks öelda, millest koostub see salv?“

Astusid ette kaks arsti, nagu nad endid nimetasid, üks munk, teine habemeajaja, kes tunnistasid, et nemad selle salvi aineid ei tunne, välja arvatud ainult mirr ja kamper, mida nemad idamaa rohtudeks pidasid. Kuid hariliku elukutselise kadedusvihaga edurikkama ametivenna vastu nad avaldasid arvamist, et kuna see arstirohi nende eneste teadmistest üle käis, siis pidi ta tingimata mõni seadusevastane ja nõidlik segu olema, sest nemad tundvat iga oma teadusharu täiesti ning tarvitavat oma võimisi ilma lausumiseta usklike kristlastena. Niipea kui see arstlik juurdlus lõpule jõudis, palus Saksi talupoeg kohe oma arstirohtu tagasi, mis temasse nii tervendavalt mõjunud, kuid suurmeister kortsutas tumedalt kulmu. „Mis on su nimi?“ küsis ta vigaselt.

„Snelli poeg Higg,“ vastas talupoeg.

„Nii siis Snelli poeg Higg,“ ütles suurmeister, „mina ütlen, et parem on halvatuna lamada, kui terveksaamiseks

uskmatute käest rohtu vastu võtta ja seda tarvitada; parem on uskmatuilt nende varandus röövida, kui vastu võtta nende heatahtlikke andeid või neile palga eest tööd teha. Mine ja tee, nagu ma öelnud.“

„Ah,“ ütles talupoeg, „kui teie kõrgeausus lubavad, siis tuli teie õppetund liiga hilja, sest mina olen juba vigane, aga ma tahan oma kahele ametivennale öelda, kes teenivad rikast rabi Nathan Ben Samueli, et teie suurmeisterlikkus arvab seadusepärasmaks juudi järelt varastamist kui tema truud teenistust.“

„Kasi minema, vilets lobiseja!“ hüüdis Beaumanoir, kes ei lootnud, et üldisele juhtsõnale niisugune praktiline seletus leitakse.

Snelli poeg Higg läks rahva sekka tagasi, aga et tal oma heategija saatuse südame peal seisis, siis viibis ta siin kauemaks, kuigi ta veel kord oleks pidanud sellele karmile kohtunikule silma vaatama, kes tema südame hirmuga täitnud.

Nüüd käskis suurmeister, et Rebekka oma näo paljastaks. Esimene kord oma huuli avades vastas ta tagasihoidlikult, kuid lugupidavalt, et tema rahva tütaridel pole viisiks nii paljude võõraste seas üksi olles oma nägu paljastada. Tema hääle meeldivus ja vastuse pehmus muljusid kuulajaisse haletsuse ja kaastundmuse pitseri. Aga Beaumanoir, kelle arvates igasuguse inimliku tundmuse mahasurumine oma arvatava kohuse ees oli voorus, kordas oma käsku, et ohvril peab loori näolt kõrvaldama. Nõnda tahtsid siis valvurid seda teha, kuid siis tõusis Rebekka suurmeistri ees püsti ja ütles: „Ei, kuulge mind iseoma tütarde pärast — ah!“ hüüdis ta, kuna tal midagi meelde tuli, „teil pole ju tütreid! Aga siis oma ema mälestuse nimel — oma õdede armastuse tõttu, nende naiseliku häbitundmuse pärast, ärge laske minuga nõnda oma juuresolekul ümber käia, sest neiu ei kõlba, et niisugused toored käed teda paljastaksid. Mina kuulan teie sõna,“ lisas ta niisugusel kannatlikul muretoonil juurde, et isegi Beaumanoiri süda oleks peaaegu

sulama lõõnud; „teie olete oma rahva vanem ja teile tahan ma näidata õnnetu tüdruku näojooni.“

Ta tõmbas loori näolt ja vaatas ilmel, milles võitlesid häbelikkus ja auväärilikkus. Tema haruldane ilu sünnitas üllatusesumina ja nooremad rüütlid ütlesid üksteisele pilkude kaudu, et Briani paremaks vabanduseks on neiu loomulik kenadus, mitte aga mõni oletatud nõiavõim. Kuid Snelli poeg Higg oli oma heategija nägu nähes kõige sügavamalt liigutatud. „Laske mind minna,“ ütles ta valvuritele uksele, „laske mind minna! Veel kord pilku temale heita tapaks mu, sest minul on tema surmamises osa.“

„Vaiki, vaene mees,“ ütles Rebekka, kes seda hüüet kuulis; „tõe rääkimisega ei teinud sa mulle mingit kurja, oma kaebamiste ja hädaldamisega ei suuda sa mind aidata. Vaiki, ma palun, mine koju ja päästa iseend.“

Kaastundlikud valvurid tahtsid Higgsi välja ajada, sest nad kartsid, et tema kaebused võiksid talle endale karistuse, neile aga etteheiteid tuua, kuid Higg lubas vaikseks jääda ja nõnda sai ta luba jääda. Nüüd kutsuti need kaks sõdurit ette, kellega Albert Malvoisin asjast oli rääkinud. Kuigi mõlemad olid tülpinud ja paindumata kelmid, ometi pani naisvangi nägu ja tema haruldane ilu nad pisut jahmatama, aga paljuütlev pilk Templestowe pretseptori silmist andis neile nende enesevalitsuse tagasi ja nõnda siis tunnistasid nad niisuguse täpsusega, mis erapooletule kohtunikule oleks pidanud kahtlane paistma, tunnistasid tõsiasju, mis olid kas välja mõeldud, tähtsusetad või päris loomulikud, kuid mis muutusid kahtlaseks liialduse või tunnistajate poolt juurdelisatud isiklikkude seletuste tõttu. Need tunnistustest saadud andmed oleks tänapäev kahte osasse jagatud, ühed, mis tähtsusetad, ja teised, mis oluliselt võimatud. Aga sel ebausklikul ajal võeti mõlemad andmete osad kergesti süü tõendusena vastu. Esimene osa kinnitas, et Rebekkat oli kuulnud arusaamata keelel midagi pomisemas; laulud, mida ta mõnikord endamisi laulvat, olla imelise kõlaga ja panevat kuulaja kõrvad helisema ning südame peksma; sagedasti kõne-

levat ta iseendaga ja vaatavat siis ülespoole nagu vastust oodates; tema riided olevat võõrast ja müstilist vormi, nagu seda ükski hea kuulsusega naine ei kannaks; tema sõrmustel olevat kabbalistilised märgid ja samasuguste märkidega olevat tikitud ka tema loor.

Kõiki neid nii loomulikke ja igapäevaseid asjaolusid kuulati suure tõsisusega kui tõendus või kui tõsist kahtlust äratavaid nähtusi, et Rebekkal on saladuslike võimudega lubamatud ühendused.

Kuid seal leidis veel üks tunnistus, mille koosolek või suurem osa sellest heakskiitvalt vastu võttis, olgugi et ta iseendast oli nii uskumatu. Üks sõdur oli näinud, kuidas ta haavatud meest ravitsenud, keda Torquilstonesse toodud. Tema teinud sõduri tõenduse järele haava peale teatud märgid ja korranud mingisuguseid saladuslike sõnu, mida tunnistaja Jumalale tänu pole mõistnud ja mille mõjul vibu-püssi noole raudpea haavast iseendast vabanenud, kuna haav verejooksmise jätnud, kinni läinud ja surija mees veerandtunniga uuesti jalul olnud ning vallile läinud, kus ta tunnistajal aidanud kivipildumis-masinat teenida. See muinas-lugu oli nähtavasti leitud selle tõsiasja põhjal, et Rebekka Torquilstones Ivanhoed arstinud. Kuid võimatu oli midagi sellele tunnistajale vastu väita, sest oma sõnade kinnituseks tõmbas ta taskust ju sama noolepea, mis tema jutustuse järele nii imelikult haavast välja võetud, ja et näidatud raudpea terve untsi kaalus, siis olid rääkija sõnad kahtlemata tõestatud.

Tema seltsimees oli lähedaselt müürilt seda silmapilku Bois-Guilberti ja Rebekka vahel tähele pannud, kui viimane valmis oli tornitipult alla hüppama. Et oma kaaslasest mitte maha jääda, siis kinnitas see mees, tema näinud Rebekka torni rinnakaitse serval lumivalgeks luigeks muutuvat, kellena ta kolm korda ümber Torquilstone lossi lennanud, mispeale ta uuesti tornimüürile maha laskunud ja naise kaju omandanud.

Vähem kui pool neist kaaluvaist tõendusist oleks võinud mõnele vanale vaesele ja inetule naisterahvale lahedasti

surma tuua, kuigi ta poleks olnud juut. Et aga praegusel korral ka see viimane saatuslik asjaolu kaasa mõjus, siis olid tunnistused küllalt rasked, hoolimata Rebekka noorusest ja ilust.

Suurmeister oli hääled juba kokku korjanud ja küsis nüüd pühalikul toonil Rebekalt, kas tal ehk iseenda kaitseks selle hukkamõistva otsuse vastu midagi pole öelda, mida tema on valmis kuulutama.

„Teilt kaastundmust paluda,“ ütles ilus juuditüdruk erutusest väriseval häälel, „oleks minu arvates sama asjata kui alatu. Ka oleks kasuta väita, et meie uskude ühisel asutajal ei võiks ometi midagi selle vastu olla, kui mina teise usu liikmeid ravitsen; vähe aitaks seletamine, et nii mõnigi asi, mis need mehed minu vastu tunnistavad (taevas andku neile seda andeks!), on võimatu, sest teie usute ju nende tunnistusi; ja veel vähem tooks mulle tulu seletus, et minu riiete, keele ja kommete iseärasus kuulub minu rahvale — ütleksin hea meelega — minu isamaale, kuid ah! mul ei ole isamaad. Ka ei taha ma end oma rõhuja kulul päästa, kes sünsamas seisab ja väljamõeldisi ning oletusi pealt kuulab, mis püüavad türannist teha ohvri. Jumal olgu kohtumõistjaks tema ja minu vahel! Aga ennemini oleksin valmis kümnekordselt teie määratavat surma kannatama, kui et ma selle Beliali poja tahtmist selles rahuldaksin, mis tema minult himustas, minult, kes ma olin tema mahajäetud kaitseta vang! Kuid tema on teie usku ja vähemgi sõna tema suust hävitaks minu kui juudi pühalikumadki vanded. Sellepärast ei taha ma minu vastu tõstetud süüdistusi mitte tema vastu pöördada, vaid küsin ainult temalt — jah, küsin sinult, Brian de Bois-Guilbert, kas pole need tunnistused valed, peletislikud ja teotavad nagu ka surmlikud?“

Sündis vaheaeg; kõigi silmad pöördusid Brian de Bois-Guilberti poole. Tema vaikus.

„Räägi,“ ütles Rebekka, „kui sa mees oled — kui oled kristlane, siis räägi! Mina vannutan sind sinu riiete, sinu pärandatud nime, sinu kiidetud rüütellikuse, sinu ema au,

sinu isa haua ja luude juures, vannutan sind ütlemä, on see kõik tõsi?"

„Vasta talle, vend,“ ütles suurmeister, „kui vaenlane, kellega sa võitled, sind selles ei takista.“

Bois-Guilbert paistis tõepoolest vastupidiste kirgede erutatuna, mis tema näojooned kramplikult kokku kiskusid, kuna ta viimaks surutud häälel Rebekka otsa vaadates vastas: „Paber — paber!“

„Tõepoolest,“ ütles Beaumanoir, „see on tunnistus! Nõiduse õnnetu ohver ei saa muud öeldud, kui aga nimetab seda saatuslikku paberit, millele on nähtavasti kirjutatud see nõiasõna, mia teda oma võimuses hoiab.“

Aga Rebekka andis Bois-Guilberti sõnadele teise tähenduse ja heitis pilgu pärgamenditükile, mis temale esiti pihku pistetud, lugedes sealt sõnad, mis araabia keeli kirjutatud: nõua võitlejat! Bois-Guilberti sõnadele järgnev kõnekõmin andis Rebekkale aega lugemiseks ja paberitüki hävitamiseks, ilma et teda oleks tähele pandud. Kui kõnelemine vaikus, rääkis suurmeister:

„Rebekka, sellelt õnnetult rüütlist ei või teie mingit tunnistust oma kasuks saada, sest nagu näha, on vaenlane tema hinges liiga vägev. On sul midagi muud öelda?“

„On veel üks võimalus oma elu päästa,“ ütles Rebekka, „ja seda isegi teie metsikute seaduste maksvusel. Minu elu on vilets olnud, aga ometi ei taha ma seda Jumala andi kaotada, kuni mul leidub veel ükski abinõu tema alalhoidmiseks. Mina tõrjun süüdistuse tagasi ja kinnitan oma süütust ning ütlen, et süüdistus on vale. Mina nõuan, et mu sõnade tõsisust Jumala proovivõitluses järele katsutaks, milles minu asemel ilmub mu võitleja.“

„Ja kes tahaks piigi pihku võtta nõia pärast, Rebekka?“ vastas suurmeister, „kes tahab juuditüdruku võitlejaks hakata?“

„Jumal saadab mulle võitleja,“ ütles Rebekka; „võimatu, et vanal heal, võõrussõbralisel, suurmeelsel ja vabal Inglis-

maal, kus nii paljud mehed oma elu jätavad au pärast, ühtegi ei leidu, kes oleks valmis võitlema õiguse eest. Kuid sellest on küll, et ma Jumala kohut nõuan — siin on mu pant!“

Ta võttis oma tikitud kinda käest ja viskas selle lihtsuse ja auväärilikkuse ilmel näos suurmeistri ette maha, mis-sugune tegu äratas üldist jahmatust ja imetlust.

Kolmekümnekaheksas peatükk.

— Siin on mu pant,
Ma äärmuseni tahan näidata
Nüüd sõdurmeelt.

Richard II.

Isegi Lucas Beaumanoiri ennast oli Rebekka välimus ja teguviis liigutanud. Loomu poolest polnud tema julm või vali inimene, aga vähesed tundmused ja kõrge, kuigi valesti mõistetud arusaamine oma kohustest ning askeediline elu olid tema südame pikkamisi kalestanud. Lisaks tuli veel tema kõrge võim ja oletatud tarvidus uskmatus ja väärope-tuste hävitamiseks, mida tema eriti oma isiklikuks kohuseks pidas. Tema näojooned kaotasid oma hariliku valjuse, kui ta selle ilusa olevuse peale vaatas, kes üksi ja sõpradeta niisuguse vaimuteravuse ja julgusega iseend kaitsis. Kaks korda lõi ta omale risti ette, nagu kahtleks ta oma südame pehmenemise põhjuse üle, kuna see muidu kõvaks jäi nagu tema mõõga teras. Lõpuks ta ütles:

„Tüdruk, kui see kaastundmus, mis minu südames tõuseb, on sinu kurja kunsti tulemus, siis peab sinu süü suur olema. Kuid ennemini tahan seda loomuliku kalduvuse arvele panna, mis leinab, et nii ilus vorm peab olema kõlvatuse anumaks. Kahetse, mu tütar, tunnista oma nõidus, pöördu oma vae-usust, haara selle püha sümboli järele ja kõik läheb hästi nii-hästi siin kui ka seal. Elades kõige kindlamate mää-ruste järele teatud õe-elu leiad sa aega palvetamiseks ja

nõutavaks kahetsuseks, mille pärast sa tulevikus kunagi kahju ei tunne. Tee seda ja sa elad. Mis on Moosese seadus sinu heaks teinud, et sa tema heaks peaksid surema?“

„See on minu isade seadus,“ ütles Rebekka; „ta anti kõues ja tormis, pilves ja tules Siinai mäel. Kui teie krist-lased olete, siis usute seda, ainult teie ütlete, see olevat tagasi võetud, aga minu õpetajad on seda mulle nõnda sele-tanud.“

„Meie kaplan astugu ette,“ ütles Beaumanoir, „ja öelgu sellele kangekaelsele tüdrukule...“

„Vabandage segamise eest,“ ütles Rebekka mahedalt; „mina olen tüdruk ja ei oska oma usku vaidluses kaitsta, kuid mina võin tema eest surra, kui see on Jumala taht-mine. Lubage teilt vastust paluda minu võitleja asjus.“

„Andke mulle tema kinnas,“ ütles Beaumanoir. „See on,“ jätkas ta peent kudet ja saledaid sõrmi vaadates, „õrn ja habras pant nii surmlikuks otstarbeks. Näed sa, Rebekka, nagu sinu õhuke ja kerge sõrmkinnas meie raske teraskinda kõrval, niisama seisad sina ise oma asjaga tempelordu vastas, sest just meie ordu oled sa oma tegudega välja kutsunud.“

„Heitke mu süütus kaalule,“ vastas Rebekka, „ja mu siid-kinnas kaalub teie raudkinda üles.“

„Nõnda siis ei tunnista sa oma süüdi ja jääd oma julge väljakutse juurde?“

„Jään selle juurde, suursugune härra,“ vastas Rebekka.

„Olgu siis nõnda taeva nimel,“ ütles suurmeister, „ja tehku Jumal tõe avalikuks!“

„Aamen,“ vastasid pretseptorid ümberringi ja see sõna kajas kogu koosoleku suust vastu.

„Vennad,“ ütles Beaumanoir, „teie mõistate, et meie oleksime väga hästi võinud sellele naisele proovivõitluse kee-lata, kuid olgugi ta juut ja uskmatu, ometi on ta võõras ja kaitseta, sellepärast hoidku Jumal, et ta mitte asjata meie seaduste pehmust ei nõuaks. Pealegi oleme meie mitte

ainult rüütli ja sõdurid, vaid ka vaimulikud ja sellepärast oleks häbi, kui me mingisugusel ettekäändel soovitud võitlust ei lubaks. Nõnda on lugu praegu. Rebekkat, Yorki Isaaki tütart, süüdistatakse mitmesuguste kahtlaste asjaolude tõttu nõidumises, mida ta tarvitanud ühe meie püha ordu suursuguse rüütli vastu, ja tema nõuab oma süütuse tõenduseks võitlust. Auväärt vennad, kellele peaksime teie arvates selle kinda võitluspandina välja andma, ühes sellega teda ka meie võitlejaks nimetades selles Jumala kohtus?”

„Brian de Bois-Guilbertile, keda asi peajasjalikult puutub,“ ütles pretseptor von Goodalricke; „ja kes võiks veel paremini teada, kuidas tõega selles asjas lugu.“

„Aga kui meie vend Brian ehk nõia võimu mõju all seisab,“ lausus suurmeister. „Meie tähendame seda ainult ettevaatuse tõttu, muidu pole meie ordu ainustki venda, kelle kätte usaldaksime parema meelega selle või mõne tähtsamagi asja kaitsmise.“

„Auväärt isa,“ vastas pretseptor von Goodalricke, „ükski nõidus ei suuda rüütli peale mõjuda, kes läheb võitlema Jumala otsuse täitmiseks.“

„Sul on õigus, vend,“ ütles suurmeister. „Albert Malvoisin, anna see võitluspant Brian de Bois-Guilbertile. Sind aga, vend,“ pöördus ta Bois-Guilberti poole, „kohustame mehiselt võidelda, kindel olles, et õigus võidab. Sinule, Rebekka, määrame meie, et sa kolmandaks päevaks omale võitleja leiaksid.“

„See on võõrale,“ vastas Rebekka, „pealegi kui see võõras on teist usku, lühike aeg, et kedagi leida, kes valmis oleks vilunud sõdur-rüütliga tema eest võitlusse astuma, mängule pannes oma elu ja au.“

„Aga meie ei või seda aega pikendada,“ ütles suurmeister; „võitlus peab sündima meie eneste juuresolekul ja mitmed tähtsad põhjused sunnivad meid juba neljandal päeval siit lahkuma.“

„Sündigu Jumala tahtmine,“ ütles Rebekka. „Mina panen oma lootuse tema peale, sest tema ees tähendab silmapilkpäästmiseks sama palju nagu terve aastasada.“

„Seda ütlesid sa hästi, tüdruk,“ lausus suurmeister, „kuid väga hästi tunne meiega seda, kes võib enda valgusingliks muuta. Vaja veel kohane võitluspaik leida ja kui see Jumala tahtmine, siis ka paik kohtuotsuse täitmiseks. Kus on selle maja pretseptor?“

Albert Malvoisin, kes alles Rebekka kinnast käes hoidis, rääkis Bois-Guilbertiga väga tõsiselt, kuid vaikselt häälel.

„Kuidas,“ küsis suurmeister, „kas tema ei taha panti vastu võtta?“

„Tema võtab — ongi juba võtnud, kõrgealine isa,“ ütles Malvoisin, peites kinnast oma mantli alla. „Ja mis võitluspaigasse puutub, siis on selleks kõige kohasem Saint George turniiriplats, kus sõjalisi harjutusi tehakse.“

„Hea küll,“ ütles suurmeister. „Rebekka, sinna turniiriplatsile pead sa oma võitleja muretsema ja kui tema mitte ei ilmu või kui tema Jumala otsust mööda võidetakse, siis sured sa nõia surma, nagu meie seda määranud. Kirjutage see meie otsus üles ja lugege ta valjusti ette, et keegi end ei võiks mitteteadmise vabandada.“

Üks kaplan, kes täitis kirjutaja kohuseid, kandis otsuse kohe määratu suurde raamatusse, milles leidsid tempelrüütlike pühalikkude koosolekute otsused, ja kui ta kirjutamise lõpetanud, loeti suurmeistri otsus valjusti ette, misjuures ta kohe prantsuse keelest ka saksi keelde tõlgiti, järgmiselt:

„Juuditüdruk Rebekka, Yorki Isaaki tütar, keda süüdistatakse nõiduses, võrgutamises ja muus hukkamõistetavais asjus, mida ta tarvitusele võtnud ühe püha Siioni tempelordu rüütli vastu, eitab oma süüdi, öeldes, et tänapäev tema vastu tõstatatud süüdistus on vale, jumalakartmata ja ebaõiglane ning kuna tema oma sugu tõttu ise ei saa võitlusse astuda, siis lubab tema enda asemele võitleja muretsema, kes tema asja eest hea peab seisama, täites tema rüütellikku kohust kõigis asjus ja nende sõjariistadega, nagu seda pandi andmise tõttu tekkinud võitlus nõuab — tema omal kulul ja hädaohul. Selleks andiski ta oma pandi. Ja kuna see pant suursuguse lordi ja rüütli, Brian de Bois-Guilberti kätte usaldati, kes on

„Ole julge, vend,“ ütles arst. „Sina võid ju natsareenlastega kaubelda nagu see, kelle võimuses on ülekohtune mammon, ja võid sellega enda iga karistuse vastu kindlustada: tema valitseb nende õelate inimeste meelte üle, nagu teinud seda vägeva Saalomoni pitser kurjade vaimudega. Aga mis vilets vigane sealt oma karkudel tuleb, kes nähtavasti minuga tahaks kõnelda? Sõber,“ pöördus arst Snelli poja Higgi poole, „oma abi ma sulle ei keela, kuid kerjustele teel ei anna ma pennigi. Hoi a eest! On sul jooksva jalus? Siis lase käed enda ülespidamiseks töötada. Ja kuigi sa ei kõlba väledaks postikandjaks, hoolsaks karjaseks, sõjameheks või kiire isanda teendriks, siis leidub sinu tarvis ometi muud tegevust. Mis on, vend?“ küsis ta Isaaki poole pöördudes, kes oli pilgu Higgi toodud kirjatähele heitnud ja sügaval ohkel surnuna hobueesli seljast maha langes, kus ta natukeseks ajaks meelemärkuseta lamama jäi.

Rabi astus suures ärevuses sadulast maha ja võttis kõik käepärast olevad abinõud tarvitusele, et oma kaaslast elustada. Ta otsis taskust verelaskmis-aparaati ja mõtles seda tarvitada, kui tema seltsimees äkki iseenesest meelemärkusele tuli, oma kollase mütsi peast kiskus ja tolmu oma hallidele juustele riputas. Arst oli alguses valmis seda tegu hullumeelsuse arvele panema ning mõtles oma esialgset kavatsust teostada. Kuid Isaak tõendas talle peagi vastupidist.

„Minu murelaps,“ ta lausus, „väga hästi oleks võinud sinu nimi Rebekka asemel Benoni olla! Miks peab sinu surm minu hallid juuksed hauda saatma ja miks pean surses oma südame kibeduses needma Jumala?“

„Vend,“ ütles rabi suures üllatuses, „sa oled isa Iisraelis ja räägid nüisuguseid sõnu? Ma usun kindlasti, et sinu maja laps elab alles?“

„Ta elab,“ vastas Isaak, „aga nagu elas lõvikoopas Taa-niel, keda nimetati Belteshazzariks. Tema on nende Beliali meeste käes vangis ja nemad tahavad tema kallal oma kurjust rahuldada, ilma et armu annaksid tema noorusele või

tema kenale välimusele. O! tema oli minu hallidele lokkidele nagu roheliste palmide kroon ja nüüd peab ta öövarjul närtsima nagu Joonase kõrvits! Minu armas laps! Minu vana ea laps! Oh Rebekka, minu Raheli tütar! Surmarvarjud piiravad sind.“

„Loe kiri läbi,“ ütles rabi, „ehk leiame kuidagi mõne pääsetee.“

„Loe sina, vend,“ vastas Isaak, „sest minu silmad on kui veeallikad.“

Arst luges oma emakeeles järgmised read:

„Isaakile, Adonikami pojale, keda paganad nimetavad Yorki Isaakiks, olgu rahu ja töotuse õnnistus! Isa, ma olen surma mõistetud selle pärast, millest mul omal pole aimu — nõiduse pärast. Isa, kui võiks leida tugeva mehe, kes valmis oleks minu eest võitlema mõõga ja piigiga, nagu natsareenlastel viisiks, Templestowe turniiriplatsil tänasest arvatud kolmandal päeval, siis annab ehk Jumal temale võimu süütuse ja selle kaitsmiseks, kellel pole kuskilt abi loota. Kui aga see pole võimalik, siis lase meie rahva tütreid mind leinata, nagu surnut ja nagu metslooma, keda tabanud jahimees, või nagu lille, mida löiganud viljakorjaja sirp. Sellepärast, vaata, mis sa võid teha ja kas sa mind saad päästa. Üks natsareenlane oleks küll valmis minu eest sõjariistu kandma, nimelt Wilfred, Cedricu poeg, keda paganad nimetavad Ivanhoeks. Aga vaevalt suudab ta veel raudriide raskusele vastu panna. Selle peale vaatamata, saada temale sõna, isa, sest temal on oma rahva tugevate seas hea kuulsus ja kuna meie üheskoos vangis olime, siis leiab tema ehk kedagi, kes oleks valmis minu eest võitlema. Ja ütle temale, nimelt temale, nimelt Wilfredile, Cedricu pojale, et Rebekka elab alles ja kuigi ta peaks surema, siis sureb ta täiesti süütuna selles, mis talle ette heidetakse. Ja kui see peaks olema Jumala tahtmine, et sa oma tütrest ilma jääd, siis ära viibi enam siin julmuse ja verevalamise maal, vaid mine Cordovasse, kus sinu vend julgesti elab trooni varjul, nimelt saratseenlase Boabdili juures, sest mooramaa-meeste julmus

Iisraeli laste vastu on palju väiksem kui Inglismaa natsareenlaste oma.“

Lugemise ajal valitses Isaak enda üle ja algas alles pärast seda jällegi oma idamaalisi kurbusavaldusi, käristades oma riideid, riputades omale tolmu pähe ja hüüdes: „Mu tütar! Mu tütar! Liha mu lihast ja luu minu luust!“

„Võta oma julgus kokku,“ ütles rabi, „sest see kurvas-tamine ei aita midagi. Pane vöö oma vööle ja otsi see Cedricu poeg Wilfred üles. Ehk võib ta sind aidata kas nõu või jõuga, sest noormees on Richardi, natsareenlaste nimetuse järele Lõvisüda, armualune ja sõnumed näivad kindlad olevat, et see on kodumaale tagasi tulnud. Võimalik, et Wilfred temalt kirja saab, mis neid vereinimesi, kes oma nimega templit rüvetavad, keelab oma jumalakartmata tegusid edasi tegemast.“

„Mina otsin ta üles,“ ütles Isaak, „sest tema on hea noormees ja temal on Juuda vangipõlve vastu kaastundmust. Aga tema ise ei või sõjariistu kanda ja kus oleks mõni teine kristlane, kes läheks võitlusse Siioni pärast?“

„Sa räägid nagu mees, kes paganaid ei tunne,“ ütles rabi. „Kullaga ostad sa nende vaprust, nagu oled ostnud iseenda julgeolekugi. Ole julge ja mine otsi see Wilfred von Ivanhoe üles. Ka mina lähen ja talitan, sest oleks suur patt sind sinu hädas maha jätta. Mina ruttan Yorki linna, kus on koos nii mõnigi tugev mees ja sõdur, ja ära karda, küllap ma juba kedagi leiian, kes valmis on sinu tütre eest võitlema, sest kuld on nende Jumal ja varanduse eest pandivad nad niihästi maad kui ka elu. Tahad sa need lubadused täita, vend, mis ma sinu nimel teen?“

„Kindlasti, vend,“ ütles Isaak, „ja kiidetud olgu Jumal, et ta mulle mu hädas trööstija saatnud. Siiski, ära täida nende nõudmist jala pealt, sest küllap sa näed, et sel neetud rahval on viisiks naelu nõuda ja untsidega rahulduda. Kuid tee nagu sa näed, sest mina olen selles asjas arust ära, ja mis annaks mulle kõik mu kuld, kui hukkuks mu armas laps.“

„Ela hästi,“ ütles arst, „ja sündigu sulle, nagu su süda soovib.“

Nad kaelustasid teineteist ja läksid igaüks oma teed. Vigane talupoeg vahtis natuke aega neile järele.

„Neid juudikoeri küll!“ ütles ta. „Nad panevad mind vabameest nii vähe tähele, nagu oleksin mõni ori, türklane või nende eneste taoline ümberlõigatud heebrealane! Nad oleksid võinud mulle ometi paar hõbetükkigi visata. Ma polnud ometi kohustatud neile neid varesejalgu tooma, liiatigi kus mind ära võis teha, nagu nii mõnigi mulle ütles. Ja mis aitab see kuldtükk, mille see tüdruk mulle andis, kui preester mind lähemal pihtil sellepärast piinab ja ma oma pattude lunastuseks kaks kord rohkem pean maksma, kuna mind peale kauba veel kogu eluaja juudi lendavaks postiks hüütakse. Usun, et ma tõepoolest olin ära tehtud, kui ma selle juuditüdruku läheduses seisin! Kuid nõnda sündis kõigi juutide ja paganatega, kes tema ligi juhtusid, ükski ei võinud vastu panna, kui tema midagi nõudis, ja veel praegugi, kui tema peale mõtlen, annaksin tema elu päästmiseks kabjad ja karvad!“

Kolmekümneüheksas peatükk.

Oh neitsi, sul vali ja armuta meel,
Niisamuti uhke mu rind.

Seward.

Oma protsessipäeva videvikul kuulis Rebekka oma vangikambri uktsel tasast koputamist. Sellegi pärast ei lasknud ta end oma määratud õhtupalves mitte segada, mis lõppes järgmise hümniga:

Kui valit rahvas Iisrael
Kord orjapõlvest põgenes,
Siis Issand Jumal nende eel
Läks suitsu-, tulesamba sees.
Ta päeval suitsusambana

Käis juhiks imestaval maal
Ja kõrves tuleleegina
Ta helkis neile öisel a'al.

Laul püha taeva ulatas,
Trumm, kurin saatis põrinal,
Ja Juuda naine leelutas,
Papp, sõdur laulis mürinal.
Me vaenlastel nüüd kartus läind
Ja mahajäetult rändame,
Me pole Sinu teedel käind
Ja asjata Sind hüüame.

Ent praegu veelgi salajas
On Jumal; tema hoolas silm
Meid pilvena on varjamas,
Kui ümbritseb meid petlik ilm.
Ning ah! kui vari, tormihood
Me rahva rada katavad,
Siis sinu helded armuvood
Kui leek ja tuli saadavad.

Me kandle saagiks Baabelil,
Türannid irvitavad neid,
Ei ohvrisuitsu altaril,
Trumm, kurin, sarv meil tummaks jäid.
Ei kitseveri, ütlid sa,
Ei talle liha lepita,
Vaid puhta inimhingega
Võid oma patud lunasta.

Kui Rebekka vaga laulu toonid vaikusse surid, kordus koputus uksele uuesti. „Sisse,“ ütles neiu, „kui oled sõber, ja kui oled vaenlane, siis pole mul võimalust sinu sisseastumist takistada.“

„Mina olen,“ ütles Brian de Bois-Guilbert tuppa astudes, „kas sõber või vaenlane, Rebekka, nagu meie läbirääkimisest järgneb.“

Hirmunult põrkas Rebekka kaugemasse nurka selle mehe ees, kelle piiramata kirge ta pidas oma õnnetuse põhjuseks, otsustades viimase võimaluseni taganeda, kuid peale seda ka kindlasti enda kaitseks välja astuda. Ta omandas mitte

väljakutsuva, vaid kindla seisaku, nagu see, kes kallaletungimist ei provotseeri, kuid kes ometi valmis on kõige jõuga teda tagasi tõrjuma, kui see ometi peaks sündima.

„Teil pole mingit põhjust mind karta, Rebekka,“ ütles tempelrüütel, „või õigemini — vähemalt praegu pole teil selleks põhjust.“

„Mina ei karda ju teid, härra rüütel,“ vastas Rebekka, kuigi tema kiire hingamine vastolus seisis tema sõnade kangelaslikkusega; „minu usk on kindel ja mina ei karda teid mitte.“

„Teil pole selleks põhjustki,“ ütles Bois-Guilbert tõsiselt; „minu endise hullumeelse kire pärast ei tarvitse teil hirmuda. Ka on vahid lähedal, kelle üle minul puudub võim. Nemad peavad su surma saatma, Rebekka, kuid nad ei luba, et sind teotataks, kuigi seda tahaksin teha mina oma hullumeelsuses, sest hullumeelsus oleks nüisugune tegu.“

„Taevale tänu,“ ütles juuditüdruk, „surm on mu kartustest kõige väiksem siin kurjuse koopas.“

„Jah,“ ütles tempelrüütel, „surmamõttega harjuvad julged hinged kergesti, kui oodatav surm on järsk ja avalik. Piigipiste ja mõõgahoop tähendaksid mulle vähe; niisamuti ei tee teile hirmu hüpe peadpööravast kõrgusest või pisteoda löök, kui seda võrrelda häbiga. Pane tähele, ütlen ma, võib-olla pole minu arusaamine aust vähem fantastiline kui sinu oma ja meie mõlemad oskame tema eest surra.“

„Õnnetu mees,“ ütles juut, „siis oled sa ehk sunnitud oma elu mängule panema põhimõtete pärast, mille paikapidavust sinu kaine mõistus ei saa tunnustada? Nõnda ei vaheta sa oma varandusi igatahes mitte eluleiva vastu, kuid minuga on lugu teisiti. Sinu otsus võib kõikuda inim-arvamiste metsikul ja muutlikel voogudel, kuid minu oma on ankrus aastasadade kaljul.“

„Tasa, tüdruk,“ vastas tempelrüütel, „niisugused sõnad aitavad praegu vähe. Sina ei ole määratud surema äkki ja kergesti, nagu seda valib omale viletsus ja soovib meeheide, vaid pikkamisi, valus piineldes, nagu seda inimeste

saanalik silmakirjalikkus kohaseks peab neile, keda süüdistatakse sinule etteheidetud kuritöös.“

„Ja kui see peaks minu saatus olema,“ ütles Rebekka, „kes on siis selle põhjuseks? Kindlasti ainult see, kes mu toore isikliku põhjuse pärast siia tõi ja kes nüüd mingisugusel tundmata eesmärgil püüab mind tabanud viletsat saastust liialdada.“

„Ära arva,“ ütles tempelrüütel, „et ma sinu olen nende kätte annud, hea meelega kaitseksin sind selle hädaohu vastu iseoma rinnaga, nagu ma tegin seda juba, varjates sind noolte eest, mis muidu tingimata sind oleksid tabanud.“

„Kui sinul oleks eesmärgiks olnud aus süütu kaitsmine,“ ütles Rebekka, „siis oleksin ma sind selle hoole eest tänanud, aga nüüd oled sa oma teenust nii sagedasti toonitanud, et ma võin öelda: minu elu pole tema päästmise eest nõutava tasuga võrreldes midagi väärt.“

„Jätke oma etteheited, Rebekka,“ ütles tempelrüütel; „mul on omalgi küllalt põhjust kurvastuseks ja ei taha, et sinu etteheited seda veel suurendaksid.“

„Mis on siis sinu eesmärk, härra rüütel?“ küsis juut. „Ütle lühidalt. Tahad sa midagi muud, kui seda viletsust vaadelda, mida sa ise loonud, siis lase mind teada ja jäta mind, ole hea, peale seda üksinda. Samm aja ja igaviku vahel on lühike, kuid hirmus ja mul on ainult mõned silmapilgud tema vastu valmistumiseks.“

„Ma näen, Rebekka,“ ütles Bois-Guilbert, „et sa ikka veel süükoorma oma õnnetuse pärast minu kaela veeretad, kuna aga mina selle õnnetuse hea meelega oleksin kõrvaldanud.“

„Härra rüütel,“ ütles Rebekka, „ma ei tahaks etteheiteid teha, aga mis on kindlam, kui et minu surma põhjuseks on sinu taltsutamata kirg.“

„Teie eksite, eksite,“ ütles tempelrüütel ruttu, „kui te mind selles süüdistate, mida mina ei suutnud ette näha ega ka ära hoida. Oleksin mina ometi võinud selle taaditudikese tulekut aimata, kes hullumeelse vaprase tubinguil ja askeedi-

liste enesepiinamiste kiituse tõttu narride poolt praegu kõrgemale on tõusnud oma väärtusest, kainest mõistusest, minust ja sajast teisest meie orduvennast, kelle mõtted ja tundmused on vabad neist tõntsist ja fantastilisist eelarvamisist, mis on tema veendumuste ja tegude põhjuseks!“

„Ja ometi,“ ütles Rebekka, „mõistsite teie ühes teistega minu peale kohut, minu peale, keda teadsite olevat täiesti süütu, ja lasksite mu hukka mõista ja kui ma õieti mõistsin, peate teie oma sõjariistadega minu süüdi tõendama ja minu karistust kindlustama.“

„Kannatust, tüdruk,“ ütles tempelrüütel. „Ükski rahvas ei tea paremini kui sinu oma, et pead end aja järele seadma ja nõnda oma laeva juhtima, et isegi vastutuulest tulu saada.“

„Kahetsemisväärt olgu see tund,“ ütles Rebekka, „mis õpetas Iisraeli nõnda talitama! Aga hädad painutavad südame, nagu teeb tuli seda kõva terasega, ja need, kes pole enam iseenda valitsejad ega iseoma riigi vabad kodanikud, peavad küürutama võõraste ees. See on meie vanne, härra rüütel, mida oleme kahtlemata teeninud iseeneste ja oma isade üleastumistega. Aga teie, kes te oma vabadusega kui sünniõigusega uhkustate, kui palju madalamale peate küll teie olema langenud, kummardudes teiste eelarvamiste ees iseoma tõekspidede vastu!“

„Teie sõnad on kibedad, Rebekka,“ ütles Bois-Guilbert, käies kärsitult mööda tuba, „aga mina ei tulnud selleks siia, et teiega etteheiteid vahetada. Tea, et Bois-Guilbert ei tagane ühegi mehe ees, kuigi ta asjaolude sunnil ajuti oma valitud teelt kõrvale kaldub. Tema tahtmine on kui mäe-oja, mille kalju võib pisut teelt kallutada, kuid mida ei suuda takistada mereni jõudmast. Kirjataht, mis teile nõu andis võitlejat nõuda, ei võinud ju ometi kelleltki muult olla kui aga Bois-Guilbertilt. Kelles muus oleksite võinud teie seda-võrt huvi äratada?“

„See on ainult lühike surma edasilükkamine,“ ütles Rebekka, „millest mul vähe kasu. Oli see kõik, mis sa võisid

teha inimese heaks, kellele sa mure kuhjanud ja kelle sa viinud haua äärelle?"

„Ei, tüdruk,“ ütles Bois-Guilbert, „see polnud kõik, mis ma kavatsesin. Kui mitte see fanaatiline taaditudike ja see narr Goodalricke asjasse poleks seganud, kes tempelrüütlina näib tahtvat mõelda ja otsustada harilikkude inimseaduste põhjal, siis oleksid kaitsja kohused usaldatud mitte pretseptori, vaid mõne lihtsa orduvenna hooleks. Ning siis oleksin mina ise — sest niisugune oli minu kavatsus — pasuna puhumise peale võitlusväljale ilmunud, muidugi rändava rüütlina riietatud, kes otsib juhust oma kilbi ja oda proovimiseks. Ja kuigi Beaumanoir mitte ühe, vaid kaks, kolm siinviibivat rüütlit võitlejaks oleks valinud, ometi oleksin ma nad ainukese odaga kõik sadulast paisanud. Nõnda oleks sinu süütus, Rebekka, olnud tõendatud ning võidu eest tasu määramise oleksin usaldanud sinu tänulikkuse hooleks.“

„See on ainult tühine suurustamine,“ ütles Rebekka, „kiitlemine sellega, mis te oleksite teinud, kui mitte teisiti talitamine poleks kohasem tundunud. Teie võtsite mu kinda vastu ja minu võitleja, kui minusugune mahajäetud olevus üldse kedagi võib leida, peab võitlusväljal teie odale vastu astuma, ja ometi püüate end minu sõbraks ja kaitsjaks teha!“

„Sinu sõber ja kaitsja,“ ütles tempelrüütel tõsiselt, „tahan ma ikkagi olla, kuid pane tähele, missuguse hädaohu ähvardusel ja oma au mängule panemisega see võib sündida; sellepärast ära laida mind, kui ma enne seda oma tingimused esitan, kus ma juuditüdruku eest kõigega riskeerin, mis mulle kallis.“

„Räägi,“ ütles Rebekka, „ma ei mõista sind.“

„Hea küll siis,“ ütles Bois-Guilbert, „mina tahan teiega sama otsekoheselt rääkida, nagu teeb seda pihtilaps oma pihti-isaga. Rebekka, kui ma võitlusväljale ei ilmu, siis kaotan oma au ja seisuse, kaotan selle, millega hingab mu rind, kaotan oma vendade austuse ja lootuse, ükskord sellele kõrgele paigale tõusta, kus asub praegu vagatseja taaditudike Lucas de Beaumanoir, paigale, mida mina hoopis teisiti

tarvitaksin kui tema. Niisugune on kindlasti mu saatus, kui ma sõjariistus sinu kaitsja vastu ei ilmu. Neetud olgu von Goodalricke, kes mulle selle lõksu seadis, ja kahekordselt neetud olgu Albert de Malvoisin, et ta mind takistas seda kinnast ebausklikule tudikesele näkku viskamast, kes võis pealt kuulata nii pööraseid süüdistusi sinusuguse kõrgemeelse ja kena olevuse vastu.“

„Milleks need suured sõnad ja meelitused?“ vastas Rebekka. „Sul oli valida süütu naisterahva verevalamise ja iseoma maiste lootuste ning maise seisukorra vahel. Milleks neid veel segi ajada? Sina oled juba valinud.“

„Ei, Rebekka,“ ütles rüütel pehmemal toonil ja nihkus talle lähemale, „mina pole veel mitte valinud. Ei, pane tähele, mis ma ütlen, sina pead valima. Ilmun ma võitlusväljale, siis pean ma oma nime ja sõjariistade au kaitsma; ja teen ma juba kord seda, sured sina tuleleegis, ilmugu sulle võitleja või mitte, sest pole ju olemas ainustki rüütlit peale Richard Lõvisüda või tema armualuse von Ivanhoe, kes võiks minuga tagajärjekalt võidelda. Ivanhoe, nagu sa väga hästi tead, ei suuda praegu raudriiet kanda ja Richard on võõral maal vangis. Nõnda siis — ilmun ma, siis sured sina, olgugi et su kenadused võiksid mõne tulipea sinu kaitses võitlusväljale kihutada.“

„Ja mis aitab selle tõsiasja nii sage kordamine?“ ütles Rebekka.

„Palju,“ vastas tempelrüütel, „sest sina pead õppima oma saatust mitmekülgselt vaatlema.“

„Hea küll, siis, pööra lehel teine külg,“ ütles Rebekka, „ja lase mind ka seda vaadata.“

„Kui mina ilmun sinna saatuslikule võitlusväljale,“ ütles Bois-Guilbert, „siis saab sinule osaks pikaldane ja hirmus surm, mille piin on teise ilma piinade sarnane. Aga kui ma mitte ei ilmu, siis olen ma häbistatud rüütel, kes oma au kaotanud ja keda süüdistatakse ühenduses uskmatute ja nõidadega. Kuulus nimi, mis minu läbi veel kõrgemale tõusnud, muutub häbiks ja naeruks. Ma kaotan oma kuulsuse,

kaotan oma au, kaotan lootuse suuruse peale, mida saavutavad keisridki harva. Ma ohverdan vägeva auahnuse, ma hävitan plaanid, mis olid kõrged, nagu need mäed, mille kohta paganad ütlevad, et sealt olnud kord võimalik peaaegu taeva pääseda, ning ometi, Rebekka,“ jätkas ta tema jalge ette langedes, „kogu selle suuruse ma ohverdaksin, kogu sellest kuulsusest ma loobuksin, ütleksin enda lahti sellest võimust, kus ta on peaaegu juba käega haarata, kui sa ainult tahaksid öelda: Bois-Guilbert, mina võtan su oma armastajaks vastu.“

„Ärge mõelge niisuguse rumaluse peale, härra rüütel,“ vastas Rebekka, „vaid rutake asevalitseja, kuninganna-ema ja prints Johanni juurde, võimatu oleks, et nemad Inglise krooni au kaitstes teie suurmeistri talitamist lubaksid. Nõnda muretseksite mulle kaitset ilma enda poolt ohvri toomiseta või ilma et enesele õiguse omandaksite minult tasu nõuda.“

„Nendega ei kauple ma mitte,“ ütles rüütel ikka veel neiu kleidist kinni hoides, „ainult sinuga ma räägin. Ja mis võiks sinu valikut takistada? Mõtles ometi, oleksin ma kas või mõni kurivaim, veel halvem on surm ning just surm on minu võistleja.“

„Neid halbusi ma ei kaalu,“ ütles Rebekka, kes küll kartis rüütli ärritada, kuid siiski valmis polnud tema kirele järele andma, isegi mitte sellekohast nägu näitama. „Ole ometi mees, ole kristlane! Kui sinu usk sinult tõepoolest nõuab halastust, millest räägib rohkem teie keel kui teod, siis päästa mind sellest hirmsast surmast, ilma et selle eest tasu nõuaksid, mis muudaks sinu teo lihtsaks vahetuskaubaks.“

„Ei, tüdruk!“ ütles uhke tempelrüütel üles karates, „sinna maale ei pea sa mind mitte viima. Kui mina oma praegusest kuulsusest ja tulevases auahnusest pean loobuma, siis teen ma seda ainult sinu pärast ning üheskoos peame siis ka põgenema. Kuula mind, Rebekka,“ rääkis ta jällegi pehmemdatud toonil: „Inglismaa, Euroopa — see pole veel kogu ilm. Leidub veel maid, kus meie võiksime teotseda ning kus ruumi leiduks isegi minu auahnusele. Meie läheme Pa-

lestiinsasse, kus Konrad, markii von Montserrat on minu sõber, kes tühistest eelarvamistest samuti vaba nagu minagi. Enneni liitume Saladiniga, kui kannatame nende vagatsete irvitamist, keda meie vihkame. Mina loon uued teed suuruseks,“ rääkis ta, astudes pikil sammel läbi toa. „Euroopa peab selle valju astumist kuulma, kelle ta oma poegade juurest peletas! Mitte need miljonid, keda Euroopa siit ristisõitjatena välja saadab tappa, ei või Palestiina kaitsmiseks palju teha, mitte paljude tuhandete saratseenide mõõgad ei suuda nii sügavale selle maa sisse lüüa, mille pärast võitlevad rahvad, kui minu ja mu ametivendade tugevus ning kavalus, kes selle vana vagatsete kiuste minuga liituvad kurjas ja heas. Sina saad kuningannaks, Rebekka, Karmeli mäele asetame selle trooni, mille mina sinule võidan, ja mina vahetan oma ammuigatsetud ametikepi kuninga valitsuskepi vastu!“

„Unistus,“ ütles Rebekka, „tühine öine nägemus, mis isegi siis, kui ta oleks reaalne, minu meeli ei erutaks. Küllalt juba sellest, et ma sinu loodetavat võimu ei taha jagada. Ka ei vaata ma nii kergesti usu ja isamaa-armastuse peale, et ma võiksin seda austada, kes on valmis need köidikud endast heitma ja loobuma ordust, kelle vannutatud liikmeks ta on, kire pärast, mis on süttinud võõra rahva tütre vastu. Ära määra minu vabastuseks hinda, härra rüütel, ära müüta suuremeelist tegu, kaitse rõhutuid halastusest, mitte aga oma kasu ootel. Mine Inglismaa trooni juurde, Richard võtab tingimata minu kaebust nende julmade inimeste vastu kuulda.“

„Ei kunagi lähe ma sinna, Rebekka!“ ütles tempelrüütel ägedalt. „Kui ma oma ordust loobun, siis teen seda ainult sinu pärast. Auahnus jääb ikkagi minu omaks, kuigi teie mu armastuse tagasi lükkate; mõlemist ei taha ma ilma jääda. Richardi ees kummarduda? — sellelt uhkelt südameilt midagi paluda? Ei kunagi, Rebekka, heida ma iseendas tempelordut selle mehe jalge ette. Ma võin ordust loobuda, mitte aga teda alandada või ära anda.“

„Siis olgu Jumal mulle armuline,“ ütles Rebekka, „sest inimestelt pole enam abi loota!“

„Nõnda see on,“ ütles tempelrüütel, „sest nii uhke kui sa ka oled, aga minus oled sa omale paraja vastase leidnud. Kui mina kord juba oma odaga võitlusväljale ilmun, siis ära mõtle, et mingi inimlik arvamine võiks mind takistada oma jõudu näitamast. Ja mõtle siis oma saatuse peale: surra koledat surma nagu kõige halvem kurjategija — olla hävitatud nilpavaist tuleleekidest — jällegi laiali pillatud saada elementidesse, millest sinu imeline vorm nii saladuslikult koostatud — mitte midagi ei pea sinu ilusast kujust järele jääma, mille kohta võidaks liigutatult öelda, et see on kord elanud ja liikunud! Rebekka, ükski naine ei suuda niisugusele tulevikule silma vaadata ja sina võtad mind tingimata kuulda.“

„Bois-Guilbert,“ vastas juuditüdruk, „sa ei tunne naise südant või sa oled ainult nendega kokku puutunud, kes oma paremad tundmused kaotanud. Kinnitan sulle, uhke tempelrüütel, et ka kõige metsikumais lahinguis pole sa rohkem oma kiidetud vaprust ilmutanud, kui on seda teinud naine või kui nõuab seda armastus ja kohused. Minagi olen naine, kes õrnusega harjunud, loomu poolest pelglik ja tundlik valude vastu, aga kui me kord astume oma saatuslikule võitlusväljale, sina võitlema, mina kannatama, siis olen ma kindel, et minu julgus tõuseb kõrgemale sinu omast. Ela hästi, enam ei kuluta ma sinuga sõnu! Aega, mis maa peal jäänud elada Jakobi tütrele, peab teisiti kulutama: tema peab trööstijat otsima, kes küll näo varjanud oma rahva eest, kuid kes kunagi ei sule oma kuulmeid selle hüüde ees, kes otsib teda tões ja vaimus.“

„Nõnda siis lahkume?“ ütles rüütel üürikese aja pärast. „Oleks ometi taevas annud, et me kunagi teineteist poleks kohanud või et sina oleksid olnud suurest soost ning usu poolest kristlane! Ei, taeva nimel, kui ma sind vaatan ja selle peale mõtlen, kus ja kuidas me jällegi peame kokku saama, siis sooviksin olla üks sinu alandatud rahva poegadest; sooviksin oda ja kilbi asemel ainult veksleid ja seekleid puutada, sooviksin kummarduda iga väikese ülimume

ees, kuna minu pilk oleks kohutav ainult võlglastele. Seda kõike sooviksin ma, Rebekka, et aga elus sinu läheduses olla ja sellest osast pääseda, mis mul on sinu surmas.“

„Sa kirjeldad juute niisugustena, nagu sinutaoliste tagakiusamine nad teinud. Taeva viha on nad kodumaalt laiali pillanud, ainult usinus, mida neilt pole veel võetud, on neile tee avanud mõjaks ja võimuks. Loe Jumala rahva vana ajalugu ja ütle mulle siis, kas need, kelle läbi Jehoova niisugused imeteod rahvaste keskel tegi, on ainult viletsad liigkasu-võtjad? Ja tea, uhke rüütel, meie seas leiduvad nimed, mille kõrval teie kiidetud põhjamaa ülimumed on kui kõrviits seedripuu kõrval, nimed, mis ulatuvad sinnamaale tagasi, kus jumalik halastus ise alles keerubite vahel asus, ja mis tuletavad oma hiilguse mitte mõnest maisest vürstist, vaid sest kohutavast häälest, mis kogus nende esi-isad kord Jumala palge ette. Niisugused olid Jakobi suguvõsa vürstid.“

Puna tõusis Rebekkal palge, kui ta oma rahva endist hiilgust ülistas, aga ta kahvatas peagi, kui ta ohtes juurde lisas: „Niisugused olid Juuda vürstid, aga neid ei ole enam! Nad tallati nagu niidetud rohi ja segati teetolmuga. Aga nende seas leidub veel niisuguseid, kes oma kõrgele suguvõsale häbi ei tee, ja üks neist on Adonikami poja Isaaki tütar. Ela hästi! Ma ei kadesta sinu verega võidetud au, ma ei kadesta sinu barbarlikku põlvnemist põhjamaa paganaist, ma ei kadesta sind ka sinu usu pärast, mis on alati sul suus, kuid mida ei leidu sinu südames ega tegudes.“

„Taeva nimel, mind valdab mingisugune nõiavõim,“ ütles Bois-Guilbert. „Peaaegu olen valmis uskuma, mida rääkis see rumal tudike, ja sinust lahkumine on sedavõrt raske, et temas leidub midagi ebaloomulikku. Kena olevus,“ ütles ta suure aupakkumisega neiule lähenedes, „sa oled nii noor, nii ilus ja julge! Ja ometi saadetakse sind surma, teotavalt ja piinavalt. Kes ei nutaks sind mitte taga? Pisar, mis võõras olnud minu silmale kahekümne aasta jooksul, veereb sind vaadates. Kuid see peab sündima, miski ei või sinu elu päästa. Sina ja mina oleme ainult pimedad tööriistad

saatuse käes, mis meid edasi kihutab nagu kaht laeva, kuni nad tormis kokku põrkavad ja hukkuvad. Anna mulle andeks siis ja lase meid vähemalt sõpradena lahkudagi. Asjata olen sinu otsuse peale tormi joosnud ja minugi oma seisab kõikumata nagu saatuse paratamata seadused.“

„Nõnda koormavad inimesed iseoma metsikute kirgede tulemustega saatust,“ ütles Rebekka. „Aga mina annan sulle andeks, Bois-Guilbert, kuigi oled minu maise surma algataja. Sinu võimsas meeles leidub ka suursugusemaid asju, kuigi ta sarnaneb laisa aiaga: lokkab umbrohi, mis lämmatab kena ja terve õilme.“

„Jah,“ ütles rüütel, „mina olen, nagu sa ütled, Rebekka — taltsutamata, metsik ja uhke keset tühiste narride ja kalvalate vagatsejate summa, kelle keskel ma oma tugevusega omandanud silmapaistva paiga. Noorest põlvest saadik olen olnud lahingute laps, kõrge oma püüetes ja püsiv ning paindumata nende poole rühkimises. Niisuguseks ma peangi jääma — uhkeks, paindumatuks ja muutumatuks, mida tahan ilmale tõendada. Aga kas annad sina mulle andeks, Rebekka?“

„Samuti nagu ohver kunagi oma timukale andeks annud.“

„Ela hästi siis,“ ütles tempelrüütel ja lahkus toast.

Preseptor Albert ootas kõrvaltoas kärsitult Bois-Guilberti tagasitulekut.

„Sa viibisid kauaks,“ ütles ta; „kärsituses ootasin sind nagu hõõguvail sütel. Mis oleks küll sündinud, kui suurmeister või tema nuuskur Konrad siia oleks tulnud? Mina oleksin pidanud oma vastutulelikkuse kallilt maksma. Kuid mis on sul viga, vend? Sinu jalg komistab, sinu pilk on must kui öö. Oled sa terve, Bois-Guilbert?“

„Jah,“ vastas tempelrüütel, „samuti nagu see vilets, kes tunni aja pärast peab surema. Kuid püha risti nimel, ei, ma pole pooltki nii terve, sest leidub nii mõnigi, kes endast elu heidab nagu kulunud riidetüki. Taeva nimel, Malvoisin, see tüdruk on tõepoolest minult mehisuse võtnud. Olen pooleldi valmis suurmeistri juurde minema ja ordut talle näkku

needma ja sellest metsikust vägivallast loobuma, mis tema mulle peale pannud.“

„Sa oled hull,“ vastas Malvoisin. „Nõnda võid sa iseenda täiesti hävitada, aga ometi ei või sa seda juuditüdrukut päästa, kellel sinu silmis nii kõrge väärtus. Beaumanoir nimetab sinu asemele kellegi teise orduvenna oma otsust kaitsma ja hukkamõistetud hukkub sama kindlasti, nagu oleksid sina sinu peale pandud kohused täitnud.“

„See on eksitus; mina võtan ise sõjariistad tema kaitsmiseks kätte,“ vastas tempelrüütel kõrgilt, „ja kui ma seda teen, siis ei leidu kogu ordus ühtegi, kes suudaks minu oda ees seista.“

„Aga sa unustad,“ ütles kaval nõuandja, „et oma hullu kavatsuse teostamiseks puudub sul aeg kui ka võimalus. Mine Lucas Beaumanoiri juurde ja ütle temale, et sa loobud oma käsukoolamise töötusest, küllap me siis näeme, kui kauaks see vägivaldne vanamees su veel vabaks jätab. Vaevalt oled oma sõnad rääkinud, kui sa juba sada jalga maapinnast madalamal pretseptooriumi vangikeldris asud, et ordust loobunud rüütli protsessi oodata; või kui ta oma arvamistest sinu äranoõidumise kohta kinni peab, saad sa peagi kuskil kauge kloostri mungakambris õlg-aset, ahelaid ja pimedust maitsta, kus sind pealegi veel kurivaimude väljaajamisega ja õnnistatud veel kastmisega piinatakse, et sind sellest demonist vabastada, mis su vandanud. Sina pead võitlusväljale ilmuma, Brian, või sina oled kadunud ja autu mees.“

„Ma põgenen,“ ütles Bois-Guilbert, „põgenen kuhugi kaugele maale, kuhu hullus ja fanatism pole veel omale teed leidnud. Minu abil ei pea tilkagi selle üleva olevuse verest valatama.“

„Sina ei saa põgeneda,“ ütles preseptor, „sinu hullustus on kahtlust äratanud ja sind ei lubata pretseptooriumist lahkuda. Mine tee proovi — mine värava ette ja käsi sild maha lasta, küllap sa siis näed, mis vastuse sa saad. Sa võid näo teha, nagu oleksid sa üllatatud ja haavatud, kuid see ei aita midagi. Ja kuigi sul õnnestuks põgeneda,

mis oleks selle tulemus? Sinu vapp murtaks puruks, sinu suguvõsa saaks autuks ja sina ise kaotaksid oma seisuse. Mõttele selle peale. Kuhu peavad sinu vanad seltsimehed oma silmad panema, kui Brian de Bois-Guilbert, tempelordu parem oda, rahva needmiste saatel ususalgajaks kuulutatakse? Missugune kurbus valitseks Prantsusmaa kuningakojas! Missuguse rõõmuga kuuleks kõrk Richard seda uudist, et rüütel, kes Palestiinas kõvasti temale peale käis ja peaaegu tema kuulsust tumestas, on kaotanud kuulsuse ja au juuditüdraku pärast, keda ta isegi selle kalli ohvriga ei võinud päästa.“

„Malvoisin,“ ütles rüütel, „täna sind, sa puutusid keeli, mis minu südames kõige kergemini vastukaja leiavad! Tulgu mis tuleb, aga Bois-Guilbert ei taha kunagi oma nime siduda mässumeelsusega. Annaks Jumal, et Richard või mõni tema armualune ilmuks! Kuid võitlusväli jääb tühjaks — keegi ei sõanda piiki tõsta süütu kadunu kaitseks.“

„Seda parem sinule, kui see nõnda oleks,“ ütles pretseptor; „kui ühtegi võitlejat ei ilmu, siis ei sure see tüdruk mitte sinu läbi, vaid suurmeistri otsuse tagajärjel, kelle peale kogu laitus langeb, mille ta kui kiituse ja teenuse vastu võtab.“

„Õige,“ ütles Bois-Guilbert, „kui ükski võitleja ei ilmu, siis olen mina kogu mängus asjata kuju, kes istub küll hobuse seljas võitlusväljal, kuid kes ei võta sündmusest kuidagi osa.“

„Mitte kuidagi,“ ütles Malvoisin; „mitte rohkem kui püha George pilt, kui teda mõnes rongikäigus kaasa kantakse.“

„Hea siis küll, mina loobun oma otsusest,“ rääkis tempelrüütel kõrgilt. „Tüdruk põlgas mu, tõukas mu tagasi, alandas mind! Ja miks peaksin siis mina kogu oma au ja lugupidavuse temale ohverdama? Malvoisin, mina ilmun võitlusväljale.“

Neid sõnu öeldes lahkus ta ruttu toast; pretseptor astus talle järele, et teda silmas pidada ja teda tema otsuses kinditada, sest Bois-Guilberti heast nimest oli tema ise huvi-

tatud, lootes temalt omale palju head, kui ta ehk ükskord suurmeistri ametikepi pihku saab, rääkimata sellest, mis lubas talle Mont-Fitchet, kui ta õnnetu Rebekka hukkamõistmist aitaks teostada. Kuigi Malvoisinil oma sõbra paremate tundmustega võideldes kõik need paremused olid, mis langevad osaks kavalale, rahulikule ja omakasulisele iseloomule, võrreldes teda mehega, keda vapustavad tugevad ja vastupidised kired, ometi pidi ta kogu oma kunsti tarvitusele võtma, et Bois-Guilberti tema kord tehtud otsuses kinni hoida. Väsimata pidi ta oma ametivenda silmas pidama, et ta ei katsuks oma põgenemismõtet teostada ja et ta suurmeistriga kokku ei puutuks, sest muidu oleks võinud tema vahekord ülemusega katkeda. Aeg-ajalt kordas ta uuesti oma tõestusi, millega ta püüdis väita, et võitlusväljale ilmudes ei kiirusta ega kindlusta Bois-Guilbert kuidagi Rebekka kurba saatust, küll aga valib ta nõnda ainsa tee, mis tema enda võib päästa au kaotusest ja häbist.

Neljakümnes peatükk.

Kadugu varjud! Richard ise see on.
Richard III.

Kui must rüütel — on ju tarvilik, et me jällegi pilgu tema käekäigule heidame — suurmeelse röövli kohtamispuu alt lahkus, läks ta kõige pealt otseteed lähemasse kloostriisse, mida nimetati püha Botolphi prioraadiks ja kuhu oli haavatud Ivanhoe viidud ustava Gurthi ja suurmeelse Wamba valvel. Asjata oleks praegusel silmapilgul sellest kõnelda, mis on vahepeal Ivanhoe ja tema vabastaja vahel sündinud, jätkub sellest, et tähendame: käskjalad saadeti pärast tõsiseid läbirääkimisi mitmesse külge välja ja järgmisel hommikul asus must rüütel ühes Wambaga kui juhiga teele.

„Coningsburghis, lahkunud Athelstane lossis, kus sinu isa oma suursuguse sugulase matuseid pühitseb, saame jäl-

legi kokku," ütles must rüütel Ivanhoele. „Tahaksin hea meelega teie Saksi sugukonda koos näha, härra Ivanhoe, et võimalik oleks nendega lähemalt tutvuda. Ka sina ilmut sinna ja minu esimeseks ülesandeks on sind sinu isaga lepitada.“

Nende sõnadega ta jättis Ivanhoe südamlikult jumalaga, kes tungivat soovi avaldas oma vabastajaga kaasa minna. Kuid must rüütel ei tahtnud sellest midagi teada.

„Puhka veel see päev, vaevalt leidub sul hommegi jõudu reisimiseks. Mina ei taha peale ausa Wamba kedagi omale teejuhiks, sest tema võib, nagu minu tuju nõuab, kas preestrit või narri mängida.“

„Ja mina," ütles Wamba, „tahan teid kõigest südamest teenida. Hea meelega lähen Athelstane matusele, et näha, kas see on küllalt rikkalik ja paljuarvuline, sest vastasel korral tõuseb ta veel surnust üles ja pragab koka, lauäulema ning sissekallaja läbi ja see oleks juba väärt nägemiseks. Igatahes, härra rüütel, tahan ma teie vaprust peale loota, kui Cedricult andeks paludes narrus mu nahka ei suuda päästa.“

„Kuidas võiks küll minu pisuke vaprus seal midagi korda saata, kus sinu hiilgav nali juba üles ütleb, härra narr," vastas rüütel.

„Nali, härra rüütel," vastas narr, „suudab palju. Tema on väle, teravmeelne kelm, kes tunneb oma naabri nõrgad küljed ja oskab rahulikku sadamat leida, kui selle kirevood liiga kõrgelt käivad. Vaprus on aga tüse poiss, kes kõik purustab; tema läheb vastu tuult ja laineid ning jõuab ometi edasi, ja sellepärast, tubli härra rüütel, kuna mina oma isanda meeolu head ilma kasutan, loodan ma, et teie seal tõusval tormil oma jõudu pingutate.“

„Härra rüütel kramplukk, kui te tahate, et teid nõnda peaks nimetama," ütles Ivanhoe, „mina kardan, te olete omale tüütava ja lobiseva narri teejuhiks valinud. Aga tema tunneb siin metsas iga rada, nagu kõige vilunum jahimees,

ja pealegi on ta veel, nagu te isegi juba näinud, ustav kui teras.“

„Oskab ta mulle teed näidata," ütles rüütel, „siis ei pane ma sugugi pahaks, kui ta teda püüab ka lõbusaks teha. Ela hästi, hea Wilfred. Annan veel kord nõu, mitte enne homset teele asuda.“

Nõnda öeldes ulatas ta Ivanhoele kätte, kes selle oma huulile surus, jättis prioriga jumalaga, kargas sadulasse ja sõitis ühes Wambaga minema. Ivanhoe saatis teda silmaga, kuni nad kadusid metsa varju, ja läks siis tagasi kloostrisse.

Kuid varssi pärast hommikupalvet palus ta prioriga kokku saada. Vanamees tuli peagi ja küsis ärevalt tema tervise seisukorra üle järele.

„On parem," ütles rüütel, „kui loota julgesin. Kas oli haav kergem kui verejooks laskis arvata või on see palsam imet teinud. Mul on tundmus, nagu võiksin ma juba oma raudriiet kanda, ja seda parem, sest minus tõusevad mõtted, mis mul võimatuks teevad kauemaks tegevuseta jääda.“

„Hoidku pühikud," ütles prior, „et Saksi Cedricu poeg enne siit kloostrist ei lahkuks, kuni ta haavad paranenud! Seda lubada oleks meie seisusele häbiks.“

„Ma ei sooviks kunagi teie lahke katuse alt lahkuda, auväärt isa," ütles Ivanhoe, „kui ma end mitte küllalt tugev ei tunneks selleks teekonnaks või kui ma poleks seda sunnitud ette võtma.“

„Ja mis võiks teid sundida nii äkilisele lahkumisele?" küsis kloostrilem.

„Kas teie kunagi, auväärt isa, pole aimanud mingisuguse õnnetuse lähenemist, ilma et oleksite võinud mõista selle aimuse põhjust?" küsis rüütel. „Kas teie meeli kunagi miski pole tumestanud, nagu sünnib see maastikuga, millelt äkki tormikuulutav pilv päikesepaiste röövib? Ja kas teie ei arva, et niisugused aimused on väärt tähelepanemiseks nagu kaitsevaimu hoiatused läheneva hädaohu eest?"

„Võimatu oleks eitada," ütles prior ja lõi risti ette, „et niisugused nähtused on olemas ja et nad on saadetud

taeva poolt, kuid iga kord on neil näpunäidetel olnud mõni kõrgem ja selge eesmärk. Aga mis oleks teil kui haavatul sellest praegu kasu, kui teie mustale rüütlile järele ruttaksite, sest kallaletungimisel ei suudaks te teda ometi mitte kaitsta.“

„Prior,“ ütles Ivanhoe, „teie eksite, mina võin nii mõnegi hoobi välja jagada, kui mulle kallale tungitakse. Ja kuigi see nõnda ei oleks, on siis sõjariistad ainukesed abinõud, millega ma teda võiksin toetada? On ju väga hästi teada, et saksid ei armasta normanne, ja kes võib öelda, mis on tagajärjeks, kui ta nendega kokku puutub silmapilgul, kus nende meeled Athelstane surma pärast on ärritatud ja nende pead tema suripidust palavad? Mina pean tema ilmumist nende sekka praegusel silmapilgul väga hädaohlikuks ja ma oleksin valmis seda hädaohtu temaga jagama või temalt kõrvaldama. Et see kergemini võiks sündida, paluksin teilt mõnda harilikku sõiduhobust, kelle samm oleks vaiksem kui minu sõjahobu oma.“

„Teie saate minu oma tasakäija,“ ütles auväärt kiriku-teender, „ja ma sooviksin, et ta teid sama vaikselt sõidutaks nagu püha Albani abti ratsahobune. Kuid oma Malkini — nii nimetan ma teda — kiituseks võiksin ma seda öelda, et kui teie mitte veiderdajalt ratsahobust ei võta, kes võib munade vahel tantsida, siis ei või te kuskilt looma leida, kelle seljas teil nii mõnus ja rahulik oleks istuda kui minu Malkini seljas. Olen nii mõnegi jutluse tema seljas valmis mõelnud oma kloostrivendade ja vaeste kristlike hingede õpetuseks.“

„Palun, auväärt isa,“ ütles Ivanhoe, „laske oma Malkin kohe valmis panna ja saatke Gurth mulle mu sõjariistadega.“

„Aga armas härra,“ ütles prior, „paluksin teid selle peale mõelda, et Malkin sama vähe sõjariistadega vilunud on nagu ma isegi ja ma kardan, et ta teie varustuse raskust ei suuda kanda. O, Malkin on arukas loom, kinnitan ma teile, ja tema ei taha mingit asjata raskust omale koormaks võtta. Mina laenasin kord preestrilt pühas Bees „*Fructus*

Temporum“¹⁾ ja ma kinnitan teile, Malkin ei liikunud enne paigast, kuni ma selle suure raamatu olin vahetanud oma väikese palveraamatuga.“

„Uskuge, püha isa,“ ütles Ivanhoe, „mina ei taha teda mitte liigse raskusega koormata, aga kui ta minuga peaks tülli kippuma, siis seda halvem temale.“

Kuna Ivanhoe seda ütles, pani Gurth talle jalga paar suuri kullatud kannuseid, mis vastupuiklevale hobusele peagi võisid tõendada, et kõige parem on ratsutaja tahtmise järele teha.

Suuri ja teravaid kannuseid nähes, millega varustati Ivanhoe jalad, hakkas auväärt prior oma vastutulelikkust juba kahetsema ja hüüdis: „Armas härra, aga äkki tuleb mul meelde, et minu mära kannuseid üldse ei kannata. Paremin oleks, kui te ootaksite, kuni ma lasen oma karjamõisa valitsejalt vaevalt tunni jooksul tema mära tuua, ka see on kahtlemata vaikne, sest tema veab talvel meile palju tulipuid ja ei saa põrmugi kaeru.“

„Täna teid, auväärt isa, kuid mina jään teie esimese pakkumise juurde, sest Malkin tuuakse juba ukse ette. Gurth kandku minu varustust, ja mis minusse puutub, siis olge kindel, mina ei taha Malkinit mitte liiga vaevata, nagu ka tema ei peaks minu kannatust pingutama. Ja nüüd elage hästi!“

Ivanhoe astus kiiremalt mööda treppi alla, kui ta seda oma haava tõttu lootis teha, ja kargas sadulasse, et priori käest pääseda, kes nii kärmesti talle järele ruttas, nagu tema paksus ja aastad seda vähegi lubasid, kord Malkinile kiitust lauldes, seitsmest õpetades, kuidas temaga ümber käia.

„Tema on tüdrukule kui ka märkele kõige hädaohlikumais aastais,“ ütles vanamees oma nalja üle naerdes, „sest ta käib ainult viieteistkümnendat.“

Ivanhoe, kel muudki teha oli kui oma hobuse peale mõelda, laskis priori juhatused ning naljad ühest kõrvast

1) Aegade vili. Tõlk.

sisse, teisest välja ja kuna ta juba sadulasse oli hüpanud ning oma kannupoisil (nõnda nimetas Gurth end nüüd) käskinud enda ligi hoida, läks ta musta rüütli valitud teed mööda metsa, jättes priori kloostri väravate ette temale järele vahtima, kus see hüüdis: „Püha Maria! kui karmad ja ägedad on need sõjamehed. Ma poleks pidanud Malkini tema kätte usaldama, sest kui temaga midagi juhtub, siis olen ma oma jooksvaga kadunud mees. Ja ometi,“ lisas ta juurde, „kuna ma isegi ei jätaks oma vanu liikmeid hea Inglismaa tuluks tarvitamata, siis võib ka Malkin omad mängule panna. Ehk peavad nad ometi meie vana maja mõne kena kingituse vääriliseks või ehk saadavad nad vanale priorile uue vaikse ratsahobuse. Ja kuigi nad seda ei teeks, sest suured unustavad kergesti väikeste teened, siis olen ma ka sellega tasunud, et tegin, mis õige. Aga nüüd on juba aeg vendi hommikueinele kutsuda. Ah, ma arvan, see kutse meeldib neile palju rohkem kui kellahelin hommikupalveks.“

Nõnda tätsas püha Botolphi prior tagasi refektooriumi, et rootskäri ja õllega kaetud laual munkade hommikueinest juhatajana osa võtta. Hingeldades ja tähtsa näoga istus ta lauda ja laskis nii mõnegi tumeda sõna langeda rikkalikkude kingituste suhtes, mis kloostri olla oodata tema enda, priori, teenete tõttu, missugune teade mõni teine kord tähelepanu oleks äratanud. Aga rootskär oli kõvasti soolatud ja õlu kaunis kange ning nõnda olid vennad sedavõrt hoolsasti mugimisega ametis, et vaevalt võis keegi suuremal määral oma kõrvu tarvitada; samuti ei mõelnud keegi oma ülemuse tähenduse üle lähemalt järele pärida, välja arvatud isa Diggory, keda piinas terav hambavalu, nii et ta ainult ühe poolega võis jahvatada.

Vahepeal liikus must rüütel ühes oma teejuhiga läbi metsatihnikute edasi, ümisedes endamisi ajuti mõnd armunud trubaduuri laulu, julgustades ajuti oma kaaslaste lobisevat meeleolu, nii et nende mõttevahetus muutus laulu ja naljatuste seguks, millest meie hea meelega tahaksime lugejale

pisut aimu anda. Nõnda siis kujutlege seda rüütli, nagu meie teda juba kirjeldanud, tugevana ja pikana, laiade õlgadega, tugevate kontidega, oma vägeva sõjahobu seljas, kes oli selle raskuse kandmiseks justkui loodud, nii kergesti ta astus; kiivri näokaitse oli üles tõstetud, et oleks kergem hingata, ainult alumine jagu oli suletud, et näojooni uudishimulikkude silmade eest varjata. Aga tugevad pruuniks põlenud paled olid selgesti näha, samuti ka suured ja selged sinised silmad, mis välkusid ülestõstetud näovarju alt. Rüütli kogu olek avaldas muretut rõõmu ja julget eneseusaldust — meeleolu, mis kunagi hädaohtu ei kartnud, kuid ometi alati valmis oli temale vastu astuma; hädaoht oli harjunud mõte, harilik seltsiline sellele, kellele elukutseks oli sõda ja ootamatud juhtumused.

Narr kandis oma harilikku fantastilist ülikonda, kuid viimase aja sündmused olid ta sundinud oma puumõõga kõvera terasmõõga vastu vahetama ning kilbigi omandama, mida ta oma elukutse peale vaatamata Torquilstone piiramisel osava meistrina oli tarvitanud. Tõepoolest peituski Wamba peaja nõrkus ainult tema kerges ärritatavuses, mis teda kauemaks ajaks ei lasknud rahulikult paigal püsida või mingisugust kestvat mõttekäiku jälgida, kuna ta mõneminutilist ülesannet väga hästi võis täita või silmapilksest jutuaamisest osa võtta. Sadulas kiikus ta vahet pidamata edasi ja tagasi, kaldudes kord hobuse kaelale, seitsamast tema laudjale, tõstes kord mõlemad jalad ühele poole külge, seitsamast pöördes silmad saba poole, lühidalt — ta tegi tuhat ahvi-tempu, kuni tema hobu kannatuse kaotas ja ta oma seljast rohu sisse maha paiskas, mis rüütlile palju nalja valmistas, kuigi ta peale seda oma kaaslast käskis kindlamini sadulas istuda.

Sel silmapilgul, kus meie nad tabame, olid nad parajasti „virelai“ laulmisega ametis, nagu seda laulu nimetati, milles narr enam vilunud krampluku rüütlile kaunis valel ja karedal toonil kaasa kõõrutas. Laul kõlas nõnda:

Rüütel.

Anna-Marie, päikese tõus,
Anna-Marie, hommik on jõus,
Udu on lahkumas, lindude laul,
Ärka, oh armas, hommiku aul!
Anna-Marie, hommikuga
Ju jahimees tuututab pasunaga
Ja vastu tal kajamas kalju ning laan,
Käes silmapilk, kus ma su äratan.

Wamba.

Oh Tybalt, mu Tybalt, ää ärata veel,
Sest unede padjul mul aelemas meel,
Ei päevaseid rõõmusid võrrelda või
Ma nendega, mis mulle unehõlm tõi.
Las linnuke tõusta ja lõõritada,
Las jahimees sarvega tuututada,
Ma unes küll paremat maitseda saan.
Mu Tybalt, ää usu, et s'ust unistan.

„Kena laul,“ ütles Wamba, kui nad olid lõpetanud, „ja ilus moraal, vannun ma oma narrimütsi nimel. Harilikult laulan seda laulu ikka oma seltsimehe Gurthiga, kes on nüüd Jumala ja oma isanda abiga vabamees. Millalgi saime kere peale, sest laul kiskus meid sedavõrt kaasa, et me veel kaks tundi pärast päikese tõusu poolunes asemel lamasime ja laulda kõõrutasime. Sest ajast tunnen kontides alati valu, kui ma seda laulu kuulen. Sellest hoolimata mängisin ma praegu ometi Anna-Marie osa teie rõõmuks, armas härra.“

Naljahammas algas teist laulu, mingisugust naljalaulu, millega rüütel viisi tabades peagi ühines.

Rüütel ja Wamba.

Kolm meest siis lõunast, õhtust, põhjast olid teel,
Kõik laulsid ringmängu-viit,
Et kosida Wycombe leske veel.
Kus lesk, kes poleks meest selle eest kiit?

Üks oli neist rüütel ja Tynedalest tuli ta,
Lauldes ringmängu-viit;
Ta isad, aitüma, ei kuulsuseta;
Kus lesk, kes poleks küll säärast meest kiit?

Ta onu on kannupoiss, isa mõisnikuks olnd,
Nii leelutas ringmängu-viit.
Lesk kohendas tema jaoks koldele tuld
Ja mõtles — nii teda ma vististi kiit.

Wamba.

Siis järgmine tuli ja tões ning vaimus ta
Laulis ringmängu-viit:
Ta gentleman, Walesist pärit ja —
Kus lesk küll, kes teda poleks kiit?

Härr David, härr Morgan, härr Griffith, härr Hugh,
Härr Tudor — nii ringmängu-viit.
Lesk ütles: liiga palju neid, tulgu mõni muu,
Nii suur härr mingi küll ära siit.

Kuid kolmandaks tuli üks vabamees
Trallites ringmängu-viit;
Tal rahast ja leivast jutt laulu sees;
Kus lesk, kes poleks meest selle eest kiit?

Mõlemad.

Nii rüütel ja kannupoiss häbiga läind
Lauldes ringmängu-viit,
Sest vabamees rahuga üle neist käind:
Ei leske, kes poleks meest raha eest kiit!

„Hea meelega tahaksin, Wamba,“ ütles rüütel, „et meie võõrusisand seal kohtamispuu all või tema kaplan, lõbus munk, seda julget vabameest ülistavat laulu oleksid kuulnud.“

„Seda ei tahaks mina mitte,“ ütles narr, „kui teil puuduks kandme otsas see jahisarv.“

„See on Locksley hea tahtmise pant,“ ütles rüütel, „kuid vaevalt tuleb mul teda tarvitada. Aga üks on kindel: kolm sõna sel sarvel koguvad peagi tubli salga neid ausaid vabamehi meie ümber.“

„Tahaksin öelda: annaks taevast, et see sarv oleks pandiks, mis meid laseks rahuga nende seltsist pääseda,“ tähendas narr.

„Mis sa sellega arvad?“ küsis rüütel. „Tahad sa öelda, et nad muidu meile seltsimehe poolest kallale tungiksid.“

„Ei, mis minusse puutub, siis ei lausu ma midagi,“ ütles Wamba, „sest rohelisel metsal on samuti kõrvad nagu kivi-müüriilgi. Aga kas võid mulle öelda, härra rüütel, millal on parem, et rahapung ja viinapudel oleksid tühjad?“

„Millal? ei kunagi,“ vastas rüütel.

„Niisuguse lihtsameelse vastuse eest pole sa väärt, et nad sul kunagi täis oleksid! Teed hästi, kui sa oma viinapudeli enne saksilase kätte andmist tühjendad, ja raha jäta koju, kui sa mõtled metsa minna.“

„Sina pead meie sõpru röövliteks, eks?“ ütles kramp-luku rüütel.

„Seda ei kuulnud te minult, armas härra,“ ütles Wamba. „Hobusele oleks kergenduseks, kui tal raudriided pikal teekonnal ümbert ära võetakse, samuti kergendataks ka ratsaniku hinge, kui temalt võetaks kõige kurja juur, sellepärast ei taha ma neile, kes selle kergenduse eest muretsevad, mingisuguseid karedaid nimetusi anda. Aga mina jätaaksin alati oma raudriide koju ja rahapunga kambri, kui ma neid tublisid poisse kohtan, sest nõnda vähendaksin nende vaeva.“

„Ometi peaksime nende eest palvetama, kuigi sa kõneled neist nii kenu asju,“ ütles rüütel.

„Teeksin seda kõigest südamest,“ ütles Wamba, „kuid linnas, mitte metsas, nagu tegi seda püha Beesi abt, kelle nad panid jumalateenistust pidama vana õõnsa tamme sisse nagu kantslisse.“

„Räägi mis tahad, Wamba, aga sinu isandal Cedricul olid nad Torquilstones vabamehelikult abiks,“ ütles rüütel.

„Muidugi,“ vastas Wamba, „aga see oli nende arve Jumalaga.“

„Nende arve, Wamba! Mis sa sellega mõtled?“ lausus rüütel.

„Mõtlen, et nemad peavad taevaga arvet, nagu teeb seda meie vana keldriülem oma viinadega või juut Isaak oma võlgnikkudega, ja nagu viimanegi püüavad nad võimalikult vähe välja anda ning võimalikult palju selle eest sisse võtta,

rehkendades kahtlemata seitsmekordse protsendiga, mis pühakiri heategude eest töötab anda.“

„Selgita oma arvamist näitega, Wamba, sest minul pole arvudest ja protsentidest vähematki aimu,“ ütles rüütel.

„Noh,“ ütles Wamba, „kui teie vaprus tõepoolest nii lihtmeelne on, siis peab ta tundma õppima, et need ausad poisid iga oma heategu pisut vähem kiidetud teoga kaaluvad, näiteks — andes kerjusele krooni ja võttes selle tasuks mõnelt paksult abtilt sada kuldtükki, või lasevad vaese lese rahuga läbi ning suudlevad selle tasuks mõnd tüdrukut.“

„Kumb neist oli nüüd hea- ja kumb kuritegu?“ küsis rüütel.

„Kena nali! Kena nali!“ hüüdis Wamba. „Hea seltskond teritab mõistust. Oleksin valmis vanduma, et te siis, kui te lõbusa pagulasega joobnud õhtupalvet lugesite, midagi nii head ei öelnud!.. Kuid asja juurde. Lõbusad metsavennad ehitavad mõnele vaesele mehele maja ja põletavad härrastel lossi pea pealt maha; ehitavad kantsli, aga röövivad kiriku selle eest paljaks; vabastavad mõne vaese vangi, aga tapavad uhke sheriffi; või et meie asjale lähemale saada — vabastavad Saksi franklini ja põletavad elusalt normanni paruni. Lühidalt, nad on kenad vargad ja viisakad röövlid, kuid õnnelik see, kes nendega siis kokku satub, kui nende arved on halvad.“

„Kuidas nii, Wamba?“ küsis rüütel.

„Noh, siis kahetsevad nad pisut ja mõtleavad oma arveid taevaga parandada. Aga kui nende arved tasakaalus seisavad, siis häda neile, kes nendega mingit uut arvet peavad algama! Reisijaid, kes esimestena peale Torquilstone heategu nende kätte langevad, koorivad nad hirmsasti. Ja ometi,“ ütles Wamba, lähenedes rüütli, „leidub seltsimehi, kes reisijaile palju kardetavamad kui need röövlid.“

„Ja kes võiksid need küll olla? Siin pole ju teil, arvan ma, ei hunte ega karusid,“ ütles rüütel.

„Pagan võtku, härra, need on ju Malvoisini sõdurid,“ ütles Wamba, „ja lubage omale tähendada, et kodusõja päevil

on kümmekond niisugust halvemad kui kari hunte mõni teine kord. Praegu ootavad nad muidugi oma saaki ja abiks on neil Torquilstonest põgenema pääsnud mehed. Kui me neid kohtaksime, peaksime oma võidu eest kallilt maksma. Noh, härra rüütel, mis teie teeksite, kui paar tükki neist meile vastu tuleksid?"

„Naelutaksin need võrukaelad odaga maa külge, Wamba, niipea kui nad meile tüliks oleksid.“

„Aga mis siis, kui neid oleks neli?"

„Nad jooksid kõik ühest karikast,“ vastas rüütel.

„Aga mis kuuega?" jätkas Wamba, „kui meie samuti kahekesi oleksime — kas ei tuletaks te siis Locksley sarve meelde?"

„Mis! Abipuhumiseks?" hüüdis rüütel; „paarikümne niisuguse närukaela pärast, keda tubli rüütel oma ees võib ajada, nagu teeb seda tuul langenud lehtedega?"

„Hea küll siis,“ ütles Wamba, „paluksin seda sarve lähemalt näha, millel nii vali hääled on.“

Rüütel võttis kandme kaelast ja ulatas ta ühes sarvega kaasreisijale, kes selle silmapilk omale kaela pani.

„Tra-lira-la,“ tegi ta sarve sõnu vilistades, „nüüd tean seda sama hästi nagu mõni teine.“

„Kuidas te seda arvate, võrukael?" küsis rüütel, „andke mulle sarv tagasi.“

„Olge mureta, härra rüütel, ta on kindlas paigas. Kui vaprus ja narrus üheskoos reisivad, siis peab narrus sarve kandma, sest tema oskab paremini puhuda.“

„Ei, poiss,“ ütles must rüütel, „see läheb juba pisut üle piiri. Ära pane mu kannatust kaalule.“

„Ära tarvita minu vastu vägivalda, härra rüütel,“ ütles naljahammas, hoidudes kärsitust rüütlist natuke maad eemale, „muidu annab narrus päkkadele tuld ja jätab vaprust üksinda läbi metsa teed otsima.“

„Aa, sa tabad mind sinna paika!“ ütles rüütel, „pealegi pole mul aega sinuga jännata. Hoi a sarv oma käes kui tahad, ainult katsume et edasi saame.“

„Siis ei taha te mulle enam halba teha?" küsis Wamba, „Ütlen, et ei, sa võrukael.“

„Rüütellik sõna pandiks,“ nõudis Wamba, kuna ta ettevaatlikult lähenes.

„Minu rüütellik sõna pandiks, tule ainult lähemale oma narrusega.“

„Noh, siis on vaprus ja narrus jällegi head seltsimehed,“ ütles naljahammas julgesti rüütlike lähenedes. „Tõepoolest, ma ei armasta niisuguseid kõrvakiile, nagu tubli munk enne sai, kui ta keeglina murul veeres. Ja nüüd, kuna narrus sarve kannab, võib vaprus enda jalule ajada ja oma lakka raputada, sest kui ma ei eksi, siis peitub seal tihnikus salkkond, kes meid uurab.“

„Miks te seda arvate?" küsis rüütel.

„Kaks või kolm korda nägin ma roheliste lehtede vahel kiivrit välgatamas, sellepärast. Oleksid nad ausad mehed, siis oleksid nad teerajal püsinud. See tihnik kõlbab väga hästi püha Nikolause austajale kabeliks.“

„Tõepoolest,“ ütles rüütel ja sulges näovarju, „teil näib õigus olevat.“

Õigel ajal varjas ta oma näo, sest järgmisel silmapilgul lendas varjupaigast kolm noolt talle vastu pead ja rinda, millest üks talle tingimata peajuu oleks tunginud, kui mitte terasest näovari teda tagasi poleks tõrjunud. Teised kaks põrkasid rinnavarjult ja kilbilt tagasi, mis tal kaelas rippus.

„Täna sind, tubli relvasepp,“ ütles rüütel. „Wamba, tungime neile kallale,“ ja ta kihutas otseteed tihniku poole. Vastu tormasid talle täie iiliga kuus või seitse sõdurit. Kolm sõjariista põrkasid tema vastu ja purunesid, nagu oleks neil terastorn ees seisnud. Musta rüütli silmad näisid tuld pilduvat isegi läbi näovarju vaatepilu. Sõnulsetamata auväärilikkusega tõusis ta oma jalaraudadel püsti ja hüüdis: „Mis see tähendab, mu härrad?" Mehed ei annud mingit muud vastust, kui paljastasid oma mõõgad, tungisid igast küljest rüütlike kallale ja karjusid: „Sure, türann!"

„Ha! Püha Edward! Ha! Püha George!“ hüüdis must rüütel, virutades igal hüüdel ühe mehe maha, „on siin äraandjad?“

Nii meelegeitlikud võitlejad kui need rüütli vastased olidki, ometi pidid nad taganema käe ees, mis kandis iga hoobiga surma, ja juba näis, et tema viimaks üksinda võitjaks jääb niisuguse arvulise ülekaalu vastu, kui viimaks üks rüütel, kes sinist varustust kandis ja tänini teiste seljataha hoidunud, ettepoole tormas ja odaga mitte ratsaniku, vaid tema hobuse pihta sihtis, keda ta surmavalt haavas.

„See oli kelmi temp!“ hüüdis must rüütel, kui täkk maha langes ja ratsaniku endaga kaasa kiskus.

Sel silmapilgul puhus Wamba sarve, sest kõik tänine oli sedavõrt ruttu sündinud, et ta selleks aega polnud leidnud. Äkiline häälekõla kohutas mõrtsukad silmapilguks tagasi ja Wamba, kuigi halvasti relvastatud, tõttas ligi ning aitas rüütli jalule.

„Häbi teile, te kelmid argpüksid!“ hüüdis must rüütel sinisele varustusele, kes näis kallaletungijaid juhtivat, „põgenete teie juba sarve eest, mida puhub narr?“

Nende sõnade kihutusel tungisid vaenlased uuesti mustale rüütlile kallale, kellele paremaks seljataguseks varjuks oli nüüd tamm, mille vastu seistes ta end mõõgaga kaitsis. Kelm rüütel, kes oli uue oda võtnud, valvas silmapilku, mil musta rüütli kõigilt küljilt suruti, et siis hoogu võtta ja teda täiel iilil puu külge naelutada, kuid Wamba ajas tema kavatsuse nurja. Oma jõu puuduse tasus ta väledusega ja kuna vaenlastel peavastasega tegemist, võis Wamba peaaegu hädaohuta võitlusse segada, kus ta hoolega sinise varustuse talitamist silmas pidas ja lõpuks kõige hädaohtlikumal silmapilgul tema hobuse põlvsooned oma kõvera mõõgaga läbi raius, nii et mees kui ka hobu maha lendasid. Krampluku rüütli seisukord jäi ikkagi väga kardetavaks, kuna ju teda mitu hästi varustatud sõdurit surusid ja tema ise jagatud tugevate hoopide tõttu lõpuks ometi ka väsima hakkas. Äkki aga sirutas nool tema hirmsama vastase maha, kuna

salk vabamehi metsast välja tungis, keda juhatasid Locksley ja lõbus munk, võttes agaralt lahingust osa, nii et kallale-tungijad peagi surnult või raskesti haavatult maas lamasid. Must rüütel tänas neid teatud ülevusega, mida nad varemalt tema tegumoes polnud tähele pannud, sest tänini oli ta talitanud enam julge ja otsekoheise sõdurina kui kõrgemast soost isikuna.

„Mul on väga tähtis,“ ütles ta, „teada saada, enne kui ma päästjaile oma tänu avaldan, kes on küll minu vaenlased. Ava sinise rüütli näovari, Wamba, sest tema näib olevat kelmide peamees.“

Naljahas läks silmapilk mõrtsukate pealiku juurde, kes kukkudes vigastada oli saanud ja lamava hobuse all kinni oli, ilma et ta oleks võinud tõusta või põgeneda.

„Lubage, vapper härra,“ ütles Wamba, „mina pean nüüd teil kannupoisiks olema, nagu olin esiti tallipoisiksi: esiti võtsin teid sadulast maha, nüüd vabastan teie pea kiivrist.“

Nõnda öeldes ta päästis mitte just õrnal käel lamaja peast kiivri, mis eemale rohule veeres ja krampluku rüütlile hallid juuksed ja näo avas, mida ta praegustel oludel kuidagi ei lootnud näha saada.

„Waldemar Fitzurse!“ hüüdis ta imestanult, „mis võis küll sinusuguse kõrgeaulise isiku niisugusele autule teole ajada?“

„Richard,“ ütles vangistatud rüütel talle otsa vaadates, „sina tunnend inimesi vähe, kui sa ei tea, kuhu võib Aadama lapse ajada auahnus ja kättemaksu-himu.“

„Kättemaks?“ vastas must rüütel. „Ma pole sulle kunagi ülekohtu teinud. Minule pole sul midagi kätte maksta.“

„Minu tütar, Richard, kelle sa ära põlgasid — kas see polnud teotus normannile, kellel on sama suursugune veri nagu sinul omalgi?“

„Sinu tütar?“ vastas must rüütel. „See on vast vaenluse ja verevalamise põhjus! Minge eemale, mu härrad, ma tahaksin temaga üksi rääkida. Ja nüüd, Waldemar Fitzurse,

räägi mulle tõtt, tunnusta, kes ajas su sellele äraandlikule teole.“

„Sinu isa poeg,“ vastas Waldemar, „kes selle teoga sinule ainult sinu sõnakuulmatust oma isa vastu kätte maksis.“

Richardi silmis välkus vihatuli, kuid tema loomuse parem osa sai võidu. Ta surus üürikeseks käe otsaesisele ja vaatas lamavale parunile näkku, kus heitlesid häbi ja uhkus.

„Sa ei palu oma elu pärast, Waldemar,“ ütles kuningas.

„See, kes lövi küüsis, teab, et see on asjata,“ vastas Fitzurse.

„Siis võta ta palumata,“ ütles Richard; „lamavad laibad pole lövi saak. Võta oma elu minult vastu, kuid ainult tingimusel, et sa kolme päeva jooksul Inglismaalt lahkud ja Normandia lossi oma häbi lähed varjama ning et sa kunagi enam ühes oma kelmusega Johann von Anjou nime meelde ei tuleta. Kui sind pärast määratud aega Inglise pinnal tabatakse, siis sa sured, või kui sa kunagi peaksid midagi hingama, mis minu suguvõsa au võiks puutuda, siis — püha George nimel — ei pea isegi kirikualtar sinu elule pühaks paigaks olema. Ma lasen su sinu enda lossi müüri välja riputada kaarnaile roaks. — Andke sellele rüütlike hobune, Locksley, sest te olete mõned ulajooksjad kinni püüdnud, ning laske ta puutumata minna.“

„Kui ma mitte häält ei arvaks kuulvat, mis ei võimalda vasturääkimist,“ vastas vabamees, „siis saadaksin sellele kelmile noole järele, mis vabastaks ta pika reisi vaevadest.“

„Sa kannad Inglise südant rinnas, Locksley,“ ütles must rüütel, „ja teed väga õieti, kui tarvilikuks pead minu sõna kuulata: mina olen Inglismaa Richard!“

Need majesteetlikul ja kõrgele seisusele vastaval toonil räägitud sõnad, mis ka toonitamata ei jätnud Lõvisüda iseloomu, mõjusid sedavõrt, et kõik vabamehed aupakkumise avaldamiseks põlvili langesid ja oma kuritegude eest andeksandmist palusid.

„Tõuske üles, mu sõbrad,“ ütles Richard armulikul toonil ja pööras nende poole oma palge, milles harilik heasüdamlus juba hiljutise viha võitnud, järele jättes sinna ainult pingutusest tõusnud kerge puna. „Tõuske üles,“ kordas ta. „Teie üleastumised, olgu metsas või põllul, on tasutud selle abiga, mida te Torquilstone vallide all töite mu rõhutud alamaile ning täna oma kuningale. Tõuske, mu laenumehed, ja olge tulevikus head alamad. Ja sina, tubli Locksley...“

„Ärge nimetage mind enam Locksleyks, mu laenuherra, vaid hüüdke mind nimega, mille kõla on, kardan ma, liiga kaugele kostnud, kui et ta poleks teie kuninglikku kõrva puutunud... Mina olen Sherwoodi metsa Robin Hood.“

„Röövlite kuningas ja tublide poiste vürst,“ ütles kuningas, „kes poleks mitte sinu nime kuulnud, mille kõla ulatub Palestiinani. Kuid ole kindel, tubli röövel, mitte ainustki sinu tegu, mis sa minu äraolekul segaste aegade tõttu teinud, ei pea karistustega mälestatama.“

„Vanasõnal on õigus,“ ütles Wamba, kes oma sõna vahele pistis, aga vähema julgusega kui harilikult,

„On kiisuke läind,
Hiir võõrsil siis käind.“

„Wamba, oled sa siin?“ ütles Richard. „Nii kaua pole juba sinu häält kuulnud, et ma arvasin, sa oled ehk plehku pistnud.“

„Mina plehku pistnud!“ hüüdis Wamba. „Millal olete näinud, et narrus oleks vapruse maha jätnud? Siin lamab see hall hobu, minu mõõga võiduhind, mille ma hea meelega uuesti jalule aitaksin, kui ma tema asemele oleksin võinud sirutada tema isanda. Õige ta ju on, alguses taganesin ma pisut, sest narrivammus ei pea piigile nii hästi vastu kui raudriie. Aga kuigi ma mõõgaga hästi ei võidelnud, ometi peate tunnustama, et ma seda paremini puhusin.“

„Ja heaks otstarbeks, aus Wamba,“ vastas kuningas. „Sinu head teenistust ei unustata.“

„Confiteor! Confiteor!”¹⁾ hüüdis mingisugune alandlik hääl kuninga läheduses, „minu ladina keel ei ulatu kauge- male: tunnustan enda äraandjaks ja palun enne andeks, kui mind surma saadetakse.“

Richard pöördus ümber ja nägi lõbusa munga põlvitamas ja oma roosikrantsi sõrmitsemas, kuna tema võitluskepp, mis heitlemisel agaralt oli töötanud, tema kõrval maas lamas. Tema näoilme avaldas kõige sügavamat rusutud meeleolu, silmad olid ülespoole pöördunud ja suunurgad rahakoti topsidena allapoole (nagu tähendas Wamba). Kuid sellesse põhjatusse kahetsuse ilmesse tungis varjatud pilke joon, mis tegi tema kartuse kui ka kahetsuse silmakirjalikuks.

„Miks nii rusutud, hull preester?“ küsis Richard. „Kardad sa, et su piiskopp teada saab, kui truult sa neitsi Mariat ja püha Dunstani teenisid? Ära kardad, Inglismaa Richard ei lobise ühtegi saladust välja, mis talle pudeli juures usaldatud.“

„Mitte see, armuline valitseja,“ vastas pagulane (keda Robin Hoodi jutustustes kui vend Tucki tuntakse), „mitte kõverat keppi, vaid valitsuskeppi ma kardan. O, et just minu rusikas pidi see olema, mis Issanda võitnud mehe kõrvalaudu pidi puutama!“

„Ha, ha!“ lausus Richard, „puhub tuul sealtpoolt?! Tõepoolest olen ma juba selle kõrvakiilu unustanud, kuigi mu kõrv kogu päeva peale seda pilli ajas. Aga kui see küll ausasti anti, siis võivad ümberseisjad tunnistada, et ta niisama ausasti tagasi maksti, või kui sa arvad, et ma sulle midagi võlgnen, siis olen valmis veel teise kiilu lisaks andma.“

„Ei, ei,“ vastas vend Tuck, „ma sain oma protsentidega tagasi. Annaks Jumal, et majesteet kõik oma võlad nii rikkalikult tasuks.“

„Võiksin ma seda rusikahoopidega teha, siis poleks minu võlauskujaile kunagi põhjust tühja varakambri üle nuriseda.“

1) Pihin, tunnustan.

„Ja ometi,“ ütles munk, tehes jällegi endist alandlikku ja silmakirjalikku nägu, „ma ei tea, missugust karistust ma selle pühadust teotava hoobi eest peaksin kandma!“

„Vend, ära räägi enam sellest,“ ütles kuningas, „sest peale kõiki neid hoope, mis ma saanud paganailt ja uskmatuilt, ei pane ma Copmanhursti pühalt mungalt saadud hoopide enam mikski. Kuid mina arvan, mu aus munk, et parem oleks kirikule ja sinule endalegi, kui mina sulle luba muretseksin mungakuuest loobumiseks, nii et sa võiksid vabamehena meie isiklikku kaitsevække teenistusse astuda, nagu sa olid tänini püha Dunstani altari teenistuses.“

„Mu laenuhärja,“ ütles munk, „palun kõige alandlikumalt andeks, lootes, et te mu vabandust tähele panete, kui ma ütlen, et teie ei tea, kui hirmsasti laiskuse patt minu üle võimust on võtnud. Püha Dunstan — olgu ta meile armuline! — seisab rahulikult oma nurgas, kuigi ma palvetamise unustaksin rasvase metspuki pärast. Mõnikord jään ööseks kodust ära, mõni teab kuhu, aga püha Dunstan ei kaeba, tema on vaikne ja rahulik isand, nagu mõni puukuju kunagi. Kuid vabamehena oma kuninga ihukaitsjaks olla — au on kahtlemata suur, — aga kui peaksin sammukese kõrvale kalduma kuhugi mõnd leske trööstima või metslooma tapma, siis oleks kohe: „kus on see preesterpeni? Kes on Tucki näinud? See mungakuuest tulnud kelm hävitab rohkem metsloomi kui kogu maa või — ta jookseb igale pelglikule emahirvele järele.“ Lõpuks ma palun, mu hea laenuhärja, jätke mind nõnda, nagu te mu leidsite, või kui te mind tahate lasta oma lahkuse osaliseks saada, siis nimetage mind Copmanhursti püha Dunstani mungaks, kes tänulikult vastu võtab pisemagi annetuse.“

„Mõistan,“ ütles kuningas, „ja pühal mungal peab minu jahiloomadest Warncliffe metsades osa olema. Kuid pane tähele — igaks aasta-ajaks määran sulle ainult kolm pukki, aga kui need kolm tapetud kolmekümmet mitte ei vabanda, siis pole ma kellegi kristlik kuningas ja tõsine rüütel.“

„Teie kõrgus olgu kindel,“ ütles munk, „et püha Dunstani õnnistusel kasvab teie poolt määratud rikkaliku saagi hulk.“

„Selles ma ei kahtle, hea vend,“ ütles kuningas, „ja kuna pukiliha on ainult kuiv toit, siis saab meie keldriülem käsu iga aasta sulle anda ankru sekki, nahklähkri malvaasiat ja kolm aami kõige paremat õlut. Kui see sinu janu ei suuda kustutada, siis tule minu juurde kuningakotta, kus sa minu sissekallajaga tutvust pead tegema.“

„Kuid püha Dunstan?“ ütles munk.

„Saab peakatte, ametikuue ja altarivaiba,“ jätkas kuningas omale risti ette lüües. „Aga naljast me ei tohi tött teha, sest muidu võiks Jumal meid nuhelda, et me enam oma lolluste kui tema au ja austamise peale mõtleme.“

„Mina vastutan oma kaitsepühiku eest,“ ütles munk lõbusalt.

„Vastuta iseenda eest, munk,“ ütles kuningas Richard pisut tõsisemalt, kuid ulatas pagulasele kohe oma käe, mida see pisut häbelikult põlvili langedes suudles. „Minu sirutatud kätt austad sa vähem kui minu rusikat,“ ütles kuningas, „sest ühe ees põlvitad sa ainult, kuna sa teise ees maas lamasid.“

Kuid munk, kes oma naljatava tooniga kartis kuningat pahandada (samm, mille eest need peavad hoiduma, kes kuningatega läbi käivad), kummardus sügavasti ja tõmbus tagasi.

Samal silmapilgul ilmus kaks uut isikut näitelavale.

Neljakümne-esimene peatükk.

Mu härrad, me tervist soovime teil,
Te suurest soost, ent ei teil parem kui meil!
Eks vaadake siis,
Kui lõbus me eluviis,
Kus aga meil varjuks on haljendav hiis.
Macdonald.

Uued tulijad olid Wilfred von Ivanhoe Botolphi priorid hobuse seljas ja Gurth rüütli oma sõjahobuse sadulas. Ivanhoe imestus oli piiramata, kui ta oma isanda nägi olevat verega üle pritsitud, kuna kuus või seitse surnukeha lamasid

väikesel metsalagendikul, kus oli olnud võitlus. Mitte vähem polnud ta üllatunud, nähes Richardi ümber nii palju metsavendi, kes olid välimuselt otsustades röövlid ja sellepärast hädaohtlikuks saatkonnaks valitsevale vürstile. Ta ei teadnud, peab ta kuninga kui rändava musta rüütli poole pöörduma või peab ta seda kuidagi teisiti tegema. Richard mõistis tema kahtlust.

„Ära karda, Wilfred,“ ütles ta, „minuga kui Richard Plantagenetiga rääkimast; sina näed teda truude Inglise südamete keskel, kuigi ehk neid palav Inglise veri õigelt teelt mõne sammu kõrvale on kallutanud.“

„Härra Wilfred von Ivanhoe,“ ütles vapper pealik ette astudes, „minu kinnitused ei suuda meie majasteedi sõnadele midagi juurde lisada; ainult niipalju võiksin ma teatud uhkusega öelda, et inimeste seas, kes palju kannatanud, ei leidu tal trumaid alamaid kui need, kes teda praegu ümbritsevad.“

„Selles ma ei kahtle, tubli mees,“ ütles Wilfred, „kui ka sina nende sekka kuulud. Aga mis tähendavad need surma ja hädaohu märgid, need tapetud mehed ja minu vürsti veristatud varustus?“

„Äraandmine, Ivanhoe,“ ütles kuningas, „kuid tänu neile tublidele meestele, äraandjad said oma palga. Aga nüüd tuleb mul meelde, et ka sina oled äraandja,“ ütles Richard naeratades, „läbi ja läbi sõnakuulmata äraandja, sest kas ei olnud meie kindel käsk, et sina seni pühasse Botolphi jääd, kuni sinu haav paraneb.“

„Ta on juba paranenud,“ ütles Ivanhoe, „ihul on veel ainult märk järel, nagu oleks teda juuksenõelaga kratsitud. Kuid miks hirmutate oma truude alamate südameid, suursugune vürst, nõnda üksinda reisisid ja andudes ootamata hädaohtudele, nagu poleks teie elu rohkem väärt kui mõne lihtsa rändava rüütli oma, kel pole maa peal muud varandust, kui aga ainult tema mõök ja oda?“

„Ja Richard Plantagenet,“ vastas kuningas, „ei himusta rohkem kuulsust, kui temale võib tuua ta mõök ja oda,

tema on uhkem üksi saadud võidu, kui õnnestunud lahingu peale, kus ta sadatuhat sõdurit juhatas.“

„Aga teie kuningriik, minu laenuhärä,“ ütles Ivanhoe, „teie kuningriiki ähvardab lagunemine ja kodusõda; teie alamaid ähvardab igasugune õnnetus, kui nad oma valitseja kaotaksid ühes niisuguses hädaohus, kuhu teie iga päev tormate ja kust teie täna ainult vaevalt pääsite.“

„Ohoo! minu kuningriik ja minu alamad,“ vastas Richard kärsitult. „Paremad neist on valmis minu rumalusi protsentidega tagasi maksuma. Näiteks, minu kõige truum teener Wilfred von Ivanhoe ei taha minu otsekoheleid käske enam kuulata, peab aga oma kuningale jutlust, miks see tema arvamise järele ei talita. Kummal on rohkem põhjust teisele ette heita? Kuid anna mulle andeks, mu ustav Wilfred. Aeg, mis ma saladuses kulutan, on selleks tarvilik, nagu ma juba pühas Botolphis seletasin, et minu sõbrad ja truud ülimused võiksid oma jõudusid koguda silmapilguks, kus Richardi tulekust avalikult teada antakse, nii et ta võiks jõudude etteotsa astuda ja mõõka paljastamata kõik need värisema panna, kes hauvad äraandmist. Vaevalt on Esto-ville ja Bohun küllalt tugevad, et kahekümnenelja tunni jooksul Yorki poole liikuma hakata. Lõuna poolt pean Salisburylt sõnumeid saama, Warwickshires — Beauchampilt ja põhjast — Multonilt ja Percylt. Meie kantsler peab Londoni oma kätte võtma. Liiga äkiline ilmumine heidaks mu hädaohtudesse, millele minu oda ja mõök vastu ei saa, kuigi mind toetavad julge Robini nooled, vend Tucki võitluskepp ja targa Wamba sarv.“

Wilfred kummardus allaheitlikult, sest ta teadis väga hästi, kui asjata oli katsuda taltsutada oma isanda metsikut rüütellikku vaimu, mis nii sagedasti ta hädaohtudesse heitis, millest võimalik oleks olnud hoiduda, või õigemini — teda otseteed ajas hädaohte otsima. Noor rüütel ohkas ja vaikis, kuna aga Richard, kes oma nõuandjast võitu saades rõõmustas, kuigi ta tema etteheiteid tundis põhjendatuina, ja oma kõnelust Robin Hoodiga jätkas: „Röövlite kuningas,“

ütles ta, „kas teil oma ametivennale, Inglise kuningale, midagi kehakinnituseks poleks anda? Need surnud kelmid andsid mulle tööd ja töid söögi-isu.“

„Tõepoolest,“ ütles röövlipealik, „mul on raske teid petta, kõrgus, aga meie tagavarades on ainult...“ Ta peatus pisut kohmetanult.

„Metspuki liha, ma arvan?“ ütles Richard lõbusalt. „Paremat toitu ei või tahtagi, pealegi, kui kuningas ise kodus ei seisa, et oma metsades jahti pidada, siis ei peaks ta liiga valjusti tõrelema, kui mõne teise käsi neid tapab.“

„Kui teie kõrgus veel kord oma juuresolekuga Robin Hoodi kogumispaika tahaks austada,“ ütles pealik, „siis ei pea metspuki liha mitte puuduma; ka oleks sööm õlut ja karikas head viina teie käsutada.“

Nõnda siis astus röövlipealik juhina ees ja tubli kuningas astus talle järele, olles võib-olla õnnelikum praegusel silmapilgul Robin Hoodi ja tema metsavendi tabades kui teotsedes oma kuninglikus seisuses hiilgavate peeride ja ülimuste keskel. Seltskonna vaheldus ja ootamatud sündmused olid Richard Lõvisüda kirk ja miski ei vastanud paremini tema maitsele kui hädaohtudesse sattumine ja sealt õnnelikult pääsmine. Kuningas Lõvisüdas oli suurel määral elustatud ja kehastatud romantilise rüütli hiilgav ja tarbetu iseloom ja tema isiklik kuulsus, mille ta oma sõjategudega omandanud, oli tema liialdatud kujutusvõimele palju kallim, kui see, mille osaliseks ta oleks võinud saada, valitsedes riiki targa poliitilise tegevusega. Sellekohaselt sarnanes tema valitsus taevakummil hiilgavalt mööduva meteoriga, kallates ümbrusele tarbetut ja kohutavat valgust, mille neelab silmapilk üldine pimedus. Tema teod andsid laulikuile ja kandlemängijaile lõpmata ainet, kuid ei toonud oma isamaale mingisuguseid püsivamaid tagajärgi, millel ajalugu armastab peatuda kui näiteil hilisemaile sugupõlvetele. Aga oma praeguses ümbruses paistis Richard oma kõige paremas valguses. Ta oli lõbus, heas tujus ja armastas mehisust, ükskõik kus ta teda leidis.

Päratu suure tamme all korraldati nüüd Inglise kuningale ruttu eine ja teda ümbritsesid mehed, kes seisid väljaspool tema riigi seadust, kuigi nad praegu kujundasid tema hoovi ja ihukaitse. Kui pudel hakkas ringi käima, kaotasid karedad metsavennad peagi kartuse kuninga ees. Vaheldusid laul ja naljatused, räägiti olnud tegudest ja kuna nad oma õnnelikku seadusevastast eluviisi ülistasid, unustasid nad viimaks täiesti, et nad teevad seda loomuliku ja kõrgema seaduslikkuse kaitsja juuresolekul. Lustilik kuningas, kes oma kõrget au rohkem tähele ei pannud kui teda ümbritsev seltskondki, naeris, jõi ja heitis meestega nalja. Aga Robin Hoodi loomulik tundmus ajas teda soovima, et koosviibimine enne lõpeks, kui tema kooskõla midagi võiks rikkuda, seda enam, et ta Ivanhoe otsaesist nägi piiratuna murepilvist. „Meie tunneme end oma vakra kuninga juuresolekust austatuina,“ ütles ta Ivanhoele eraldi, „kuid ma ei tahaks mitte, et ta oma aega raiskaks, mis on kuningriigi seisukorra pärast nii kallis.“

„Seda ütlesite hästi ja targasti, tubli Robin Hood,“ ütles Wilfred samuti eraldi. „Pealegi ei pea unustama, et need, kes majesteediga kõige lõbusamalt naljatavad, ometi lõviga mängivad, kes kõige vähemalgi põhjusel oma küüsi kui ka hambaid tarvitab.“

„Teie puudutasite minu kartuse õrnatat punkti,“ ütles pealik; „minu mehed on oma tegevuse ja loomu tõttu toored ja kuningas sama äge kui heasüdameline, võimatu on teada, kui pea võib leiduda haavamise põhjus või kui soojasti seda vastu võetakse, sellepärast on aeg söömingut lõpetada.“

„See peab siis teie korraldusel sündima, vapper vabamees,“ ütles Ivanhoe, „sest iga tähendus minu poolt on temale ainult hoogu annud pidutsemise pikendamiseks.“

„Pea ma siis juba nii pea oma kuninga andeksandmise ja heatahtluse mängule panema?“ ütles Robin Hood üürikeseks peatudes. „Kuid püha Christopheri nimel, nõnda peab see olema. Mina poleks tema armu väärt, kui ma selle eest kõigega valmis poleks riskeerima... Scathlock,

mine sinna tihniku taha ja puhu mulle normanni lugu selle sarvega ja seda silmapilk, muidu mängite oma eluga.“

Scathlock kuulas pealiku sõna ja vähem kui viie minuti pärast jahmatasid pidutsejad tema sarvehäält kuuldes.

„See on Malvoisini sarv,“ ütles Miller jalule karates ja oma vibu kätte haarates. Munk pillas pudeli peost ja kahmas võitluskepi. Wamba poolitas oma nalja ning võttis mõõga ja kilbi. Ka kõik teised relvastusid.

Niisuguse hädaohtliku elukutsega mehed on harjunud söömingut lahinguga vahetama ja Richardit näis see ootamata vaheldus ainult lõbustavat. Ta nõudis oma kiivri ja raskema kõrvale pandud varustuse ja kuna Gurth seda talle ümber pani, andis ta Ivanhoele oma suurema meelepaha ähvardusel käsu, et ta mitte lahingust osa ei pea võtma, mis nähtavasti lähenemas.

„Sina oled minu eest sajad korrad võidelnud, Wilfred, ja mina olen pealt vaadanud. Täna pead sina seda tegema ja oma silmaga nägema, kuidas Richard oma sõbra ja laenu-mehe eest oskab võidelda.“

Vahepeal saatis Robin Hood mitmes suunas luurajad välja, nagu peaksid nad vaenlase jälle saama, ja kui ta nägi, et pidu täiesti lõpetatud, lähenes ta Richardile, kes juba täiesti relvastatud, ja tema ette põlvili langedes palus ta oma kuningalt armu.

„Mispärast, hea vabamees?“ küsis Richard pisut kärsitult. „Kas pole meie juba sulle kõik üleastumised andeks annud? Arvad sa, et meie sõna on mõni sulg, mida võib meie vahel puhuda edasi ja tagasi? Ja sul pole ju ometi aega olnud uut ülekohut teha.“

„Ometi,“ vastas vabamees, „kui on kuritöö iseoma vürsti petta tema enda kasuks. Sarv, mida kuulsite, pole Malvoisini oma, vaid seda puhuti minu käsul, et söömingut lõpetada, sest muidu võiksid tunnid kaduda, mida oleks kahju raisata.“

Nüüd tõusis ta püsti, pani käed rinnal kokku ja enneni lugupidavalt kui alandlikult ootas ta oma kuningalt

vastust, nagu see, kes teab, et ta küll ülekohtu on teinud, kuid seda ainult õige põhjuse aetuna. Vihapuna lööbus Richardil näkku, kuid see oli ainult esimesel tundmusvalingul, millest õiglustunne silmapilk võitu sai.

„Sherwoodi kuningas,“ ta ütles, „ei soovi Inglise kuningale metslinnu-liha ja viina anda? Tubli, julge Robin! Aga kui te mind vanas lõbusas Londonis vaatama tulete, siis tahan mina heldem võõrusisand olla. Siiski, sul on õigus, tubli poiss. Sellepärast sadulasse ja minema, Wilfred oli kogu aja kärsitu. Ütle mulle, julge Robin Hood, kas sul kunagi salkkonnas sõpra pole olnud, kes sellega ei rahuldu, et ta on sinu nõuandja, vaid kes tingimata tahab ka sinu tegusid juhtida?“

„Niisugune on minu leitnant, väike John,“ üles Robin Hood, „kes praegu teatud ülesandega teekonnal Šoti rannale, ja ma pean teie majesteedile tunnustama, et tema omavoliline nõuandmine mind sagedasti pahandab, aga kui hästi järele mõtlen, ei või ma kaua viha kanda inimese peale, kelle agaruse ja mure ainukeseks põhjuseks on oma isanda tulu.“

„Sul on õigus, hea vabamees,“ vastas Richard. „Ja kui mul ühelt poolt oleks Ivanhoe, kes tumedal näoilmel tõsist nõu annab, ning teiselt poolt sina, kes mind mu enda kasu pärast sunnib midagi tegema, siis puuduks mul vabadus nagu kristlikul või paganlikul kuningal kunagi. Kuid et mitte enam selle peale mõelda, mu härrad, siis tulge ja rutakem lõbusal meelel Coningsburghi.“

Robin Hood kinnitas, et ta osa oma meestest kuningateekonna suunas minema saatnud, neile ülesandeks tehes tee ümbrust läbi uurida, mispärast tema arvates reisimine täiesti hädaohuta peaks olema, kuna aga vastasel korral rüütlid salga vibumehi võiksid omale appi kutsuda, sest tema, Robin Hood, ise liigub oma meestega samas suunas.

Targad ja tähelepanelikud ettevaatus-abinõud, mis pealik tarvitusele võtnud, liigutasid Richardi ja kõrvaldasid viimase meelepaha, mis pealiku ninapidi-vedamine temas tekitanud.

Veel kord ta sirutas Robin Hoodile käe, kinnitas temale täielikku andeksandmist ja tulevikus heatahtlust ning oma vääramata otsust, metsaseaduse vägivaldset tarvitamist piirata, sest muidu aetakse nii mõnigi Inglise vabamees mässujalale. Kuid Richardi head kavatsused jäid tema varajase surma tõttu täitmata ja metsaseadus kisti tema järeletulijal kuningas Johannil vastu tahtmist käest. Mis aga Robin Hoodi pärastisse eluloosse, sama ka tema pettusega põhjendatud surma¹⁾ puutub, siis kuulub see sinna lauluvanikusse, mida millalgi poole penni eest müüa pakuti, ent mis

„Nüüd odav, kui kullaga kaalutaks.“

Pealiku arvamine tõestus: kuningas, keda saatsid Ivanhoe, Gurth ja Wamba, jõudis ilma vähemagi rahurikkumiseta Coningsburghi lossi juurde, kui päike oli alles ülal.

Leidub vähe ilusamaid ja meeldivamaid maastikke Inglismaal, kui selle vana Saksi lossi ümbrus. Vaikne ja kena Doni jõgi keerleb siin põldude ja metsade vahel, ja mäel, mis läheneb jõele, seisab vallide ja kraavide kaitstuna vana ehitus, kus enne maavõitmist asusid, nagu näitab juba tema saksikeelne nimi, Inglismaa kuningad. Välimised müürid on nähtavasti normannid juurde ehitanud, kuna sisemine peatorn tõsist vana aja ilmet kannab. Tema seisab sisemise hoovi nurgas mäel ja on täiesti ümmargune, läbimõõt jalga kakskümmendviis. Müür on väga paks ja teda toetavad või kaitsevad kuus päratu suurt sammast. Maast tõustes on need sambad tugevad, sama ka suure tüki kõrgemalt, kuid ülalt otsast on nad õõnsad ja lõpevad mingisuguse tornikesega, mis seisab peatorni sisemusega ühenduses. Eemalt seda suurt hoonet ühes tema kõrvalehitustega vaadelda on maalilikkuse armastajal sama huvitav, kui muinasaja uurijal lossi sisemuses viibida, kus vaimupilk tagasi lendab seitse-

1) Ta läks mingisuguse haiguse pärast Kirkleesi naiskloostriisse ja palus endale aadrit lasta. Kloostriülem tegi seda, kuid ei pannud veresoont enam kinni, ja Robin Hood jooksis verest kuivaks.

riikluse päevini. Lossi läheduses on koobas, millest räägitakse kui kuulsa Hengisti hauast; naabruses olevas kirikuaias leiduvad mitmesugused väga vanad ja huvitavad mälestusmärgid.

Kui Lõvisüda oma saatkonnaga sellele lihtsale, kuid suurepärasele ehitusele lähenes, siis ei piiranud teda veel välimised kindlustused. Saksi ehitusmeister oli oma ülesande täitnud, kui ta sisemise ehituse kaitse-seisukorda oli seadnud ning sellele kaitsevallina juurde lisanud ainult lihtsa teivas-ai.

Määratu suur must lipp, mis torni otsas lehvib, teatas, et lossi viimse omaniku matus oli pühitsemise ajajärgus. Lipul polnud mingit embleemi lahkunu soo ja seisuse kohta, sest vapid olid uudisena tarvitusel ainult normanni rüütlitel, kuna nad aga saksilastele olid täiesti tundmata. Kuid värava kohal oli teine lipp ja sellele oli värvitud valge hobuse lihtne kuju, mis pidi märkima lahkunu suguvõsa, sest nimetatud kuju oli Hengisti ja tema Saksi sõdurite üldiselt tuntud sümbol.

Lossi ümber kihvas kõik elust ja tegevusest, sest niisugune suripidu oli tol ajal üldiseks ja rikkalikuks võõrustamissilmapiilguks, millest osa võtma kutsuti mitte ainult need, kel lahkunuga olnud kuidagi kokkupuutumist, vaid kõik, kes juhuslikult siia sattusid või mööda läksid. Surnud Athelstane rikkuse ja au tõttu teostati seda vana kommet kõige laiemal määral.

Sellepärast liikusid suured rahvahulgad üles lossi poole mäele ja sealt tagasi alla, ja kui kuningas ja tema kaaslased avatud ja vahita väravast sisse astusid, avanes nende silme ees pilt, mis valitseva kurva sündmusega hästi ei tahtnud kokku kõlada. Ühes kohas olid kokad suure härja ja rasvase lamba küpsetamisega ametis, teises paigas avati õllevaate, et iga soovija janu kustutada. Kõige mitmekesisemad inimsalgad seisid siin ja seal, et õgida antud toitu ja kallata nende tarvitada olevat jooki. Alasti Saksi ori kustutas oma pooleaastast nälga ja janu sel ahnuse ja priiskamise päeval; jõukas kodanik või käsitööline sõi ja jõi suud matsutades ja arvustas linnaseid või õllekeetjat. Oli ka paar vaest normanni aadli-

võsu näha, kes eraldusid hulgast oma puhtaks aetud lõua ja lühikese mantliga, sama ka oma kokkuvõtmise ja kogu selle pühaliku pidustuse pilkava vaatlemisega, kuigi nad end sinnamaale alandasid, et lahkelt pakutud kehakinnituse hea lasksid maitsta.

Muidugi leidis ka kerjuseid tosinakaupa, ühes rändavate sõduritega, kes Palestiinast teel (vähemalt ütlesid nad ise seda); rändavad pudu-kaupmehed ladusid oma kaupa välja, rändavad mehaanikud otsisid tööd ja palverändajad, metspreestrid, Saksi minstrelid ja Wallise bardid pomisesid palvetada ja meelitasid oma kanneldest, viulitest ning gitarridest ebameeldivaid häáli. Üks ülistas Athelstanet leinavas kiidukõnes, teine loendas sellekohases lugulaulus kadunu esivanemate imelikud ja karedakõlalised nimed. Ei puudunud ka narrid ja veiderdajad, sest nende tegevust ei peetud praegusel silmapilgul sugugi sündmatuks või kohatuks, olid ju saksilaste vaated selles asjas sama loomulikud kui lihtsaski. Januneb kurbus, siis olgu tal juua, tunneb ta nälga, siis olgu süüa; rõhus ta meelt ja pitsitas südant, siis olid käepärast rõõmuvahendid, vähemalt abinõud meelelahutuseks. Osavõtjad ei põlanud kunagi niisuguseid lohutusevahendeid, kuigi ajuti, koosviibimise põhjuse meeldetulekul, mehed hulgati ohkasid, kuna aga naised, keda palju siin leidis, oma häält tõstsid ja valjult „häda!“ karjusid.

Niisugune pilt esines Richardile ja tema kaaslastele, sisse astudes Coningsburghi lossi. Piduülem ei pannud enam lihtsurelikkude edasi-tagasi voolavaid salku tähele, ehk olgu siis, et korrapidamise otstarbel, niipea kui talle silma torkasid kuningas ja Ivanhoe, kelle näojooni ta arvas tundvat. Pealegi oli kahe rüütlil ilmumine Saksi pidustusele haruldane nähtus ja seda võis ainult lahkunu enda ja tema perekonna austamiseks pidada. Nõnda siis tegi see tähtis isik oma mustas ülikonnas ja valge ametikepiga käes Richardile ja Ivanhoele läbi rahvamurru torni poole teed. Gurth ja Wamba leidsid omale varssi lossiõues tuttavad ja otsustasid mitte enam edasi minna, enne kui seda just nõutakse.

Neljakümneteine peatükk.

Marcello laiba ümbert leidsin nad.
Seal kõlas imepühalikult laul
Täis valu, kurbust, leinapisaraid,
Just nagu valvaks surnu juures naisi hulk,
Kes öisi tunde nõnda viidavad.

Vana näidend.

Coningsburghi lossi suure torni sissekäik on väga haruldane ja annab tunnistust selle endise aja suurest lihtsusest, mil ta ehitatud. Rida väga järske ja kõrgeid astmeid viib torni lõunapoolsel küljel madalale uksele, kus julge vanaaja-uurija veel praegu või vähemalt veel mõne aasta eest võis pääsetee leida väikesele trepile, mis ehitatud torni peamüüri paksusesse ja mis viis ehituse kolmandale korrale: kaks alumist korda olid vangikongid või keldrid, mis said oma valguse ja ka õhu kolmandal korral olevast neljanurgelisest august, seistes ühenduses selle ülemise korraga nähtavasti ainult redeli kaudu. Neljakordse torni ülemistesse ruumidesse pääsis mööda välist treppi, mis tugenes välissammastele.

Mööda seda raskepärast ja keerulist käiku juhatati kuningas Richard oma truul Ivanhoe saatel neljanda korra ruumi, mis võttis kogu torni pinna oma alla. Üles minnes leidis Ivanhoe aega oma nägu mantlisse mässida, et end mitte enne isale tuntavaks teha, kui kuningas selleks märku annab.

Siin ruumis oli suure tammise laua ümber tosin kõige valitumate Saksi perekondade esindajaid naaberümbrusest koos. Need olid kõik vanad, vähemalt aastais mehed, sest nooremad, nagu Ivanhoe, olid vanemate suureks meelepahaks juba nii mõnegi takistuse maha murdnud, mis eraldas võitjad normannid võidetud saksilastest pooleks aastasajaks.

Nende auväärt meeste mahalöödud ja murelikud pilgud, nende vaikus ja leinav seisak sünnitas väljaspool lossi pidutseva hulga meeoluga terava vastandi. Nende hallid juuksed ja pikad habemed, sama ka nende vanaaegsed kuued ja mustad, laiad mantlid hakkasid väga hästi kokku

selle haruldase ruumiga, kus nad istusid, ilmutades neid nagu endiste Wodani kummardajaina, kes selleks uuesti ellu tõusnud, et leinata oma rahvusliku au hukkumist.

Cedric istus seisuse poolest ühesugusena oma suguvendade seas, kuid kõigi nõusolekul ta näis täna nagu juhi osa etendavat. Richardi sisseastumisel, keda Cedric ainult kui krampluku rüütli tundis, tõusis ta tõsiselt oma istmelt ja tervitas teda harilikul kombel: *Waes hael*, samal ajal karikat oma pea juurde tõstes. Kuningas, kes oma alamate kommetega tuttav, vastas tervituse nõutavate sõnadega: *Drink hael*, ja võttis karika, mille temale ulatas lauaulem. Samuti austati ka Ivanhoed, kes oma isaga vaikides kokku jõi ja harilikkude sõnade asemel kummardus, et hääle kaudu ennast mitte tuntavaks teha.

Kui see sissejuhatav komme oli täidetud, tõusis Cedric üles ja Richardile kätt ulatades viis ta tema väikesesse, lihtsasse kabelisse, mis oli tehtud ühte välissambasse. Et siin peaaegu igasugused avased puudusid, välja arvatud ainult üsna kitsas õhuauk, siis oleks see ruum päris pime olnud, kui teda mitte kaks tulelonti poleks valgustanud, mille punasel ja suitsusel helgil paistis võlvide all paljaste müüride vahel lihtne kivialtar ning samast materjalist rist.

Selle altari ees seisis surnuraam, mille kummalgi küljel põlvitas kolm preestrit, kes oma roosikrantsi sõrmitsesid ja palveid pomisesid. Selleks hiilgavaks hingeteenistuseks oli lahkunu ema püha Edmundi kloostri rikkalikult maksnud ja et teenistus oleks täielik, tulid kõik vennad peale jalutu köstri Coningsburghi, kus nad korda mööda, kuus venda igas vahetuses, Athelstane laiba juures vahet pidamata pühi kombeid täitsid, kuna teised sel ajal kehakinnitusest ja lõbusustest osa võtsid. Oma püha valvet ja kohust täites hoidusid mungad silmapilgukski palveile vahet tegemast, et Zerneck, vana Saksi Apollyon, oma küüsi lahkunud Athelstane järele ei võiks välja sirutada. Ka valvasid nad hooliga selle järele, et ükski ilmlik ei puutuks surnurüüd, mida millalgi püha Edmundi matmisel tarvitatud ja mida puutu-

misega võidi rüvetada. Kui niisugune tähelepanelikkus tööpoolest lahkunule kasu võis tuua, siis oli tal õigus seda püha Edmundi vendadelt loota, sest peale saja kuldtüki, mis hingelunastuseks makstud, oli Athelstane ema veel teatanud, et ta mõisa paremad maad mõtleb oma mehe ja poja alaliste hingepalvete korraldamiseks kloostriale annetada.

Richard ja Wilfred läksid Cedricu järel surma ruumi, kus nad oma juhi eeskujul, kes pühalikult lahkunu raami peale tähendas, vagalt risti ette löid ja lühikese palve kadunu hinge heaks pomisesid.

Peale seda vaga inimarmastuse kohuse täitmist kutsus Cedric nad jällegi endaga kaasa, libisedes kuulmata sammul üle kivipõranda, kuni ta mõne astme ülespoole läks ja suure ettevaatusega avas väikese palvekoja ukse, mis kabeli kõrval. See oli umbes kaheksajalaline nelinurk ja nagu kabelgi müüri paksusesse õõnestatud. Tema õhuauk seisis õhtu poole ja oli väljastpoolt laiem, seestpoolt kitsam ning sealt pääsis päikesekiir pimedasse ruumi, kus ta auväärilise välimusega vana naist valgustas, kelle näojooned veel majesteetliku ilu ilme olid alal hoidnud. Tema pikk leinariie ja mustadest küpressidest leinapärg suurendasid tema naha valgust ja tema valkjate juukselokkide ilu, mida aastad polnud halvendanud ega hõbestanud. Tema näoilme avaldas kõige sügavamamat resigneeritud kurbust. Kivilaual tema ees seisis elevandiluust Lunastaja ristipuus, mille kõrvale oli paigutatud rikkalikult piltidega ehitud kuldhaakidega ja ilustustega palveraamat.

„Suursugune Edith,“ ütles Cedric, kui ta üürikeseks vaikides oli peatunud, nagu tahaks ta külalistele aega anda majaleedi vaatlemiseks, „need on auväärt võõrad, kes sinu kurbusest tulevad osa võtma. Ja see siin on see vapper rüütel, kes nii tublisti võitles selle vabastamiseks, keda meie täna leiname.“

„Tema tublidusele olgu tänu,“ vastas leedi, „kuigi taevas tahtis, et see oleks asjata. Täna teda ja ka tema kaaslast, kes on tulnud vaatama Adelingi leske, Athelstane ema tema

sügavas kurbuses ja leinas. Armas sugulane, usaldan nad teie hooleks, et neil midagi ei puuduks, mida võivad pakuda need müürid.“

Võõrad kummardusid sügavasti leinava vanema ees ja lahkusid ühes oma võõrussõbralise juhiga.

Teine keerdtrepp viis nad samasugusesse ruumi, nagu oli esimene, mille peal ta otseteed asenes. Sellest toast kostis veel enne ukse avamist vaikne, kurblik leinalaul. Sisse astudes leidsid nad end umbes kahekümne Saksi suuremast soost naise ja neiu keskel. Neli neidu, juhina Rowena, laulsid lahkunu hingele hümmi, millest võisime mõista ainult kaks, kolm stantsi.

Saab mullaks kõik —
Nii eluhõik.
Ja kõdund keha seest
On lahkund hing,
Seal ussid ning
Tolm mängvad peremeest.

Teed tundmata
Peab lendama
Hing valuriigi pool,
Kus piinaga
Ja vaevaga
Saab puhtaks patuvool.

Oh annaks arm,
Et saatus karm
Ei kaua peaks seal sind
Küll palvega
Ja lauluga
Saab vabaks vangi rind.

Kuna seda laulu lauldi vaikel ja kurblikul toonil, jagunesid teised naised kaheks hulgaks, millest üks suurt siidist leinariiet, Athelstane surnuraami katet, aja- ja maitsekohaste tikandustega ehtis, teine aga suurest korvist lilli valis ja neist vanikuid punus, mis nagu riiegi oli määratud samuti leinaehteks. Neiude teguviis oli tagasihoidlik, kuigi mitte just sügavalt leinav, aga ajuti pidi mõni vanem naisterahvas

nooremate sosistamist või naeru valju sõnaga karistama ja nii mõndki neiut huvitas rohkem küsimus, kuidas tema leinakuub talle hakkab kui see kurb sündmus, mis puhul ta valmistatud. Seda meeleolu ei muutnud ka kahe võõra rüütli ilmumine (et juba tõtt öelda), vaid see tõi endaga kaasa nii mõnegi silmadetõstmise, piilumise ja sosistamise. Ainult Rowena, kes edevuseks liiga uhke, tervitas oma vabastajat meeldiva viisakusega. Tema näoilme oli tõsine, kuid mitte rõhutud, kahelda võis ainult selles, kas vahest mõtted Ivanhoe saatusest samal määral tema tõsisuse põhjuseks ei olnud, nagu seda leinatava sugulase surmgi.

Cedric aga, kes niisuguseis asjus ei olnud mitte väga terava pilguga, nagu me seda juba varemalt näinud, arvas oma hoolealuse leina teiste neudega võrreldes sedavõrt sügavaks, et ta võõrastele tarvilikuks pidas seletada: „Tema oli Athelstane kihlatud mõrsja.“ Kahtlema peab, kas see teade Wilfredi kaastundmust Athelstane leinajate vastu suurendas.

Kuna Cedric nõnda võõrad igale poole oli viinud, kus lahkunu matust pühitseti, juhtis ta nad nüüd väikesesse tuppa, mis oli määratud neile valitud külalistele, kes kaugema ühenduse tõttu surnuga vahest nendega ei tahtnud seltsida, keda ühendasid sellega lähemad sugulussidemed. Ta töötas neile igasugust mõnusust ja tahtis juba minna, kui must rüütel tema käe võttis.

„Palun teid, suursugune than,“ ütles ta, „oma lubadust meelde tuletada, mis te mulle lahkumisel andsite — minu palvet täita.“

„Ta on juba ette täidetud, suursugune rüütel,“ ütles Cedric, „kuid sel kurval silmapilgul...“

„Selle peale mõtlesin ma isegi,“ ütles kuningas, „kuid minu aeg on napp ja pealegi ei arva ma kohatuks, et ühes Athelstanega hauda sängitaksime ka oma eelarvamised ja üle pea-kaela tehtud otsused.“

„Härra krampluku rüütel,“ ütles Cedric punastades kuninga sõnadele vahele, „ma loodan, et teie palve teie enda

kohta käib, mitte aga mõne teise kohta, sest mis minu oma maja ausse puutub, siis ei pea mina kohaseks, et keegi võõras ennast sinna segaks.“

„Seda ei tee ma mitte,“ ütles kuningas mahedalt, „ehk olgu siis niipalju, et see mind huvitab. Aga kuna te mind tänini ainult kui musta krampluku rüütli olete tunnud, siis tundke mind nüüd kui Richard Plantageneti.“

„Richard von Anjou!“ hüüdis Cedric, taganedes kõige suuremas imestuses.

„Ei, suursugune Cedric, Inglise Richard, kelle kõige sügavamaks huviks, kõige sügavamaks sooviks on Inglise poegade ühendamine. Aga auväärt than, miks ei nõtkuta sa põlvi oma vürsti ees?“

„Kunagi pole nad nõtkunud normanni vere ees,“ ütles Cedric.

„Siis hoia oma auvaldus tagavaraks,“ ütles kuningas, „kuni ma tõendan oma õigust selleks, kaitstes ühesuguselt normanne kui ka inglasi.“

„Vürst,“ vastas Cedric, „mina olen sinu vaprust ja sinu väärtust õieti hinnanud. Ka tean ma, et sa oma õigust Inglise troonile põhjendad oma põlvnemisega Matildast, Edgar Athelingi vennatütrest, Šoti Malcolm'i tütrest. Ent Matilda, kuigi ta põlvnes Saksi kuninglikust verest, polnud riigitrooni pärija.“

„Suursugune than, ma ei taha sinuga oma õiguste üle vaielda,“ ütles Richard vaikselt, „kuid lase silmad enda ümber käia ja ütle, kelle õigused rohkem kaaluksid.“

„Tulid sa selleks siia, vürst, et mulle seda öelda?“ küsis Cedric. „Tahad sa mulle mu töu hukkumist meelde tuletada, enne kui haud viimse Saksi kuningliku võsu peal kinni aetud?“ Tumestunud näol ta rääkis: „See on julge ja järelemõtlemata!“

„Püha risti nimel, seda mitte,“ vastas kuningas, „vaid see sündis täielikus usalduses, mis on ühel tublil mehel teise vastu, ilma vähemagi hädaohu varjuta.“

„Sul on õigus, kuningas, sest kuningas oled ja selleks sa jääd minu nõrgast vastupanust hoolimata. Ma ei söanda tarvitada ainukest abinõu, mis selle takistamiseks olemas ja mis sa ise mulle kiusatuseks kätte annud.“

„Ja nüüd minu palve jaurde,“ ütles kuningas, „mida mina sellepärast põrmugi vähem usaldavalt ei avalda, et sina minu kuninglikku õigust pole tunnustanud. Mina nõuan sinult sinu oma sõna peale andeksandmist ja vastuvõtmist sinu pojale Wilfred von Ivanhoele, kuna sind vastasel korral ähvardavad sõnamurdmine, truudusetus ja alatus. Selles lepituses olen mina huvitatud, nagu sina isegi pead tunnustama, sest sellest oleneb minu sõbra õnn ja valitseva vastolu lõpp minu truu rahva keskel.“

„Ja see seal on Wilfred,“ ütles Cedric, tähendades poja poole.

„Isa, mu isa,“ hüüdis Ivanhoe, langedes Cedricu jalge ette, „anna mulle andeks!“

„Sulle on juba andeks antud,“ ütles Cedric teda üles tõstes. „Herewardi poeg teab, kuidas oma sõna pidada, isegi kui see on antud mõnele normannile. Ainult lase end näha meie Inglise esi-isade riideis — mitte mingit lühikest mantlit, kergest mütsi või fantastilisi sulgi minu lihtsas majas! See, kes tahab olla Cedricu poeg, peab võima olla välimusest oma esivanemate sarnane. Sa tahad rääkida,“ lisas ta tõsiselt juurde, „ning mina aiman sinu kõneainet, kuid leedi Rowena peab kihlatud mõrsjana kaks aastat leinama. Meie Saksi esivanemad loobuksid meist, kui meie uuest ühendusest räägiksime enne selle mehe haua sulgemist, kes oli temaga varemalt ühendatud ja kes vääris seda oma sünni ja esivanemate tõttu kõige enam. Kadunud Athelstane vaim ise tõuseks oma veristest surnulinadest, et takistada oma mälestuse säärast teotamist.“

Näis, nagu oleksid Cedricu sõnad tõepoolest viirastuse ellu kutsunud, sest vaevalt oli ta nad rääkinud, kui uks lahti läks ja Athelstane oma surnuriides nende ees seisis — kahvatuna, kõhnana, surnust tõusnu sarnasena.

Selle ilmutuse mõju juuresolijaisse oli äärmiselt jahmatav. Cedric taganes niikaugele, kui müür lubas, ja tema vastu tugenedes, nagu ei suudaks ta enam muidu seista, vahtis ta üksisilmi ja ammulisui oma sõbra koltunud kuju.

Ivanhoe lõi omale risti ette ja palvetas saks, ladina või prantsuse keeli, nagu tal sõnad just suhu sattusid, kuna Richard korda mööda lausus *Benedicite* ja *Mort de ma vie*¹⁾.

Vahepeal hakkas alt trepilt müra kostma, kuna keegi karjus: „Võtke äraandjad mungad kinni!“ ja teine temale vastas: „Heitke nad vangikeldri!“ ning kolmas juurde lisas: „Visake nad kõrgemalt müürilt alla!“

„Jumala nimel,“ ütles Cedric, pöördudes nähtavasti oma lahkunud sõbra viirastuse poole, „kui sa oled surelik, siis räägi, oled sa aga lahkunu vaim, siis ütle, mis ajas su ennast meile ilmutama, või ütle, mis võiksin ma sinu hinge rahustamiseks teha. Elusalt või surnult, suursugune Athelstane, vasta Cedricule!“

„Seda tahan ma teha,“ vastas viirastus väga rahulikult, „kui olen hinge tagasi tõmmanud ja kui te mulle aega annate. Kas ma olen elus? sa küsid. Mina elan, nagu elab igaüks, keda on toidetud vee ja leivaga kolm päeva, mis tunduvad kolme aastasajana. Jah, vee ja leivaga, isa Cedric! Taeva ja kõigi tema pühimuste nimel, paremat toitu pole ma nende igavesti pikkade päevade jooksul mitte maitsnud ja Jumala armunõul olen ma praegu siin, et teile seda öelda.“

„Kuidas, suursugune Athelstane,“ ütles must rüütel, „mina ise nägin, et metsik tempelrüütel teid Torquilstone võtmise lõpul maha lõi, ja nagu ma mäletan, jutustas Wamba, teie pealuu olnud kuni hammasteni läbi raiutud!“

„Teie eksisite, härra rüütel,“ ütles Athelstane, „ja Wamba valetas. Minu hambad on heas seisukorras, mida tõendan peagi õhtusöögil. Aga sellepärast ei võlgne ma tempelrüüt-
lile vähematki tänu, sest lüües pöördus tal mõök käes, nii et mõõgatera lapiti mulle pähe langes; oleks mul mu teras-

1) Sõnasõnalt: mu elu surm; umbes: pagan võtku mind. Tõlk.

kiiver peas olnud, siis poleks ma hoopis suurt tähele pannud ja selle tempelrüütlile tagasi maksnud, nii et tal enam poleks tarvidust olnud põgeneda. Kuid nüüd langesin ma uimaselt maha, olgugi et jäin haavamata. Tapetud langesid igast küljest minu peale ja mina ei tulnud enne meelemärgusele, kuni ma enda leidsin puusärgist, mis oli õnneks avatud ja püha Edmundi kiriku altari ette paigutatud. Aevastasin mitu korda, ohkasin, ärkasin ja oleksin üles tõusnud, kui köster ja abt hirmunult müra peale juurde jooksid ja vististi sugugi rõõmsad ei olnud, et nad selle mehe elusana leidsid, kelle pärijaiks nad pidid saama. Mina küsisin viina, ja nemad andsid mulle midagi, mis pidi millegagi segatud olema, sest ma uinusin veel raskemalt kui enne ja ei ärganud enam mitme tunni jooksul. Nüüd olid mu käed seotud ja jalad nii kõvasti kinni mässitud, et mu pahklud veel seda mäletadeski valu teevad. Koht, kuhu nad mu pannud, oli sootuks pime ja nagu ma sumbunud, kopitanud õhu järele otsustasin, pidi see mõni matusepaik olema. Minu peas keerlesid alles imelikud mõtted selle kohta, mis minuga küll sündinud, kui kaks mungakelmi sisse astusid. Nemad püüdsid mulle seletada, mina olevat puhastustules, kuid liiga hästi ma tundsin isa abti hingeldavat häält. Püha Jeremias, kui hoopis teisiti kõlas see hää! siis, kui ta minult uut küpsisetükki palus! See koer pidutses minuga ju millalgi jõulust kolmekuningani.“

„Kannatust, suursugune Athelstane,“ ütles kuningas, „tõmmake hinge tagasi ja jutustage aeglasemalt oma lugu. Tõepoolest, seda on parem kuulata kui mõnd romaani.“

„Ei, Bromeholmi risti nimel, selles polnud midagi romantilist,“ ütles Athelstane. „Odraleib ja janu vastu vett, see oli kõik, mis need kitsid kelmid mulle andsid, kelle minu isa ja mina ise oleme rikastanud, kuna nende sissetulekuks varemalt olid ainult pekitükid ja viljamöödud, mida nad palvete eest said vaestelt orjadelt ja pärispõlvelistelt. See tänamata rästikute pesa, minusugusele kaitseisandale annavad nad odraleiba ja vett! Ma suitsutan nad nende pesast välja, kuigi mind sellepärast kirikuvande alla peaks pandama!“

„Kuid püha neitsi Maria nimel, suursugune Athelstane,“ ütles Cedric, kinni haarates sõbra käest, „kuidas pääsid sa sellest hädaohust? Hakkasid nad oma tegu kahetsema?“

„Nemad kahetsema!“ vastas Athelstane. „Kas pehmen-dab päikesepaiste kaljusid? Ma oleksin veel praegu seal lamanud, kui mitte kloostri müra poleks tõusnud, mille põhjuseks, nagu ma pärast mõistsin, oli minu surisöömingule minek, kuna nad ise väga hästi teadsid, et mina elusalt oma paigal laman. Kuulsin neid surisalme laulvat ja mõtlesin, et seda teevad inimesed, kes ise mu surnuks näljutavad. Ometi läksid nad ja mina pidin kaua oma toitu ootama, mis sugugi ime polnud, sest jalutu köster oli liiga iseoma kõhu täitmi-sega ametis, kui et ta minu peale oleks mõelnud. Viimaks ometi tuli ta vankuval sammul alla, tuues endaga kaasa viina ja vürtside lõhna. Hea toit oli tema südame avanud, sest tema tõi mulle mu endise toidu asemel tüki pasteeti ja pudeli viina. Mina sõin ja jõin ning kogusin jõudu ja minu õnneks oli köster sedavõrt joobnud, et ta ukse halvasti lukutas ja see praokile läks. Valgus, toit ja viin tegid mu leidlikuks. Obadus, kuhu minu ahelad kinnitatud, oli rooste käes rohkem kannatanud, kui võrukael abt või minagi oleksin võinud arvata. Isegi raud ei pea selle vangikeldri niiskusele vastu.“

„Tõmmake hinge tagasi, suursugune Athelstane,“ ütles Richard, „ja võtke pisut kehakinnitust, enne kui oma õudset jutustust jätkate.“

„Kehakinnitust!“ vastas Athelstane, „olen juba viis korda täna võtnud, aga ometi arvan, et rasvane sink kõlbaks väga hästi minu jutustuse juurde; ka palun ma, lahke härra, ehk muretseksite mulle karika viina.“

Kuigi külalised oma jahmatusest veel täiesti polnud toibunud, ometi täitsid nad oma võõrusisanda soovi viibimata, mispeale see oma jutustust võis jätkata. Aga nüüd oli tal juba palju rohkem kuulajaid kui alguses, sest Edith, kes lossis tarvilikke korraldusi oli käinud tegemas, oli elusa surnu kannul külaliste ruumi tulnud, kuna tema selja taga niipalju mehi ja naisi surus, kui väikene ruum vastu suutis

võtta; suurem hulk jäi trepile ja kuulis ainult puudulikult majahärra jutustust, andes seda edasi allapoole veel puudu-likumalt, nii et kui jutustus viimaks alla hoovi jõudis, siis ta enam sugugi tõega kokku ei käinud. Athelstane jätkas aga oma lugu nõnda:

„Leides oma ahela obadusest vabastatuna, hakkasin ma mööda treppi ülespoole ronima, nii hästi kui seda suudab nälgunud ja raudu kandev inimene. Kaua kobasin ma ümber, kuni viimaks kuulsin lõbusat ringmängu-viit kuskil ruumis, kus auväärt köster kellegi hallikuuelse, sasiskulmulise ja laiaõlalise venna seltsis, keda ennemini võis mõneks varga-poisiks kui vaimulikuks arvata, kuradimessi pidas. Mina murdsin nende juurde sisse ja minu surnuriided ning minu ahelate kõlin andis mulle ennemini sealt- kui siitilma ilme. Kui ma aga köstri rusikaga maha virutasin, andis teine, see kannukaaslane, mulle oma hirmsa võitluskepiga hoobi.“

„See pidi küll meie vend Tuck olema, krahvi lunastus-raha nimel,“ ütles Richard Ivanhoele.

„Olgu ta või vanakuri ise,“ ütles Athelstane. „Õnneks ei tabanud ta märki ja kuna mina temaga käsitsi tahtsin kokku minna, andis ta päkkadele valu ja põgenes. Mina ei viivitanud enam ka iseoma päkkasid vabadesse saatmast võtme abil, mille ma võtsin köstri võõlt, ja ma oleksin ta pealuu võtmekimbuga purustanud, kui mul mitte meelde poleks tulnud see pasteet ja viin, millega see võrukael mind vangikeldris oli suurustanud. Nõnda andsin talle ainult paar parajat võmmu ja jätsin ta põrandale lamama, pistsin pisut küpsist ja tinast viinapudeli tasku, mida auväärt vennad omal hea olid lasknud maitsta, läksin talli, leidsin sealt eraldatud osast iseoma parema ratsahobuse, keda hoiti nähtavasti abti tarvitamiseks, ning kihutasin siia nagu looma jalad vähegi võtsid. Naised ja mehed põgenesid minu eest igal pool, sest kõik pidasid mind tondiks, seda enam et ma oma näo varjamiseks surnu-lina üle pea tõmbasin. Mind poleks mu enda lossigi sisse lastud, kui mind poleks peetud selle veiderdaja kaaslaseks, kes lossi hoovis oma isanda matusele ilmunud inimesi lõbus-

tab. Mina arvan, piduülem pidas mind teatud osa mängijaks ettekantavas jandis ja nõnda pääsin ma väravaist läbi ja tõttasin kõige pealt oma ema juurde, kus ma pisut hamba alla sain, ning tulin siis kohe teid vaatama, mu suursugune sõber.“

„Ja teie leiate mu valmina jätkama meie endisi au ja vabaduse kavatsusi,“ ütles Cedric. „Mitte kunagi ei hämardu enam nii õnnelikku hommikut suursuguse Saksi tõu vabastamiseks kui on seda lähem.“

„Ära räägi mulle kellegi vabastamisest,“ ütles Athelstane, „hea et ma isegi vabaks sain. Rohkem mõtlen ma selle kelmi abti karistamise peale. Tema peab Coningsburghi lossi tornitipul kõlkuma oma ametikuues ja mantlis ja kui trepid on tema rasvase keha tarvis liiga kitsad, siis lasen ma ta väljastpoolt üles vinnata.“

„Aga, mu poeg,“ ütles Edith, „mõtlen ometi tema püha ameti peale.“

„Mõtlege minu kolmepäevase paastumise peale,“ vastas Athelstane; „mina nõuan nende kõigi verd. Front-de-Boeuf põletati palju väiksema üleastumise pärast elusalt ära, sest tema andis oma vangidele hästi süüa, ainult supi sisse pani pisut liiga küüslauku. Aga need silmakirjalikud ja tänamatud orjad, kes nii sagedasti kutsumata mulle mu laua ääres süües meelitusi öelnud, kuna nad ise minule pole annud ei suppi ega küüslauku, nemad peavad, maksku mis maksab, Hengisti hinge nimel surema!“

„Aga paavst, mu suursugune sõber,“ ütles Cedric.

„Aga saadan, mu suursugune sõber,“ vastas Athelstane; „nemad surevad ja mitte sõnagi enam sellest. Oleksid nad kas kõige paremad mungad ilmas, ilm elab ilma nendeta edasi.“

„Häbi, suursugune Athelstane,“ ütles Cedric, „ära unusta ometi nende viletsate pärast hiilgavat tulevikku, mis sul ees seisab. Ütle ometi sellele normanni vürstile, Richard Anjoule, et kuigi ta on lõvi südamega, ometi ei pea ta ilma võitlu-

seta Alfredi trooni valdama, kui veel ükski püha Usutunnistaja järeltulijaist elab.“

„Mis!“ ütles Athelstane, „on see siis suursugune kuningas Richard?“

„See on Richard Plantagenet ise,“ vastas Cedric, „kuid mul ei tarvitse sulle öelda, et tema oma vabal tahtel siia on ilmunud, mispärast teda ei tohi haavata ega teda ka vangistada — sa tunned ometi väga hästi oma kui võõrusisanda kohuseid tema vastu.“

„Ja muidugi!“ hüüdis Athelstane, „ja pealegi veel enda kui alama kohuseid, sest siin tahan ma temale oma südame ja käega truudust töötada.“

„Mu poeg,“ ütles Edith, „mõtlen oma kuninglikkude õiguste peale!“

„Mõtlen Inglismaa vabaduse peale, kidev vürst!“ hüüdis Cedric.

„Ema ja sõber,“ ütles Athelstane, „jätke oma etteheitel — vesi ja leib ühes vangikeldriga on imelised auahnuse surmajad, ja hauast ma tõusen targemana, kui ma sinna läksin. Poole sellest tühisest lollusest on mulle see äraandlik abt Wolfram kõrva puhunud ja nüüd võite isegi otsustada, on tema mõni usaldatav nõuandja. Sellest ajast saadik, kus need plaanid teoksil on olnud, pole ma muud tunnud kui tõttamist, seedimiskorratust, hoope, tõukeid, vangisistumist ja nälgimist; pealegi võiks see kõik lõppeda mõne tuhande rahuliku elaniku tapmisega. Mina ütlen teile: kuningas tahan ma iseoma mõisas olla ja mitte kuskil mujal ja minu esimene maahärralik ülesanne on abti üles puua.“

„Ja minu hoolealune Rowena,“ ütles Cedric. „Ega te ometi mõtlen teda maha jätta?“

„Isa Cedric,“ ütles Athelstane, „ole mõistlik. Leedi Rowena ei tee minust väljagi, tema armastab minu sugulase Wilfredi kindra väikest sõrme rohkem kui kogu minu isikut. Seal ta ise seisab, et sinule seda tunnustada. Ei, ära punasta, sugulane, pole mingi häbi hoovirüütli rohkem armastada kui mõnd maamõisnikku ja ära naera ka, sest surnuriided ja kõhn

nägu pole Jumal teab mis naeruväärast. Tahad sa aga tingimata naerda, siis võin ma selleks parema põhjuse anda. Anna mulle oma käsi, õigem laena ta mulle, sest ma palun teda ainult sõpruses. Siin, onupoeg Wilfred von Ivanhoe, sinu kasuks ütlen ma sellest lahti ja tootan seda vandega. Hei! püha Dunstani nimel, meie onupoeg Wilfred on kadunud! Aga kui mu silmad paastumisest pole nõrgenenud, siis nägin ma teda ometi just praegu siin.“

Kõik vaatasid ümber ja otsisid Ivanhoed, kuid tema oli kadunud. Viimaks saadi teada, et keegi juut oli teda otsinud ja et peale üsna lühikest läbirääkimist oli ta Gurthi ja oma sõjariistu nõudnud ning oli lossist lahkunud.

„Ilus onutütar,“ ütles Athelstane Rowenale, „kui ma julgeksin mõelda, et see kadumine mitte kõige mõjuvama il põhjusil pole sündinud, siis võiksin ma tagasi võtta...“

Aga niipea kui Athelstane peale Ivanhoe puudumist neiu käe oli vabastanud, lahkus see silmapilk toast, sest tema seisukord oli siin piinlikuks muutunud.

„Tõepoolest,“ lausus Athelstane, „naisi võib kõigist loomadest kõige vähem usaldada, vahest ahvid ja abtid välja arvatud. Olgu ma uskmatu, kui ma mitte temalt tänu ei oodanud ning võib-olla suudlust veel peale kauba. Need neetud surnuriided on ära tehtud, kõik põgenevad nende eest. Teie poole, suursugune kuningas Richard, pöördun ma oma truuduse tõotusega kui ustav laenumees.“

Kuid ka kuningas Richard oli läinud ning keegi ei teadnud kuhu. Viimaks saadi teada, et ta lossiõue rutanud, seal eelnimetatud juudi oma juurde kutsunud ja temaga rääkinud, siis silmapilk hobuse nõudnud, sadulasse karanud, juudi sundinud teise hobuse selga istuma ning niisuguse ajuga minema sõitnud, et vana juudi elu eest keegi pennigi poleks võinud maksta, nagu Wamba arvas.

„Minu hinge õndsuse nimel!“ hüüdis Athelstane, „kindlasti on Zerneck mu lossi minu äraolekul vallanud. Mina tulen kui hauast tõusnu surnuriietes tagasi ja igaüks, kellega

ma räägin, kaob silmapilk mu häält kuuldes! Kuid mis aitab sellest rääkimine! Tulge, mu sõbrad, kes te veel järele olete jäänud, lähme pidusaali, et veel rohkem kaduma ei läheks. Loodan, et saal nüüd nõnda on varustatud, nagu vana Saksi ülimuse suripidu seda nõuab, aga kes teab, kui me kauemini viivitaksime, kas siis saadan ka toiduga minema ei lenda.“

Neljakümnekolmas peatükk.

Kui oleks Mowbray patt nii raske rinnas,
Et murduks tema sõjahobu selg
Ja võitlusvälja mulda puutuks palg
Sel mässumeelsel.

Richard II.

Meie jutustuse tegevusala pöördub nüüd jällegi Templestowe lossi ette, kus mängitakse Rebekka elu ja surma küsimuse verist mängu. Siin oli müra ja elu, sest ümberkaudsed elanikud olid siia kui kirikulaadale või mingisugusele maapidule kokku voolanud. Aga tungiv soov vere ja surma nägemiseks pole omane mitte ainult sellele pimedale ajajärgule, kuigi selleaegsed kahevõitlused ja üldised turniirid inimesi harjutasid verist mängu vaatlema, kus üks võitleja langes teise käe läbi. Isegi meie päevil, mil kõlblust paremini mõistetakse, tõmbab mõni hukkamõistetud surmamine, rusikavõitlus, kaklemine või käredate reformaatorite koosolek ikka palju pealtvaatajaid kokku, kuigi see neile enestele hädahohtlikuks võib muutuda ja kuigi neil asja vastu pole muud huvi, kui aga uudishimu näha, millega see küll lõpeb ja kas päevakangelased on tulikivid või sõnnikuhunnikud, nagu mahlakas keeles öeldakse.

Sellepärast rippusid siis väga paljude silmad Templestowe pretseptooriumi väravail, et tunnistajaiks olla õudsel rongikäigul, kuna veel suurem rahvahulk lossile kuuluva turniiriplatsi ümber oli kogunenud. See piiratud paik asus lossi

lähedal ja tema pind oli rüütellikude ja sõjaliste harjutuste võimaldamiseks suure hoolega tasandatud. Väli oli väikese ja kena kõrgustiku tipul, teda piiras tugev teivas-aed ja rõdud ning pingid inimestele asukohaks, sest tempelrüütliid kutsusid heal meelel inimesi oma mängusid ja osavust pealt vaatama.

Praegusel korral oli välja idapoolsesse otsa suurmeistrile troon ehitatud ja selle ümbrusse pretseptoritele ja ordurüütlitele eraldatud istmed pandud. Nende kohal lehvis pühitsetud lipp, mida nimetati *Le Beau-seant*, missugust sõna tempelrüütliid tarvitasid ka võitlushüdena.

Välja teises otsas seisis risuvirn ringina kõvasti maa sisse löödud vaia ümber, mille külge kinnitatud ahel ohvri sidumiseks ja mille juurde pääsis risuvirna jäetud kitsa mulgu kaudu. Selle surmava sisseseade juures seisis neli musta orja, kelle näovärv ja näojooned olid tol ajal Inglismaal nii vähe tuntud ja inimestele paistsid põrgupoistena, kes maa peale tulnud oma saadanlikke asju ajama. Nemad liigutasid end ainult selleks, et oma juhataja käsku mööda tulimaterjali korraldada. Rahvahulga poole ei tõstnud nad silmi. Nad ei pannud inimesi ega ka midagi muud peale oma hirmsa kohuse tähele. Ja kuna nad üksteisega rääkides oma paksud huuled avasid ja oma valgeid hambaid näitasid, nagu irvitaksid nad mõeldes oodatavast kurbmängust, siis pidi rahvas tahes või tahtmata uskuma, et nemad ongi need, kellega nõid ühenduses seisnud, kuna nad nüüd, kus nende aeg ümber, valmis on koledat karistust teostama. Sosistati üksteisele saadana tegudest sel õnnetul ajal ja pandi paratamata liiga palju tema arvele.

„Kas te pole kuulnud, isa Dennet,“ küsis üks talupoeg teiselt vanemalt, „et kurat viinud suure Saksi thani, Athelstane von Coningsburghi, otseteed kehalikult ära?“

„Jah, aga ta pidi tema püha Dunstani ja Jumala enda tahtmisel jällegi tagasi tooma.“

„Kuidas nii?“ küsis elav noormees, kes kullaga tikitud rohelist vammust kandis ja kelle kannul käival poisil seljas

oli kannel, mis rääkis tema isanda elukutsest. Laulik polnud nähtavasti mitte alamast seisusest, sest peale oma tikitud kuue oli tal kaelas veel hõbekett võtmega, millega ta oma kannelt häälestas. Paremal käel kantavale hõbeplaadile oli hariliku vapi asemel, mis näitab paruni kuuluvust teatud perekonda, graveeritud sõna Sherwood. „Kuidas te seda arvate?“ küsis lõbus minstrel, segades talupoegade jutu vahele. „Mina tulin omale lauluainet otsima ja, neitsi Maria nimel, ma leian kaks korraga.“

„On kindlasti teada,“ ütles vanem talupoeg, „et peale seda, kui Athelstane neli nädalat surnud olnud . . .“

„See on võimatu,“ ütles minstrel, „mina nägin teda veel Ashby-de-la-Zouchi turniiril elusana.“

„Ometi oli ta igatahes surnud või sellena ära viidud,“ ütles noorem talupoeg, „sest mina kuulsin püha Edmundi munki temale surnulaule laulmas ja pealegi oli veel Coningsburghi lossis lein ja rikkalik surisööming, nagu kord ja kohus, ning mina isegi mõtlesin sinna minna, aga Mabel Parkins, kes . . .“

„Jah, Athelstane oli tõesti surnud,“ ütles vanamees pead kõngutades, „ja kahju oli sellest vanast Saksi verest . . .“

„Aga teie jutustus, mu härrad, teie jutustus,“ ütles laulik pisut kärsitult.

„Jajah, jutustage, kuidas lugu oli,“ ütles keegi tüse munk nende kõrval, tugenedes kepile, mis oli välimuselt palverändaja ja võitluskepi vahelmine ja võis tarbekorral üht kui teist ülesannet täita. „Jutustage ruttu, meil pole palju aega,“ jätkas tüse kirikuteender.

„Nagu soovite, teie kõrgeausus,“ ütles Dennet. „Keegi joobnud preester läks püha Edmundi köstrile külla . . .“

„Seda ei soovi minu kõrgeausus mitte,“ vastas vaimulik, „et mõni preester oleks joobnud, või vähemalt seda mitte, et ilmalik mees räägiks joobnud preestrist. Ole viisakas, mu sõber, ja kujutelle, et vaimulik oli ainult mõttes, mis teeb pea uimaseks ja jalad nõdraks, nagu oleks kõht täis magusat viina — olen ise seda tunnud.“

„Hea küll siis,“ vastas isa Dennet, „keegi vaga vend tuli püha Edmundi köstrile külla — mingisugune metspreester, kes tapab pooled jahiloomad metsas ja kes armastab enam karika kõlinalt kui kirikukella helinat ning annab kümme palveraamatut ühe pekitüki eest, lõpuks ometi tubli ja lõbus poiss, kes oskab võitluskeppi keerutada, vibu vinna tõmmata ja tantsu lüüa, nagu iga teinegi Yorkshires.“

„Sinu viimased sõnad, Dennet,“ ütles laulik, „päästsid sul paar küljekonti.“

„Tasa, mees, mina ei karda teda,“ ütles Dennet, „nüüd olen küll pisut vana ja kange, aga kui ma kord Doncasteri juures võitlesin...“

„Kuid sinu jutustus, jutustus, mu sõber,“ ütles laulik jällegi.

„Muud polegi jutustada, kui et Athelstane von Coningsburgh maeti pühasse Edmundisse.“

„See on vale, ja pealegi avalik vale,“ ütles munk, „sest mina ise nägin, kui ta oma Coningsburghi lossi kanti.“

„Noh, siis jutustage ise, mu isandad,“ ütles Dennet vasturääkimise tõttu pahandatult ja ainult suure vaevaga hakkas ta oma kaaslaste ja lauliku pealekäimisel jutustama. „Need kaks kainet munku,“ ütles ta viimaks, „kui see auväärne mees neid niisugustena tahab näha, jõid head õlut ja magusat viina edasi ning nõnda peaaegu terve suvise päeva, kui nad äkki sügavat ohkamat ja ahelate kõlinalt kuulsid, kuna lahkunu Athelstane kuhu tuppa sisse astus, öeldes: teie hoolitud karjased...“

„See on vale,“ ütles munk ruttu, „ta ei lausunud sõnagi.“

„Ohoo, vend Tuck!“ ütles laulik ja kiskus munga talupojast eemale; „nagu ma märkan, oleme meie uue jänese jäljil.“

„Mina kinnitan sulle, Allan-a-Dale,“ ütles pagulane, „mina nägin Athelstane von Coningsburghi oma lihasilmadega, nagu ma iga teistki elusat inimest näinud. Tal olid surnuriided seljas ja teda ümbritses haulõhn. Ankur sekki ei uha seda minu mälestusest.“

„Tasa,“ vastas laulik, „sa ainult naljatad minuga.“

„Usu ometi,“ ütles munk, „ma andsin talle oma võitluskeppiga hoobi, mis oleks pidanud härja maha rabama, aga tema kehast käis ta läbi, nagu oleks see mõni suitsusammas!“

„Püha Huberti nimel,“ ütles minstrel, „see on imeline lugu ja selle peaks sõnastama viisil: ‚Mure munga manu tuli.‘“

„Naera kui tahad,“ ütles vend Tuck, „aga ennimini võtku mind iga esimene saadan, kui et ma kunagi seda laulu laulan. Ei, ei, kohe sealsamas ma otsustasin mõnest heast asjast oma juuresolekuga osa võtta, olgu see nõia põletamine, Jumala kohus kahevõitlusel või mõni muu Issanda meelepärane toimetus ning nõnda ma olen siin.“

Kui nad niiviisi kõnelesid, katkestas Templestowe püha Michaeli kiriku kell oma helinaga nende väited; kirik oli auväärne ehitus ja seisis pretseptooriumist pisut eemal väikeses külakeses. Üksikult tungisid õudsed kellalöögid kuuljale kõrvu, jättes iga kord nii pika vahe, et eelmine kõla jõudis parajasti kaugusse kaduda, enne kui uus päralt saabus. See helin oli läheneva talituse ettekuulutajaks ja täitis rahvahulga südame õudusega; kõigi silmad pöördusid pretseptooriumi poole, kust pidid ilmuma suurmeister, võitlejad ja süüalune.

Viimaks ometi langes tõstesild, värvavad avanesid ja rüütel, kes suurt ordu lippu kandis, sõitis lossist välja, ees kuus pasunapuhajat, järel ordurüütlid paarikaupa, viimasena suurmeister toreda hobu seljas, kelle riistad kõige lihtsamad. Tema järel tuli Brian de Bois-Guilbert, kes pealaest jala-tallani hiilgavas varustuses, kuid ilma odata, mõõgata ja kilbita, mida kandsid kaks kannupoissi. Tema nägu, mida pooleldi varjas peakattelt alla lehviv sulg, kandis kirgede segu ilmet, milles uhkus näis heitlevat kahtlusega. Ta oli tondiliselt kahvatu, nagu poleks ta mitmel ööl silma kinni saanud, ometi juhtis ta oma tantsivat sõjahobust hariliku kerguse ja osavusega, nagu see tempelordu paremale piigile kohane. Tema üldine mõju oli suur ja käskiv, aga kui teda tähelepanelikumalt vaadelda, siis torkas tema tumedais näojoontes midagi silma, millest pilk tahtmata kõrvale libises.

Võitleja mõlemal küljel sõitsid Konrad von Mont-Fitchet ja Albert de Malvoisin, kes teotsesid tema risti-isadena. Nemad kandsid ordu valgeid rahuriideid. Nende kannul ratsutasid teised ordu kaaslased hulga kannupoiste ja paažidega mustas riides, kellest ükskord pidid saama tempelordu rüütlid. Neile järgnes valvurite salk jalgsi, samuti mustas riides, mille keskel paistis süüaluse kahvatu kuju, lähenedes pikkamisi, kuid kartuseta oma saatuse lõpupaigale. Temalt olid võetud kõik ta ehted, sest nende seas võis ehk peituda mõni saadana amulett, mis see oma ohvritele selleks annab, et neid takistada pihtimast isegi piinamistel. Jämedast valgest riidest lihtsalt valmistatud riie oli ilmunud tema idamaaliste kehakatete asemele, kuid tema pilgus oli nii palju resigneeritud julgust, et isegi selles riides ja ilma ühegi ehteta peale oma mustade lokkide äratas ta ka kõige valjemas vagatsejas kahetsust, miks küll nii kena olevus on tehtud kurjuse anumaks ja kuradi orjaks.

Ohvri järel käis salk pretseptooriumi alamaid elanikke, kõigil käed kokku pandud ja silmad maha löödud, nagu püha kord nõudis.

See aeglane rongikäik liikus mööda kingu külge ülespoole, tipule, kus oli turniiriplats, ja sinna sisse minnes tegi ta seal terve ringi paremalt poolt pahemale ning jäi siis seisma. Sündis väike segadus sel silmapilgul, kui suurmeister ja tema kaaslased, peale võitleja ja tema risti-isade, oma hobuste seljast maha tulid ja need kannupoiste kätte andsid, kes nad võitlusväljalt ära viisid.

Õnnetu Rebekka viidi tuleriida juurde mustale toolile. Esimesel momendil, mil ta heitis pilgu sellele õudsele surmapaigale, mis oli meeltele sama kole kui kehale piinav, valdas teda hirmuvärin ja silmi sulgedes näis ta palvetavat, sest ta huuled liikusid, kuigi ei tulnud kuuldavale sõnu. Üürikesse aja pärast avas ta aga silmad uuesti ja vaatas kindlal pilgul tuleriita, nagu tahaks ta sellega harjuda, misjärel ta oma pea pikkamisi ja loomulikult kõrvale pööras.

Vahepeal oli suurmeister oma paigale asunud, ja kui rüütelkond tema ümber istet võtnud, igaüks oma seisuse kohaselt, andis mürisev pasunate hää l teada, et kohus on kokku kogunenud. Siis astus Malvoisin kui võitleja risti-isate ja pani Rebekka kinda võitluspandina suurmeistri jalge ette.

„Vahva isand ja kõrgealine isa,“ ütles ta, „siin seisab hea rüütel Brian de Bois-Guilbert, tempelordu pretseptor, kes kinnast vastu võttes, mille ma praegu teie jalge ette panin, enese kohustas täna võitlema tõendamiseks, et see juuditüdruk, nimega Rebekka, on Siioni püha tempelordu kohtuotsuse õigusega ära teeninud, mille põhjal ta nõiana peab surema, — siin ta seisab, ma ütlen, ja on valmis rüütel. likult ja ausalt võitlema, kui see on teie pühitsetud tahtmine.“

„On ta vandunud, et tema võitlus on õige ja aus?“ küsis suurmeister. „Too lunastaja kannataja-ihu ja *Te igitur*¹⁾ siia.“

„Härra ja kõrgealisem isa,“ vastas Malvoisin valmilt, „meie vend vandus juba oma asja õigluse hea rüütli Konrad de Mont-Fitchet kätte ja muud vannet ei peaks võima temalt nõuda, sest tema vastane on uskmatu ja ei või vastuvannet teostada.“

Alberti suureks rõõmuks oli see seletus rahuldav, sest kaval rüütel oli aimanud raskust või õigemini võimatust, Brian de Bois-Guilbertisse sedavõrt mõjuda, et ta selle rahvaskogu ees vannuks, ja oli sellepärast leidnud ettekäände, mis ta sellest talitusest vabastas.

Kui suurmeister Albert Malvoisini vabanduse oli vastu võtnud, andis ta heeroldile käsu oma kohust täita. Jällegi mürises pasunahää l ja ette astudes hüüdis heerold valjusti: „Kuulge, kuulge! Siin seisab hea rüütel, härra Brian de Bois-Guilbert ja on valmis võitlema mõne vabaverelise rüütliga, kes tahaks juuditüdruku Rebekka nõutud ja temale lubatud proovivõitluses välja astuda, sest tema ise isiklikult

1) Nende sõnadega algab katoliku jumalateenistuse muutumatu peaosa. Tõlk.

ei või ju ilmuda; selleks võitluseks lubab kõrgealine ja vapper suurmeister vaba koha ja ühesugused tingimused päikese kui ka tuule suhtes ning samuti kõiges muus, mis puutub ausasse võitlusse.“ Pasun kõlas jällegi ning sellele järgnes mõneminutiline surmlik vaikus.

„Süüalusele ei ilmu ühtegi võitlejat,“ ütles suurmeister. „Mine, heerold, ja küsi temalt, kas ta kedagi ootab, kes tema eest peaks võitlema.“ Heerold läks tooli juurde, kus Rebekka istus, kuna Bois-Guilbert oma hobuse Malvoisini ja Mont-Fitchet keelust hoolimata sinnasamasse juhtis ja heeroldiga ühel ajal päralt jõudis.

„On see korrapärane ja võitlusseaduste kohane?“ küsis Malvoisin, vaadates suurmeistri poole.

„Albert Malvoisin, on küll,“ vastas Beaumanoir. „Kuna me siin Jumala otsuse poole pöördume, siis ei või meie takistada vastaseid mõtteid vahetamast, sest nõnda võib tõe kõige kergemini ilmsiks tulla.“

Vahepeal ütles heerold Rebekkale järgmised sõnad: „Tüdruk, auväärt ja kõrgealine suurmeister küsib sinult, on sul mõni võitleja teada, kes sinu eest täna peaks välja astuma, või oled sa nõus end õigesti hukkamõistetuks tunnistama?“

„Ütle suurmeistrile,“ vastas Rebekka, „et mina oma süütust kinnitan ja ennast mitte süüdlaseks ei tunnista, muidu peaksin ise oma veres süüdi olema. Ütle temale, et mina nõuan niipalju viivitust, kui määrused vähegi lubavad, sest ma tahan näha, kas Jumal mulle mitte mõnd päästjat ei saada; möödub ka see viimane aeg asjata, siis sündigu tema püha tahtmine!“ Heerold läks seda vastust suurmeistrile viima.

„Jumal hoidku,“ ütles Lucas Beaumanoir, „et juut või pagan meile ülekohut ette ei heidaks! Meie ootame, kuni vari õhtust hommikusse liigub, ehk ilmub keegi, kes nõus oleks selle õnnetu naise eest võitlema. Kui päev juba sinna- maale on jõudnud, siis olgu ta suremiseks valmis.“

Heerold teatas suurmeistri sõnad Rebekkale, kes allahetlikult oma pea langetas, käed kokku pani ning silmad taeva poole tõstis, nagu ootaks ta sealt seda abi, mida ta inimestelt enam ei sõandanud lootata. Sel hirmsal silmapilgul puutus Bois-Guilberti hääl tema kõrvu — see oli ainult sosin, kuid ta pani Rebekka nähtavasti rohkem võpatama kui heeroldi sõnad.

„Rebekka,“ ütles tempelrüütel, „kuuled sa mind?“

„Minul pole sinuga midagi tegemist, sa julm, halastamata mees,“ ütles õnnetu tüdruk.

„Mõistad sa minu sõnu?“ ütles tempelrüütel, „sest minu oma kõrvus kõlab mu hääl õudseltselt. Vaevalt ma märkan, kus me seisame või milleks meid siia toodud. See aiaga piiratud koht — see tool — see haohunnik — ma ju mõistan nende otstarvet, kuid ometi tunduvad nad mulle ebareaalsetena, nagu mõni kohutav pilt või viirastus, mis mu meeled õudsete kujudega täidab, aga ometi minu mõistust ei valda.“

„Minu meel ja mõistus taipavad paika ja aega,“ vastas Rebekka, „ja nad ütlevad mulle, et see risu on määratud minu maist keha neelama, luues piinava, kuid lühikese teekonna siit kuhugi paremasse ilma.“

„Unistused, Rebekka, unistused,“ vastas tempelrüütel; „tühised unistused, mida teie omadki targad sadutseerid kõrvale heitnud. Kuule mind, Rebekka,“ jätkas ta elavalt, „sul on paremad võimalused eluks ja vabaduseks, kui need kelmide ja taaditudikeste unistused. Istu ühes minuga mu täku Zamori selga, see loom pole oma ratsutajat veel kunagi hädasse jätnud. Mina võitsin ta kahevõitluses Trebizondi sultaniga. Istu minu selja taha sadulasse ja tunni aja pärast oleme siit võitlusväljalt kaugel eemal, kus avaneb sinule uus ilm täis lõbusid ja minule uus tee kuulsusele. Las nad siis mõistavad oma kohut, mida ma põlgan, ja las kraabivad Bois-Guilberti nime oma mungaliste orjade raamatust! Iga laigu, mis nad minu vapile heidavad, pesen ma nende oma verega puhtaks.“

„Kiusaja,“ ütles Rebekka, „mine ära! Selles oma äärmises hädas ei pea sa mind karvaväärtni mu kohustest kõrvale kallutama. Mind piiravad vaenlased ja sind pean ma nende seas kõige halvemaks ning hädaohtlikumaks. Tagane minust Jumala nimel!“

Albert Malvoisin, keda nende rääkimine ärevaks ja kärstuks tegi, astus ettepoole, et nende kõnelemist katkestada.

„Kas tüdruk tunnustas enda süüdlaseks,“ küsis ta Bois-Guilbertilt, „või on ta oma eitamises kindel?“

„Ta on tõepoolest kindel,“ ütles Bois-Guilbert.

„Siis pead sa, suursugune vend, jällegi oma kohale asuma,“ ütles Malvoisin, „ning lõppu ootama. Varjud vahelduvad päikesekellal. Tule, tubli Bois-Guilbert, tule, sa meie püha ordu lootus ja tema varssine pea.“

Nõnda rääkides pani ta käe rüütli ratsutimele, nagu tahaks ta teda tema paigale tagasi viia.

„Äraandlik lurjus, mis sa arvad, et sa oma käe minu hobuse ratsutimele paned?“ ütles härra Brian vihaselt. Ja sõbra käest end lahti raputades sõitis ta võitlusvälja ülemisse otsa tagasi.

„Veel on temas julgust,“ ütles Malvoisin Mont-Fitchet'le eraldi, „kui aga seda õieti juhtida, aga muidu põletab ta kreeka tulena kõiki, kes temale lähenevad.“

Kohtunikud olid juba kaks tundi asjata ootamisega kulutanud — vastast Bois-Guilbertile ei ilmunud.

„Mõistagi,“ ütles vend Tuck, „miks keegi ei tule: ta on ju juut. Aga ometi, minu ordu nimel, on südameta, et nii noor ja ilus olevus hukub, ilma et keegi ainustki hoopigi tema kaitseks annaks! Oleks ta kas või kümme korda nõid, aga kui tal tilkagi kristlikku verd leiduks, küllap minu võitluskepp siis juba tantsiks metsiku tempelrüütli teras-kiivril.“

Valitses üldine arvamine, et keegi nõiduses süüdistatud juuditüdrukut kaitsma ei ilmu, ja Malvoisini kihutusel hakkasid rüütliid üksteisele sosistama, et Rebekka pandi peaks maksvusetuks tunnustama. Sel silmapilgul ilmus rüütel lagen-

dikule, kes oma hobust kiiremale käigule kihutas ja võitlusvälja poole tõttas. Sajad hääled hüüdsid: „Võitleja! Võitleja!“ Eelarvamistest ja ebausust hoolimata rõõmutses hulk ometi, kui rüütel võitlusväljale sõitis. Järgmisel silmapilgul hävisid aga lootused, mis tema õigel ajal ilmumine äratanud. Hobune, mis mitu penikoormat kõige suurema kiirusega ära sõitnud, näis väsimuse pärast jalul tuikuvat, ja ratsanik, kuigi ta julgesti võitlusväljale ilmus, näis haiguse, väsimuse või mõlema tagajärjel vaevalt suutvat sadulas istuda.

Heeroldi nõudel, kes tema seisuse, nime ja otstarbe järele küsis, vastas võõras rüütel valmilt ja julgelt: „Mina olen hea ja suursugune rüütel, tulin selleks siia, et oda tõsta ja mõõka paljastada selle tüdruku Rebekka, Yorki Isaaki tütre eest, püüdes tõendada, et tema kohta tehtud kohtuotsus on vale ja õigusetu ning et minu vastane härra Brian de Bois-Guilbert on äraandja, mõrtsukas ja valetaja — seda tahan ma tõendada siin võitlusväljal oma kehaga tema vastu, nii tõesti kui ma loodan Jumala, neitsi Maria ja meie isanda püha George abi peale.“

„Võõras peab kõige pealt tõendama, et ta on hea rüütel ja auväärt suguvõsast,“ ütles Malvoisin. Tempelordu ei saada oma võitlejaid nimetute meeste vastu.“

„Minu nime,“ ütles rüütel oma kiivrit kergitades, „tuntakse paremini ja minu põlvnemine on puhtam kui sinu oma, Malvoisin. Mina olen Wilfred von Ivanhoe.“

„Mina ei taha sinuga praegusel silmapilgul võidelda,“ ütles tempelrüütel muudetud ja õõnsal häälel. „Paranda oma haavad, muretse endale parem hobune, siis ehk pean ma sind selle vääriliseks, et su poisikeselikku kelkimist karistada.“

„Ha, sa uhke tempelrüütel,“ ütles Ivanhoe, „oled sa juba unustanud, et sa selle oda ees kaks korda oled langenud? Tuleta meelde Acre turniiriplatsi, niisama ka võitlust Ashbys, tuleta meelde oma uhket kiitlemist Rotherwoodi saalis, kus sa oma kuldketi minu relikvia vastu pantisid, et sa Wilfred von Ivanhoga oma au jalaleseadmiseks tahad võidelda! Selle

relikviakasti ja temas peituv püha relikvia nimel kuulutan ma sind, tempelrüütel, igas Euroopa õukonnas, igas sinu ordu pretseptooriumis argpüksiks, kui sa minuga viibimata võitlusse ei astu.“

Bois-Guilbert pööras oma näo kaheldes Rebekka poole ja hüüdis siis metsikul pilgul Ivanhoele: „Saksi koer, võta oma oda ja valmistu surma vastu, mida sa ise omale kaela oled tõmmanud.“

„Kas suurmeister lubab mul võidelda?“ küsis Ivanhoe.

„Ma ei või sulle seda keelata, mida sa nõuad,“ ütles suurmeister, „oletades, et tüdruk su oma võitlejaks vastu võtab. Kuid ma sooviksin, et sa paremas seisukorras võitlusse astuksid. Meie ordu vaenlane oled sa alati olnud, ometi oleksin ma tahtnud sind auväärilikumalt kohata.“

„Nõnda, nagu ma olen ja mitte teisiti,“ ütles Ivanhoe; „see on Jumala otsus, tema peale ma tahan loota. Rebekka,“ ütles ta, lähenedes saatuslikule toolile, „võtad sa mu oma võitlejaks vastu?“

„Võtan, võtan,“ ütles tüdruk erutusega, mida temas isegi surmahirm ei suutnud tekitada. „Mina võtan sinu kui võitleja vastu, kelle taevas mulle saatnud. Aga ei, ei, sinu haavad pole veel paranenud. Ära mine selle uhke mehega võitlusse, milleks nõnda hukkuda?“

Kuid Ivanhoe oli juba paigal tagasi, laskis oma näovarju alla ja võttis oda. Bois-Guilbert tegi sedasama ja tema kannupois pani tähele, et tema nägu, mis kogu hommiku kõigist meeleliigutustest hoolimata oli seisnud tuhakarva, äkki muutus väga punaseks.

Kuna heerold mõlemad võitlejad oma paigal valmina nägi seisvat, tõstis ta hääle ja hüüdis kolm korda: „*Faites vos devoirs, preux chevaliers!*!“ Peale kolmandat hüüet tõmbus ta võitlusvälja teise serva ja teatas surmaga ähvardades, et keegi algavat võitlust ei tohi sõna, hüüde ega teoga segada. Suurmeister, kes oma käes võitluspanti,

1) Täitke oma kohust, vaprad rüütlid. Tõlk.

Rebekka kinnast, hoidis, viskas selle võitlusväljale ja lausus saatuslikud sõnad: *Laissez aller.*

Pasunad puhusid ja rüütlid tormasid täie iiliga teineteisele vastu. Nagu varemalt oli oodata, langes Ivanhoe ühes oma väsinud hobusega tempelrüütli tugeva täku ja hästisihitud oda ees maha. Niisugust lõppu olid kõik ette näinud; aga kuigi Ivanhoe oda, teisega võrreldes, Bois-Guilberti kilpi ainult puutus, siiski löi ta sadulas vankuma, kaotas jalaraudad ja langes nagu ta vastanegi võitlusväljale maha.

Ivanhoe vabastas enda peagi langenud hobuse alt, tõusis püsti ja tõttas oma mõõka paljastama, kuid tema vastane ei liigutanud ennast. Wilfred pani oma jala ta rinnale ja mõõgaotsa kõrile, nõudis temalt allaandmist või ta pidi siinsamas surema. Bois-Guilbert ei vastanud.

„Ära tapa teda pihtimata ja pattude andeks andmata, härra rüütel,“ hüüdis suurmeister, „ära tapa hinge ühes kehaga! Meie tunnustame ta võidetuks.“

Ta astus alla võitlusväljale ja käskis võidetud rüütli kiivri peast ära võtta. Tema silmad olid kinni, tume puna kattis alles ta nägu. Kui nad imestanult temale otsa vahetisid, avanesid tal silmad, kuid nad olid liikumata ja klaasised. Puna kadus palgelt ja andis ruumi surmakahvatusse. Oma vaenlase oda puutumatus oli ta iseoma taltsutamata kire ohvriks langenud.

„See on tõepoolest Jumala kohus,“ ütles suurmeister silmi tõstes. „*Fiat voluntas tua!*!“

Neljakümneneljas peatükk.

Nii lõpeb nüüd, just nagu muinaslugu.
Webster.

Peale esimest üllatust küsis Wilfred von Ivanhoe suurmeistrilt kui võitlusvälja kohtunikult, on ta mehiselt ja õieti oma võitlejakohuseid täitnud.

1) Sündigu sinu tahtmine. Tõlk.

„Mehiselt ja õieti on see sündinud,“ ütles suurmeister. „Mina tunnistan tüdruku vabaks ja süütaks. Langenud rüütli sõjariistad ja keha on võitja meelevallas.“

„Mina ei taha temalt ta sõjariistu röövida,“ ütles rüütel von Ivanhoe, „ega tema keha häbistada, sest tema on risti-usu eest võidelnud. Jumala käsi on teda täna tabanud, mitte inimese jõud. Kuid tema matusepaik olgu eraldatud, nagu sellele kohane, kes on surnud ülekohtuse asja eest võideldes. Ja mis tüdrukusse puutub...“

Tema sõnad katkestas hobukapjade müdin, mis lähenes ruttu ja suure jõuga, nii et maapind värises, ning must rüütel kihutas võitlusväljale. Teda saatsid paljud sõjariistus mehed ja mitu täiesti varustatud rüütlit.

„Jäin hiljaks,“ ütles ta ringi vaadates. „Mina valisin Bois-Guilberti iseenda jaoks. Ivanhoe, oli see hea, et sa nõnda riskeerisid, kuna sa ise vaevalt sadulas istud?“

„Mu laenuisand,“ vastas Ivanhoe, „taevas on selle uhke mehe oma ohvriks võtnud. Tema polnud väärt nõnda surema, nagu teie seda määranud.“

„Rahu olgu temaga,“ ütles Richard aineti korjust silmitsedes, „kui see nii pidi olema; tema oli vapper rüütel ja suri oma terasvarustuses täielikus rüütellikuses. Kuid meie ei tohi aega raisata. Bohun, täida oma kohust!“

Üks rüütel astus kuninga kaaslaste seast ette ja kätt Albert de Malvoisini õlale pannes ta ütles: „Mina areteerin su riigi-äraandmise pärast.“

Seni oli suurmeister niipalju sõdureid nähes imestanult vaikinud. Nüüd ta ütles:

„Kes julgeb Siioni templi rüütlit tema oma pretseptooriumi piirkonnas ja suurmeistri juuresolekul areteerida ja kelle käsul sünnib see julge auhaavamine?“

„Mina teen seda,“ vastas rüütel, „mina, Heinrich Bohun, krahv von Essex, Inglismaa lord suurkonnetaabel¹⁾.“

1) Umbes: marssal. Tõlk.

„Ja tema areteerib Malvoisini,“ ütles kuningas oma silmarvarju tõstes, „Richard Plantageneti käsul, kes ise kohal. Konrad Mont-Fitchet, sinu õnneks pole sa mitte minu alamana sündinud. Kuid sina, Malvoisin, sured ühes oma venna Filipiga, enne kui ilm nädala vanemaks saab.“

„Mina panen sinu otsusele vastu,“ ütles suurmeister.

„Uhke tempelrüütel,“ ütles kuningas, „seda sa ei või, sest tõsta oma silmad ja sa näed oma kindlustel lehvimas Inglise lipu tempelordu lipu asemel! Ole mõistlik, Beaumanoir, ja ära pane asjata vastu. Sinu käsi on lõvi lõugades.“

„Mina kaeban sinu peale Roomas,“ ütles suurmeister, „meie ordu vabaduste ja eesõiguste rikkumise pärast.“

„Olgu nõnda,“ ütles kuningas, „kuid iseenda pärast ära süüdistada mind siin vägivallas. Saada oma koosolek laiali ja mine oma kaaslastega lähemasse pretseptooriumi (kui see kuskil veel leida), mis pole veel tehtud salasepitsuste pesaks Inglise kuninga vastu. Või kui sa tahad, siis jää meie võõrussõpruse hoolde, et tunnistajaks olla meie õigusemõistmisele.“

„Mina peaksin seal majas külaline olema, kus ma olen käskinud?“ ütles tempelrüütel. „Ei kunagi! Kaplanid, laulge *Quare fremuerunt Gentes*¹⁾? Rüütlid, kannupoisid ja püha templi pooldajad, olge valmis *Beau-seant*'i lipule järel käima.“

Suurmeister rääkis auväärilikkusega, mis isegi Inglise kuninga omaga võis võistelda, ja andis seega oma jahmatanud ja hirmunud poolehoidjaile uut julgust. Nad kogunesid tema ümber, nagu teevad seda lambad karjakoeraga, kuuldes hundi ulumist. Kuid hirmu poolest polnud nad lammaste sarnased, nende pilgud ja tumedad näod avaldasid ähvardusi, mida nad sõnades ei sõandanud väljendada. Nad muutusid tumedaks piigireaks, kus helendasid rüütlite valged mantlid õpilaste tumedate kehakatete keskel musta pilve

1) Mispärast jooksevad paganad murdu kokku. (Taaveti I. II, 1.) Tõlk.

valkjama servana. Rahvahulk, kes oli etteheitvalt kisa tõstnud, vaikis ja vahtis tummalt seda harjunud sõdurite suurt salka ning pörkas tema lähedusest tagasi.

Krahv von Essex, kes neid kogutud jõuna nägi peatuvat, surus kannused oma hobusele sapsu ja kihutas edasi-tagasi oma kaaslasi korraldades niisuguse suure jõu vastu. Ainult Richard, kes oma väljakutsutud hädaohtu armastas, ratsutas pikkamisi tempelrüütlite rinna eest läbi ja hüüdis valjusti: „Mu härrad! Kas nii paljude vaprate rüütlite seas kedagi ei leidu, kes tahaks oma jõudu katsuda Richardiga? Tempelhärrad, teie daamid peavad küll päevitanud nägudega olema, kui nad ühtegi odakildu ei vääri.“

„Tempelvennad,“ ütles suurmeister hulga seast ettepoole ilmudes, „ärge võidolge niisuguste tühiste ja ilmalikkude asjade pärast, ja mitte sinuga, Inglise Richard, ei pea mõni tempelrüütel minu juuresolekul oma oda murdma. Paavst ja Euroopa vürstid peavad meie tüli otsustama ja ütleva, kas on kristlik vürst hästi teinud nõnda talitades nagu sina täna. Kui meile kallale ei tungita, siis ei tungi ka meie kellegi kallale. Sinu au hoolde usaldame ordu sõjariistad ja majapidamise, mis me maha jätame, ja sinu südametunnistusele paneme häbi ja teotuse, mis ristiusule sinu poolt täna osaks saanud.“

Nende sõnadega ja ilma vastust ootamata andis suurmeister käsu minemiseks. Nende pasunad puhusid mingisugust metsikut idamaa marssi, mis oli neil harilikult pealetungimismärgiks. Oma rea muutsid nad marsirühmaks ja liikusid võimalikult pikkamisi edasi, nagu tahaksid nad näidata, et nad ainult oma suurmeistri tahtmisel lähevad, mitte aga suurema jõu sunnil ja kartusel.

„Neitsi Maria pale hülguse nimel,“ ütles kuningas Richard, „kahju, et need tempelrüütliid pole nii ustavad, nagu nad on distsiplineeritud ja vaprad.“

Rahvahulk, kes koerana kartlikult ootas, kuni hirmuese temale selja pöörnud, tõstis jällegi häält, niipea kui viimased tempelrüütliid võitlusväljalt lahkunud.

Kogu selle müra ajal, mis sündis tempelrüütlite mineku tõttu, ei näinud ega kuulnud Rebekka midagi: ta lamas uimaselt ja peaaegu meelemärkuseta oma vana isa kätel, nõnda olid vahelduvad sündmused temasse mõjunud. Kuid Isaaki sõnad kogusid lõpuks tema meeled uuesti.

„Lähme,“ ütles ta, „mu kallis tütreke, mu tagasivõidetud varandus, lähme ja heidame selle hea noormehe jalge ette.“

„Mitte nõnda,“ ütles Rebekka. „Oh ei, ei, ei, mina ei julge temaga praegu rääkida. Ah! ma peaksin temale palju rohkem ütleva. Ei, isa, lahkume silmapilk sellelt kurjalt kohalt.“

„Aga, mu tütar,“ ütles Isaak, „teda mitte tänada, kes tuli kui terve mees oma piigi ja mõõgaga, ilma et oleks ise-oma elu mikski pannud, tuli päästma sind su vangipõlvest ja ometi oled sina temale võõras, oled võõra rahva tütar — seda tegu peab tänuga tunnustama.“

„Ta on ju tunnustatud, kõige suurema tänuga, kõige alandlikuma tänuga tunnustatud,“ ütles Rebekka. „Veel enam peab sündima, kuid mitte praegu, sinu armastatud Raheli nimel, isa, täida mu palve — mitte nüüd!“

„Aga ei,“ ütles Isaak tungivalt, „nad peavad meid nõnda tänamatuks kui koeri!“

„Sa näed ju, isa, et ka kuningas Richard on seal ja et...“

„Õige, mu kallis, mu tark Rebekka! Lähme minema, lähme siit minema! Kuningas vajab raha, sest ta on just praegu Palestiinast tagasi jõudnud, ja nagu nad ütlevad, vangist pääsnud ja ettekäändeks, minult seda saada, tarvitsaks ta minu vahekorda tema venna Johanniga. Lähme, lähme, katsume et minema saame!“

Ja omakorda nüüd tüdarta kiirustades viis ta tema turniiriplatsilt välja ja toimetas ta varutud abinõudega rabi Nathani majja.

Kuna juuditüdruk, kelle saatus kõigi huvi keskpaigaks olnud, näitelavalt oli lahkunud, koondus kogu tähelepanu mustale rüütlile. Õhku täitis hüüe: „Elagu kuningas Richard ja maha vägivaldsed tempelrüütliid.“

„Kõige selle truudusavalduse peale vaatamata,“ ütles Ivanhoe krahv von Essexile, „on ometi hea, et kuningas teid, suursugune krahv, ja nii palju teisi ustavaid pooldajaid kaasa on võtnud.“

Krahv naeratas ja raputas pead.

„Vapper Ivanhoe,“ ütles ta, „sa tunned meie isandat ometi nii hästi ja ikkagi sa arvad, et tema nii tarka ettevaatust tarvitanud! Mina olin Yorki poole teel, sest ma kuulsin, et prints Johann seal peremeest mängivat, ja nõnda tabasin ma kuninga, kes tõsise rändava rüütlina ihuüksi siia-poole kihutas, et isiklikult tempelrüütli ja juudi vahel mist asja lõpetada. Mina tulin peaaegu tema tahtmise vastu oma salgaga kaasa.“

„Ja mis sõnumeid kuuldub Yorki poolt, vahva krahv?“ küsis Ivanhoe; „panevad äraandjad meile seal vastu?“

„Mitte rohkem kui detsembri lumi juuli päikesele,“ ütles krahv; „nad põgenevad laiali ja selle sõnumi tõi meile mitte keegi muu kui Johann ise.“

„Äraandja! Tänamatu häbemata äraandja!“ ütles Ivanhoe. „Kas Richard ei lasknud teda vangitorni heita?“

„O, tema võttis ta vastu, nagu oleksid nad pärast mõnesugust jahikäiku kokku saanud, ning minu ja mu sõdurite peale näidates ta ütles: „Näed sa, vend, mul on mõned vihased inimesed kaasas, sa teeksid hästi, kui lähleksid meie ema juurde ja kinnitaksid temale mu lapselikku armastust — ning jää seni sinna, kui meeolelu on rahulikumaks muutunud.“

„Ja see on kõik, mis ta ütles?“ küsis Ivanhoe; „kas ei pea siin igaüks ütlema, et see vürst oma pehmusega äraandmisele just ukutab?“

„Just nõnda,“ vastas krahv, „nagu see surmalegi ukutab, kes hädaohtliku haavaga võitlusse läheb.“

„Ma annan teile teie nalja andeks, härra krahv,“ ütles Ivanhoe, „kuid pidage meeles, mina panin kaalule ainult ise-oma elu, kuna Richard aga kogu kuningriigi tuleviku.“

„Need,“ vastas krahv, „kes eriti hooletud iseenda vastu, on harva tähelepanelikud ka teiste vastu. Kuid ruttame

lossi, sest Richard tahab vandeseltsi liikmeid karistada, kuigi ta andeks andis juhatajale.“

Kohtulikust juurdlustest, millest jutustab Wardouri käsikiri pikalt ja laialt, selgub, et Maurice de Bracy põgenes mere taha ja astus Prantsuse Filipi teenistusse, kuna Filip de Malvoisin ja tema vend, Templestowe pretseptooriumi ülem Albert surma mõisteti, ehk küll vandeseltsi hing, Waldemar Fitzurse, ainult maalt välja aeti; prints Johann aga, kelle heaks äraandmine korraldati, ei kuulnud oma heasüdamiselt vennalt etteheiteidki. Kuid kellelgi polnud Malvoisinide saatuse kohta kaastundmust, sest nad leidsid surma, mille nad ammu ära teeninud oma ülekohtu, julmuse ja rõhumisega.

Varssi peale seda kohtuvõitlust kutsuti Saksi Cedric Richardi hoovi, mis asus praegu Johanni auahnuse tõttu erutatud krahvkondade rahustamiseks Yorkis. Cedric ohkas ja raputas selle kutse saamisel pead, kuid kuulas ometi käsku. Richardi tagasitulek oli tal igasugused lootused hävitatud Inglismaal Saksi valitseva soo troonile upitamises, sest ükskõik missugust edu saksilased varemalt kodusõjast oma asjale lootsid, ometi oli praegu selge, et Richardi kōikumata valitsuse ajal ei võinud midagi sündida, sest rahvas armastas teda tema isiklikkude heade omaduste ja sõjalise kuulsuse tõttu, kuigi tema valitsemine oli liiga hooletu, kord liiga pehme, seitsmest liiga despootiline.

Pealegi ei võinud Cedricule ka see tähelepanemata jääda, et tema plaan, Rowena ja Athelstane abielu kaudu kõiki saksilasi ühiseks hulgaks liita, nüüd täiesti luhta läheb, sest mõlemad pooled olid selle abielu vastu. See oli igatahes asjaolu, mida ta oma Saksi asja ajamise õhinas mitte polnud ette näinud. Isegi siis, kui mõlemad pooled oma vastu-seismist selgesti ja kindlasti olid ilmutanud, ei suutnud ta end kuidagi uskuma panna, et kaks inimest, kes Saksi kuninglikust verest pärit, isiklikkudel põhjustel võiksid ühenduse vastu seista, mida nõuab nende sugurahva tulevik. Ometi oli kindel: Rowena oli alati näidanud, et ta Athelstane lähenemist ei soovi, ja nüüd oli ka Athelstane mitte

sugugi vähem kindlalt ja selgelt teatanud, et tema enam kunagi leedi Rowena kätt ei taha püüda. Isegi Cedricu loomulik kangekaelsus pidi sellele takistusele alla vanduma, sest tema oleks pidanud, kui ta nende ühendusest poleks tahtnud loobuda, vastuseisva paari kättpidi altari ette viima. Ometi võttis ta viimase tormijooksu Athelstane vastu ette ja leidis selle surnust tõusnud Saksi kuningate võsu vaimulikkudega ägedas riius, nagu see meie maa-aadliga nii sage-dasti juhtub.

Selgus, et kõigi oma surmaga ähvardamiste peale vaatamata püha Edmundi abti suhtes, leidis Athelstane kättemaksumu iseenda heasüdamluse kui ka ema manitsuste tõttu, kes nagu naised ikka vaimulikkude küljes rippus, rahulduse ometi selles, et ta abti ja tema mungad Coningsburghi vangikeldris kolm päeva napi toidu peal kinni hoidis. Selle eest ähvardas abt teda kirikuvande alla panemisega ja kirjeldas vägivaldses ja ülekohtuses vangis kannatatud iseenda ja munkade kõhu ning sisikonna hädasid hirmsates värvides. Selle riiuga ja tema vastu võitlemiseks abinõude otsimisega olid Athelstane meeled nõnda ametis, et ainustki muud mõtet tal pähe ei mahtunud. Ja kui Cedric Rowena nime meelde tuletas, palus Athelstane luba karikat tõsta tema terviseks lootuses, et ta peagi suguvenna Wilfredi mõrsjaks saab. Nõnda polnud siis Athelstanega enam midagi peale hakata, või nagu Wamba ütles: kukk ei tahtnud enam kakelda, missugune ütlus Saksi päevilt siia maani alal on hoidunud.

Seega seisis siis Cedricu ja armastajate soovide vahel veel kaks takistust: tema oma kangekaelsus ja põlgus normanni valitseva soo vastu. Esimese tundmuse võitis pikkamisi tema armastus hoolealuse vastu ja uhkus, millest oma poja suhtes kuidagi ei saanud vabaks jääda. Pealegi polnud tal sugugi ükskõik ka see, et tema oma poeg ühendusse astub Alfredi järeltulijaga, kuna Edward Usutunnistaja suuremaõiguseline võsu oma nõudmised alatiseks on lasknud langeda. Mis aga puutub Cedricu põlgusse normanni kunin-

gate vastu, siis õonestas seda esiteks see, et ta võimatuks pidas neid Inglismaalt ära ajada, missugune tõekspide alama isalati truudust kasvatab *de facto* kuninga vastu, ning teiseks — kuningas Richardi isiklik tähelepanelikkus, kellele Cedricu iseloomu lihtsus meeldis ja kes, kui Wardouri käsi-kirja keelt jälgida, suursuguste saksilastega nõnda ümber käis, et enne kui külaline seitse päeva hoovipidustustel oli mööda saatnud, andis ta oma hoolealusele Rowenale ja oma pojale Wilfred von Ivanhoele luba abiellu astuda.

Meie kangelase laulatus sündis isa heakskiitmisel ühes kõige suurepärasemas ja ülevamas templis — Yorki peakirikus. Kuningas ise oli kohal ja see viis, kuidas ta siin ja mujal rõhutatud ja tänini alandatud saksilastega ümber käis, andis neile kindlama lootuse nende õiglaste nõudmiste täideminemiseks, kui nad seda oleksid võinud loota kindlusteta tagajärgedega kodusõjast. Ka kirik avaldas kogu oma toredust ja pidulikkust, mida Room alati on osanud heade tagajärgedega tarvitada.

Gueth, toredasti riietatuna, saatis kannupoisina oma noort isandant, keda ta nii ustavalt teeninud. Suurmeelne Wamba sai uue müsi ühes toredate hõbekuljustega. Wilfredi häda-ohutudest ja õnnetest osavõtjatena jäid nad, nagu nad õigusega võisid loota, tema kaaslasteks ka õnnepäevil.

Peale nende koduste inimeste ülendas seda pulmapidu suursuguste normannide ja saksilaste osavõtmine, kes ühinesid alamate seisuste rõõmuga, sest need nägid selles abielu rahupanti kahe vaenulise rahvatõu vahel, kes sest saadik tõepoolest nõnda kokku on sulanud, et nende eraldamine täiesti võimatu. Cedric nägi oma elupäevil selle ühinemise täielikkusele lähenemist, sest kuna ju mõlemad rahvad vastastikku abiellu astusid ja seltskondlikult läbi käisid, kaotasid normannid pikkamisi oma halvaks panu ja saksilased oma maameheliku lihtsuse. Aga alles Edward III ajal¹⁾ hakati segakeelt, mida nimetame praegu inglise keeleks,

1) XIV aastasajal. Tõlk.

Londonis kuningakojas rääkima, ja vaenus normannide ning saksilaste vahel näis täiesti kaduvat.

Teisel hommikul peale seda õnnelikku abielu teatas toatüduruk Elgitha oma käskijannale lady Rowenale, et keegi neiu palub tema jutule, mis peaks sündima ilma tunnistajateta. Rowena imestas, viivitas, sai uudishimulikuks ja andis viimaks käsu neiu sisse lasta ning kõiki toast lahkuda.

Võõras astus sisse: suursugune ja käskiv välimus, elegantne ja majesteetlik kuju, mida tema pikk valge loor ennemini pisut varjas kui kattis. Tema teguviis oli aupaklik, kuid vähemagi kartuse või meeldida püüdmise varjuta. Rowena oli alati valmis teiste nõudmisi ja nende tundmisi arvestama. Tema tõusis üles ja tahtis oma kena külalise istuma paluda, kuid võõras vaatas Elgitha poole ja avaldas jällegi soovi ainult leedi Rowenaga rääkida. Vaevalt oli Elgitha vastu tahtmist toast lahkunud, kui kena külaline leedi von Ivanhoe ette ühele põlvele langes, oma käed otsaesisele surus, pea pörandale langetas ja Rowena vastuseismise peale vaatamata tema tikitud kuupealistust suudles.

„Mis see tähendab, leedi,“ küsis Rowena üllatatult, „või miks avaldate minule nii haruldast austust?“

„Sellepärast, leedi von Ivanhoe,“ ütles Rebekka tõustes ja tagasi võites oma hariliku auväärilise rahu, „et ma teile ilma vähemagi etteheiteta arvan võima oma õigustatud tänu avaldada, mida ma võlgnen Wilfred von Ivanhoele. Mina olen — andke andeks mulle mu julgus, teid austada oma isamaa kombe kohaselt — mina olen see õnnetu juuditüdruk, kelle heaks teie abikaasa oma elu Templestowe võitlusväljal kaalule pani.“

„Neitsi,“ ütles Rowena, „Wilfred von Ivanhoe on seega ainult vähesel määral seda väsimata hoolsust tasunud, mida sina tema haavade ja õnnetuste vastu üles näitasid. Ütle, on ehk veel midagi, milles tema või mina sulle abiks võiksime olla?“

„Ei midagi,“ vastas Rebekka rahulikult, „andke talle ainult minu tänulik „ela hästi“ edasi.“

„Teie lahkute siis Inglismaalt?“ ütles Rowena, varjates vaevalt oma imestust selle haruldase külaskäigu üle.

„Ma lahkun veel enne kuu vahetust, leedi. Minu isal on vend, kes Grenada kuninga Mohammed Boabdili juures suures lugupidamises — sinna me läheme, et muhameedlaste poolt meie rahva peale pandud maksu eest omale rahu ja julget eluolu osta.“

„Kas teid siis Inglismaal samuti ei kaitsta?“ ütles Rowena. „Minu abikaasa on kuninga armualune, kuningas ise on õiglane ja suurmeelne.“

„Leedi,“ ütles Rebekka, „selles ma ei kahtle, kuid Inglise rahvas on metsik tõug, kes tülitseb kas oma naabritega või isekeskis, olles valmis igäüht mõõgaga läbi pistma. Niisuguste juures pole minu rahva lastel kindlat paika. Efraim on pelglik tui, Issachar rõhutud ori, kes on kõveras kahe kandami all. Mitte sõja ja vere maal, mida piiravad vaenulised naabrid ja mida käristavad sisemised tülid, ei ole Iisraelil lootust oma rändamist lõpetada.“

„Aga teie, neitsi,“ ütles Rowena, „teil pole ometi midagi siin karta. See, kes Ivanhoe haigevoodel valvas, ei pea ometi Inglismaal midagi kartma, sest normannid ja saksid võistlevad tema ees aupakkumises.“

„Ilusasti öeldud, leedi,“ ütles Rebekka, „ja eesmärk veel ilusam, kuid see ei või olla, sest meie vahel on kuristik. Meie kasvatus kui ka usk keelab meid sellest üle astumast. Elage hästi, kuid enne minekut palun, täitke üks minu palve. Mõrsjaloor katab sinu nägu, tõsta see ja lase mind neid jooni näha, millest kuulujutt nii väga palju räägib.“

„Nad on vaevalt väärt, et neid vaadata,“ ütles Rowena, „kuid lootes, et mu külaline sedasama teeb, kõrvaldan oma loori.“

Nõnda võttiski ta loori näolt ja osalt oma ilu teadvusest, osalt häbelikkuse tõttu kattis puna tema palged, otsaesise, kaela ja rinna. Ka Rebekka punastas, kuid see oli ainult silmapilkne tundevaling, siis sai ta endast võidu ja äraandlik

helk kadus tema näojoontest, nagu kustub õhtupilvede purgi päikese langemisel kaugemale silmaringi varju.

„Leedi,“ ütles ta, „nägu, mida te heaks arvasite mulle näidata, jääb kauaks mul meelde. Seal valitseb pehmus ja headus ning kuigi selle ilma uhkuse või edevuse varjund seguneb nii armsa näoilmega, kuidas võiksime siis laita, et maisel on pisut osa oma ürgolust? Kaua, kaua tahan teie näojooni oma meeles kanda ja Jumal olgu tänatud, et ma oma suursuguse päästja tean ühendatuna...“

Ta peatus ja ta silmi paisusid pisarad. Ruttu kuivatas ta nad ja vastas Rowena hirmunud küsimusele: „Pole midagi, leedi, pole midagi. Aga mu süda pakitseb, kui ma mõtlen Torquilstone ja Templestowe võitlusväljast. Elage hästi. Minu ülesande väiksem osa on veel täitmata: võtke see ehtekastike minult vastu ja ärge ehmatage tema sisu üle.“

Rowena avas väikese hõbedaga ehitud kastikese ja leidis sealt seest kalliskivilise kaelakee ja kõrvarõngad, mille väärtus pidi päratu suur olema.

„See on võimatu,“ ütles Rowena kasti tagasi ulatades, „mina ei või nii kallihinnalist annetust vastu võtta.“

„Pidage ta endale, leedi,“ vastas Rebekka. „Teil on võim, seisus, mõju, meil on rikkus, mis on meie tugevuse kui ka nõrkuse allikaks. Nende ehteasjade väärtus, kuigi seda kümnega kasvatada, ei suudaks seda, mis suudab teie vähemgi soov. Teiega võrreldes on sel annil siis väike väärtus ja minule tähendab temast lahkumine veel vähem. Ärge pange mind uskuma, nagu peaksite ka teie minu rahvast sama halvast arvamises olema, nagu on seda suur hulk. Arvate teie, et mina seda sädelevat kivi oma vabadusest kallimaks pean? või et minu isa võrdleb tema väärtust oma lapse auga? Võtke nad vastu, leedi, minu tarvis pole neil enam väärtust, kunagi ei kannu ma enam kalliskive.“

„Te olete siis õnnetu!“ ütles Rowena, keda Rebekka sõnade toon võpatama pani. „O, jääge meiega, pühade meeste nõuanne päästab teid teie eksivast seadusest ja mina tahan teile õeks olla.“

„Ei, leedi,“ vastas Rebekka vaikse kurbusega pehmes hääles ja ilusais näojoontes, „see ei või olla. Ma ei või ometi oma isade usku vahetada, nagu vahetan ilmastiku kohaselt riideid, ja õnnetu pole ma mitte, leedi. Tema, kellele ma oma tulevase elu pühendan, tema on mu trööstija, kui ma täidan tema tahtmist.“

„On teil siis kloostreid, kus te mõtlete varju otsida?“ küsis Rowena.

„Ei, leedi,“ ütles juuditüdruk, „kuid juba Aabrami päevilt on meie seas naisi olnud, kes oma mõtted taevale pühendanud ja oma teod halastuse teenistusse pannud, ravit-sedes haigeid, söötes nälgiijaid ja trööstides kurbi. Nende sekka läheb ka Rebekka. Ütle seda oma isandale, kui ta peaks selle saatuse järele küsima, kelle elu ta päästis.“

Tahtmata lõi Rebekka hääle värisema ja omandas õrnuse varjundi, mis ehk rohkem avaldas, kui ta ise oleks tahtnud. Ta tõttas Rowenaga jumalaga jätma.

„Elage hästi,“ ütles ta. „Võiks see, kes on loonud juudid ja kristlased, oma rikkalikuma õnnistuse teile osaks lasta saada. Laev, millega sõidame, tõstab enne oma purjed, kui sadamasse jõuame.“

Ta kadus toast ja jättis Rowena imestanult maha, nagu oleksid tema silmad vaadelnud mõnd nägemust.

Ilus saksilane jutustas oma haruldasest kõnelemisest abikaasale, kellesse see sügavat mõju avaldas. Tema elas Rowenaga kaua ja õnnelikult, sest neid sidus noorusarmastus ning mälestus võidetud raskustest aina suurendas seda armastust. Kuid ometi oleks nii huvitav teada, kas mitte mälestus Rebekka ilust ja suurmeelsusest Ivanhoed sagedamini vaatamas ei käinud, kui see ilusale Alfredi võsule oleks võinud meeldida.

Ivanhoe paistis kuningas Richardi teenistuses silma ja tema sai oma isanda nii mõnegi armuteo osaliseks. Ta oleks veel kõrgemale tõusnud, kui mitte varajane surm seda kan-

gelaslikku Lõvisüdat poleks Chaluzi¹⁾ lossi ees Limoges'i lähedal siit ilmast ära kutsunud. Selle suurmeelse, kuid taltsutamata ja romantilise riigivalitsejaga kadusid ka kõik tema auahnuses ja suurmeelsuses kavatsetud plaanid, ja väikese muutusega võib tema kohta tarvitada Johnsoni²⁾ sõnu mida see Rootsi kuningale Karl XII-le³⁾ lausunud:

Ta saatus lõppes kuskil vööral mäel,
Kus kindlus nõrk — seal langes toorel käel.
Kord piiras tema nime õudus, nutt,
Nüüd ammutab t'ast kõlblus, muinasjutt.

1) Lossiomanik leidis oma maa pealt varanduse ja pakkus sellest poole Richardile kui oma laenuhännale, see aga nõudis kõike omale. Selle tõttu lossi piiramine, kus Bertrand de Gourdon kuningat õlast haavas. Haav polnud raske, kuid halva ravitsuse tõttu muutus ta surmavaks. Enne Richardi surma langes loss ja tema elanikud tapeti kõik maha, armu anti ainult Bertrand'ile, kelle julgus Richardile mee'dis. Peale kuninga varssist surma nülitati Bertrand elusalt ja poodi siis üles.

Tõlk.

2) Johnson, Samuel (1709—1784). Siinsed read on võetud luuletusest „The Vanity of Human Wishes“.

Tõlk.

3) Karl XII-dal lasti 1718. a. Friedrichshalli kindluse piiramisel Norras kuul peast läbi.

Tõlk.